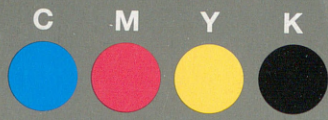

Grey Scale #13

Part Code ST1316 DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

42836

~~ROUFNE~~

Egz. nr 2

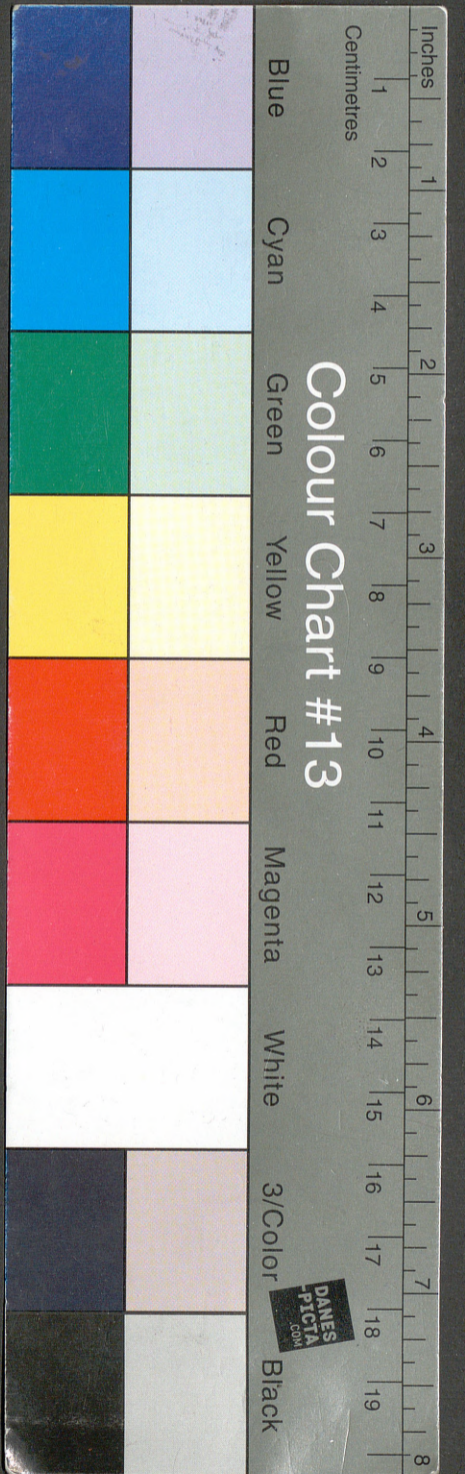
Mjr dypl. Jerzy ZIELIŃSKI

TEORIA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO

Rozprawa doktorska

12190

WARSZAWA 1986

42836

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

~~POUFNE~~
~~POUFNE~~
POUFNE

Egz. nr 2

Mjr dypl. Jerzy ZIELIŃSKI

TEORIA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO

Rozprawa doktorska

12190

WARSZAWA 1986

~~POUFNE~~

Egz. nr.....2

Przeleż. Prot. 779/21.08.95

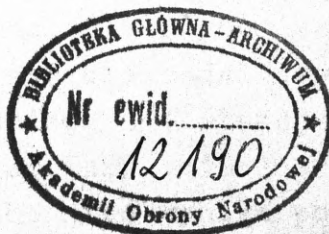
~~Dokład~~
~~slużbowego~~

Mjr dypl. Jerzy ZIELINSKI

TEORIA ROZPOZNANIA
WOJSKOWEGO

Rozprawa doktorska

Zrealizowana pod kierunkiem:
Płka doc.dra hab. Wojciecha ŁEPKOWSKIEGO

"... chociaż dziś absurdem wydaje się dążenie do wywołania ogólnoświatowego konfliktu zbrojnego, to jednak istnienie przeciwstawnych systemów społecznych oraz coraz bardziej się komplikująca sytuacja polityczno-militarna i ekonomiczna świata sprawiają, że zbrojne starcie nadal jest zupełnie realne. Powoduje to konieczność stałej gotowości, podnoszenia efektywności działania i poziomu wyszkolenia sił zbrojnych. Stąd wynika potrzeba rozwijania nauk wojskowych, będących z jednej strony motorem postępu w dziedzinie obronności, z drugiej zaś - wykładnikiem aktualnych możliwości obronnych państwa."

Kpt. Włodzimierz MATHEA

/z uzasadnienia wyboru tematu rozprawy doktorskiej pt.: "Wybrane problemy metodyki prognozowania rozwoju nauk wojskowych"/

S P I S T R E Ś C I

	Strona
PRZEDMOWA.....	7.
WPIECIADZENIE.....	10.
ROZDZIAŁ PIERWSZY	
<u>1. J. HISTORYCZNY.....</u>	31.
1. GENEZA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO JAKO DYSCYPLINY	
NAUKOWEJ.....	34.
1.1. Narastanie złożoności rozpoznania do wybuchu	
pierwszej wojny światowej.....	34.
1.2. Rozpoznanie w okresie pierwszej wojny świato-	
wej i kształtowanie się zrębów rozpoznania	
jako dyscypliny naukowej w okresie między-	
wojennym.....	42.
2. CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO	
JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ W WOJSKU POLSKIM	
W OKRESIE POWOJENNYM.....	46.
2.1. Dobór problematyki naukowo-badawczej.....	47.
2.2. Zmiany struktury dyscyplinowej rozpoznania	
wojskowego jako nauki.....	52.
2.3. Związki rozpoznania wojskowego jako dyscypli-	
ny naukowej z innymi naukami i dyscyplinami	
naukowymi w okresie powojennym.....	57.
2.4. Organizacja i kierowanie badaniami naukowymi	
w ramach rozpoznania wojskowego.....	60.
2.5. Zmiany czynników zewnętrznych oddziałujących	
na rozwój rozpoznania wojskowego jako	
dyscypliny naukowej.....	62.
2.6. Rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania	
wojskowego.....	64.
2.7. Zaplecze rozpoznania wojskowego jako dyscypli-	
ny naukowej i nakłady finansowe na prace	
naukowo-badawcze.....	73.
2.8. Ogólne prawidłowości dotychczasowego rozwoju	
rozpoznania wojskowego jako dyscypliny	
naukowej.....	75.
ROZDZIAŁ DRUGI	
<u>ROZPOZNANIE WOJSKOWE JAKO DYSCYPLINA NAUKOWA</u>	80.
1. UWAGI OGÓLNE.....	80.
1.1. Wyodrębnianie rozpoznania wojskowego jako dys-	
cypliny naukowej w ramach nauk wojskowych	
/nauki wojennej/.....	81.
1.2. Konsekwencje wyodrębniania rozpoznania wojsko-	
wego jako dyscypliny naukowej.....	85.
1.3. Rozstrzygnięcia w zakresie umiejscowienia	
nazwy "teoria rozpoznania wojskowego" w ist-	
niejącej terminologii fachowej.....	98.

2. ARGUMENTY EPISTEMOLOGICZNE TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO.....	101.	
2.1. Przedmiot teorii rozpoznania wojskowego.....	102.	
2.2. Metody badawcze teorii rozpoznania wojskowego...	108.	
2.3. Struktura teorii rozpoznania wojskowego.....	115.	
2.4. Definicja teorii rozpoznania wojskowego.....	129.	
3. PODSUMOWANIE.....	132.	
ROZDZIAŁ TRZECI		
<u>TEORIA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO W PROCESIE FUNKCJONOWA-</u> <u>NIĄ SIŁ ZBROJNYCH</u>		138.
1. ROLA I MIEJSCE TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO W PRAKTYCE.....	139.	
1.1. Rola teorii rozpoznania wojskowego w tworzeniu wiedzy rozpoznania.....	141.	
1.2. Miejsce teorii rozpoznania wojskowego w działal- ności sił zbrojnych.....	145.	
1.3. Wnioski z rozważań nad rolą i miejscem teorii rozpoznania wojskowego w praktyce wojskowej.....	149.	
2. FUNKCJE TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO.....	151.	
2.1. Źródła kształtowania się funkcji teorii rozpo- znania wojskowego.....	152.	
2.2. Wykaz funkcji teorii rozpoznania wojskowego.....	154.	
2.3. Istniejące oczekiwania w stosunku do teorii rozpoznania wojskowego wynikające z formuło- wanych dla niej funkcji.....	158.	
3. O ZADANIACH TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO.....	160.	
3.1. Źródła formułowania zadań dla teorii rozpo- znania wojskowego.....	161.	
3.2. Cechy charakterystyczne zadań naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania wojskowego...	162.	
3.3. Wpływ zadań naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania wojskowego na funkcjono- wanie i rozwój teorii rozpoznania wojskowego....	166.	
4. ZWIĄZKI TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO Z INNYMI DYSCYPLINAMI NAUKOWYMI I PRAKTYKĄ WOJSKOWĄ.....	169.	
4.1. Potrzeby i konieczności istnienia związków teorii rozpoznania wojskowego z innymi dys- cyplinami naukowymi i praktyką wojskową.....	170.	
4.2. Charakter związków teorii rozpoznania woj- skowego z dyscyplinami naukowymi i praktyką wojskową.....	173.	
4.3. Wpływ przedstawionych związków teorii roz- poznania wojskowego na jej funkcjonowanie i rozwój.....	176.	
ZAKOŃCZENIE.....	179.	
BIBLIOGRAFIA.....	183.	
INDEKS RZECZOWY.....	191.	

WYKAZ TABEL I SCHEMATÓW ZAMIESZCZONYCH W TEKŚCIE

Tabela 1 - Wykaz terminów obrony rozpraw doktorskich przez oficerów komórek rozpoznawczych Wojska Polskiego...	66.
Tabela 2 - Porównanie terminów obrony i ilości rozpraw doktorskich oficerów komórek rozpoznawczych Wojska Polskiego w okresie powojennym z ilością rozpraw doktorskich poświęconych problemom rozpoznania.....	71.
Tabela 3 - Nakłady finansowe na badania naukowe nad problemami rozpoznania wojskowego w ASG WP od roku 1970.....	74.
Tabela 4 - Specjalności, których pojawienie się w bliskiej przyszłości jest przewidywane w ramach struktury teorii rozpoznania wojskowego.....	125.
Schemat 1 - Uogólnione, schematyczne ujęcie zmian struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego w okresie powojennym w Wojsku Polskim.....	54.
Schemat 2 - Dynamika przyrostu kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego w Wojsku Polskim w okresie powojennym.....	70.
Schemat 3 - Porównanie rozległości zakresów poszczególnych możliwych aspektów rozumienia nazwy "teoria rozpoznania wojskowego".....	89.
Schemat 4 - Umiejscowienie nazwy "teoria rozpoznania wojskowego" w stosunku do istniejącego rozumienia rozpoznania wojskowego.....	100.
Schemat 5 - Czynniki uwzględniane podczas wyodrębniania przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego.....	104.
Schemat 6 - Specjalności teorii rozpoznania wojskowego uświadamiane przed podjęciem badań nad dorobkiem i stanem tej dyscypliny nauk wojskowych.....	118.
Schemat 7 - Elementy uwzględnione przy wyodrębnianiu struktury dyscyplinowej teorii rozpoznania wojskowego.....	120.
Schemat 8 - Wyodrębnione specjalności teorii rozpoznania wojskowego na wstępnym etapie ich poznawania poprzez analizę przedmiotu dyscypliny.....	122.

Schemat 9 - Ostateczne określenie struktury dyscyplinowej teorii rozpoznania wojskowego w zakresie jej podstawowych specjalności.....	124.
Schemat 10- Struktura dyscyplinowa teorii rozpoznania wojskowego.....	127.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

- Załącznik 1 - Zestawienie problematyki podejmowanej w różnorodnych formach prac naukowo-badawczych w ramach rozpoznania wojskowego poddanych analizie i ocenie podczas realizacji rozprawy doktorskiej na temat: "Teoria rozpoznania wojskowego" /z przedstawieniem i wstępnym podziałem stosowanych metod badawczych/.
- Załącznik 2 - Rozkład prac promocyjnych i publikacji z rozpoznania wojskowego w okresie powojennym w Polsce.
- Załącznik 3 - Wzorce "postępowania badawczego" służące do wyodrębnienia empirycznych metod badawczych występujących w różnorodnych formach prac naukowo-badawczych w ramach rozpoznania wojskowego.
- Załącznik 4 - Wzorce "postępowania badawczego" służące do wyodrębnienia teoretycznych metod badawczych występujących w różnorodnych formach prac naukowo-badawczych w ramach rozpoznania wojskowego.
- Załącznik 5 - Porównanie stosowanych teoretycznych metod badawczych w różnorodnych formach prac naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania wojskowego /zał. 1/ z typowymi metodami badawczymi nauk wojskowych.
- Załącznik 6 - Porównanie stosowanych empirycznych metod badawczych w różnorodnych formach prac naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania wojskowego /zał. 1/ z typowymi metodami badawczymi nauk wojskowych.

PRZEDMOWA

Badania naukowe mają już w wojsku swoją pozycję. Istnieje wiele opracowań przedstawiających wyniki i potwierdzających celowość przedsięwzięć oraz wysiłków wkładanych w rozwój nauki wojennej i nauk wojskowych. Poczynania takie, aczkolwiek nie zawsze jeszcze w pełni doceniane, przynoszą jednak ewidentne korzyści. Potwierdzają zresztą tendencje ogólnospołeczne w tym zakresie przejawiające się w faktycznym angażowaniu się naukowców w coraz szersze, nieraz prozaiczne nawet z pozoru, dziedziny życia

Badania nad teorią rozpoznania wojskowego mieszczą się właśnie w ogólnym nurcie zainteresowań naukowych wojska. Ich podjęcie przeze mnie wiązało się z dość żmudną drogą zgłębiania najpierw samej istoty rozpoznania wojskowego i praktycznego opanowania jego "zasad", by w dalszej kolejności dopiero przejść do - poprzedzających niniejszą rozprawę - studiów metodologicznych. Ścisłe związki z praktyką rozpoznania rozpoczęły się bez mała 15 lat temu w jednostce rozpoznawczej 5DPanc i właściwie trwają nadal. Studia naukowe natomiast rozpoczęły się w połowie wymienionego piętnastolecia. Ich formy jednak i prowadzący zajęcia na temat szeroko pojętej metodologii nauki wojennej i nauk wojskowych umożliwiły szybkie i gruntowne przyswojenie problematyki związanej z tą nauką o naukach wojskowych. Mam tu na myśli przede wszystkim wykłady i seminaria prowadzone przez płk. prof. Juliana Kaczmarka w trakcie studiów dyplomowych w ASG WP, a następnie również przez płk. płk. E. Wiśniewskiego i K. Jagiełłę w ramach Po-dyplomowego Studium Kształcenia Nauczycieli ASG WP /rocznego/. W efekcie po zaaklimatyzowaniu się w roli nauczyciela akademickiego,

odbyciu praktyki liniowej w sztabie POW, można było przejść do konkretnych poczynań nad wyborem tematu rozprawy doktorskiej. W sukurs przyszli przełożeni, proponując realizację zadania naukowego polegającego na udziale w prognozowaniu rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej w ramach prognozowania rozwoju nauk wojskowych.

Temat rozprawy doktorskiej i wynikająca z niego problematyka związane były właśnie bezpośrednio z zaangażowaniem w realizację zadań prognostycznych. Udział w pracy zespołu prognostów pod kierunkiem prof. Madejskiego umożliwiły sformułowanie hipotezy roboczej rozprawy doktorskiej, określenie celu badań naukowych i doboru właściwych metod badawczych. Temu rozruchowi badawczemu sprzyjały niezmiernie seminaria prowadzone w wymienionym zespole prognostów, a także osobiste "angażowanie" przeze mnie prof. prof. A. Madejskiego i E. Jadziaka do oceniania przedstawianych im w formie artykułów uzyskanych wyników badań. Ich przychylność zaś umożliwiła publikowanie uzyskanych rezultatów - w formie bardzo syntetycznej wprawdzie - na łamach Myśli Wojskowej.

Ważnym momentem dla realnej i formalnej realizacji niniejszej rozprawy było opublikowanie przez płka W. Łepkowskiego rozprawy habilitacyjnej pt. "Zarys strategii wojskowej". Spowodowało ono bowiem w pierwszej kolejności pozyskanie promotora, a w dalszej kolejności ułatwiało realizację rozprawy, gdyż dostarczało wzorca dla wielu praktycznych rozwiązań w zakresie rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Wyrażenie przez płka Łepkowskiego zgody na kierowanie niniejszą rozprawą przyczyniło się bezsprzecznie do znacznego przyspieszenia moich poczynań naukowo-badawczych.

Niezależnie od tego realizacja rozprawy nie byłaby możliwa bez służbowego, moralnego i fachowego wsparcia płka B. Szczepaniaka, który wpierw inspirował podjęcie rozprawy poprzez włączenie mnie w prognozowanie rozwoju nauk wojskowych, a następnie patronował wielu przedsięwzięciom organizacyjnym i badawczym związanym z realizacją rozprawy. Zawsze też służył radą i bogatym doświadczeniem praktycznym nie tylko w zakresie rozpoznania wojskowego, ale i sztuki wojennej. Podobne wsparcie uzyskiwałem ze strony płka Rejmisza - przedstawiciela Zarządu II Sztabu Generalnego WP.

Stały natomiast wpływ na realizację rozprawy doktorskiej miał płk doc.dr hab. Wojciech Łepkowski, któremu wyrażam żołnierskie podziękowanie.

WPROWADZENIE

Użycie w tytule niniejszej rozprawy doktorskiej określenia "Teoria rozpoznania wojskowego" miało na celu przede wszystkim związek, gramatyczne ujęcie i przedstawienie przedmiotu badań. Rozwiązanie takie, przy swojej na pierwszy rzut oka adekwatności zastosowania jako hasła wywoławczego dla dysertacji naukowej, może jednak powodować określone niedomówienia. Dzieje się tak mimo występowania terminu "teoria", kojarzonego właśnie najczęściej z nauką - a więc tym obszarem aktywności społecznej, na którym powstają rozprawy doktorskie.

Brak precyzji i jednoznaczności powyższego tytułu wynika zaś z czegoś niezrozumiałego i niezależnego jakby od bezpośrednio odczuwanego jego "naukowego" brzmienia. Jest spowodowane mianowicie przede wszystkim wieloznacznością wymienionego określenia "teoria", które w tym konkretnym przypadku zostało użyte, wraz z pozostałymi wyrazami, jako nazwa jednej z dyscyplin nauk wojskowych. Ale nawet takie wyjaśnienie nie usuwa jeszcze istniejących wątpliwości co do przedmiotu badań niniejszej dysertacji. Może nim być bowiem zarówno dorobek rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych stanowiący jego opis - czyli w najbardziej potocznym rozumieniu właśnie "teorię". W takim jednak przypadku niniejsza dysertacja miałaby charakter podręcznika rozpoznania wojskowego. Mogą natomiast w obszarze zainteresowań rozprawy o takim tytule znajdować się procesy związane z szeroko rozumianym funkcjonowaniem rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej. I właśnie ten drugi aspekt stanowi tematykę niniejszej dysertacji, która podejmuje próbę wypełnienia luki w metodologii rozpoznania wojskowego rozu-

mianego jako dyscyplina naukowa.

Literatura tak określonego przedmiotu niniejszej rozprawy obejmuje zarówno opracowania z zakresu metodologii ogólnej nauki wojennej / nauk wojskowych/, jak i metodologii szczegółowych poszczególnych dyscyplin. Do najbardziej kompleksowo podejmujących problem i rozpatrujących problematykę naukoznawczą nauki wojennej należy niewątpliwie A. Madejskiego "Nauka wojenna, Warszawa 1981. Jest to monografia stanowiąca jednocześnie podsumowanie określonego dorobku tego naukowca ASG WP. Zawarto w niej ustalenia metodologiczne nauki wojennej oraz przedstawiono systematykę dyscyplin ją tworzących. Dla takich zaś rozpraw jak niniejsza dysertacja książka A. Madejskiego może stanowić podstawę wyjściową dla prowadzonych badań naukoznawczych oraz tworzyć ramy szczegółowych dociekań i ustaleń metodologicznych w zakresie jakiegokolwiek składowej nauk wojskowych. Można ją zatem uznać za jedno z dzieł fundamentalnych dla rozwoju ogólnej metodologii nauki wojennej / nauk wojskowych/ jak i metodologii szczegółowych poszczególnych jej dyscyplin.

Znaczącym uzupełnieniem "Nauki wojennej" A. Madejskiego jest bez wątpienia "Metodyka wojskowych badań naukowych" - dzieło z kolei grupy naukowców ASG WP, ujmujące syntezę dorobku w zakresie metod badawczych nauk wojskowych. Opracowanie to przyczyniło się walcie do podniesienia ogólnego stanu wiedzy nad prowadzeniem badań naukowych w wojsku; stanowiło również podstawę wyjściową do rozpoczęcia badań nad rozpoznaniem wojskowym jako dyscypliną naukową. Zarówno "Nauka wojenna", jak i "Metodyka wojskowych badań naukowych" umożliwiły dokonywanie stałych odniesień w trakcie procesu naukoznawczego realizowanego w niniejszej dysertacji.

Innego rodzaju opracowaniem jest "Wprowadzenie do metodyki wojskowych badań naukowych" - E. Wiśniewskiego, Warszawa 1984. Nosi ono także podtytuł: "Wstępne wiadomości z metodologii nauk, metodologii nauk wojskowych i metodyki wojskowych badań naukowych". Ma formę przewodnika umożliwiającego łatwe zorientowanie się w terminologii metodologicznej i precyzyjniejszego uświadomienia sobie pojęć oraz terminów naukowych, a to dzięki znajdującym się tam definicjom, ustaleniom i wyjaśnieniom ich zakresów znaczeniowych. Jest to opracowanie w pewnym sensie normatywne dla uprawiających naukę wojenną /nauki wojskowe/, a szczególnie dla prowadzących badania naukowe zarówno nad jednostkową dyscypliną wchodzącą w skład tej nauki, jak i nad grupami dyscyplin również tam występujących.

Dwa opracowania autorów radzieckich: "Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej" - wydanie polskie Warszawa 1971 oraz "O radzieckiej nauce wojennej" - wydanie polskie Warszawa 1962, a więc wydane wcześniej niż wymienione wcześniej pozycje, szeroko omawiają procesy naukowo-badawcze realizowane w siłach zbrojnych. Zawarta jest tam również charakterystyka nauki wojennej i przedstawione stosowane przez nią metody badawcze. Znajduje się tam także próba ujęcia systematyki nauki wojennej - jednak nie tak szczegółowa i wszechstronna jak u A. Madejskiego. Obydwie stanowią obraz pewnego etapu rozwoju metodologii nauki wojennej i stanu samej nauki wojennej w okresie po drugiej wojnie światowej; są potwierdzeniem określonego stanu rozwoju metodologii nauki wojennej w czasie gdy je opracowywano.

Bardzo oryginalną pozycję dla naukowca stanowi dzieło

J.Kunikowskiego, "Podmiotowe uwarunkowania rozwoju socjalistycznej nauki wojennej", która jest zresztą rozprawą habilitacyjną tego naukowca. Charakteryzuje ona szeroko proces funkcjonowania i rozwoju nauki wojennej z punktu widzenia ludzi ją uprawiających, ich możliwości poznawczych, ideowości, roli spełnianej w budowie i tworzeniu ustroju sprawiedliwości społecznej oraz zajmowanego miejsca w społeczeństwie. Dorobek naukowy zawarty w tej rozprawie trudno byłoby pominąć przy określaniu parametrów metodologicznych teorii rozpoznania wojskowego.

Praca S.J.Sokołowskiego "Filozoficzne problemy wojskowych nauk społecznych", Warszawa 1983, otwiera listę pozycji metodologicznych rozwijających szczególnie jeden /czasami tylko kilka/ aspektów szeroko rozumianej metodologii nauki wojennej. Dla potrzeb badań naukowych realizowanych w niniejszej dysertacji szczególne znaczenie miało przedstawienie i rozwinięcie w niej charakterystyki metod badawczych nauk wojskowych.

"Nauka i doktryna wojenna" to tytuł sygnujący kilka pozycji o charakterze najczęściej podręczników, które zawierają także syntetyczne ujęcie istniejących rozwiązań metodologicznych w nauce wojennej i naukach wojskowych. W większości z nich, szczególnie w wydaniu z 1984 roku, znajdują się związane zestawienia prezentowane w formie rozwiniętej w przedstawianych wcześniej "Nauce wojennej" i "Metodyce wojskowych badań naukowych".

Pozycja E.Mazura: "Wybrane problemy marksistowskiej teorii poznania i metodologii badań wojskowych", Warszawa 1975, jest syntetycznym wykładem na temat zależności funkcjonowania badawczego nauk wojskowych od filozofii marksistowskiej, a konkretnie

od teorii poznania /epistemologii/. Wyłożono w niej wpływ dorobku marksistowskiej teorii poznania na możliwości poznawcze naukowców wojskowych. Podobne ujęcie prezentuje praca zbiorowa: "Marksizm-leninizm o wojnie i armii", wydanie polskie Warszawa 1968, będąca zbiorem poglądów na ten temat klasyków marksizmu, oraz artykuły J.Kunikowskiego - z najbardziej reprezentatywnym w tym względzie: "Filozofia marksistowska a nauki szczegółowe" - ZN¹ ASG WP /1984/ z.3, s.103-113.

Organizacyjną z kolei stroną procesów naukowo-badawczych w naukach wojskowych zajmują się takie opracowania, jak: "Zasady badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń", Warszawa 1981, wykonane przez zespół naukowców ASG WP. Znajdują się tam przede wszystkim praktyczne wskazania dla prowadzących badania naukowe w ramach nauk wojskowych; sformułowano tam także wiele ustaleń w zakresie warunków prowadzenia badań, wnioskowania i uogólniania na podstawie uzyskanych faktów. Autorzy tej pozycji przytaczają także kryteria poprawności dociekań teoretycznych i sposobów określania szerszych prawidłowości występujących w czasie przyszłych działań bojowych. Ten swoisty poradnik naukowo-badawczy był bardzo przydatny przy weryfikacji różnorodnych materiałów źródłowych traktujących i odzwierciedlających procesy poznawcze w rozpoznaniu wojskowym. Potwierdzało się w każdym razie zawarte w nim, między innymi, stwierdzenie, że opracowano go na podstawie doświadczeń badawczych / a w tym i doświadczeń z realizacji prac naukowo-badawczych nad problemami rozpoznania wojskowego/.

Problematykę organizacji badań naukowych w wojsku odnaleźć można także w publikowanych artykułach. Między innymi takich, jak:

1 Zeszyty Naukowe.

J. Filara i P. Sienkiewicza "Współczesne metody badania systemów obronnych", który został zamieszczony w materiałach z kolokwium organizowanego przez ASG WP i PAN, a poświęconego zastosowaniom inżynierii systemów w rozwoju społeczno-ekonomicznym i obronnym kraju. Innym interesującym artykułem jest W.W. Sołowiewa "O organizacji działalności naukowej w siłach zbrojnych" zamieszczonego w 9 /1985/ numerze "Wojennej Myśli". Na pewno wzbudzi także zainteresowanie artykuł T. Wójcika "Ścisły związek teorii z praktyką. Integracja wysiłków naukowców i praktyków", który miałem możliwość wykorzystywać jeszcze w maszynopisie, a który ma się dopiero ukazać w Biuletynie Informacyjnym Układu Warszawskiego.

Mniej liczny - aczkolwiek niezwykle przydatny z punktu widzenia specyfiki poznawania metodologii szczegółowej jednej z dyscyplin jakiejś większej grupy nauk - jest zestaw wydawnictw i opracowań zajmujących się właśnie metodologią szczegółową, którejs z poszczególnych dyscyplin nauk wojskowych. Są one najczęściej wartościowymi przykładami już rozwiązanych problemów metodologicznych na gruncie pokrewnych rozpoznaniu wojskowemu dyscyplin naukowych i umożliwiają dokonywanie analogii. Można do nich zaliczyć w pierwszej kolejności rozprawę doktorską J. Nowakowskiego i B. Morawskiego "Metodologiczne podstawy teorii dowodzenia", Warszawa 1979, w której autorzy starali się wyczerpująco przedstawić obraz tej dyscypliny nauk wojskowych. Z kolei w rozprawie habilitacyjnej W. Łepkowskiego - "Zarys strategii wojskowej" zaprezentowano wyniki badań nad strategią wojskową jako dyscypliną naukową, określając właśnie, między innymi, jej cechy charakterystyczne jako nauki.

Metodologiczny obraz innych dyscyplin nauk wojskowych /mniej lub bardziej ostry, w zależności od stopnia zaawansowania badań naukowych nad konkretnymi dyscyplinami/ zawierają wyniki etapu analitycznego badań prognostycznych prowadzonych w ASG WP. Wszystkie one stanowiły wartościowy materiał prównawczy.

Ogólnie prognostyczne natomiast spojrzenie na metodologię nauk wojskowych i sposoby jej rozpatrywania przez prognostów zaprezentowane są w rozprawie doktorskiej W. Bułki i W. Matheji pt.: "Wybrane problemy metodyki prognozowania rozwoju nauk wojskowych", Warszawa 1984, oraz w rozprawie habilitacyjnej A. Kosin'skiego "Metodyka sporządzania prognoz wojskowych", Warszawa 1986.

Interesującą pracę - z punktu widzenia problematyki niniejszej dysertacji - wykonał P. Sienkiewicz, który w książce "Inżynieria systemów - wybrane zastosowania wojskowe", Warszawa 1983, kreował jakby oddzielną, i nową oczywiście, dyscyplinę nauki wojennej - inżynierię systemów wojskowych. Na szczególną uwagę w przedstawionej książce zasługiwał zaprezentowany tam sposób wykorzystania aparatu pojęciowego matematyki i logiki jako narzędzi badawczych znajdujących zastosowanie w procesach naukowo-badawczych nauk wojskowych.

Analogiczną do tematyki niniejszej dysertacji problematykę odnaleźć można także w artykułach zamieszczanych w periodykach wojskowych. Należą do nich między innymi: R. Wróblewskiego "Cechy charakterystyczne taktyki jako nauki", MW²/1985/ nr 7 i 8, w którym autor przedstawia wyniki swoich dociekań nad zasadniczymi cechami tej podstawowej składowej sztuki wojennej będącej permanentnym przedmiotem poznania naukowego. Poza tym T. Wójcika
2 Myśl Wojskowa.

"Wybrane problemy teorii taktyki", MW /1985/ nr 4, dający inne spojrzenie na funkcjonowanie taktyki jako dyscypliny naukowej. Z kolei J.Zielinski w dwóch artykułach: "Taktyka jako dyscyplina naukowa" i "Wybrane problemy teorii rozpoznania", MW, odpowiednio - 9 i 11 w 1985 roku, próbuje sformułować podstawowe argumenty tych dwóch dyscyplin nauk wojskowych inaczej niż to czynią inni autorzy. Ciekawy punkt widzenia prezentuje W.Wolf w artykule "Wahrheitstheoretische Probleme der militärischen Aufklärung", Militärwesen/1968/ nr 3; jest to próba przedstawienia sposobów rozwiązywania ogólnych problemów rozpoznania wojskowego na bazie ustaleń i dorobku marksistowskiej teorii poznania.

Prowadząc badania nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową należało także wykorzystać ogromny dorobek ogólnej metodologii nauk. W tym zakresie literatura przedmiotu jest niezmiernie bogata. Z najbardziej przydatnych w tworzeniu ustaleń niniejszej rozprawy wymienić należałoby: J.Pietera "Ogólna metodologia pracy naukowej", Wrocław 1967; tegoż autora: "Praca naukowa", Katowice 1960, oraz "Nauka i wiedza", Warszawa 1967; T.Kotarbińskiego "Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk", Wrocław 1961; J.Kmity "Wykłady z logiki i metodologii nauk", Warszawa 1967; S.Kamińskiego "Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk", Lublin 1970. Także dzieła klasycznych prawie że naukowców w zakresie problematyki naukoznawczej z innych krajów Świata, jak: J.Bernala "Nauka w dziejach", wydanie polskie Warszawa 1957; I.Majzela "Nauka w społeczeństwie", wydanie polskie Warszawa 1975; E.Nagela "Struktura nauki"- wydanie polskie Warszawa 1962, czy też tak egzotycznych dla nas autorów, jak Dżon Tosaka i jego

Tieoria nauki", wydanie rosyjskie Moskwa 1983.

Na tle całokształtu dorobku metodologii nauk /nawet tylko metodologii nauki wojennej/, jak wynika z zaprezentowanych pozycji, bardzo skromnie wypada dorobek metodologiczny rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Odzwierciedla on jednak w pełni istniejący stan rzeczy. Kształtujące się bowiem rozpoznanie jako dyscyplina naukowa nie dysponowało, jak dotychczas, dorobkiem ujmującym wyniki badań nad nim samym. Potrzeby w tym zakresie powstały głównie w związku z podejściem wybitnie prognostycznym podczas kreślenia jego rozwoju. Wcześniejsze hipotezy co do istnienia takiej dyscypliny naukowej jak rozpoznanie wojskowe stawiano jedynie wywoławczo przy okazji ogłaszania /publikowania/ wyników badań nad nauką wojenną i naukami wojskowymi w ogóle. Poza tym w świadomości wielu /potwierdziły to między innymi seminaria doktoranckie/ taka dyscyplina naukowa również funkcjonowała przy czym jej obraz metodologiczny był bardzo nieostry. Można powiedzieć, że uświadamiano sobie rozpoznanie wojskowe jako dyscyplinę naukową głównie, i właściwie jedynie, w obszarze funkcjonowania dydaktyki wojskowej, a konkretnie w ramach kształcenia w ASG WP.

Postawienie zatem zadania badawczego związanego tematycznie z rozpoznaniem jako dyscypliną naukową miało na celu precyzyjne określenie jej ram i właściwości metodologicznych. W szczególności wyraźne określenie przedmiotu badań, stosowanych przez tą dyscyplinę metod badawczych, jej struktury dyscyplinowej oraz przedstawienia jej definicji - opisującej ją konkretnymi stwierdzeniami słownymi jako określone zjawisko społeczne. To też stanowiło cel niniejszej dysertacji. Podstawą do określenia "pa-

rametrów" metodologicznych rozpoznania jako dyscypliny naukowej miały być badania nad wieloma charakterystycznymi zjawiskami, przedsięwzięciami realizowanymi w ramach funkcjonowania "pionu" rozpoznawczego sił zbrojnych, które faktycznie były i są poczynaniami naukowo-badawczymi, dociekaniem i sporami naukowymi, wykonywaniem opracowań, tworzeniem i doskonaleniem metod badawczych, współpracą z innymi - już wyraźniej ukształtowanymi - dyscyplinami nauki wojennej /nauk wojskowych/ itp.

W sumie tworzyło to już, w momencie rozpoczęcia badań w ramach niniejszej dysertacji, spory dorobek zarówno merytoryczny /najbardziej widoczny, bo ujawniany, w podręcznikach, omówieniach, artykułach itp./, jak i metodologiczny. Pojawiły się też pierwsze odgłosy i stwierdzenia oficjalne - niestety spoza grona związanego z rozpoznaniem wojskowym - że spełnia ono, w zakresie niektórych poczynañ, kryteria naukowości i powinno być zaliczone do grupy nauk wojskowych.

Podjęcie zatem w ramach realizacji zadań badawczych nad sporządzeniem prognozy rozwoju nauk wojskowych prac poznawczych nad rozpoznaniem wojskowym jako dyscypliną naukową trafiło na właściwy grunt i porę. Można przyjąć, że istniała też już gotowa hipoteza dla rozprawy doktorskiej. Było nią właśnie stwierdzenie, że rozpoznanie wojskowe spełnia kryteria naukowości - jest dyscypliną naukową. Z hipotezy tej zaś wynikało szereg zagadnień tworzących problematykę przyszłej rozprawy doktorskiej. Należały do niej pytania z zakresu źródeł historycznych dyscypliny i trendów /prawidłowości/ towarzyszących powstawaniu jej zrębów. Dalej pytania o randze zasadniczej bo wymagające udzielenia odpowiedzi precyzy-

jących definicje wspomnianego już przedmiotu rozpoznania jako dyscypliny naukowej, jego metod badawczych, struktury dyscypliny i istoty samej dyscypliny jako całości. Nie można było także nie udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące funkcjonowania rozpoznania jako dyscypliny naukowej w praktyce wojskowej oraz wyjaśniające jego powiązania i zależności od innych przejawów aktywności społecznej. Udzielenie odpowiedzi na te grupy pytań powinno było właśnie dać poszukiwany obraz metodologiczny rozpoznania wojskowego rozpatrywanego jako dyscyplina naukowa i w efekcie także przynieść potwierdzenie przedstawionej wcześniej hipotezy niniejszej rozprawy doktorskiej. Należało oczekiwać także sformułowania nowej hipotezy /hipotez/ jako celu ewentualnych przyszłych badań naukowych.

Wraz z podjęciem jednakże niniejszego tematu jako rozprawy doktorskiej stało się jasnym, że prowadzone dociekania i rozważania naukowawcze będą musiały być ograniczone przede wszystkim do obszaru Wojska Polskiego. Z tego obszaru bowiem dostępne były właściwie jedynie szczegółowe dane z realizacji procesów naukowo-badawczych w ramach tego jednego z najważniejszych rodzajów zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

Istniejące ograniczenia w dostępności do materiałów źródłowych oraz wielu pojedynczych faktów z badań nad rozpoznaniem wojskowym wynikały wprost przede wszystkim z niejawności większości poczynąń poznawczych nad zagadnieniami rozpoznania wojskowego - nawet w ramach państw Układu Warszawskiego. Prezentowane zaś efekty tych poczynąń mające najczęściej postać gotowych rozwiązań instrukcyjnych, publikowanych jako artykuły wniosków uzyskanych

w wyniku przeprowadzonych badań, lub - bardzo rzadko - refleksji nad dorobkiem metodologicznym, nie stanowiły obiektywnego materiału naukowego /nie można je było traktować jako reprezentatywne źródła informacji o funkcjonowaniu rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej, a jedynie jako dodatkowe fakty /przejawy/ potwierdzające istnienie i funkcjonowanie takiej dyscypliny nauk wojskowych/.

Założono także, że "środowisko" Wojska Polskiego jest na tyle reprezentatywne - gdyż posiada przygotowane kadry i potrzebne zaplecze, a w związku z realizowanymi przez nie funkcjami powstają określone zapotrzebowania poznawcze wynikające z:

- 1° rozwijania własnej doktryny obronnej i
- 2° konieczności wywiązywania się z zobowiązań sojuszniczych, oraz dysponuje niezbędnymi zasobami finansowymi - iż na jego obszarze może być rozwijana, i to względnie autonomicznie, taka dyscyplina naukowa.

Potwierdza to także fakt pozostawania drugą w Układzie Warszawskim potęgą militarną posiadającą wszystkie - poza strategicznymi - rodzaje sił zbrojnych i określony potencjał społeczno-gospodarczy.

Nie wykluczano jednak, i nie udrzucano, możliwości uzyskiwania pojedynczych chociażby faktów z źródeł spoza Wojska Polskiego, które zakładano wykorzystywać stosownie do ich naukowej wartości. W rzeczywistości bowiem stopień zaangażowania w uprawianie, jak i sam stan rozwoju, rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej, może być już bardziej zaawansowany w innych armiach - szczególnie armiach głównych potęg militarnych. Stwarzało to możliwości, mimo występowania różnorodnych barier w dostępie do

informacji potrzebnych dla ustalenia obiektywnego obrazu rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych, ewntualnego wzbogacenia materiału faktograficznego. I jak się okazało takie przypadki, aczkolwiek pojedyncze, wystąpiły. W sumie jednak zasadnicze ustalenia i rozwiązania uzyskano bazując na materiałach znajdujących się w różnorodnych instytucjach Wojska Polskiego, co nie oznacza jednakże, że nie dążono do dokonania konfrontacji uzyskanych wyników badawczych z innymi rozwiązaniami dotyczącymi rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej. Mogło to bowiem znacznie uwiarygodnić przyjmowane rozwiązania i dokonywane ustalenia /chodzi np. o przyjmowane nazwy, podział dyscypliny itp. subiektywne pociągnięcia, które niejednokrotnie mogłyby być inne w zależności od utartych, w praktyce funkcjonujących rozwiązań/. Możliwości jednak takich - trzeba przyznać szczerze - nie było zbyt wiele.

Proces badawczy prowadzony dla zrealizowania celu niniejszej dysertacji i rozwiązania zagadnień tworzących jej problematykę oparto na stosowaniu dwóch podstawowych metod: krytyki źródeł i metody porównawczej.

Metoda krytyki źródeł polegała na analizowaniu poszczególnych przejawów pracy naukowo-badawczej nad problemami rozpoznania wojskowego, wyodrębnianiu z nich elementów charakterystycznych, stwierdzaniu istnienia określonych zjawisk metodologicznych tworzących realne struktury poznawcze. Krytykę źródeł poprzedzano sprawdzaniem autentyczności źródła i zakwalifikowywaniu go, lub odrzucaniu, jako materiału badawczego. Zastosowanie metody krytyki źródeł było wsparte ponadto metodami pomocniczymi, które

umożliwiały uwzględnienie różnorodnych uwarunkowań towarzyszących powstawaniu materiałów źródłowych i pomagały tym samym w ich analizowaniu i obiektywnej ocenie z punktu widzenia przede wszystkim występujących w nich poczynąń naukowo-badawczych.

Do metod pomocniczych należały: analiza /metoda najczęściej wykorzystywana i w związku z tym najbardziej podstawowa/, indukcja, wnioskowanie redukcyjne, analogia. W niewielkim tylko stopniu wykorzystywano obserwację dla zbierania faktów z prowadzonych badań naukowych w praktycznych ćwiczeniach z wojskami. Każda z metod pomocniczych albo umożliwiała odpowiednie podejście do właściwej krytyki źródeł, albo też właściwą już krytykę pozwalała przeprowadzić w celu uzyskania potrzebnych wyników.

Szczególną funkcję wśród metod pomocniczych spełniała synteza. Była ona łącznikiem między prowadzoną krytyką źródeł a stosowaniem metody porównawczej dla uzyskania konkretnych rozwiązań na obszerze badanego zjawiska. Pozwalała ona właśnie na sprzęgnięcie krytyki źródeł /nadanie jej konstruktywnego kierunku/ z kreatywną w swej istocie metodą porównawczą dla zrealizowania podstawowego celu rozprawy - tj. określenia parametrów metodologicznych rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Zastosowanie metody porównawczej wymagało jednak także uwzględnienia pewnego aksjomatu. Tego mianowicie, że w rozpoznaniu wojskowym jako dyscyplinie naukowej powinny się odzwierciedlić pewne prawidłowości nauki w ogóle, jak i poszczególnych jej dyscyplin naukowych i specjalności. Dedukcja tego aksjomatu zewartego w dziełach naukoznawczych wynika bezpośrednio z analogii do znanych prawidłowości występujących w rozwoju kultury i polegających na stałym

doskonaleniu i wzbogacaniu zastanego dorobku przez kolejne pokolenia. Znajomość zaś tego aksjomatu uprawomocniała stosowanie metody porównawczej w procesie badawczym nad rozpoznaniem woj-skowym jako dyscypliną naukową. Istniały w tym zakresie poza tym duże możliwości biorąc pod uwagę zarówno dorobek nauki w ogóle - a w tym i nauki wojennej, jak i stwierdzone w toku prowadzenia badań fakty różnorodnych poczynąń poznawczych w rozpoznaniu. Istniejące dyscypliny naukowe tworzące naukę / w tym głównie dyscypliny nauki wojennej/ były w trakcie procesu badawczego niniejszej dysertacji znaczącymi przykładami rozwiązań metodologicznych. Na ich to obszarze można było odnaleźć bowiem różne przykłady specyficznych właściwości poszczególnych dyscyplin wynikających z odmienności ich przedmiotu zainteresowań, stosowanych metod badawczych i realizowanych celów poznawczych.

Metoda porównawcza nie mogła być oczywiście ograniczona do prostego szukania gotowych rozwiązań na gruncie innych dyscyplin naukowych i mechanicznego ich przenoszenia na grunt rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa. Jej zastosowanie natomiast pociągało za sobą twórczą interpretację rozpatrywanych zjawisk i faktów przejawiającą się w ich klasyfikacji, ustalaniu istniejących zależności, określaniu zakresu znaczeniowego i przyjmowaniu odpowiednich do tego rozwiązań metodologicznych oraz właściwej terminologii. Metoda porównawcza umożliwiała właśnie "tworzenie" z elementów uzyskiwanych w wyniku przeprowadzanej krytyki źródeł obrazu rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa. Same bowiem wyniki analizy krytycznej posiadanych materiałów nie tworzyły jeszcze obrazu rozpatrywanej dyscypliny

nauk wojskowych. Metoda porównawcza umożliwiała wydzielenie z uzyskanych wyników badań i wydobyć występujących tam prawidłowości poprzez twórcze ich zinterpretowanie w procesie naukowej "obróbki" pozyskanych faktów.

Obiektywne i skuteczne zastosowanie wymienionych metod wymagało rozpatrzenia znacznej ilości materiałów źródłowych, które ujmowały fakty realizacji różnorodnych form pracy naukowo-badawczej nad problemami rozpoznania wojskowego. Materiały te odnajdywano głównie w dokumentach wytworzonych w powojennym okresie funkcjonowania rozpoznania wojskowego w Wojsku Polskim. Materiały źródłowe / i inne, o których nieco później/ były właśnie przedmiotem analiz, ocen i porównań dających w efekcie możliwość metodologicznego opisu rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej. Zestawienie odpowiedniego materiału badawczego wymagało jednak spenetrowania archiwów niektórych instytucji Wojska Polskiego. Najwięcej materiałów dostarczyły archiwa POW, SOW i ASG WP. Znacznie utrudniony był dostęp do materiałów archiwalnych Zarządu II Sztabu Generalnego WP. Pewne dane uzyskano także w archiwach Marynarki Wojennej i Wojsk Lotniczych.

Poza bezpośrednimi materiałami źródłowymi, które są niejako najważniejszymi dokumentami potwierdzającymi realizowane prace naukowo-badawcze nad problemami rozpoznania wojskowego, koniecznym było zajęcie się także "literaturą rozpoznawczą". Chodzi o te wszystkie publikacje, podręczniki, instrukcje i opracowania teoretyczne, które zawierają w sobie właśnie teorię rozpoznania wojskowego/ inaczej ten aspekt rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa, który nazywamy treściowym/.

Zawierają one w sobie dorobek teoretyczny i opis dorobku praktycznego /swoistych doświadczeń/, który był nierzadko uzyskiwany na drodze badań naukowych lub w bardzo czasami zbliżonych warunkach.

Najbardziej syntetycznymi ujęciami tak rozumianej teorii rozpoznania wojskowego legitymują się podręczniki. Wśród nich: "Organizacja i prowadzenie rozpoznania na szczeblach taktycznych" cz. I i II, Warszawa 1969 /w 1986 roku wydano w ASG WP nowy podręcznik rozpoznania taktycznego ujmujący zmiany w obowiązujących ustaleniach wprowadzonych przez Sztab Generalny WP w 1983 roku/; "Organizacja i prowadzenie rozpoznania operacyjnego", Warszawa 1983; "Organizacja i prowadzenie rozpoznania radioelektronicznego", Warszawa 1979; "Organizacja i prowadzenie rozpoznania łączności radioliniowej", Warszawa 1974; "Planowanie, organizacja i prowadzenie rozpoznania radiowego w dywizji zmechanizowanej /pancernej/ i armii ogólnowojskowej", Warszawa 1969; "Rozpoznanie zimą", Warszawa 1954. Wydawnictwa o podobnym przeznaczeniu i treści odnaleźć można także w innych państwach, nie tylko państwach Układu Warszawskiego. Przykładem może być "Takticzieskaja razwiedka", Moskwa 1975, i "Razwiedka w dywizji i połku", Moskwa 1974. Ich istotą, niezależnie od sił zbrojnych w których funkcjonują, jest opisowe ujęcie zaleceń praktycznych oraz określonych rozwiązań organizacyjnych w zakresie organizacji i prowadzenia rozpoznania w poszczególnych rodzajach działań bojowych na określonych szczeblach struktury organizacyjnej sił zbrojnych.

Swoistą natomiast grupę publikacji tworzą opracowania poświęcone problemom oceny nieprzyjaciela. Wśród nich zaś te, które

kompleksowo przedstawiają związane z tym zagadnienia; należą do nich: R.Simonjana "Metodyka ocienki przeciwnika", Moskwa 1973; P.Januszewskiego "Metodyka oceny nieprzyjaciela", Warszawa 1981; S.Kamudy "Wybrane problemy metodyki oceny nieprzyjaciela na szczeblu DZ /DPanc/"- praca dyplomowa ASG WP, Warszawa 1986; M.Wilińskiego "Metodyka oceny nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych i operacyjnych", ZN ASG WP /1976/ z.1; T.Cepaka "Gruntowna znajomość przeciwnika i właściwa metodologia opracowywania wiadomości o nim", ZN ASG WP /1979/ z.1.

Pośrednio elementy metodyki oceny nieprzyjaciela zawierają także opracowania poświęcone zasadniczo przedstawieniu informacji o stanie sił zbrojnych potencjalnego nieprzyjaciela lub przedstawiające charakterystykę jego sił zbrojnych nieco szerzej z omówieniem taktyki /zasad prowadzenia walki/. Wśród nich wymienić można podręcznik "Charakterystyka obiektów nieprzyjaciela jako przedmiotów rozpoznania", Warszawa 1971, a także E.Rutkowskiego "Organizacja i zasady wykorzystania wojsk specjalnego przeznaczenia głównych państw NATO oraz ich oddziaływanie na obszar SOW", Wrocław 1979; K.Felcyna i J.Zielinskiego "Zagrożenie obszaru Pomorskiego Okręgu Wojskowego działalnością pododdziałów wojsk specjalnego przeznaczenia i dalekiego rozpoznania armii głównych państw NATO", Bydgoszcz 1983.

Poza publikacjami podręcznikowymi, skryptowymi i instrukcjami /np. "Instrukcja rozpoznania operacyjnego /front-armia/", Warszawa 1962/ lub opracowaniami monotematycznymi mającymi najczęściej charakter podręczników /wymienione wcześniej metodyki oceny nieprzyjaciela/ teoretyczną myśl wojskową w zakresie roz-

poznania prezentują systematycznie periodyki fachowe. Wśród ciekawszych publikacji wymienić można: J.Szyszkowskiego i J.Zalewskiego "Analiza możliwości rozpoznawczych DZ w natarciu", MW /k/³ /1979/ nr 3; "Niektóre właściwości organizacji i prowadzenia rozpoznania siłami i środkami dywizji w działaniach obronnych", BI⁴ /1983/ nr 1; "Organizacja i ogólne zasady prowadzenia rozpoznania na szczeblach taktycznych /pułk, dywizja/", BI /1969/ nr 1; S.Kielaka "Rozwinięcie, organizacja i funkcjonowanie systemu rozpoznania armii w operacji zaczepnej w wypadku nagłego wybuchu wojny", MW /1983/ nr 2; G.Mazura "Problemy organizacji rozpoznania w morskiej operacji desantowej", ZN WSMW⁵ /1974/ nr 040; A.Fidelskiego "Perspektywiczne potrzeby rozpoznawcze armii", MW /1977/ nr 2; J.Zielinskiego "Wnioski z ćwiczenia zgrajającego system rozpoznania związku taktycznego", MW /1984/ nr 1; E.Zajki "Doskonalenie systemu rozpoznania ogólnowojskowego", MW /1975/ nr 3; "Organizacja i prowadzenie rozpoznania powietrznego siłami armii lotniczej", BI /1979/ nr 4; "Ogólne zasady prowadzenia działań specjalnych", BI /1969/ nr 1; "Zasady organizacji i prowadzenie rozpoznania w obronie wybrzeża morskiego", BI /1974/ nr 1; E.Berezowskiego "Wybrane problemy rozpoznania i obiegu informacji o nieprzyjacielu w układzie terytorialnym", Przegląd OTK⁶ /1975/ nr 1.

Teoretyczną myśl wojskową rozpoznania odnaleźć można także w licznych opracowaniach wykładów, jak: M.Kozłowski "Analiza systemu obiegu informacji o nieprzyjacielu na szczeblu taktycznym", Warszawa 1976; M.Góreckiego "Organizacja i prowadzenie

3 Myśl Wojskowa /kwartalnik/.

4 Biuletyn Informacyjny.

5 Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej.

6 Obrony Terytorium Kraju.

rozpoznania w natarciu dywizji ogólnowojskowej w mieście i terenie górnysto-lesistym", Warszawa 1982.

Najbardziej jednak kwalifikowaną teoretyczną myśl wojskową w zakresie rozpoznania odnaleźć można w rozprawach naukowych zarówno jako rozprawach promocyjnych, jak i w opracowaniach i sprawozdaniach z planowych badań naukowych. Wśród rozpraw doktorskich wymienić można: W.Świątnickiego "Koncepcja rozwoju i zastosowania środków rozpoznania powietrznego armii lotniczej", Warszawa 1977, L.Ciborowskiego "Optymalizacja krótkofalowego namierzania radiowego jednolitego systemu rozpoznania radioelektronicznego Wojska Polskiego", Warszawa 1984; R.Rejmisza i M.Ruszczyka "Podsystem informatyczny przetwarzania informacji o siłach i środkach rozpoznania wojskowego Sił Zbrojnych PRL dla szczebla Sztabu Generalnego Wojska Polskiego", Warszawa 1984; S.Sawickiego "Działania rozpoznawcze atache's wojskowych głównych państw NATO akredytowanych w Polsce" - rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1984; a wśród opracowań wyników badań prac naukowych: J.Zielńskiego "Rys historyczny rozpoznania jako dyscypliny naukowej", Warszawa 1985, i "Wyniki etapu badawczego prognozowania rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej na lata 1990 - 2015", Warszawa 1986.

Wiele faktów do badań nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową dostarczyły też materiały z sympozjów naukowych, jak np.: "Praca informacyjna organów rozpoznawczych na szczeblach taktycznych, W: ZN ASG WP /1979/ z.1 /dodatek/.

Przystępując do opisowego ujęcia wyników badań nad rozpoznaniem wojskowym jako dyscypliną naukową zdecydowano się przed-

tawić je w trzech rozdziałach rozprawy doktorskiej.

Rozdział pierwszy - historyczny, zestawia wyniki badań nad genezą rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych i prawidłowościami występującymi w okresie świadomego jej już uprawiania jako jednej ze składowych nauki wojennej. Rozdział ten składa się z dwóch zasadniczych punktów. Pierwszy przedstawia źródła, przyczyny i uwarunkowania prowadzące do coraz bardziej systematycznego rozwiązywania problemów występujących w tym nieodłącznie z walką /wojną/związanym przedsięwzięciem. Drugi natomiast zawiera wyniki badań naukowych nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową rozwijaną w okresie powojennym w Wojsku Polskim.

Drugi rozdział rozprawy poświęcony jest problemom metodologicznym teorii rozpoznania wojskowego. Zawiera on opis procedury badawczej i zestawia wyniki dokonanych ustaleń w zakresie charakterystyki rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej.

Trzeci wreszcie rozdział rozprawy przedstawia, jakby w pewnym uzupełnieniu do rozdziału drugiego - statycznego, stanowiącego swoistą fotografię metodologiczną dyscypliny- teorię rozpoznania wojskowego w działaniu, a konkretnie w procesie funkcjonowania sił zbrojnych.

ROZDZIAŁ PIĘTYSZY
WYŚ HISTORIOZNY

Świadome uprawianie rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej, w najbardziej twórczym /funkcjonalnym/ jej rozumieniu, jest zjawiskiem występującym w ostatnich dziesięcioleciach. Wiąże się ono także w dużym stopniu z rozwojem nauki w ogóle oraz jej coraz szerszym wkraczaniem w różnorodne obszary życia i działalności człowieka. Jednak w całym historycznym procesie rozwoju rozpoznania jako przejawu militarnej aktywności społecznej tworzyły się i ugruntowywały pewne przesłanki, które w połączeniu z dorobkiem nowoczesnej nauki właśnie, chociaż w ramach przedsięwzięć militarnych, pozwoliły na pewnym etapie bardzo już systematycznie, i to o wiele pewniej i lepiej niż przy zdroworozsądkowych działaniach, rozwiązywać problemy rozpoznania i zgłębiać jego prawidłowości.

Pominięcie tych faktów, wydarzeń, czy wręcz materialnych śladów teoretycznych rozważań nad rozpoznaniem wojskowym znacznie zubażałoby wiedzę o rozpoznaniu jako dyscyplinie naukowej i jest zatem wręcz niezbędnym ich przedstawienie w niniejszej rozprawie doktorskiej.¹

Nie ulega wątpliwości, że historia rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa jest w stosunku do historii samego rozpoznania wojskowego znacznie krótsza. Nie oznacza to jednak, iż byłoby ją łatwo przedstawić. Przede wszystkim dlatego, że w świetle obecnych wymagań naukoznawczych opracowanie takie musiałoby zawierać liczne dane naukometryczne. Dane zaś takie,

¹ "...charakterystycznym dla wskazania podstaw społeczno-historycznych rozwoju nauki wojennej jest ukazanie dialektycznych związków z historią społeczno-ekonomicznego i politycznego rozwoju oraz z historią sztuki wojennej odzwierciedlającej tenże rozwój." - J. Kunikowski: Podmiotowe uwarunkowania rozwoju socjalistycznej nauki wojennej, rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1984.

zgodnie z obserwowaną praktyką w opisywaniu dyscyplin naukowych², charakteryzując jakąś naukę przedstawiają przede wszystkim jej wymierne parametry. Parametry te też są niejednokrotnie wręcz traktowane jako potwierdzenie naukowości jakiegoś przejawu działalności społecznej. Obecnie zaś trudno byłoby zebrać dane do takich zestawień. Głównie ze względu na bariery formalne, a i celowe także oraz ściśle ukrywanie dorobku i procedur badawczych nie tylko nad rozpoznaniem wojskowym, ale i nad nauką wojenną i naukami wojskowymi w ogóle. Nie można zaś wykluczyć, że prowadzi się badania nad rozpoznaniem wojskowym. Należało przyjąć hipotetycznie, że, szczególnie w armiach czołowych państw, istnieje określony dorobek metodologiczny i merytoryczny /ten ostatni potwierdzają zresztą liczne przykłady stałego doskonalenia poszczególnych elementów praktyki rozpoznania wojskowego/, a tym samym i zaawansowania, w jakimś stopniu, w uprawianie dyscypliny: rozpoznanie wojskowe. Sam stopień tego zaawansowania natomiast może być oczywiście różny w poszczególnych armiach. A w niektórych może i dotychczas ani nie wyróżnia się poczynąń naukowych, ani też rzeczywiście ich się nie prowadzi. Trzeba było także uwzględnić to, że realnym faktem jest funkcjonowanie rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej w poszczególnych ośrodkach w dużej izolacji; do rozpowszechniania zaś udostępniane są jedynie pewne elementy dorobku teoretycznego w postaci artykułów, podręczników itp. Sytuacja taka powoduje w efekcie równoległe zgłębianie wielu problemów rozpoznania wojskowego równocześnie, a co za tym idzie równoległy, równoczesny rozwój samej dyscypliny. Prosta dedukcja tego faktu pozwala stwierdzać, że

² Por. W. Bułka, W. Mathea: Wybrane problemy metodyki prognozowania rozwoju nauk wojskowych, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1983, s. 42 - 46.

ogólna historia dyscypliny rozpoznania wojskowe jest po prostu sumą historii w poszczególnych ośrodkach jej uprawiania. Charakterystyczne zaś i interesujące naukowca parametry tej dyscypliny powtarzają się prawdopodobnie w tych ośrodkach - z nieznacznymi tylko odchyłkami w wielkościach bezwzględnych, w zależności od stopnia zaawansowania w uprawianiu rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej.

Trudności w opracowaniu całej historii rozpoznania jako dyscypliny naukowej, które są praktycznie nie do pokonania, duże, prawdopodobnie, podobieństwo charakterystycznych elementów tej historii w poszczególnych ośrodkach jej uprawiania, sprawia, że możliwe było właściwie opracowanie i przedstawienie historii rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej uprawianej w jednym ośrodku. Jeżeli zaś ten ośrodek jest dostatecznie reprezentatywny i względnie samodzielny, to uzyskane wyniki mogą dać obiektywny obraz rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Dla realizującego badania w ramach niniejszej rozprawy jedynym dostępnym właściwie środowiskiem było Wojsko Polskie. Ma ono jednak wiele - jak wspomniano we wstępie - cech wystarczającej reprezentatywności, by stanowić o wiarygodności wyników badań prowadzonych na jego obszarze. Dlatego obraz rozpoznania wojskowego uprawianego jako dyscyplina naukowa w innych ośrodkach nie powinien odbiegać swymi cechami od wyników uzyskanych w badaniach przeprowadzonych w Wojsku Polskim.

W celu - mimo wszystko - wszechstronnego ujęcia wątku historycznego i właściwego opracowania rysu historycznego rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa, zdecydowa-

no przedstawić tą problematykę w dwóch głównych punktach. Pierwszy ujmujący genezę rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa i zawierający opis kształtowania się przesłanek prowadzących do takiego jego traktowania - w przedziale od czasów najdawniejszych aż do zakończenia drugiej wojny światowej. Drugi natomiast prezentujący stwierdzone podczas badań prawidłowości i wymierne wielkości występujące podczas uprawiania rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej w Wojsku Polskim po drugiej wojnie światowej.

1. GENEZA ROZPOZNIANIA WOJSKOWEGO JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ

1.1. Narastanie złożoności rozpoznania do wybuchu pierwszej wojny światowej.

Przewodzenie, może raczej dokonywanie rozpoznania, wywiadywanie się wszelkimi sposobami o przeciwniku było w przeszłości chyba bardzo naturalnym odruchem ludzi zamierzających przy użyciu siły dowieść swoich racji. Wydawać się to mogło wtedy tak oczywiste, jak- doświadczana na codzień - lepsza orientacja w dzień niż w nocy.³ Nie było chyba zatem w zamierzchłych czasach jakichś "epokowych odkryć" - wyraźnie wyróżniających się w historii, które przyczyniły się do "rewolucyjnego" usprawnienia walki poprzez poprowadzenie jej właśnie prowadzeniem rozpoznania.⁴

Rozpoznanie w działaniach zbrojnych /walce/, w najdawniejszych czasach stanowiło ten aksjomat, który wynikał z takich atrybutów człowieka, jak: zdolność postrzegania i orientacji oraz zdolność

³ Wprowadzie J.D.Hittle w: Sztab wojskowy-zarys historyczny, tłum. z j.angielskiego S.Krakowski, Wyd.MON, Warszawa 1961, s.15, pisze, i chyba ma rację, że "Ludzie pierwotni posługiwali się w walce kamieniami i pałkami, prawie jedyną znaną ówczesnie bronią. Walki te nie wymagały wstępnego planowania; w okresie przedhistorycznym bój wynikał na ogół spontanicznie..." - nie wyklucza to jednak konieczności wcześniejszego zorientowania się ludzi pierwotnych co do chociażby położenia przeciwnika, bo w przeciwnym wypadku w ogóle nie doszłoby do starcia. Następowaly tym samym prapoczątki rozpoznania.

⁴ Por. E.Riazin: Historia sztuki wojennej t.1, tłum. z j.rosyjskiego I.Bukowski, Wyd. MON, Warszawa 1958, s.77 - 93.

kojarzenia faktów i obrazów wraz z możliwością ich odpowiedniego ocenienia.

Można zatem przyjąć, że rozpoznanie wojskowe jako element składowy walki /wojny/ pojawił się wraz z nią, aczkolwiek nie musiał być od razu wyraźnie wyróżniany. Jego świadome docenianie jako czynnika w jakimś stopniu wpływającego na skuteczność walki, możliwość dokonywania zaskoczenia przeciwnika i w efekcie odniesienie zwycięstwa, miało swój historyczny dystans, którego czasokres i rozmieszczenie w dziejach jesteśmy w stanie określić jedynie w przybliżeniu. Świadczą bowiem o nim, w sposób jednakże pośredni, niektóre chociażby dzieła teoretyczne, jak np. traktaty chińskich dowódców i pisarzy jednocześnie: Sun-tsy i U-tsy. Są one jednak - tak samo, jak i wiele powstałych po nich - jedynie uogólnieniem doświadczeń, swoistym zbiorem przestroż formułowanych na przestrzeni dziejów z różną szczegółowością. Potwierdzają zaś to, że niezależnie od nich rozpoznanie prowadzono zasadniczo na podstawie praktycznych potrzeb i wcześniejszych doświadczeń. W dziełach teoretycznych, począwszy od wspomnianych autorów chińskich, tematyka rozpoznania stanowi zresztą jedynie niewielki wątek, gdyż poświęcone są one głównie samej walce, stosowanym szykom, rodzajom manewrów i sposobom dowodzenia. Nie ma tam natomiast oczywiście sformułowanych ogólnych zasad rozpoznawania przeciwnika - czy też prawidłowości z tym związanych.

Rozwój środków walki, wzrost liczebności stron walczących, zwiększanie się zasięgu marszów przed bitwą, głębokości rozmieszczenia wojsk, także częściowo przenoszenia walk na akweny, nie-

zadanie konieczność zdobywania ufortyfikowanych twierdz - to ważne przyczyny, które spowodowały - najpierw powoli /w czasach najdawniejszych/ i stopniowo, im bliżej współczesności, coraz większe narastanie złożoności procesów rozpoznawania przeciwnika.⁵ Najwcześniej z tych składowych złożoności zaczął wyróżniać się czynnik zasięgu rozpoznania.⁶ Był to pierwszy i podstawowy komplikator możliwości szybkiego i pewnego wywiadywania się o przeciwnika. Zmuszał do sięgania do innych, niż tylko warok wodza /dowódcy/, sposobów pozyskiwania danych o przeciwniku.⁷ Czynniki ten dominował długo jako jedyny, najbardziej utrudniający rozpoznawanie przeciwnika z pożądanym wyprzedzeniem. Przyczyniał się początkowo samotnie, i to przez długi historycznie okres czasu, do rozwoju jedynie jednej z form rozpoznania, a mianowicie rozpoznania agenturalnego - czyli wywiadu.

5 "Prawdą jest, że wojna doznawała znacznych przeobrażeń w swej istocie i formach" - K.Clausewitz: O wojnie t.1, tłum. z j. niemieckiego A.Ciechowicz i L.Kloc, wyd. MON, Warszawa 1958, s. 32-33. "Nie swobodne twory rozumu genialnych wodzów, lecz wynalezienie lepszej broni, zmiana materiału żołnierskiego działały tu w rewolucyjny sposób i wpływ genialnych wodzów ograniczał się jedynie w najlepszym wypadku do przystosowania sposobu walki do nowej broni i do nowych wojowników" - F.Engels: Wybrane pisma wojskowe, tłum. z j. rosyjskiego zbiorowe, wyd. MON, Warszawa 1962, s.17.

6 Np. pod Issos /333 r pne/ Aleksander Wielki musiał zorganizować prawdopodobnie odpowiednio wcześniej przed bitwą rozpoznanie, które dostarczyło mu wiadomości z odległości około 50 - 70 km. niezależnie przecież od wywiadowców /agentów/, którzy dostarczali stale danych ogólnych o siłach perskich, które wiosną 333 r pne ześrodkowały się w płn. Syrii - por. E.Riazin, cyt.wyd., s. 281.

7 Chodzi o możliwość objęcia przez dowódcę wzrokiem obszaru bitwy /najczęściej znajdował się na wzgórzu/, który rozciągał się na przestrzeni najczęściej od 1 - 2 do 6 - 10 km. Biorąc pod uwagę zasięg wzroku /średnio 3 - 5 km/ to w połączeniu z szybkością manewru /marszu/ /nawet kawalerii, który jak się okazuje nie jest wcale tak imponujący, bo wynosi 30 - 40 km na dobę/ umożliwiło dowódcy obejmować samemu cały obszar bitwy i kontrolować zachodzące na nim zmiany bez zagrożenia opóźnienia się z podjęciem decyzji - por. J.Crzechowski: Dowodzenie i sztaby, wyd. MON, Warszawa 1974, s.51.

Wojny zaś, które rozpoczynano ze znacznymi odległościami rozmieszczenia wojsk stron walczących przed ich rozpoczęciem, a co za tym idzie i koniecznością odpowiednio wczesnego i dalekiego rozpoznawania /jako czynnika powodującego najważniejsze utrudnienia w zakresie zdobywania danych o przeciwniku/, spotykamy w czasach od wczesnej starożytności aż do wojen bezpośrednio poprzedzających pierwszą wojnę światową. Oczywiście nie zawsze były to odległości podobne, czy też nawet zbliżone do siebie. Można jedynie mówić o relatywności utrudnień wynikających zarówno z charakterystycznych dla danego okresu możliwości, jak i ilości zaangażowanych sił i środków - czyli skali wojny oraz jej zasięgu. Zjawisko dalekiego wysyłania rozpoznania spowodowane koniecznością i potrzebami wcześniejszego zdobycia danych o przeciwniku dotyczyło przecież różnych teatrów i wojen rozgrywanych zarówno w Europie, płn. Afryce, jak i w różnych częściach rozległej przecież Azji.⁸ A ponadto w takim samym stopniu wojen starożytności, jak i nowożytnych. Zatem duża odległość wysyłania rozpoznania będzie tu wielkością względną, chociaż w stosunku do konkretnego przypadku proporcjonalnie wielką w porównaniu z możliwościami marszowymi, terminem rozegrania bitwy, szerokością i głębokością ugrupowania itd.

Przy istniejących dawniej sposobach i możliwościach przekazywania zdobytych informacji były to utrudnienia rzeczywiście poważne. Pokonywał je najczęściej spryt dowódcy, a w mniejszym dopiero stopniu, uświadamiane jednak jedynie na wyczucie, prawidłowości oraz konsekwencja w ich wykorzystaniu w praktyce. Pro-
wadzenie odpowiednio głębokiego rozpoznania mogło prowadzić do

⁸ Por. E. Riazin, cyt. wyd., s. 141-186.

zaskoczenia o skali nawet strategicznej. Najbardziej jaskrawym tego przykładem może być rozpoznanie prowadzone przez Mongołów /XIII w/, które przynosiło ewidentne korzyści w postaci najczęściej właśnie kompletnego zaskoczenia przeciwnika, a jeżeli już nie, to i tak pozwalało na właściwy wybór miejsca i czasu ataku. Odwrotnie źle prowadzone rozpoznanie, na zbyt małą głębokość lub na niedostatecznej szerokości obszaru /teatru/, mogło spowodować - jak w przypadku późnego wykrycia przez Rzymian pokonania przez Hannibala Alp /216 r pne/, w czasie drugiej wojny punickiej⁹ - zaprzepaszczenie szans na skuteczne przeciwstawienie się przeciwnikowi.

Wraz z komplikowaniem się procesu rozpoznawania przeciwnika wynikającego z konieczności odpowiednio wczesnego, a co za tym idzie i odpowiednio głębokiego jego prowadzenia, pojawiły się i inne utrudnienia. Związane bądź to ze zwiększaniem się ilości elementów, które należało poddać inwigilacji, bądź też wynikały ze wzrostu wymogów stawianych przed rozpoznaniem. Wymogi te miały różnorodny charakter i źródła. Jednym z przykładów źródeł powstawania wymogów w stosunku do rozpoznania może być postępowanie faraona Tutmosisa III /1503 r. pne/ w czasie bitwy pod Megido stoczonej z wojskami zbuntowanych krajów pod wodzą króla Kadeszu. Przejawiły się one w zwłoce w podejmowaniu decyzji aż do czasu uzyskania dostatecznej liczby informacji o przeciwniku.¹⁰

Jako źródło o innym charakterze można natomiast traktować rozprawę "O sztuce wojennej" - Nicollo Machiavellego. Wśród wymogów w stosunku do rozpoznania tam formułowanych można odnaleźć

⁹ "pojawienie się Kartagińczyków w północnej Italii zaskoczyło Rzymian..." - Tamże, s.357.

¹⁰ Tamże, s. 106-108.

konieczność rozpoznawania tak nieprzyjaciela, jak i terenu.¹¹ Podobnie w traktacie hetmana Jana Tarnowskiego, "Rada sprawy wojennej", wyraźnie uszczegóławia się wymogi w stosunku do rozpoznania i przedstawia je w postaci konkretnych zadań, Mówi się tam mianowicie by rozpoznanie dostarczało danych o ilościach jezdnych i pieszych, z jaką bronią walczą, "...którym obyczajem hufy swe szykują; jeśli działa mają, wiele i jako ich ku bitwie stawiają..."¹²

Ciągłe narastanie złożoności procesu rozpoznawania przeciwnika zmuszało stopniowo do coraz większych przemyśleń nad jego właściwym zorganizowaniem i prowadzeniem. Jednym z efektów tego były pociągnięcia przejawiające się w angażowaniu dodatkowych osób funkcyjnych, pomocników wodza /dowódcy/, specjalizujących się w problematyce rozpoznawczej. Widzimy to już u Aleksandra Wielkiego, a później i u Hannibala, Cezara, Belizariusza, a w czasach nam bliższych u Gustawa Adolfa oraz Napoleona.¹³

W okresie starożytności, średniowiecza i wojnach poprzedzających pierwszą wojnę światową wiodącą rolę w rozpoznawaniu przeciwnika - jak już nadmieniono - odgrywał wywiad. Dostarczał on informacji do momentu względnie bliskiej odległości między wojskami, gdyż później - począwszy od najdalej wysuniętych elementów ubezpieczających¹⁴ - bezpośrednim rozpoznawaniem /dane o ogólnej

12 Cytuję za A.Wolny: Formy i sposoby rozpoznania ogólnowojskowego od czasów najdawniejszych, skrypt ASG WP, Warszawa 1978, s. 8-9; por. także J.Orzechowski, cyt.wyd.,s.560.

13 J.Orzechowski, cyt.wyd.,s.s. 99,109,147,161,289,375 oraz A.Wolny, cyt.wyd.,s.9.

14 Nie wyklucza to jednak występowania prób zorganizowania elementów rozpoznawczych już wcześniej, które wypełniałyby powiększającą się lukę między "nadzorowaniem" przeciwnika przez wywiad, a jego wejściem w bezpośredni zasięg wzroku dowodzącego. Potwierdzałyby to formułka zawarta we francuskiej instrukcji piechoty z końca XIX w: "Kawaleria może dostarczyć o sile i sytuacji nieprzyjaciela jedynie ogólnych, przybliżonych wiadomości /działając jako element ubezpieczająco - rozpoznawczy - przyp. J.Z./.

Informacji najbardziej drobiazgowych i dokładnych powinny

ilości sił przeciwnika, ich rozmieszczeniu, sposobie działania/, mógł się zajmować sam wódz /dowódca/. Angażowanie do tego środków pośredniczących nie było bowiem potrzebne, gdyż rolę tą z powodzeniem spełniał wzrok dowódcy, Obraz, który przekazywał był najczęściej /pomijając pewne subiektywne wrażenia indywidualne/ obiektywny i pozwalał podejmować określone decyzje uznawane przez dowodzącego w danym momencie za optymalne - bez zagrożenia opóźnieniem w ich realizacji.¹⁵

Poważne zakłócenia takiego stanu rzeczy nastąpiło właściwie dopiero w drugiej połowie XIX w, gdy "Rozwój ilościowy i jakościowy armii... spowodował, że już w wojnie austriacko - pruskiej i francusko - pruskiej obserwacja pola bitwy staje się na wyższych szczeblach dowodzenia wprost niemożliwa, a w wojnie francusko - pruskiej ogromną trudność sprawiało ustalenie rubieży lub rejonów gdzie znajdowały się siły przeciwnika".¹⁶ Ponadto bitwy te

dostarczyć oddziały rekonesansowe piechoty". Cyt. za J.Block: Przyszła wojna pod względem technicznym, ekonomicznym i politycznym t.1, wyd. Getheborga i Wolfa, Kraków 1900, s.259.

15 W ten sposób dowodził np. Kutuzow /ale chyba i większość wodzów przed nim oraz mu współczesnych/ pod Borodino, gdzie front bitwy wynosił 8 km, a jego głębokość nie była większa. Z kolei pod Wagram Napoleon stawiał osobiście zadania każdemu dowódcy korpusu, z tym, że jego punkt obserwacyjny znajdował się 3 - 4 km od każdego elementu ugrupowania bojowego - J.Orzechowski, cyt.wyd.,s.476.

16 Syntezę tego problemu oddaje następujący cytat: "Wojny drugiej połowy XIX w prowadzone przy zaangażowaniu wielotysięcznych armii na ogromnych przestrzeniach, przy wzrastającej roli artylerii, wymagały od sztabu generalnego /lub sztabu szczebla nadrzędnego - operacyjnego, strategicznego/ dokładnych danych o położeniu głównych sił przeciwnika. Rozpoznanie prowadzone przez małe patrole piechoty i jazdy nie mogło dostarczyć tych danych. Powstawała więc konieczność prowadzenia rozpoznania strategicznego i operacyjnego siłami silnych oddziałów jazdy /pułki, dywizje/ na dużą głębokość." - J.Orzechowski, cyt.wyd., s.504.

trwają dłużej, i to o wiele, niż we wcześniejszych okresach /a więc nawet kilka tygodni, a nie jak poprzednio jeden, najwyżej dwa, dni/. Dowodzenie na wyższych szczeblach prowadzone jest ze stanowisk, z których niemożliwa jest już obserwacja /bezpośrednia/ pola walki, a środki artyleryjskie posiadają taką donośność, że zmusza to do podchodzenia do rejonu bitwy w szykach rozwiniętych - a więc na znacznej szerokości. W tym też czasie doświadczenia w zakresie strzelania z zakrytych stanowisk ogniowych¹⁷ powodują wyodrębnianie się rozpoznania artyleryjskiego jako specjalistycznego rodzaju rozpoznania obsługującego w zasadzie tylko ten jeden rodzaj wojsk.

Narastała więc sytuacja, w której rozpoznawanie przeciwnika komplikowało się coraz bardziej, ale i jego znaczenie dla skutecznego prowadzenia wojny, bitwy także rosło. Istniały też już prawie we wszystkich głównych armiach świata wyspecjalizowane komórki w postaci wydziałów lub zespołów o innej nazwie, czy też choćby nawet pojedynczych specjalistów odciążających dowódców od czynności organizatorskich w zakresie rozpoznania. Rozpoznanie ponadto nabierało coraz większego rozmachu, a i jego zorganizowanie wymagało odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia. Dodać jeszcze trzeba, że w większości znaczących armii świata istniały od połowy XVII w. sztaby generalne /główne/, w ramach których możliwe było dokonywanie uogólnień faktów i doświadczeń na podstawie dość szerokiego wachlarza obserwacji poczynionych w czasie wojen i bitew, a zatem umożliwiało to także formułowanie koncepcji /wcześniej coraz wszechstronniej przemyślanych/, w tym

¹⁷ Metodę prowadzenia ognia z zakrytych stanowisk ogniowych stosowano już w drugiej połowie XIX w. Jednak przejście na ten sposób prowadzenia ognia w walce zainicjował praktycznie dopiero płk Slusarenko w sierpniu 1904 roku - Artyleria i rakiety, Wyd. MON, Warszawa 1972, s.107.

zpoleceń co do organizacji i prowadzenia rozpoznania. Na przełomie XII i XX w powstała możliwość prowadzenia rozpoznania z powietrza; wyodrębnił się jeden z ważniejszych rodzajów rozpoznania - rozpoznanie prowadzone za pomocą statków powietrznych.

1.2. Rozpoznanie w okresie pierwszej wojny światowej i kształtowanie się zrabów rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej w okresie międzywojennym.

Przełomowym niewątpliwie okresem narastania złożoności procesów rozpoznawczych była pierwsza wojna światowa, w czasie której - jak w żadnym innym do tego czasu konflikcie zbrojnym - weryfikowały się kompleksowo różnorodne formy i sposoby dokonywania rozpoznania przeciwnika. "Następuje też szybki rozwój systemów rozpoznania, wśród których lotnicze odgrywa pierwszorzędą rolę".¹⁸

W wojnie tej przeplatały się wzajemnie czynniki związane z koniecznością prowadzenia głębokiego rozpoznania oraz potrzebami otrzymywania dokładnych danych, które zgłaszała przede wszystkim artyleria; wyraźnej ostrości nabrął czynnik terminowości dostarczania zdobytych danych, a niejednokrotnie i ich potwierdzenia.

W organizacji i przy prowadzeniu rozpoznania zetknięto się także z koniecznością współdziałania sztabów, sprawnego obiegu informacji i ich odpowiedniego ewidencjonowania. Pojawiło się ponadto wiele innych zjawisk w "obszarze rozpoznania" o mniejszym lub większym stopniu złożoności jak i wpływie na ogólne i szczegółowe rozeznawanie się w sytuacji na polu walki /teatrze działań wojennych/.

¹⁸ J.Orzechowski, cyt.wyd.,s.448.

W pierwszej wojnie światowej usprawniono wiele procesów w rozpoznaniu bazując głównie na licznych doświadczeniach praktycznych /przede wszystkim na potknięciach i sukcesach w tym względzie/. Zakończenie wojny nie przyniosło jednak oczywiście generalnych i ostatecznych rozstrzygnięć i rozwiązań; nie wszystkie przyjęte wtedy ustalenia miały charakter optymalny,¹⁹ wiele było po prostu rozwiązań do przyjęcia, wobec braku możliwości dokonywania rozwiązań lepszych. W każdym razie wiele w tym czasie w rozpoznaniu osiągnięto, ale wiele też czekało jeszcze na rozwiązanie.²⁰

Nagromadzone doświadczenia wzmogły jednak wysiłki nad ich efektywnym wykorzystaniem. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej wyraźnie wzrosła ilość opracowań mających charakter zarówno podsumowań, jak i prognoz co do oblicza ewentualnej przyszłej wojny. Powszechnie bowiem także wyciągnięto wnioski ze stale potwierdzającego się dotychczas faktu, że "Od początku istnienia człowieka i od chwili gdy jego historia jest znana, wojna uchodzi za jedną z reguł rozwoju ludzkości."²¹ Znalazło to swój

19 Jakiegokolwiek poczynania w doskonaleniu sztuki wojennej, a w tym i rozpoznania były silnie podporządkowane przede wszystkim jak najszybszemu odniesieniu zwycięstwa. Stąd wiele rozwiązań dokonywano na podstawie pochopnie wyciągniętych wniosków przez ludzi nie całkowicie rozumiejących tego co się działo, gdyż "Wojna przeszła już we wrześniu 1914 roku w stadium całkowitego przekształcenia...Zaskoczenie było bardzo silne. Wszyscy sobie wprowadzili zdawali sprawę od dawna ze wzrostu skali, w jakiej będzie prowadzona, ale nikt nie przypuszczał, że przybieże ona tak obcą, niezrozumiałą postać, że zajdą w niej tak radykalne przeobrażenia, wobec których sztuka wojenna, taka jaką dotąd znano, opuści swe ręce bezradnie." - S.Mossor: Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, wyd. Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego, Wrocław 1945, s.6.

20 W opracowaniach podsumowujących okres XIX w np. w aspekcie militarnym przeważały oceny podobne do tej: "We wszystkim co dotyczy wojny, dokonał się w ciągu XIX-go stulecia postęp bez porównania gruntowniejszy, niż w poprzednich wiekach. Wszystko się rozwinęło, przekształciło, udoskonalilo, nie tylko broń..." - J.Colin: Przeobrażenia wojny, wyd. Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1920, s.168.

21 Wł.Sikorski: Przyszła wojna jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagadnienia obrony kraju, wyd. Biblioteka Prawnicza, Warszawa 1934, s.3.

wyraz nie tylko w położeniu nacisku na rozwoju sił zbrojnych, co było dla tego okresu charakterystycznym, spowodowało pojawienie się w skali dotychczas niespotykanej różnorodnych publikacji teoretycznych opartych na osobistych rozważaniach, popartych najczęściej wieloletnimi doświadczeniami, a i nierzadko solidnymi studiami teoretycznymi. Równolegle zaś, w sposób bardziej znaczący dla praktyki wojskowej, zaczęły być formułowane liczne "teorie" na temat możliwych wariantów wybuchu, przebiegu i prawdopodobnych efektach przyszłej wojny.²² Były też hipotezy o charakterze prognoz, które "...przybierały różne formy - od intuicji aż po stosunkowo ścisłe naukowe uzasadnienia".²³

Teoretyczne rozważania nad prawdopodobnymi w przyszłości rozwiązaniami w dziedzinie militarnej, bazującymi przede wszystkim na doświadczeniach minionej wojny, nie ominęły także problemów rozpoznania. Były to rozważania o skali proporcjonalnej do uświadamianej, tj. wzrastającej, roli rozpoznania wojskowego. Kompleksowy charakter rozpoznania jaki nadała mu pierwsza wojna światowa, różnorodność sił i środków oraz ich zasięgu od rubieży bezpośredniego starcia aż po rejony rozmieszczenia najgłębszych odwodów zmuszało do szukania takich rozwiązań, by całość systemów rozpoznania spełniała optymalnie i skutecznie swoje zadania.

W okresie po zakończeniu pierwszej wojny światowej najwyraźniej też dostrzec można już przesłanki naukowej refleksji nad rozpoznaniem wojskowym wraz z bardzo już systematycznymi sposobami rozwiązywania jego problemów. Trudno odtworzyć wszystkie elementy przejawów poszczególnych form pracy naukowo-badawczej, która w wielu przypadkach nie była ani tak bezpośrednio nazywana,

²² Por. J.Orzechowski, cyt.wyd., s. 11-18.

²³ Tamże, s. 18.

ani najczęściej wyraźnie uświadomiana przez ją wykonujących. Tym niemniej lokalne konflikty, ćwiczenia, teoretyczna analiza możliwości sił i środków rozpoznania, wzajemne oceny ekspertów poszczególnych armii były na pewno dokonywane znacznie częściej, a ich wyniki uwzględniane w treści doktryn, regulaminów i instrukcji oraz podporządkowanym im koncepcjom wykorzystania tak całości sił zbrojnych, jak i poszczególnych ich elementów. Pozostając przy rozpoznaniu warto przytoczyć ciekawe zestawienie dokonane przez H.Szafrana na łamach nie ukazującego się już dzisiaj "Biuletynu Słuchaczy", a dotyczące artykułów poświęconych rozpoznaniu i zamieszczonych w ukazującym się przez 12 lat przed drugą wojną światową "Przeglądzie Piechoty".²⁴

Z zestawienia tego wynika, że "Pod względem ilościowym dorobek pisma /chodzi oczywiście o przedwojenny "Przegląd Piechoty" - przyp. J.Z./ dotyczący rozpoznania wyraża się ilością około 100 tytułów - od artykułów poczynając, na recenzjach kończąc. Konfrontując to z danymi o całokształtowym dorobku pisma, można uznać, że problematyka rozpoznania obejmowała około 5 % tematyki podejmowanej na łamach "Przeglądu Piechoty".²⁵ A przecież "Przegląd Piechoty" nie był jedynym w Polsce periodykiem poświęconym zagadnieniom militarnym. O wiele ambitniejsze artykuły i recenzje zawierające także zagadnienia rozpoznania odnaleźć można w archiwalnych numerach Bellony. Także inne armie europejskie miały swoje czasopisma, nie mówiąc już o armiach państw spoza Europy.²⁶

24 H.Szafran: Ogólnowojskowe rozpoznanie taktyczne w "Przeglądzie Piechoty" 1928-1939, Biuletyn Słuchaczy V /1979/ nr 20, s.64-71.

25 Tamże, s.64.

26 Sama lektura międzywojennych numerów Bellony ujawnia specjalistyczne czasopisma w poszczególnych państwach, a fakty publikowania na ich łamach także artykułów itp. poświęconych rozpoznaniu potwierdzają odwoływanie się autorów Bellony do treści tych artykułów w czasopiśmie poszczególnych państw /często także spotkać można w Bellonie omówienia ciekawszych artykułów zagranicznych/.

Analiza i ocena przedstawionych zjawisk okresu międzywojennego umożliwiła postawienie hipotezy, że w latach między dwiema wielkimi wojnami światowymi należy ulokować źródła rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa. Źródła, których jednakże uwarunkowania historyczne sięgają znacznie wcześniej. Pojawienie się zaś samych tych źródeł wynikało z wielu czynników. Wymieniono zaś jedynie te najbardziej spektakularne, tworzące jednak wyraźną linię rozwoju sił i środków rozpoznania oraz zwiększania się wymogów w stosunku do niego. Obok czynników zasadniczych przyczyniających się do naukowego rozpatrywania problemów rozpoznania wojskowego były jednak i inne, może i nieco mniej znaczące. Można do nich zaliczyć rozwój od końca XVII w. szkolnictwa wojskowego, dalej rozwój nowoczesnej bazy naukowej na świecie w ogóle wraz z możliwościami korzystania także przez wojskowych z jej dorobku. Prezentowana aktywność publicystyczna jest w zasadzie faktem najbardziej znaczącym propagandowo, choć mającym swoje znaczenie także w praktyce naukowo-badawczej, gdyż tworzącym pewną bazę naukowej dyskusji.

Kolejna natomiast w dziejach ludzkości wojna światowa to, podobnie jak jej poprzedniczka, okres przede wszystkim realnej weryfikacji - z punktu widzenia historii powstawania i rozwoju nauk wojskowych - hipotez i ustaleń regulaminowo-instrukcyjnych, które ulegały zresztą w trakcie jej trwania dalszym modyfikacjom i zmianom w ogólnym kierunku dalszego ich doskonalenia.

2. CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ W WOJSKU POLSKIM W OKRESIE POWOJENNYM

Po szerokim i rozpiętym na ogromnej przestrzeni historycznej

nakreśleniu genezy przesłanek składających się na powstanie rozpoznania jako dyscypliny naukowej trzeba było przejść do badań bardziej szczegółowych. Były one prowadzone - zgodnie z wcześniej przedstawionymi wymogami - zasadniczo na obszarze Wojska Polskiego; dotyczą okresu po drugiej wojnie światowej. Badania te skupiono na podstawowych cechach dyscypliny naukowej, jak:

- rozwiązywanie w jej ramach problematyki naukowo-badawczej;
- tworzenie się i zmiany struktury dyscyplinowej;
- powstające związki i zależności od innych nauk i dyscyplin naukowych;
- organizacja i kierowanie badaniami naukowymi w ramach rozpoznania wojskowego;
- zmiany czynników zewnętrznych oddziaływujących na rozwój rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej;
- rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego;
- zaplecze rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej i nakłady finansowe na prace naukowo-badawcze.

2.1. Dobór problematyki naukowo-badawczej.

Tematykę badań naukowych nad rozpoznaniem wojskowym zestawiono na podstawie różnorodnych form prac badawczych realizowanych w Wojsku Polskim w okresie powojennym /załącznik 1/; od najprostszych poczynając, jak opracowania teoretyczne - na ćwiczeniach eksperymentalnych i realizacji długofalowych zadań badawczych kończąc.

Już chronologiczne zestawienie podejmowanych w przeszłości tematów badań naukowych nad rozpoznaniem wojskowym ukazuje prawidłowość związaną ze stosowanymi formami pracy naukowo-badawczej.

Ujawnia się wtedy mianowicie, oprócz tendencji stałego wzrostu ilości podejmowanych tematów badawczych, zwiększanie się także - im bliżej współczesności - ilości złożonych form naukowych dociekań /głównie w kierunku zwiększania kompleksowości badań teoretyczno-praktycznych, związane także z angażowaniem nawet całych zespołów badawczych/ w stosunku do form o mniejszym zakresie i skali rozwiązywanych problemów /załącznik 2/. Stwierdzono także silne powiązanie doboru tematów do badań naukowych nad rozpoznaniem z tematyką realizowanych przedsięwzięć szkoleniowych, kontrolnych i dydaktycznych. Powodowało to najczęściej, że tematyka badań naukowych wynikała bezpośrednio z problematyki szkoleniowej oraz aktualnie realizowanych w wojskach zadań szkoleniowych.

Dobór problematyki naukowo-badawczej nad rozpoznaniem wykazywał też szczególnie silne powiązanie z tematyką badań nad problemami taktyki i sztuki operacyjnej. Można nawet stwierdzić, że niezmiernie rzadko podejmowano samodzielne "rozpoznawcze" tematy naukowo-badawcze. Prawie zawsze były one częścią badań ogólnych poświęconych zgłębianiu prawidłowości walki lub operacji.

Przeprowadzone badania nad praktyką naukowo-badawczą w zakresie rozpoznania wojskowego / już w końcu lat czterdziestych można mówić o pierwszych przejawach zorganizowanych badań nad problemami tego rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk/ wykazały słabą koordynację w doborze tematyki naukowo-badawczej. Świadczy o tym przede wszystkim dość duża różnorodność tematyczna i szerokie zakresy oraz ogólność tematów badań naukowych. Łączono zaś te tematy z takimi

formami prac naukowo-badawczych, jak: opracowania teoretyczne, omówienia, referaty. W okresie bezpośrednio powojennym np. prawie w ogóle nie prowadzono eksperymentów naukowych, jak również nie angażowano większych zespołów badawczych dla kompleksowego i dogłębnego poznawania prawidłowości występujących w rozpoznaniu.

Duży wpływ na dobór tematyki naukowo-badawczej w dziedzinie rozpoznania miały też aktualne potrzeby w rozwiązywaniu problemów organizacyjno-praktycznych. Przykładem może być koniec lat sześćdziesiątych, kiedy przygotowywano podniesienie szczebli struktur organizacyjnych sił i środków rozpoznania w wojskach lądowych. Dobór problematyki naukowo-badawczej był wtedy wyraźnie podporządkowany poszukiwaniu optymalnych rozwiązań w tym zakresie. Podobnie w początkach lat siedemdziesiątych, kiedy szukano właściwych form i metod szkolenia w zakresie rozpoznania. Dobierano wtedy przez kilka lat tematykę badań naukowych poświęconych metodyce szkolenia i dydaktyce w rozpoznaniu.

Trudno było znaleźć prawidłowości w doborze problematyki prac promocyjnych poświęconych rozpoznaniu. Szczególnie rozprawy doktorskie ujawniają - że przy doborze ich tematów kierowano się raczej indywidualnymi zainteresowaniami, możliwościami i przygotowaniem wykonujących te prace niż potrzebami ogólnymi. Stwierdzonym faktem był zatem dobór tematyki prac promocyjnych w zakresie rozpoznania polegający na wyborze tematu przede wszystkim oryginalnego. Powodowało to, że tematy te były w małym stopniu związane z rozwijanymi aktualnie badaniami naukowymi przez "pion" rozpoznawczy.

Brak koordynacji przy doborze tematyki badań naukowych i

dość swobodny wybór tematów prac promocyjnych daje się odczytać przy porównaniu planów prac naukowo-badawczych, które opracowywano systematycznie od początku lat siedemdziesiątych.

Dla uchwycenia zależności zakresowych podejmowanej tematyki naukowo-badawczej z rozpoznania dokonano odpowiedniego uporządkowania zestawionych tematów naukowo-badawczych. W wyniku uzyskano sześć charakterystycznych grup tematycznych, w ramach których dokonywano w okresie powojennym doboru tematów przedsięwzięć naukow-badawczych. Należą do nich:

- 1 - Grupa tematów poświęconych problemom oceny nieprzyjaciela.
- 2 - Grupa tematów poświęconych problemom właściwego użycia sił i środków rozpoznania.
- 3 - Grupa tematów poświęconych problemom działania sił i środków prowadzących rozpoznanie.
- 4.- Grupa tematów poświęconych problemom organizacji rozpoznania w walce, operacji i w czasie pokoju.
- 5 - Grupa tematów poświęconych problemom obiegu informacji w systemach rozpoznawczych.
- 6 - Grupa innych, różnorodnych, sporadycznie podejmowanych tematów realizowanych w ramach badań nad rozpoznaniem.

Najczęściej podejmowano w rozpatrywanym okresie tematy badawcze zawierające się w problematyce organizacji rozpoznania w walce i operacji. Rzadziej dobierano tematy poświęcone problemom oceny nieprzyjaciela oraz działaniu sił i środków rozpoznania jak również i ich użycia.

Stosunkowo niedawno, bo w końcu lat sześćdziesiątych, zaczęto podejmować tematykę prac naukowo-badawczych poświęconych pro-

blematyce obiegu informacji w systemie rozpoznania wojskowego. W tym ostatnim przypadku przez dość długi okres czasu podejmowano przede wszystkim tematy do badań teoretycznych /porównywanych z badaniami podstawowymi/, by dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych przystąpić także do podejmowania tematów prac wdrożeniowych i stosowanych.

W wymienionej grupie "innych, różnorodnych...tematów nad rozpoznaniem" podejmowano badania nad optymalizacją struktur organizacyjnych jednostek i pododdziałów rozpoznawczych; efektywnością szkolenia zwiadowców i kształcenia w zakresie rozpoznania w szkołach wojskowych i akademiach; technicznego doskonalenia środków rozpoznania; problematyką dowodzenia /kierowania/ rozpoznaniem; historią rozpoznania wojskowego.

Ujawnione fakty występujące przy doborze problematyki naukowo-badawczej w zakresie rozpoznania wojskowego umożliwiły sformułowanie następujących prawidłowości w tym względzie:

- 1° - Silne powiązanie podejmowanej tematyki naukowo-badawczej z praktyką i potrzebami bieżącymi rozpoznania.
- 2° - Realizację tematów badawczych nad rozpoznaniem przede wszystkim wraz z tematyką taktyki i sztuki operacyjnej.
- 3° - Brak głębszej koordynacji doboru problematyki naukowo-badawczej zarówno w planowaniu perspektywicznym, jak i w bieżącym podziale zadań badawczych.
- 4° - Dobór tematyki badań naukowych nad rozpoznaniem przede wszystkim pod kątem rozwiązywania problemów nurtujących bezpośrednio realizujących te badania /wskazana grupa tematów poświęconych organizacji rozpoznania jest domeną dowód-

ców i sztabów - a więc grona prawie jedynie zaangażowanego w realizację - także planowanie - prac naukowo-badawczych/.

2.2. Zmiany struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego jako nauki.

Przy określeniu zmian struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego rozumianego jako nauka uwzględniono następujące zjawiska: Utrwalone w praktyce naukowo-badawczej podziały oraz podobieństwa tematyczne rozpatrywanych form pracy badawczej /w tym względzie użyteczny okazał się podział na poszczególne grupy tematyczne zamieszczony na s. 50/; istniejące odrębności w ramach przedmiotu badań. Nie można było również nie uwzględnić podziału samego rozpoznania rozumianego jako rodzaj zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk. Należało uwzględnić ponadto fakt, że określenie zmian struktury dyscyplinowej rozpoznania jest mimo wszystko czynnością obciążoną dużym subiektywizmem. W przeszłości bowiem nie prowadzono badań nad samym rozpoznaniem rozumianym jako dyscyplina naukowa /poza okresem badań prognostycznych, których wynik w postaci przedstawionej tam, między innymi, struktury dyscyplinowej został w kolejnym etapie prognozowania - prowadzonym równoległe do badań w ramach niniejszej dysertacji - dość zasadniczo poprawiony/ i w związku z tym nie istnieją z tego okresu ustalenia dotyczące tej kwestii. Dlatego przykładanie obecnych kryteriów wyodrębniania specjalności i podspecjalności rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych jest tylko pewnego rodzaju porządkowaniem ex post - czegoś co uprawiano dawniej, za pomocą dzisiejszych miar.

Stwierdzono, że pierwsze elementy struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego tworzyły się z praktycznych przejawów

działań naukowo-badawczych prowadzonych przez komórki rozpoznawcze sztabów związków operacyjnych i taktycznych oraz w ASG WP. Można mówić o wyodrębnianiu się wtedy wielu specjalności, które z względną ostrością różniły się od siebie zakresem podejmowanych problemów. Specjalności te rozwijano stopniowo poprzez różne formy prac naukowo-badawczych. Prawidłowością w tym względzie było powstawanie poszczególnych specjalności w oparciu o:

- 1° problematykę podejmowaną w ramach rozwiązywania zadań badawczych poszczególnych rodzajów rozpoznania /np. działania elementów rozpoznawczych sił i środków rozpoznania ogólnowojskowego/,
- 2° problematykę badawczą podejmowaną w ramach realizacji zadań poznawczych nad rozpoznaniem w poszczególnych rodzajach działań bojowych /np. rozpoznanie w boju spotkaniowym/,
- 3° problematykę naukowo-badawczą podejmowaną dla pogłębienia znajomości potencjalnego nieprzyjaciela²⁷ i po
- 4° problematykę naukowo-badawczą podejmowaną w ramach zgłębiania prawidłowości występujących przy wykonywaniu poszczególnych zadań przez dowódców i sztaby w zakresie rozpoznania /różne tematy badawcze nad planowaniem i organizacją rozpoznania w działaniach bojowych i w czasie pokoju/.

Wszystkie te specjalności rozwijano w zasadzie autonomicznie, a ich ilość rosła wraz ze wzrostem nowych i oryginalnych tematów badawczych /schemat 1/.

Okresem przełomowym w tworzeniu się struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego był koniec lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych. Zdecydowało o tym wydanie podręcznika "Organizacja i prowadzenie rozpoznania na szczeblach taktycznych" w roku 1970 oraz pojawienie się opracowania radzieckiego autora

²⁷ Przykładem jest tutaj temat rozprawy doktorskiej płka Jagiełły: "Analiza i ocena współczesnej obrony amerykańskich związków taktycznych i operacyjnych", Warszawa 1962.

R. Simonjana pt. "Metodika oceny przeciwnika", Moskwa 1973.

W podręczniku zestawiono dorobek i ustalenia praktyczno-organizacyjne w zakresie rozpoznania taktycznego. Było to jednak w pewnym stopniu także uporządkowaniem teorii rozpoznania wojskowego /choćby tylko na szczeblach taktycznych/, które przejawiało się w odpowiednim podziale treści rozpoznania /czyli opisu dorobku w postaci teoretycznej/ na rozdziały i podrozdziały. Ich układ bowiem mógł stanowić propozycję podziału na specjalności i podspecjalności rozpatrywanej dyscypliny, w ramach której należało w dalszym ciągu rozwijać wiedzę o rozpoznaniu wojskowym. Opracowanie R. Simonjana natomiast formalnie wprowadziło na miejsce uprawianych dotychczas specjalności zajmujących się "armiami obcymi" wyraźnie odrębną i oryginalną specjalność - metodyka oceny nieprzyjaciela /nie występuje w wymienionym podręczniku "Organizacja i prowadzenie rozpoznania na szczeblach taktycznych". Sytuacja powyższa zdaje się być potwierdzającą się na gruncie rozpoznania jako dyscypliny naukowej prawidłowością wynikającą bezpośrednio z dialektycznej zasady przechodzenia ilości w jakość; nastąpiło po prostu jakościowe uporządkowanie dość luźno rozwijanych dotychczas specjalności w wyraźnie "fundamentalne" składowe elementy struktury kształtującej się dyscypliny naukowej. Od początku lat siedemdziesiątych tym samym można już mówić o trzech wyraźnych elementach struktury dyscyplinowej rozpoznania wojskowego, a mianowicie:

- dorobku merytorycznym i metodologicznym oraz faktycznie rozwijanych badaniach nad metodami oceny nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/;

- dorobku merytorycznym i metodologicznym oraz faktycznie realizowanych badaniach nad optymalnym i skutecznym wykorzystaniem sił i środków rozpoznania;
- dorobku merytorycznym i metodologicznym oraz faktycznie realizowanych badaniach nad prawidłowościami i zasadami organizacji rozpoznania.

Uporządkowanie powyższe miało jednak wysoce umowny charakter /można o nim orzekać dzisiaj z perspektywy kilkunastu lat/ i bynajmniej nie spowodowało wówczas radykalnych pociągnięć ani w planowaniu, ani tym bardziej w praktyce badawczej. Były pewne, trudne jednak obecnie do szczegółowego ustalenia, niewielkie wpływy tego uporządkowania na uświadomienie niewiedzy w dziedzinie rozpoznania; mogło to mieć jednakże jedynie pośredni wpływ na praktykę badawczą. Była ona bowiem nadal rozwijana w sposób jak poprzednio, z pewnymi tylko niewielkimi dążeniami do współpracy badawczej, doskonalenia metod badawczych, bez dokonywania jednakże wyraźnej i świadomej oraz celowej refleksji i podsumowań nad samą dyscypliną i jej strukturą.

W ramach wymienionych trzech, coraz wyraźniej krystalizujących się elementów rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej zawierały się dotychczasowe "specjalności"; ich ilość jednakże w każdym z tych zasadniczych elementów nie była jednakowa. Najbardziej zasobna w podspecjalności i rozbudowana była ta część, która obejmowała dorobek nad optymalnym i skutecznym organizowaniem rozpoznania w różnych rodzajach działań bojowych - na różnych szczeblach dowodzenia.

W latach siedemdziesiątych daje się zauważyć drugi "przełom"

w tworzeniu się specjalności rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Prowadzi się po prostu prace naukowo-badawcze nad nowymi problemami w rozpoznaniu, które nie mieściły się już jednak w dotychczas wyodrębnianych elementach jego struktury dyscyplinowej. Należą do nich:

- gromadzony dorobek i faktycznie prowadzone badania nad problemami dowodzenia w rozpoznaniu;
- problematyka metodyki szkolenia rozpoznawczego;
- problematyka historii rozpoznania;
- problematyka procesów informacyjnych w rozpoznaniu.

2.3. Związki rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej z innymi naukami i dyscyplinami naukowymi w okresie powojennym.

Badania historyczne nad rozpoznaniem wojskowym jako dyscypliną naukową ujawniły, że funkcjonowanie i jej rozwój przebiegał w ścisłym związku przede wszystkim z innymi dyscyplinami nauk wojskowych i nauki wojennej. Związki te miały charakter zarówno formalny, jak i merytoryczny. Interdyscyplinarność rozpoznania jako rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ w stosunku do zasadniczych filarów sztuki wojennej sprawiała, że na pewnym etapie powojennego okresu /lata sześćdziesiąte/ uprawiano rozpoznanie jako jedną ze specjalności taktyki i teorii dowodzenia. Później mimo wyraźnego oddzielenia się organizacyjnego specjalistycznej katedry w ASG WP i usamodzielnienia procesów badawczych nad problemami rozpoznania, nadal utrzymywane są ścisłe związki ze strategią, sztuką operacyjną, taktyką i teorią dowodzenia. Związki te wynikały i były podtrzymywane głównie z po-

wodu zadań rozpoznania jako jednego z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia działań bojowych /operacji/. Na gruncie zaś poznawczych funkcji dyscyplin naukowych związki te wynikały z możliwości wykorzystywania dorobku metodyki wojskowych badań naukowych jaki dokonano w ramach prac prowadzonych przez byłą Katedrę Strategii oraz względnej jednolitości przedmiotu badań nauk wojskowych. Strategia, sztuka operacyjna i taktyka formułowały wreszcie w dużej mierze w stosunku do rozpoznania jako dyscypliny naukowej warunki prowadzenia badań oraz warunki jakim powinny być sprostować wyniki tych badań.

W stosunku do kilku innych dyscyplin nauk wojskowych uwarunkowania związków z nimi rozpoznania jako dyscypliny naukowej ulegały przeobrażeniom mającym charakter coraz większej współpracy i współdziałania podczas rozwiązywania problemów rozmieszczonych na wspólnych obszarach zainteresowań. Chodzi o związki z takimi tworzącymi się również dyscyplinami nauk wojskowych, jak: teoria organizacji i mobilizacji wojsk, informatyka wojskowa, dydaktyka wojskowa. Szczytowym przejawem tego współdziałania była realizacja wspólnych badań naukowych. Inne płaszczyzny współdziałania rozpoznania jako dyscypliny naukowej z wymienionymi składowymi nauk wojskowych przejawiały się we wzajemnym uzupełnianiu dorobku treściowego; w mniejszym zaś stopniu w rozwijaniu metodologii.

Odnotowano także próby prowadzenia samodzielnych prac badawczych w ramach rozpoznania nad problemami mającymi swoje źródła zasadniczo na obszarze innych dyscyplin /np. zagadnienia związane z optymalizacją, usprawnianiem pracy sztabowych komórek rozpoznawczych/. Wyniki tych prac badawczych nosiły jednak nierzadko

cechy zjawiska "wyważania otwartych drzwi". Przyjęte zaś, prawdopodobnie na podstawie tych prac badawczych, ustalenia organizacyjne i inne rozwiązania praktyczne w zakresie rozpoznania powodowały nierzadko udziwnienia nie znajdujące potwierdzenia ani w specyfice działalności sztabowej /przykładem może być wprowadzona w końcowych latach ubiegłej dekady jako dokument formalny - "mapa oceny nieprzyjaciela" zamiast "mapy informacyjnej"/, ani w rzeczywistych potrzebach.

Łatwo można było dostrzec wpływ rozwijania związków rozpoznania jako dyscypliny naukowej z innymi składowymi nauk wojskowych na rozwój i kształtowanie się jego zaplecza. W tym przede wszystkim na konieczność zwiększania kadr przygotowanych do prowadzenia badań naukowych; ich ilość i jakość w znacznym stopniu decydowała również o możliwościach współpracy z innymi dyscyplinami naukowymi w ogóle. Można też było odnaleźć w praktyce badawczej i dorobku rozpoznania jako dyscypliny naukowej efekty takiej współpracy w postaci zastosowanych analogii i porównaniach pozwalających niejednokrotnie nawet na realizację zadań badawczych uznanych wcześniej za niemożliwe do zrealizowania.

Do bardziej ciekawych i oryginalnych wyników badań nad zmianami w przeszłości uwarunkowań związków rozpoznania jako dyscypliny naukowej należy stwierdzone dążenie do wykorzystywania dorobku logiki /początek lat siedemdziesiątych - do określenia optymalnych metod oceny nieprzyjaciela/, teorii organizacji i kierowania, prakseologii, informatyki, matematyki /tej ostatniej do np. obliczania skuteczności systemów i elementów rozpoznawczych/. Prawidłowością w tym względzie było, aczkolwiek bardzo powolne

i w dużym stopniu ograniczone, przechodzenie od szukania gotowych rozwiązań - istniejących na gruncie tych dyscyplin - do przenoszenia akcentu na przejmowanie rozwiązań metodologicznych.

2.4. Organizacja i kierowanie badaniami naukowymi w ramach rozpoznania wojskowego.

Badania naukowe realizowane w ramach rozpoznania wojskowego miały charakter zarówno scentralizowany, jak i zdecentralizowany. W początkowym szczególnie okresie poddanego badaniom zjawiska, tj. aż do końca lat sześćdziesiątych, przeważała decentralizacja w badaniach naukowych nad rozpoznaniem wojskowym do szczebla okręgu wojskowego, którego oddział rozpoznawczy realizował określoną przez siebie tematykę badawczą. Wydzielano wtedy wydziałom rozpoznawczym wycinkowe problemy do zrealizowania. W okresie tym Zarząd II Sztabu Generalnego WP - będący w istocie nadrzędną w stosunku do wszystkich komórek rozpoznawczych instytucją naukową, rzadko narzucał tematykę badań naukowych. Koniec lat sześćdziesiątych przynosi coraz większą koordynację prac naukowo-badawczych nad problemami rozpoznania. Od początku lat siedemdziesiątych opracowuje się pięcioletnie plany realizacji zadań naukowo-badawczych w Zarządzie II Sztabu Generalnego WP oraz w Katedrze Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych ASG WP.

Planowano zarówno tematy naukowo-badawcze realizowane bezpośrednio w ramach Sztabu Generalnego, jak i tematy przewidywane do wykonania przez oddziały rozpoznawcze okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych. Nadal występuje jednak duża samodzielność w tym względzie komórek rozpoznawczych rangi oddziału rozpoznawczego.

Nadzór oraz ścisłe kierownictwo nad pracami naukowymi sprawowali najczęściej bezpośredni szefowie komórek rozpoznawczych. Tworzono też porażenie niewielkie zespoły badawcze /1 - 4 oficerów/. Częściej natomiast oficerowie rozpoznania wchodzili w skład zespołów badawczych grupujących przedstawicieli różnych specjalności. Tworzono w takim przypadku samodzielny zespół rozwiązujący określone problemy, lub, pełniąc rolę specjalistów w takim zespole, oficerowie rozpoznania rozwiązywali jeden, wspólny wtedy dla całego zespołu, problem badawczy.

Sama organizacja badań była związana najczęściej z realizacją takich przedsięwzięć, jak: programowe szkolenie wojsk, narady kierowniczej kadry, cykliczne odprawy, przygotowania do prowadzenia ćwiczeń kompleksowych. Jedynie w Katedrze KWi AO prowadzono niejednokrotnie badania naukowe luźno związane z realizowanymi aktualnie zadaniami dydaktycznymi.

Stwierdzoną prawidłowością w organizacji prac naukowo-badawczych na przestrzeni poddanego badaniom okresu było przechodzenie od przedsięwzięć prowadzonych i kierowanych jednoosobowo do angażowania coraz większej ilości oficerów w zespołach badawczych; stawało się to coraz częściej praktykowaną zasadą - szczególnie przy realizacji ważniejszych tematów badawczych. Stwierdzono też tendencję przejawiającą się w coraz częstszym dążeniu do ścisłego współdziałania w czasie badań zespołów badawczych z kierowniczymi osobami funkcyjnymi /np. podczas badań prowadzonych w czasie ćwiczeń ściśle starano się współpracować z kierownictwem ćwiczenia/.

2.5. Zmiany czynników zewnętrznych oddziałujących na rozwój rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej.

Rozpoznanie jako dyscyplina naukowa rozwijało się w warunkach przeobrażeń doktryny wojennej, stałego postępu w nauce w ogóle oraz towarzyszących temu osiągnięciach w nauce wojennej i naukach wojskowych. Wspomniane zjawiska były źródłem różnorodnych czynników oddziałujących na rozpatrywaną dyscyplinę nauk wojskowych. Miały one zarówno wpływ bezpośredni, jak i pośredni oraz oddziaływały pozytywnie, jak i negatywnie. Pośrednie oddziaływanie na rozpatrywaną dyscyplinę naukową miało poza tym różne przyczyny i formy, a jego źródłami w poddanym badaniom okresie były: 1° zmieniające się warunki prowadzenia walki i wojny oraz ewolucja poglądów na charakter przyszłej wojny, 2° powojenny jakościowy skok w możliwościach sił i środków walki /w tym włączenie w arsenał środków rażenia broni jądrowej/, 3° doskonalenie się bariery przeciwpancernej, 4° wzrost możliwości manewrowych, a w tym coraz szersze wykorzystywanie trzeciego wymiaru, i ostatnio: 5° systemy rozpoznawczo-uderzeniowe i znaczny wzrost obszaru bezpośredniego starcia w wypadku wybuchu konfliktu zbrojnego. Wszystko to generowało określoną problematykę naukowo-badawczą, mającą dać odpowiedź na powstające pytania i rodzące się potrzeby w rozwiązywaniu trudności rozpoznania.

Czynniki bezpośrednio oddziałujące na rozpoznanie jako dyscyplinę naukową wynikały z praktyki funkcjonowania nauk wojskowych. Realizacji przez nie zadań poznawczych, szczególnie rozwiązywania złożonych problemów prowadzenia walki. Zmuszało to niejednokrotnie do sprostania niełatwym warunkom prowadzenia takich

prac badawczych. Na płaszczyźnie rozpoznania jako dyscypliny naukowej przejawiało się to zaś przede wszystkim w konieczności doskonalenia metod badawczych, także koniecznością odwoływania się do dorobku metodologicznego oraz innych doświadczeń różnorodnych dyscyplin naukowych. Wymieniony już wcześniej przypadek polegający na włączaniu oficerów rozpoznania do realizacji prac naukowo-badawczych w ramach innych dyscyplin nauk wojskowych był tym czynnikiem bezpośredniego oddziaływania na rozpoznanie jako dyscyplinę naukową, który umożliwiał zapoznawanie się z dorobkiem innych dyscyplin, jak również powodował rozpowszechnianie dorobku samego rozpoznania. Dalsze oddziaływanie tego czynnika przejawiało się także w zwiększaniu ilości kadr naukowo-badawczych rozpoznania. Uchwytnym przejawem tego oddziaływania było zwiększanie ilości wspomnianych kadr w rozpoznaniu w obsadzie etatowych komórek rozpoznawczych ponad nieraz wielkości wynikające z bieżących potrzeb realizowanych przez tą dyscyplinę zadań naukowo-badawczych. Z drugiej jednak strony czynnik ten przyczyniał się także do rozpraszania wysiłku badawczego i niejednokrotnie utrudniał skupienie się na badaniach w ramach własnych potrzeb.

Duży bezpośredni wpływ na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej miał także, szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu, czynnik wynikający z coraz pełniejszego uświadamiania sobie przez kadry rozpoznania istnienia określonego dorobku na polu takich dyscyplin naukowych, jak informatyka i metodologia nauk wojskowych. Czynnik ten po pierwsze zapobiegał nadmienionym wysiłkom "wyważania otwartych drzwi", a ponadto podnosił efektywność prac naukowo-badawczych.

Czynnikami oddziaływującymi hamująco na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej /zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio/, były: 1° braki w ukompletowaniu komórek rozpoznawczych sztabów okręgów, rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk, 2° zbyt szczupły stan osobowy katedry rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych, 3° nie podejmowanie przez dość długi okres czasu badań w zakresie metodologii rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Kompleksowym czynnikiem utrudniającym rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej była konieczność stałego angażowania przygotowanych do prowadzenia badań naukowych kadr przede wszystkim do realizacji bieżących procesów szkoleniowych i innych zadań związanych z rolą i miejscem sił i środków rozpoznania w funkcjach i zadaniach spełnianych przez siły zbrojne. Zadania bieżące praktyki rozpoznania były przede wszystkim przeszkodą w doskonaleniu metodologicznym kadr naukowo-badawczych tej dyscypliny nauk wojskowych.

2.6. Rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego.

Rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego był ściśle związany z rozwojem kadr rozpoznania. Nie istniały bowiem niezależne od komórek rozpoznawczych wojsk /nie biorąc oczywiście pod uwagę ASG WP i wyższych szkół oficerskich/ samodzielne instytuty zajmujące się badaniami nad rozpoznaniem wojskowym. Kadry naukowo-badawcze rozpoznania wojskowego to jednocześnie oficerowie zajmujący etatowe stanowiska w takich komórkach, jak: Zarząd II Sztabu Generalnego WP i Głównego Zarządu Szkolenia Bojowego /przed 1978 rokiem - Głównego Inspektoratu Szkolenia/, Specjalistyczna katedra /katedry²⁸/ ASG WP, oddziały rozpoznawcze sztabów

²⁸ Rozpoznaniem jako przedmiotem dociekań naukowych zajmowały się różnorodne komórki organizacyjne ASG WP w okresie po drugiej wojnie światowej i tak: w latach 1953-1956 trzy katedry: rozpoznania wojskowego; armii obcych; przedmiotów specjalnych. W latach 1956-1958 Katedra Rozpoznania Wojskowego i Katedra Armii Obcych. W latach 1958-1961 w Katedrze Taktyki Ogólnej istniały dwa zespoły: jeden rozpoznania wojskowego a drugi armii obcych. W latach 1961-1966 zespół rozpoznania wojskowego.

okręgów wojskowych, dowództw rodzajów wojsk i sztabów rodzajów sił zbrojnych, wydziałów rozpoznawczych związków taktycznych. Sytuacja ta zasadniczo determinowała rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania.

Ilościowo stan tych kadr nigdy /nawet w katedrach ASG WP/ nie pokrywał się ze stanem ewidencyjnym wymienionych komórek rozpoznawczych. Z obecnej perspektywy jednak jest wręcz niemożliwym dokładne ustalenie szczegółowej liczby oficerów w/w komórek, których można byłoby zaliczyć do pracowników naukowo-badawczych. Tym bardziej, że nie posiadali oni, w przeważającej większości, formalnych stopni naukowych. Ich kwalifikacje jednak potwierdzały rzeczywiście realizowane zadania naukowe.

Jeżeli przyjąć, że ogólny stan etatowych komórek rozpoznawczych był względnie stały /w zrozumieniu, że podlegał tylko niewielkim zmianom spowodowanym korektami etatów lub czasowym brakiem w ukończeniu/, to stwierdzoną prawidłowością było stałe zwiększanie się ilości oficerów rozpoznania legitymujących się kwalifikacjami pracownika naukowo-badawczego. Kwalifikacje te potwierdzały zaś przede wszystkim rzeczywiście realizowane badania naukowe, w mniejszym stopniu formalne stopnie naukowe, których systematycznie zaczęło przybywać w rozpoznaniu dopiero w dekadzie lat siedemdziesiątych.

Pierwszą rozprawę doktorską wśród oficerów rozpoznania obronił w roku 1962 ppłk Jagiełło i niedługo po nim ppłk Szczerbowski. Stanowiło to niewątpliwie punkt zwrotny w rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania; terminy obrony kolejnych rozpraw doktorskich przez oficerów rozpoznania przedstawia tabela 1.

wchodził w skład Katedry Służby Sztabów, a samodzielnie funkcjonowała Katedra Armii Obcych. Od 1967 roku istnieje Katedra Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych.

W Y K A Z

TERMINÓW OBRONY RZEPRAW DOKTORSKICH I RZEE OFICERÓW KOLECÓRKI ROLICEMINICZICH
WOJSKA POLSKIEGO

ROK OBRONY RZEPRAWY DOKTORSKIEJ	1962	1963	1968	1972	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1986
ILCÓC CERCHICZICE RZEPRAW W DANYM ROKU	1	1	2 -	4	3	4	2	3	2	2	1	2	-	3	1

Tabela 1

Uzyskiwanie formalnych potwierdzeń kwalifikacji naukowo-badawczych przez kadry rozpoznania wojskowego poprzedzało - jak stwierdzono wcześniej - faktyczne nabywanie takich umiejętności spowodowane potrzebami. Fakt ten jest o tyle znaczący, że po pierwsze kadry te tworzyły podstawy rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych oraz jej pierwsze zręby, a ponadto nadal przeważają nad ilością doktorów i doktorów habilitowanych; legitymują się także większą ilością zrealizowanych prac badawczych. Jest po prostu realną prawidłowością rozpoznania jako dyscypliny naukowej, że w jej rozwoju i funkcjonowaniu zaangażowane jest przede wszystkim grono etatowych pracowników wyższych sztabów i pewna ilość nauczycieli akademickich w zasadzie również nie posiadających stopni naukowych. Analiza materiałów archiwalnych i opracowań z rozpoznania wojskowego pozwala stwierdzić, iż było to o tyle pozytywne, że powodowało "odmitologizowanie" rozpoznania jako dyscypliny naukowej i pozwalało na włączenie w proces badawczy, bez niepotrzebnych kompleksów i zahamowań, znacznie szerszego grona kadr rozpoznania. Z drugiej jednak strony powodowało, że poziom prac naukowych i naukowo-badawczych był bardzo zróżnicowany. Często raziły one usterkami formalnymi i płytkim ujęciem tematu.

Stwierdzona prawidłowość doskonalenia się kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego przede wszystkim w obszarze komórek funkcjonalnych rozpoznania, w oparciu o próby i błędy popełniane w kolejnych pracach badawczych, była także przyczyną zbyt powolnego wzrostu kwalifikacji - tak pożądanego przecież w realizacji podejmowanych ambitnych zadań poznawczych. Potwierdzeniem tej prawdy jest reguły rozwoju kadr naukowo-badawczych

rozpoznania są stwierdzone w przeszłości nieliczne wyjątki. Jednym z nich są niewątpliwie kadry Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych. Oficerowie tej katedry mogli historycznie najwcześniej i zasadniczo najpełniej doskonalić swoje kwalifikacje w oparciu o metodologiczne osiągnięcia ASG WP w naukach wojskowych. Poza tym kadra naukowo-badawcza Katedry IW i AO miała możliwość doskonalenia się poprzez znacznie częściej niż gdzie indziej prowadzone prace badawcze, w dodatku w zespołach /lub pod kierownictwem/ z doświadczonymi naukowcami o uznanym autorytecie i realnym dorobku naukowym. Do pozytywnych wyjątków należało także w przeszłości zaangażowanie oficerów rozpoznania w działalność Wojskowych Kół Naukowych w latach sześćdziesiątych. Indywidualnym przykładem takiego wyjątku, tj. przykładu solidnego i systematycznego doskonalenia swoich umiejętności naukowo-badawczych, może być ppłk Kukulka ze sztabu 30W, który osobistym zaangażowaniem osiągnął wysoki stopień kwalifikacji i w roku 1981 potwierdził je obronioną pracą doktorską.

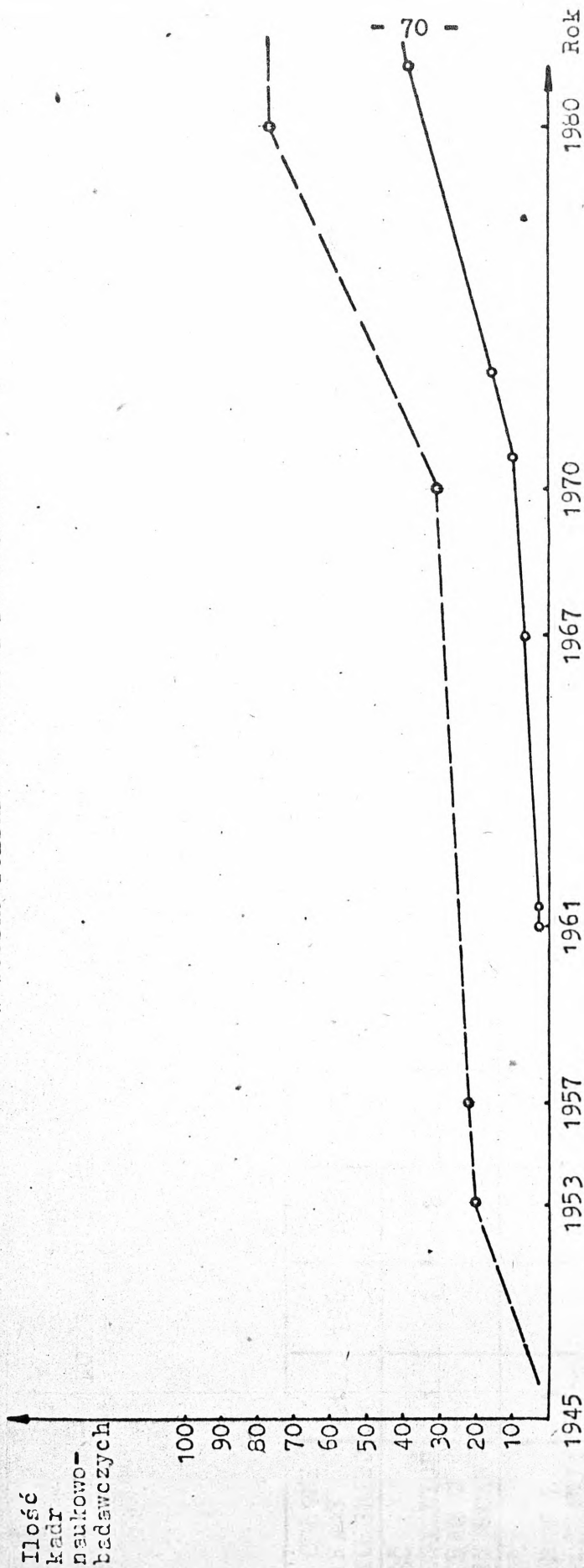
Szacunkowa ilość nieformalnych, ale rzeczywistych pracowników naukowo-badawczych rozpoznania w Wojsku Polskim dokonana na podstawie oceny ilości zrealizowanych zadań naukowo-badawczych, określona została w przedziale od 15 do 40 % etatowego stanu komórek rozpoznawczych. Przy czym w latach powojennych, aż do roku 1967, ilość ta wzrastała wolno do 15 %, następnie utrzymywała się w przedziale od 10 do 15 % do lat siedemdziesiątych, by stopniowo wzrastać do ilości 40 % stanu osobowego etatowych komórek rozpoznawczych w latach osiemdziesiątych. Największą, bo przewyższającą nawet górną granicę wartości procentu lat osiemdzie-

siątych, ilość oficerów posiadających przygotowanie do prowadzenia badań naukowych posiadały takie komórki, jak Zarząd II Sztabu Generalnego WP i Katedra Rozpoznania Wojskowego - szacunkowo od 60 do 70 %. Mniejszą, od 15 do 20 %, Zarząd Rozpoznawczy GZSB i oddziały rozpoznawcze sztabów okręgów wojskowych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk.

Schemat 2 przedstawia dynamikę przyrostu kadr naukowo-badawczych wymienionych wcześniej komórek rozpoznawczych Wojska Polskiego w poszczególnych okresach po drugiej wojnie światowej. Obejmuje on także oficerów legitymujących się stopniem naukowym doktora i doktora habilitowanego lub docenta, jednak nie tylko nauk wojskowych. Tym niemniej uzyskanie stopnia doktora było niewątpliwie najdobitniejszym potwierdzeniem nie tylko kwalifikacji, ale również stanowiło realny wkład wiedzy w dorobek rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej. Wprawdzie w rozpatrywanym okresie nie wszyscy oficerowie pełniący służbę w komórkach rozpoznawczych, broniąc rozpraw doktorskich, spełniali te warunki. Broniono bowiem także rozpraw doktorskich, a właściwie głównie - w innych dyscyplinach naukowych, często nawet nie wojskowych. Sytuacja powyższa powodowała, że w wymienionych przypadkach wzrastała liczba kadr naukowo-badawczych rozpoznania, natomiast rozprawy doktorskie tych oficerów wzbogacały treści innych nauk /dyscyplin naukowych/. W tabeli 2 przedstawiono porównanie ogólnej ilości oficerów posiadających stopień naukowy doktora i doktora habilitowanego w poszczególnych latach z doktoratami uzyskanymi w zakresie rozpoznania wojskowego.

Innym, niekorzystnym, zjawiskiem stwierdzonym w procesie badań

DYNAMIKA PRZYROSTU KADR NAUKOWO - BADAWCZYCH ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO
W WOJSKU POLSKIM W OKRESIE POWOJENNYM

--- Ogólna ilość kadr naukowo-badawczych rozpoznania wojskowego
 — Ilość oficerów rozpoznania wojskowego z tytułem naukowym doktora /doktora habilitowanego lub docenta/

Schemat 2

PORÓWNANIE TERMINÓW OBRONY I ILOŚCI ROZPRAW DOKTORSKICH OFICERÓW
 KOMÓREK ROZPOZNAWCZYCH WOJSKA POLSKIEGO W CIĘSIE POMIĘDZY I ILOŚCIĄ ROZPRAW
 DOKTORSKICH POŚWIĘCONYCH PROBLEMOM
 ROZPOZNANIA

ROK OBRONY ROZPRAWY DOKTORSKIEJ	1962	1963	1968	1972	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1984	1986
ILOŚĆ OBRONIONYCH ROZPRAW W DANYM ROKU	1	1	2	4	3	4	2	3	2	2	1	2	3	1
ILOŚĆ ROZPRAW Z ROZPOZNANIA	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1

Tabela 2

nad historią rozpoznania jako dyscypliny naukowej był fakt odchodzenia kadr naukowych z rozpoznania - nie zawsze związany z naturalnym procesem kończenia służby wojskowej.

Aktualnie w komórkach rozpoznawczych Wojska Polskiego ponad 70 oficerów posiada kwalifikacje pracownika naukowo-badawczego potwierdzone udziałem w realizacji zadań badawczych /z tego prawie 30 % posiada stopnie naukowe/. Dokładnie jest w rozpoznaniu 24 doktorów, jeden docent i jeden doktor habilitowany.

Ogólne prawidłowości rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania w rozpatrywanym okresie dają się zestawić w następujące reguły:

- 1° - Kadry naukowo-badawcze rozpoznania rozwijały się poprzez stopniowe wdrażanie oficerów etatowej obsady komórek rozpoznawczych od szczybla okręgu wojskowego, także pojedynczych przedstawicieli wydziałów rozpoznawczych związków taktycznych, do realizacji badań naukowych. Wyjątkiem były jedynie kadry katedr ASG WP, które wdrażały się w procesy badań naukowych poprzez najczęściej systematyczne przygotowanie metodologiczne.
- 2° - Rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania był w okresie powojennym nierównomierny; można w nim wyróżnić okres względnie dużego ich przyrostu /lata siedemdziesiąte/, jak i okresy stagnacji.
- 3° - Zasadniczy trzon kadr naukowo-badawczych rozpoznania stanowili oficerowie posiadający wykształcenie wyższe i doskonalący swój warsztat w praktyce naukowo-badawczej nad problemami wynikłymi głównie w procesie funkcjonowania ich macie-

rzystych sztabów.

- 4° - Rozkład kadr naukowo-badawczych rozpoznania nie charakteryzował się stałością proporcji ich występowania w odpowiednich komórkach. Największa ich ilość skupiała się w Zarządzie II Sztabu Generalnego WP i ASG WP.
- 5° - Ujawnioną tendencją w rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania było zdobywanie formalnych stopni naukowych w większości przypadków poza obszarem nauk wojskowych.

2.7. Zaplecze rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej i nakłady finansowe na prace naukowo-badawcze.

Stan zaplecza rozpoznania jako dyscypliny naukowej był trudnym do oddzielenia od praktyki rozpoznania elementem przyczyniającym się w dużym stopniu do jej rozwoju. Stosowane bowiem przede wszystkim niezbyt złożone formy prac badawczych i stopień zaawansowania badań naukowych nad rozpoznaniem nie zmuszały do wyodrębniania elementów zaplecza służących wyłącznie do rozwijania tej dyscypliny. Także takie elementy tego zaplecza, jak: biblioteki, sale wykładowe, środki poligraficzne itp. wykorzystywane były w ramach funkcjonowania instytucji zabezpieczających uprawianie nauki wojennej i nauk wojskowych w całości.

Podobnie nakłady finansowe na badania naukowe w ramach rozpoznania w kalkulowane bywały zawsze w koszty przedsięwzięć szkoleniowych i organizacyjno-administracyjnych bez ich wyodrębniania w osobne pozycje w dokumentacji rozliczeń finansowych.

W miarę precyzyjne było możliwe jedynie odtworzenie tej części nakładów finansowych, które wydzielano na realizację prac naukowo-badawczych w ASG WP w ostatnim 15-leciu. Przedstawiono je w tabeli 3.

WYKŁADY FINANSOWE NA BADAŃ NAUKOWE NAD PROBLEMAMI ROZCIĄNIANIA
WOJSKOWEGO W ASG WP OD ROKU 1970

Lp.	Wyszczególnienie okresów planowa- nia badań nauko- wych	Ilość realizowanych prac naukowo-bada- wczych		Poniesione nakłady finansowe		Średni koszt	
		Samodziel- nych	w ramach innych zespołów badawczych	Na badania samodziel- ne	Na badania w ramach innych zespołów badawczych	Tematu samodziel- nego	Tematu w w ramach in- nych zespołów badawczych
1.	1970 - 1975	-	6	-	ok. 25 000 zł	-	4166 zł
2.	1976 - 1980	2	14	136 000 zł	44 000 zł	63 000 zł	3150 zł
3.	1981 - 1985	5	22	247 000 zł	145 000 zł	49 506 zł	6590 zł

Tabela 3

2.8. Ogólne prawidłowości dotychczasowego rozwoju rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej.

Rozpoznanie jako dyscyplina naukowa tworzyło się w minionym czterdziestolecu Wojska Polskiego w ścisłym związku z takimi dyscyplinami nauk wojskowych, jak strategia, sztuka operacyjna, taktyka i teoria dowodzenia. W jego rozwoju wykorzystywano także w różnym stopniu dorobek innych nauk i dyscyplin naukowych.

Podstawowe potrzeby w rozwijaniu badań naukowych nad rozpoznaniem wynikały - jak stwierdzono w toku badań historycznych - z postępu w rozwoju środków walki oraz z zapotrzebowań wysuwanych przez praktykę w jej dążeniu do sprostanania wymoganiom pola walki. Realizowane badania naukowe stopniowo wzbogacały zarówno treść teorii rozpoznania, jak i doświadczenia metodologiczne jej kadr naukowych. Badania te charakteryzowały się jednak przede wszystkim przywiązaniem do potrzeb rozwiązywania bieżących problemów praktyki rozpoznania wojskowego. Stąd różny ich zakres, złożoność, czasochłonność oraz wielkość zużywanych nakładów finansowych. Te ostatnie są niestety prawie niemożliwe do odtworzenia, gdyż najczęściej nigdy nie rejestrowano ich oddzielnie od innych kosztów ponoszonych przy realizacji towarzyszących badaniom naukowym przedsięwzięciom.

Ważnymi momentami w historycznym procesie tworzenia się rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej w Wojsku Polskim w okresie powojennym były:

- 1° - Powołanie Fakultetu Rozpoznawczego ASG WP - 1953 rok.
- 2° - Obrona pierwszej rozprawy doktorskiej przez szefa Katedry Armii Obcych - 1962 rok.

- 3°- Rozpoczęcie systematycznego planowania prac badawczych na okresy pięcioletnie - 1969 rok; wydanie podręcznika rozpoznania taktycznego - 1970 rok.
- 4°- Pojawienie się pracy "Metodyka oceny przeciwnika" - potwierdzającej jakościową przemianę specjalności "armie obce"- 1973 rok.
- 5°- Podwojenie się ilości kadr naukowo-badawczych w komórkach rozpoznawczych /w tym ilości oficerów legitymujących się stopniem naukowym doktora/ - druga połowa lat siedemdziesiątych; wydanie podręczników rozpoznania operacyjnego i radioelektronicznego - 1980 rok; podjęcie prac naukowo-badawczych nad procesami informacyjnymi w rozpoznaniu - koniec lat siedemdziesiątych.
- 6°- Rozpoczęcie prac naukowo-badawczych nad rozpoznaniem wojskowym jako dyscypliną naukową oraz problemami dowodzenia rozpoznaniem, metodyką szkolenia /kształcenia/ rozpoznawczego, wybranymi zagadnieniami z historii rozpoznania - przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.
- 7°- Obrona prac doktorskich poświęconych procesom informacyjnym i rozpoznaniu radiowemu - 1984 rok.

Obecny stan badań nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową pozwolił na określenie i zdefiniowanie podstawowych elementów naukoznawczych, które zostaną zaprezentowane w dalszej części rozprawy.

W zakresie dorobku merytorycznego rozpoznania wojskowego w rozpatrywanym okresie sformułowano praktyczne zasady oceny nieprzyjaciela w czasie walki /też bezpośrednio przed wybuchem woj-

ny/. W zakresie poznawania procesu zdobywania informacji o nieprzyjacielu sformułowano ogólne hipotezy użycia sił i środków rozpoznania oraz ich taktykę działania. Treści tych hipotez w formie zaleceń praktycznych zawarto w podręcznikach rozpoznania taktycznego, operacyjnego i radioelektronicznego.

Treść teorii organizowania rozpoznania opiera się na wskazówkach praktycznych i wzorcach rozwiązań organizowania rozpoznania w różnych warunkach bojowych. W ramach tej specjalności pojawiły się prace omawiające wykorzystanie rachunku matematycznego i nomogramów do optymalnego planowania rozpoznania z uwzględnieniem możliwości konkretnych sił i środków.

Określono już także istotę procesów informacyjnych w rozpoznaniu na szczeblach strategicznych i operacyjnych oraz poznano zasady prowadzenia rozpoznania radiowego na szczeblach strategicznych i operacyjnych.

Nie sformułowano jeszcze ogólnych zasad rozpoznania na szczeblach taktycznych i /poza rozpoznaniem radiowym/ operacyjnych. Nie zostały też ostro określone ogólne prawidłowości występujące w rozpoznaniu. Sformułowano jedynie wymagania stawiane rozpoznaniu w dobie przyszłych działań bojowych. Jest to jednak wynik przede wszystkim oddziaływania na rozpoznanie zasadniczych składowych sztuki wojennej /strategii, sztuki operacyjnej, taktyki i teorii dowodzenia/. Poza wymienionymi częściami sztuki wojennej w praktyce badawczej rozpoznania jako dyscypliny naukowej znajdują się także poczynania poznawcze penetrujące obszary stykowe stanowiące przedmioty zainteresowań innych dyscyplin nauk wojskowych.

Przeprowadzona systematyka tematyki naukowo-badawczej oraz poznana częstotliwość prowadzenia określonych badań w rozpatrywanym okresie tworzenia się rozpoznania jako dyscypliny naukowej, także wyniki badań nad samą istotą rozpoznania, pozwoliły ustalić aktualną strukturę dyscyplinową tej składowej nauk wojskowych. Zostanie ona przedstawiona w dalszej części rozprawy.

W czasie badań przeprowadzonych w ramach realizacji niniejszej dysertacji stwierdzono, że poszczególne specjalności i podspecjalności rozpoznania jako dyscypliny naukowej nie są eklektycznym zbitkiem samodzielnych teorii, lecz wzajemnie się przenikającymi zbiorami zależności, powiązań i elementów współpracy, których ostatecznym celem jest określenie prawidłowości i zasad umożliwiających przedstawienie obiektywnej oceny i prognozy zamiarów i możliwości nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/ na tle trafnej wizji warunków terenowych i meteorologicznych; uwzględnia się przy tym jako warunek sine qua non terminowość takich przewidywań.

W stosunku do innych dyscyplin i specjalności naukowych rozpoznanie wojskowe jako dyscyplina naukowa traktowane było, i jest, albo jako teoria zapewniająca optymalne zabezpieczenie ich przedmiotów zainteresowań /np. walki, będącej jednym z elementów przedmiotu taktyki jako dyscypliny naukowej/, albo też jako przedsięwzięcie wykorzystujące ich dorobek poznawczy /np. wspomnianej strategii, sztuki operacyjnej/ dążącej do wypracowania zaleceń praktycznych w zakresie zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk, lub rozwijającej się jako dyscyplina naukowa /dorobek metodologii nauk/ część nauk wojskowych.

Szerokie i szczegółowe rozwinięcie problematyki związanej z funkcjami rozpoznania jako dyscypliny naukowej zostanie dokonane w ostatnim /trzecim/ rozdziale rozprawy. Obecnie zaś po sformułowaniu rysu historycznego rozpoznania jako dyscypliny naukowej można stwierdzić ogólnie, że przyczynia się ono do doskonalenia praktyki rozpoznania. W rozpatrywanym okresie historycznym umożliwiała tworzenie aksjomatów dla innych nauk wojskowych - tj. wiedzy o siłach i środkach nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/ oraz zasadach jego działania /jego sztuki wojennej/. Aksjomaty te tworzyły warunki podstawowe do badań naukowych w ramach rozwiązywania problemów tych dyscyplin.

ROZDZIAŁ DRUGI
ROZPOZNIANIE WOJSKOWE JAKO DYSCYPLINA NAUKOWA

1. UWAGI OGÓLNE

Dotychczasowe rozważania nad genezą rozpoznania jako dyscypliny naukowej można wesprzeć i pewną ogólną refleksją. Mianowicie taką, że powstawanie jakiegokolwiek zjawiska społecznego ciąga za sobą zawsze jego różnorodne powiązania. W zależności od rangi tego zjawiska i zakresu jego społecznego znaczenia budzi ono zawsze, czasami już od zarania jego kształtowania się, różnorodne zainteresowania; najczęściej w aspekcie praktycznego wykorzystania i spożytkowania. Trudno zaś tego dokonać bez chociażby najbardziej ogólnego poznania tego zjawiska. Coraz częściej wykorzystuje się w tym celu postępowanie naukowe, które zapewnia najbardziej wszechstronne i jednocześnie obiektywne zgłębienie istoty badanego zjawiska.¹ Współczesna nauka bowiem wykorzystuje rozległy arsenał procedur teoretycznych i empirycznych umożliwiających poznawanie różnorodnych elementów rzeczywistości, także rozmieszczonych w obszarze dotychczas niezbadanym.²

⊗ Rozpoznanie - stały i charakterystyczny przejaw działalności militarnej - jest niewątpliwie jednym z bardziej oryginalnych, aczkolwiek peryferyjnych rejonów funkcjonowania nauki. Nie dziwi to, gdyż należy ono do - mimo wszystko - specjalistycznej dziedziny sztuki wojennej, w mniej lub bardziej pośredni sposób wpływającej na ogólne powodzenie w wojnie /walce/. Wymagało ono jednak zawsze, a szczególnie chyba obecnie i w przyszłości - racjonalnego

1 J.Bernal: Nauka w dziejach, tłum. z j.angielskiego zbiorowe, PWN, Warszawa 1957, s.11 - 14.

2 Por. P.Sienkiewicz: Inżynieria systemów - wybrane zastosowanie wojskowe, Wyd. MON, Warszawa 1983, s.7 - 9; J.Kunikowski: Filozofia marksistowska a nauki szczegółowe, ZN ASG WP /1984/ z.3, s.103 - 113.

podejścia i rozwiązywania problemów powstających na jego gruncie.³ Tym bardziej zaś w dobie kolejnego etapu rewolucji naukowo-technicznej, burzliwego rozwoju środków walki /a w tym i środków rozpoznania/, poznawanie występujących w tym rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działania wojsk prawidłowości jest niezmiernie ważne. Wydaje się być zatem oczywistym i zrozumiałym, że właśnie ze strony nauki /nauki wojennej/ wyszła inicjatywa podsumowania dorobku badawczego nad rozpoznaniem wojskowym. Podsumowanie, które ujawniłoby metodologiczne osiągnięcia oraz pozwoliło w efekcie lepiej planować i prowadzić dalsze badania naukowe. Wypełnienie bowiem /a nawet wskazanie tylko zakresu obszaru niewiedzy/ chociażby najniezbędniejszą treścią istniejącej luki w wiedzy o metodach badań naukowych nad rozpoznaniem, strukturze dyscypliny, funkcjonujących w jej ramach teoriach i zasadach powinno spowodować lepszą koordynację poczynań badawczych, a także pośrednio podnieść ich efektywność. Dociekaniom metodologicznym można także postawić cel bezpośredni polegający na stymulowaniu rozwoju wiedzy o rozpoznaniu wojskowym. Powinny one również torować drogę procesowi wdrażania osiągnięć postępu naukowo-technicznego w organizowanie i prowadzenie rozpoznania. Może to być jednocześnie jeden z ważkich sposobów sprostania wymaganiom stawianych obecnie rozpoznaniu wojskowemu.

1.1. Wyodrębnienie rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej
w ramach nauk wojskowych /nauki wojennej/.

* Określenia "nauka wojenna", "nauki wojskowe" w stosunkowo

³ Por. Wystąpienie szefa Sztabu Generalnego WP na odprawie szkoleniowej kierowniczej kadry rozpoznawczej Sił Zbrojnych PRL w kwietniu 1976 roku, BI /1976/ nr 3/123 oraz M. Zasępa: Przygotowanie sił i środków rozpoznania dywizji skadrowanych podczas pokojowego szkolenia do prowadzenia rozpoznania w czasie wojny, ZN ASG WP /1979/ z.1/120, s.80 -82; J. Zielinski: Wnioski z ćwiczenia zgrywającego system rozpoznania związku taktycznego, MW /kwart./ /1984/ nr 1, s.132 -141.

"odległej" już przeszłości zaczęły wchodzić w obszar uznawanych pojęć.⁴ W praktyce społecznej nazwy powyższe utożsamia się najogólniej z poczynaniami zmierzającymi do gruntownego poznania wojny, ujawnienia jej istoty itp.⁵ Obecnie w ramach nauki wojennej wyodrębnia się różnorodne dyscypliny i specjalności. Zasadniczą i względnie jednorodną grupę dyscyplin w ramach nauki wojennej tworzą nauki wojskowe. O ich oryginalności stanowi przedmiot badań, którym jest najogólniej pojmowana "technologia" walki zbrojnej. Inne dyscypliny nauki wojennej są w większości tak zwanymi dyscyplinami pogranicza - np. dydaktyka wojskowa, na której powstanie i rozwój wpływ ma zarówno dydaktyka ogólna, jak i rozwijana w wojsku metodyka szkolenia wojskowego.⁶

Stan poszczególnych składowych nauki wojennej, biorąc pod uwagę stopień ich rozwoju i "okrzepnięcia" w roli samodzielnych dyscyplin, jest zróżnicowany. Aktualnie niejednakowe są też wysiłki zmierzające do określenia zasadniczych chociażby parametrów metodologicznych poszczególnych dyscyplin czy grup dyscyplin nauki wojennej. Uwzględniając ponadto samo znaczenie refleksji metodologicznej wraz z istniejącym szerszym ujawnieniem wyciągniętych z tego wniosków, mogących być jakby formalnymi argumentami za uznaniem określonego przejawu działalności zmierzającego do poznania wojny /walki zbrojnej/ lub jej aspektu jako nauki, to oczywiście nie byłoby zbyt wielu wyraźnie już ukształtowanych dyscyplin nauk wojskowych. Kryterium wyraźnego ukształtowania obszaru metodologicznego danej dyscypliny jest jednak chyba zbyt formalnym

4 Nawet w tak ostrożnym w promowaniu do rangi nauki jakiegokolwiek działalności społecznej wydawnictwie, jak Encyklopedia Britanica znajduje się określenie: "military science", a chodzi o wydanie z roku 1947, t.15, s.483.

5. L. Mucha: Rola nauki w przeciwdziałaniu wojnie, MW /1985/ nr 5, s.23.

6 A. Madejski: Nauka wojenna, Wyd. MON, Warszawa 1981, s.208 - rys. 7.

i na pewno mało obiektywnym argumentem. Spotkać można i inne kryteria, bardziej uwzględniające realia funkcjonowania nauki jako zjawiska społecznego. Ich treściom - nawet przy wyjątkowo pragmatycznej postawie - trudno odmówić słuszności, aczkolwiek nie wszystkie zakwalifikowane przy ich pomocy do obszaru nauki przejawy ludzkiego działania spełniałyby funkcję "odkrywczą". W dalszej części rozprawy kryteria naukowości i różnorodne aspekty rozumienia nauki zostaną potraktowane szerzej, a właściwie bardziej instrumentalnie przy okazji szczegółowych analiz i ocen przedmiotu rozprawy. Obecnie zaś wydaje się być najbardziej istotnym dla dalszych wywodów zakwalifikowanie rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa do nauk wojskowych. Przesądza o tym bowiem jej przedmiot badań, którym jest określona częśćka "technologii" walki zbrojnej. Poprzez przynależność do nauk wojskowych rozpoznanie rozumiane jako dyscyplina naukowa będzie zatem także częścią nauki wojennej. Fakt ten będzie wykorzystywany w dalszych poczynaniach badawczych do określenia cech charakterystycznych tej dyscypliny. Pozwala on bowiem na odwoływanie się do istniejącego dorobku metodologicznego zarówno poszczególnych dyscyplin, jak i metodologii ogólnej nauk wojskowych.

Koniecznym jest jednakże także stwierdzenie, że rozpoznanie rozumiane jako dyscyplina naukowa nie jest obecnie już pojęciem pustym /upoważniają do tego wnioski sformułowane w rozdziale pierwszym/ i nie potrzeba w niniejszej rozprawie tworzyć go niejako "z niczego". Badania naukowe nad rozpoznaniem wojskowym - co także przedstawiono w rozdziale pierwszym - prowadzone są już od długiego czasu; twierdzi się także oficjalnie, że spełnia ono i inne

kryteria naukowości.⁷ Należało zatem w dalszym postępowaniu badawczym wszystkie zjawiska związane z funkcjonowaniem rozpoznania jako dyscypliny naukowej uporządkować, przeanalizować i porównać z dorobkiem ogólnym nauk wojskowych - nauki w ogóle, aby otrzymać w efekcie najbardziej obiektywny i pełny obraz poznawanego zjawiska.

Wyodrębnianie rozpoznania jako dyscypliny naukowej wiąże się bezpośrednio także z szerszym procesem, który w jednym z fachowych wydawnictw przedstawiono następująco: "W warunkach współczesnej wojny problemy jej przygotowania i prowadzenia są przedmiotem rozmaitych gałęzi nauki. Co się zaś tyczy nauki wojennej, to obecnie bardziej niż kiedykolwiek charakteryzuje ją podział na coraz większą liczbę rozmaitych bardziej lub mniej samodzielnych nauk i wyodrębnionych teorii. Dzieje się tak przede wszystkim w związku z nowymi zadaniami praktycznymi dyktowanymi przez życie."⁸ Część z tych praktycznych zadań dyktowanych przez życie wpływa bezpośrednio jako przedmiot badań rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa. Najogólniej zaś zadania te wynikają po pierwsze z potrzeb przyszłego pola walki, a po drugie z konieczności nadążania za takimi dyscyplinami wiodącymi, jak: strategia, sztuka operacyjna i taktyka. - co wyraźnie potwierdzają wyniki badań zestawione w rozdziale pierwszym.

Poza tym, niezależnie jakby od tego, że "...cała organizacja i sposób walki, tym samy zaś zwycięstwo i klęska, zależy, jak się okazuje, od warunków materialnych, tz. ekonomicznych; od materia-

7 "Poza tymi dyscyplinami i specjalnościami naukowymi /chodzi o teorię uzbrojenia, teorię organizacji sił zbrojnych itd. - przyp. - J.Z./ kryterium epistemologiczne spełniają również takie nauki, jak: teoria rozpoznania..." - A.Madejski, cyt.wyd., s.219.

8 O radzieckiej nauce wojennej, praca zbiorowa, tłum. z j.rosyjskiego K.Jeż, Wyd. MON, Warszawa 1962, s. 219.

ku ludzkiego i wojennego, czyli od jakości i ilości ludzi oraz techniki.⁹ w niczym nie pomniejsza to roli nauk wojskowych. Bawiem coraz bardziej komplikujących się zjawisk wojny i walki zbrojnej nie wystarczy poznawać metodami zdroworozsądkowymi lub za pomocą co najwyżej prostych kalkulacji i analiz. Wyraźne, zaś wyodrębnianie rozpoznania jako dyscypliny naukowej powoduje także 10
zarzucanie rozumienia go tylko jako opisu praktycznej działalności. Jest to bowiem przecież w rzeczywistości proces o określonej dynamice prowadzenia badań naukowych nad rozpoznaniem wojskowym. Zwiększający zarówno dorobek metodologiczny, jak i merytoryczny. Stanowią onim także kadry i zaplecze. W sumie wszystko to przyczynia się do wyodrębniania rozpoznania wojskowego jako dyscypliny nauk wojskowych. Podkreślić jeszcze należy- że przy tym wyodrębnianiu ważną rolę spełnia praktyka rozpoznania poprzez stałe zgłaszanie zapotrzebowań na niezbędne dla swego efektywnego funkcjonowania wyniki poznawcze.¹¹

1.2. Konsekwencje wyodrębniania rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej.

Istniejący dorobek badawczy nad rozpoznaniem wojskowym oraz wzrost doświadczeń metodologicznych stanowią uchwytny element nowego jakościowo przejawu działalności specjalistów rozpoznania, który roboczo nazwano: "rozpoznanie wojskowe jako dyscyplina naukowa". Określenie to oddaje niewątpliwie istotę rzeczy, jest jednak dość rozwlekłe. Powoduje niezręczności językowe i komplikacje

⁹ F. Engels: Anty-Dühring, tłum. z j. niemieckiego P. Hoffman, Książka i Wiedza, Warszawa 1949, s. 163.

¹⁰ Nierzadko spotyka się pogląd, że momentem charakterystycznym wyodrębniania się dyscypliny naukowej jest właśnie przechodzenie od opisu działalności praktycznej do dociekań teoretycznych - S. Kamiński: Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk, wyd. Towarzystwa Naukowego KUL, Lublin 1970, s. 30; Cybernetyka w naukach humanistycznych, praca zbiorowa, tłum. z j. rosyjskiego J. Sarna, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983, s. 23-37.

¹¹ Por. A. Drozdek: W poszukiwaniu punktu wyjścia, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983, s. 114.

w posługiwaniu się nim. Stąd zdecydowano już w początkowym punkcie niniejszego rozdziału zaproponowanie nowego określenia dla rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Szczególnie odpowiednie wydaje się rozwiązanie zastosowane przez specjalistów dowodzenia i zagadnień służby sztabów. Chodzi o teorię dowodzenia.¹² Człon "teoria" występuje w nazwach jeszcze kilku dyscyplin nauk wojskowych, a także nauk "cywilnych". Jest to jednocześnie potwierdzeniem, że na gruncie nauki wojennej dokonywano już podobnych zabiegów nazwotwórczych. W dalszej części rozprawy zatem rozpoznanie wojskowe jako dyscyplina naukowa będzie występowało pod nazwą: teoria rozpoznania wojskowego. Sądzę, że rozwiązanie takie zyska aprobatę specjalistów zaangażowanych w uprawianie tej dyscypliny nauk wojskowych.

Przyjęcie odrębnej w stosunku do praktyki nazwy dla rozpatrywanej specjalności naukowej stanowi jedynie pierwszy krok na drodze do jej w miarę pełnego charakteryzowania. Jest to niewątpliwie zabieg ułatwiający formalne rozróżnienie teorii i praktyki, redukuje rozwlekłość dotychczasowej nazwy. Nie wnosi jednak poza tym nic nowego do wiedzy o tej dyscyplinie nauk wojskowych. Tym niemniej pozwala chociażby z grubsza zorientować się co do zakresu rozpatrywanych problemów przy samym zetknięciu się z taką nazwą. Czy przyjęta nazwa chroni jednak przed niedomówieniami i wyklucza całkowicie nieporozumienia, które jeden z autorów przedstawił następująco: "Niejeden spór w nauce jest sporem o słowa, sporem spowodowanym beztroską w posługiwaniu się terminologią, żywiołową wiarą w kategorie intuicyjnie zrozumiałe."¹³ Raczej chyba nie ?

¹² Por. B. Morawski, J. Nowakowski: Metodologiczne podstawy teorii dowodzenia, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1979.

¹³ A. Drozdek, cyt. wyd., s. 65.

Tym bardziej, że zarówno "nauka", jak i "teoria" są określeniami wieloznacznymi.¹⁴ Należałoby zatem zastanowić się nad możliwymi aspektami rozumienia teorii rozpoznania wojskowego, jak również możliwymi wariantami odczytywania tej nazwy wynikającymi z wieloznaczności samego terminu "teoria".

Teoria rozpoznania wojskowego może być mianowicie rozumiana, podobnie zresztą jak każda z dyscyplin naukowych i nauka w ogóle, w następujących aspektach:

- dydaktycznym : teoria rozpoznania wojskowego jako zbiór dydaktyki wraz z ich interpretacją i wykładnią oraz zasad będących przedmiotem uczenia się, poznawania form i metod zdobywania wiadomości o nieprzyjacielu /potencjalnym nieprzyjacielu/. W tym znaczeniu funkcjonuje ona w uczelniach i szkołach wojskowych, a także w komórkach rozpoznawczych sztabów różnych szczebli dowodzenia i w czasie szkolenia w jednostkach wojskowych różnego rodzaju wojsk i rodzajów sił zbrojnych;
- instytucjonalnym : teoria rozpoznania wojskowego wiąże się wtedy wyłącznie z instytucjami ją uprawiającymi;
- treściowym : jest wtedy dorobkiem poznawczym, czyli układem praw, hipotez i definicji.¹⁵ W treściowym aspekcie rozumienia teoria rozpoznania wojskowego będzie się mieścić także dorobek metodologiczny tej dyscypliny naukowej;
- funkcjonalnym : teoria rozpoznania wojskowego jako całokształt przedsięwzięć badawczych /zarówno teoretycznych, jak i empirycznych/, mogących zmniejszyć obszar niewiedzy o przedmiocie badań dokonywanych metodami uznanymi za naukowe;
- historyczno-socjologicznym : który jest najrozleglejszym aspektem

¹⁴ Por. Wielka encyklopedia powszechna PWN, Warszawa 1968, t.7, s.643 A.Madejski, cyt.wyd., s.26-29; J.Bernal, cyt.wyd., s.7-11; I.Majzel: Nauka w społeczeństwie, tłum. z j.rosyjskiego W.Lipnik, PWN, Warszawa 1975, s.67 i 183; S.Kamiński, cyt.wyd., s.26.

¹⁵ Por. S.Kamiński, cyt.wyd., s.26 - 30.

rozumienia teorii rozpoznania wojskowego; jest ona w tym przypadku częścią składową szeroko pojętej kultury. Obejmuje zarówno proces nauczania rozpoznania, prowadzenia badań naukowych nad nim, jak i dorobek teoretyczny wraz z instytucjami powołanymi do prowadzenia działalności poznawczej, ogłaszania i rozpowszechniania wyników badań.

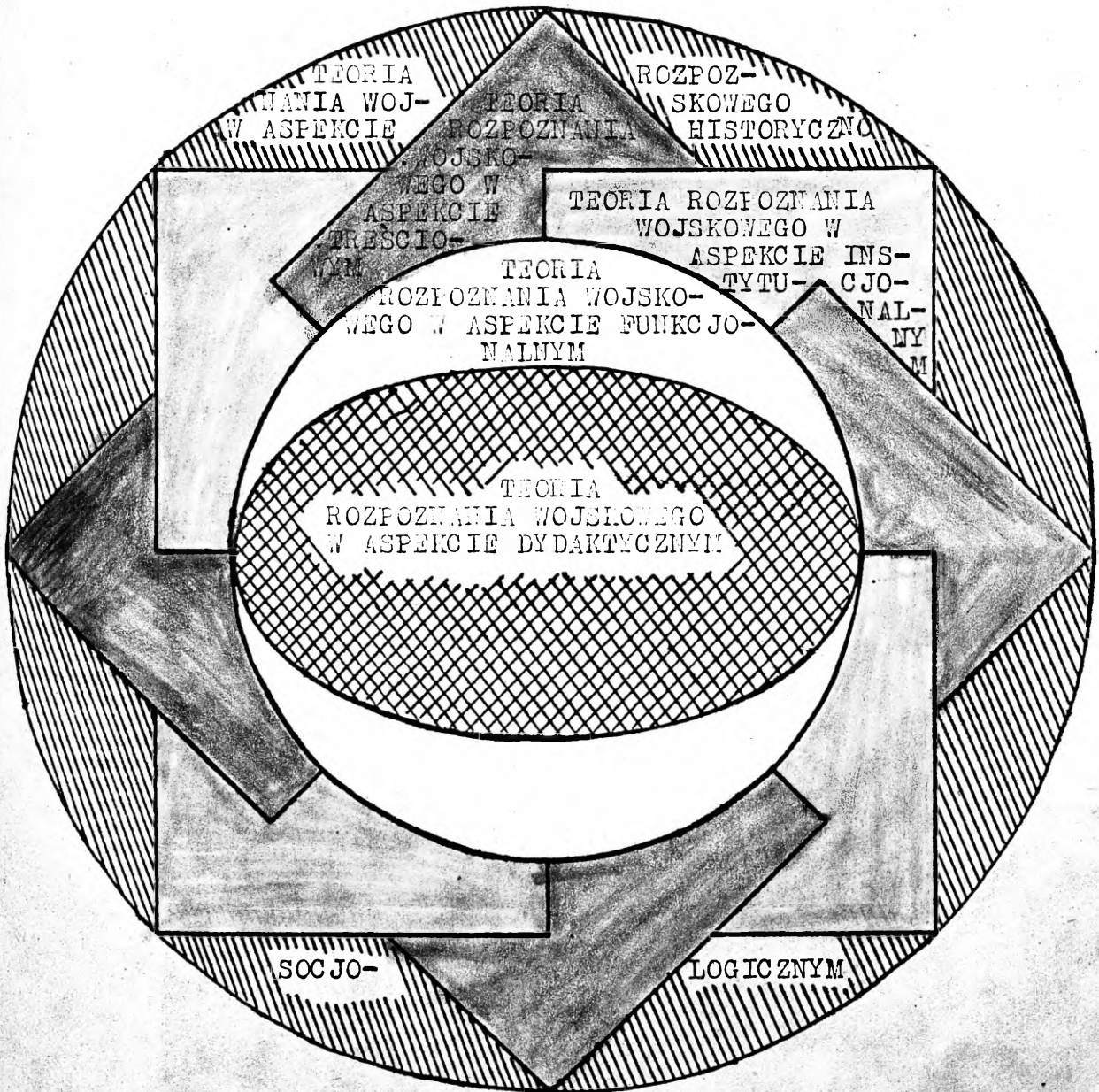
Na schemacie 3 przedstawiono orientacyjne porównanie proporcji zakresów poszczególnych aspektów rozumienia teorii rozpoznania wojskowego.

Spotykane najczęściej potoczne pojmowanie teorii rozpoznania wojskowego odpowiada mniej więcej jej treściowemu rozumieniu jako dyscypliny naukowej. Jest ono bardzo statycznym i ograniczonym jej ujęciem, tym niemniej jednak najbardziej rozpowszechnionym dotychczas.

Na wieloznaczność nazwy teoria rozpoznania wojskowego wpływ ma także - jak wcześniej ewizowano - sama jej pierwsza część, tj. "teoria". Jeżeli bowiem "rozpoznanie" potraktować przymiotnikowo, tj. jako dopełnienie określenia "teoria", wtedy zwiększa się ilość supozycji nazwy. Można bowiem wtedy występujące zestawienie wyrazów "teoria rozpoznania wojskowego" odczytywać jeszcze jako:

- opisowe ujęcie zasad, hipotez, definicji i ustaleń o różnym stopniu prawomocności odnoszących się do tego jednego z najważniejszych rodzajów zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk;
- opisowe uogólnienie zjawisk występujących podczas organizowania i prowadzenia rozpoznania;
- opisowe przedstawienie wewnętrznych mechanizmów, powiązań i za-

PORÓWNANIE ROZLEGŁOŚCI ZAKRESÓW POSZCZEGÓLNYCH MOŻLIWYCH ASPEKTÓW ROZUMIENIA NAZWY "TEORIA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO"

SCHEMAT 3

leżności występujących w czasie organizowania i prowadzenia rozpoznania,

- a wreszcie i jako nazwę dyscypliny naukowej, której z kolei różnorodne aspekty zostały przedstawione nieco wcześniej.¹⁶

Przyjęcie nazwy wraz z podaniem aspektów jej rozumienia nie wyczerpuje oczywiście wszystkich konsekwencji związanych z wyodrębnieniem rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Jest to przecież złożona dziedzina działalności społecznej /choć uprawiana przez stosunkowo wąskie grono ludzi/, a nowe zjawiska, pojęcia, powiązania oraz zależności wynikające z jej wyodrębnienia z obszaru chociażby rzeczywistości wojskowej mogą być tematem samym w sobie. Ich szerszemu rozpatrzeniu poświęcony jest trzeci rozdział niniejszej dysertacji.

Po ustaleniach dotychczas sformułowanych, wybijających się na czoło przy wyodrębnianiu teorii rozpoznania wojskowego - odnoszących się jednakże głównie do jej cech zewnętrznych, przedstawione mogą być atrybuty bardziej znaczące. Takie, które powodują formalne zaliczanie teorii rozpoznania wojskowego do dyscyplin nauk wojskowych. Będą to atrybuty spełniające przede wszystkim kryteria naukowości. Wtedy też można będzie potwierdzić przyjętą hipotezę o naukowości teorii rozpoznania wojskowego; wspomniane atrybuty będą jakby konsekwencjami tej hipotezy.¹⁷

W istocie więc ta część niniejszego punktu będzie nadawała kierunek dalszym dociekanom nad teorią rozpoznania wojskowego.

¹⁶ Przedstawione warianty rozumienia określenia teoria można uznać jedynie za jedno z główniejszych. M. Sawicki w "Metodologicznych podstawach nauczania przyrodoznawstwa", wyd. Ossolineum, Wrocław 1981, s.159 - 160 podaje, że doliczył się ponad 30 znaczeń tego terminu, sam zaś przytacza 6 najczęściej spotykanych w praktyce nauczania przyrodoznawstwa.

¹⁷ Zgodnie z ustaleniami logiki "Pojęcie konsekwencji stanowi uogólnienie pojęcia wynikania", Mała encyklopedia logiki, wyd. Ossolineum, Wrocław 1970, s.112.

Przegląd i dokonane porównania różnorodnych kryteriów formułowanych w celu formalnego zaliczenia jakiegokolwiek przejawu działalności społecznej jako nauki spowodowały,¹⁸ że ostatecznie wybrano kryteria wymieniane w Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN.¹⁹ Są one niewątpliwie reprezentatywne dla środowiska naukowego w Polsce i uwzględniają jednocześnie znaczny kompleks warunków wpływających z różnorodnych aspektów rozumienia nauki. One też zostały przyjęte w - można powiedzieć - fundamentalnej dla nauk wojskowych pracy jaką jest cytowana już kilka razy książka prof. Madejskiego - Nauka wojenna.

Pierwszym argumentem charakteryzującym naukowość teorii rozpoznania wojskowego jest postępowania badawcze w ramach tej dyscypliny. Powinno ono spełniać wymogi kryterium polegającego na racjonalnym doborze, układzie i merytorycznej poprawności czynności badawczych. Dla uzyskania danych na ten temat przeanalizowano różnorodne materiały w postaci sprawozdań z badań, opracowań teoretycznych, rozpraw naukowych w zakresie rozpoznania prowadzonych w Wojsku Polskim w okresie powojennym. Prowadzone dociekania w tym względzie były także związane z zaangażowaniem w realizację wspomnianego programu badawczego p.k. "Prognoza". Uzyskane dane pozwalają stwierdzić, że procedura badawcza realizowana w procesach badawczych nad rozpoznaniem wojskowym w różnym stopniu spełniała warunki racjonalnego doboru, przestrzegania ustalonego w nauce układu i poprawności merytorycznej. Jednak stwierdzoną także prawidłowością było stałe doskonalenie form i metod badań prowa-

¹⁸ Inspiracją do sformułowania tych kryteriów nie było wyłącznie środowisko naukowe. Zdradzają to dające się uchwycić "zabarwienia" o charakterze formalno-administracyjnym; tym niemniej jednak coraz powszechniej używa się ich do potwierdzenia wysuwanych też o naukowości.

¹⁹ WEP PWN t.7, cyt. wyd. s., 644.

dzonych nad rozpoznaniem jako rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk . Można było wyróżnić wyraźnie stopnie krystalizowania się naukowych sposobów postępowania podczas realizacji zadań badawczych nad rozpoznaniem, a następujących najczęściej po dokonywanych ustaleniach i publikowaniu dorobku z zakresu ogólnej teorii nauk wojskowych, metodyki wojskowych badań naukowych, czy też występujących w tym kręgu osiągnięciach organizacyjno-praktycznych.

Postępowanie badawcze w ramach jakiegokolwiek nauki jest nierozdzielnie związane z innymi elementami szeroko rozumianej pracy badawczej. Także w konkretnym przypadku teorii rozpoznania wojskowego trudno przedstawiać je w oderwaniu od metod badawczych, warunków prowadzenia badań i przyjmowanych celów badawczych. Dlatego ostateczny dowód co do poprawności czynności badawczych i ogólnie postępowania naukowo-badawczego w ramach teorii rozpoznania wojskowego został przedstawiony wraz z innymi czynnikami w punkcie rozprawy, który jest zatytułowany: "Argumenty epistemologiczne teorii rozpoznania wojskowego". Rozpatrywane kryterium naukowości potwierdza także treść załącznika 1 - zestawiającego problematykę podejmowaną w badaniach nad rozpoznaniem wojskowym.

Ważnym atrybutem naukowości jest język, który będzie kolejno rozpatrywanym kryterium zaczerpniętym z podanego wcześniej źródła. W wysoce sformalizowanych naukach i dyscyplinach przechodzi on w system znaków pozwalających niezwykle skrótowo zapisywać złożone zależności, funkcje i inne związki charakterystyczne dla treści praw danej nauki, ale i dla opisu badanych zjawisk-modeli rzeczywistych i abstrakcyjnych.²⁰ Jednak źródłem i genezą nawet wysoce

²⁰ Nie jest odosobniona opinia, że "Nauka tylko wówczas osiąga doskonałość, kiedy udaje jej się posługiwać matematyką!" - P.Lafargue: Wspominania o Marksie i Engelsie, Moskwa 1956, s.66, cyt.za Cybernetyka w naukach humanistycznych, cyt.wyd., s.54.

sformalizowanego języka naukowego jest język naturalny. W nim wyrażała swoje treści każda nauka u zarania swojej historii, by w dalszej kolejności dopiero uszczegóławiać go, pozbawiać wieloznaczności itd, czyli po prostu formalizować.

Rozpatrując teorię rozpoznania wojskowego, stwierdzić można, że posługuje się ona - jak na razie - przede wszystkim językiem naturalnym. Wykorzystywane są jednak również instrumentalnie osiągnięcia w zakresie formalizacji występujące w matematyce, logice i cybernetyce dla prowadzenia badań oraz - w mniejszym stopniu - do formułowania zależności i prawidłowości związanych z procesem organizowania i prowadzenia rozpoznania.²¹ Można przypuszczać, że w dalszym rozwoju teorii rozpoznania wojskowego /podobnie jak i w innych naukach wojskowych/ coraz szerzej wykorzystywane będą istniejące przypadki formalizowania jej treści. Zaliczać do nich można niewątpliwie istniejący system znaków taktycznych, który jak na razie sprawdza się w skrótowym przedstawianiu sytuacji bojowych i zamierzeń w zakresie prowadzenia walki zbrojnej.

Problemy języka teorii rozpoznania wojskowego nie zostaną jednak rozwinięte w niniejszej rozprawie w szczególne dociekania semantyczne z dwóch co najmniej powodów. Po pierwsze dlatego, że, jak już stwierdzono, teoria rozpoznania wojskowego wykorzystuje głównie język naturalny, a przykłady stosowania systemów sformalizowanych mają charakter zapożyczeń metodologicznych z innych nauk. Po drugie zaś będzie to najprawdopodobniej przedmiotem specjalistycznej rozprawy, która w przyszłości wniesie kolejną cegiełkę

²¹ Przykłady stosowania systemów sformalizowanych w rozpoznaniu znaleźć można w takich źródłach, jak: B. Drzewiecki: Wpływ rozpoznania na skuteczność uderzeń raketowych i ognia artylerii w działaniach bojowych, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1983 oraz "Primjenienie sowriemennych logiko-matiematiczieskich metod w razwiedkie", wyd. Akademii im. Frunze, Moskwa 1974; M. Ruszczyk: Zastosowanie nomogramów w rozpoznaniu na szczeblach taktycznych, MW /1979/ nr 2 /kwart./, s. 44.

nie tylko w zakres wiedzy teorii rozpoznania wojskowego, ale i do nauk wojskowych w ogóle.

Kolejnym kryterium naukowości, który rozpatrzono oceniając teorię rozpoznania wojskowego, było dowiedzenie wewnętrznej niesprzeczności zbioru twierdzeń tworzących ogół wiedzy tej dyscypliny naukowej. Tutaj koniecznym było przyznanie, iż rozpoznanie jako dyscyplina naukowa nie sformułowało jeszcze praw i zasad ogólnych. W rozpoznaniu funkcjonują jedynie zalecenia praktyczne i rekomendacje mające zastosowanie w konkretnych warunkach bojowych przy rozwiązywaniu zadań stojących wtedy przed tym rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/.²² Wymogi omawianego kryterium będą zatem - jak należy przypuszczać - uwzględniane dopiero przy tworzeniu ogólnych zasad, a może i praw? /których występowanie w rozpoznaniu zostanie być może odkryte/. Brak możliwości aktualnego potwierdzenia sprawdzania się tego kryterium w ramach teorii rozpoznania wojskowego nie wyrzuca jej jednak poza nawias dyscyplin naukowych. Świadczy zaś jedynie o określonym etapie jej rozwoju.

Wewnętrzna niesprzeczność twierdzeń w ramach określonej dyscypliny naukowej jest pochodną nie tylko poprawnie przeprowadzonego procesu badawczego w ramach danej nauki, ale i krytycyzmu stosowanego przy weryfikacji zarówno poszczególnych czynności w tym procesie, jak i bezpośrednio osiągniętych wyników badawczych. Krytycyzm jest kolejnym kryterium naukowości wymienianym w WEP.

²² Prawa ogólne są najczęściej prawami idealizacyjnymi, a więc spełniającymi się w warunkach idealnych, na modelach idealnych /abstrakcyjnych/. Ich prawomocność w stosunku do warunków rzeczywistych wiąże się z wprowadzeniem określonych poprawek /proces konkretyzacji/ - odpowiednich do różnicy jakie występują między modelami idealnymi a rzeczywistymi. Por. E.Nagel: Struktura nauki, tłumaczenie j.angielskiego zbiorowe, PWN, Warszawa 1970, s.34 -35 oraz L.Nowak: U podstaw marksowskiej metodologii nauk, PWN, Warszawa 1971, s.17 - 104, i Cybernetyka w naukach humanistycznych, cyt.wyd., s.31 - 44.

W zakresie uprawiania teorii rozpoznania wojskowego wymagany krytycyzm odnaleźć można głównie w takich przejawach i formach pracy naukowej, jak seminaria i konferencje naukowe. Stosunkowo wyraźnie krytycyzm, rozumiany jako kryterium naukowości, występuje w publikacjach poświęconych rozpoznaniu,²³ a będących omówieniem badań naukowych wraz z podaniem ich wyników. Jeżeli chodzi natomiast o większość rutynowych poczynąń naukowych w zakresie rozpoznania, to w przeanalizowanych materiałach archiwalnych rzadko spotkać można elementy wymaganego krytycyzmu i przyjmowanych stałych kryteriów weryfikacji wyników badań oraz wyciąganych z nich wniosków. Sytuacja taka powstała jednak na skutek okrojenia większości zachowanych sprawozdań z badań i pozostawianiu w archiwach jedynie samych wyników badań.

Należy oczekiwać, iż w miarę dalszego rozwoju teorii rozpoznania wojskowego i powiększania wiedzy rozpoznawczej oraz konkretnych ustaleń o randze zasad - a może i ...praw, wzrastać będą także wymagania w stosunku do prowadzonych w jej ramach poszczególnych form pracy naukowej oraz uzyskiwanych wyników. Wymagania te - jak można przypuszczać - będą wtedy jednakże również bardziej konkretne i jednoznaczne. Krytycyzm bazujący na takich wymaganiach stanie się tym samym bardziej konstruktywny. Zapewni także funkcjonowanie w ramach teorii rozpoznania wojskowego innej cechy charakterystycznej dla nauki jaką jest uznawanie za naukowe tylko takich wyników prac poznawczych, które mają dostateczne uzasadnienie.

Jednym z ważniejszych kryteriów naukowości jak się wydaje,

23 Z wielu publikacji spełniających te warunki można przytoczyć: J.Gaładyk: Rozpoznanie jako czynnik sztuki wojennej, Przegląd Piechoty /1939/ z.7, s.2; W.M.Król: Rozważania nad rozpoznaniem taktycznym, PWL /1976/ nr 5, s.20; J.Zielinski, cyt.artykuł.

które powinna spełniać każda dyscyplina naukowa, a więc i teoria rozpoznania wojskowego - jest zaspakajanie społecznego zapotrzebowania na rozwiązywanie problemów występujących w ramach przedmiotu jej zainteresowań. Kryterium to koresponduje z twórczym charakterem jej rezultatów poznawczych jako ważną cechą dyscypliny naukowej i zasadą przestrzeganą przez ludzi zaangażowanych w jej uprawianie. Jest to jednak kryterium, które teoria rozpoznania wojskowego spełnia w całej rozciągłości. Rozpoznanie przecież ²⁴ "...stanowi jeden z podstawowych rodzajów zabezpieczenia bojowego". Także na szczeblach operacyjnych i strategicznych jego rola wcale nie jest mniejsza. Sprawność i efektywność, stała gotowość bojowa oraz możliwości zrealizowania zadań stojących przed rozpoznaniem w prognozowanych dynamicznie rozwijających się sytuacjach bojowych /operacjach/ rzadko obecnie zaspakaja potrzeby i oczekiwania w tym względzie dowódców i sztabów. Występujące niedoskonałości rozpoznania utrudniają bowiem uzyskanie możliwych do zdobycia i potrzebnych informacji o nieprzyjacielu. Trudności te zaś nie zawsze wynikają jedynie z obiektywnie ograniczonych możliwości środków rozpoznania i niewystarczającej, najczęściej, ich ilości w stosunku do formułowanych zadań rozpoznawczych. Czasami przypadki wręcz rażącego odbiegania wynikami rozpoznania od potwierdzonych wcześniej możliwości środków rozpoznania lub działających elementów rozpoznawczych, tłumaczy się błędami w organizacji rozpoznania. Ale przyznaje się też nierzadko, iż ich głębsza przyczyna tkwi w nieznanomości prawideł rozpoznania. Dlatego też nauka /konkretnie

²⁴ Regulamin walki wojsk lądowych Sił Zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej część I /dywizja, pułk/, wyd. MON, Warszawa 1985, s. 371. Dla ciekawości, podobnie wypowiadają się o randze rozpoznania regulaminy głównych państw NATO.

teoria rozpoznania wojskowego/ jest coraz częściej i wyraźniej angażowana do przezwyciężenia wielu przeszkód stojących przed tym rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/. Odzwierciedlają to zaś formułowane od pewnego czasu systematycznie cele i programy badań naukowych.²⁵

Całokształt współzależności inspirujących działalność specjalistów rozpoznania wojskowego - w szczególności tych bezpośrednio uprawiających tę dyscyplinę nauk wojskowych - wpływa na kształtowanie się coraz wyraźniejszych ram metodologicznych teorii rozpoznania wojskowego, ostrzejsze określanie warunków ontycznych i zadań poznawczych. Teoria rozpoznania wojskowego nie jest - jak już starano się udowodnić w rozdziale pierwszym - zjawiskiem powstałym nagle; tworzy się już od dłuższego historycznie czasu i wynika przede wszystkim z praktycznych potrzeb militarnych.²⁶ Istniejący na gruncie teorii rozpoznania wojskowego dorobek badawczy i metodologiczny pozwala już realnie dostrzegać wiele indywidualnych cech, atrybutów i odrębności tej dyscypliny nauk wojskowych. Przedstawiona samodzielna nazwa i spełnianie kryteriów naukowości, które były przedmiotem dociekań wstępnego etapu badawczego stanowią jedynie ogólne rozwiązanie problemu badawczego; dały jednak formalne upoważnienie do dalszych badań. Zanim jednak zostaną przedstawione ich efekty, zdecydowano rozstrzygnąć kwestię miejsca przyjętej odrębnej nazwy dla rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych w istniejącej terminologii.

25 Stwarza się także określone warunki organizacyjne /tworzy zespoły badawcze, formalnie akceptuje się ich działalność i potrzeby wynikające z konieczności materiałowego zabezpieczenia działalności badawczej/. Pod koniec lat siedemdziesiątych natomiast wyraźnie położono nacisk na badania nad metodologią nauk wojskowych i szczególnie nad metodyką wojskowych badań naukowych czego wynikiem jest opublikowanie podręcznika "Metodyka wojskowych badań naukowych", wyd. ASG WP, Warszawa 1984.

26 Por. J. Zielinski: Geneza teorii rozpoznania, MW /1986/ nr 6, s. 45.

1.3. Rozstrzygnięcia w zakresie umiejscowienia nazwy "teoria rozpoznania wojskowego" w istniejącej terminologii fachowej.

Nie można nie przyznać prof. Madejskiemu, iż jako pierwszy zastosował określenie "teoria rozpoznania" dla nazwania rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych i przyczynił się do jej publicznego rozpowszechnienia.²⁷ Można natomiast traktować to jako kolejny argument za przyjętym wcześniej rozwiązaniem. Nie zmienia to jednak faktu, iż jest to termin nowy nie tylko ze względu na niedługi okres jaki upłynął od czasu jego powstania, ale również dlatego, że trudno byłoby znaleźć jego wyjaśnienie /rozwiniecie/ w istniejących słownikach wojskowych, encyklopediach, nie mówiąc już o innych kompediach wiedzy wojskowej. Wprawdzie stosuje się czasami tę nazwę, ale przydaje się jej wtedy bardzo wąski zakres znaczeniowy - tzn. ma się wtedy na myśli najczęściej jedynie opis praktyki rozpoznania wojskowego, ewentualnie występujących tam ustaleń. Prawie nigdzie natomiast nie jest używana w takim zastosowaniu, o jakim mówi się w niniejszej rozprawie. Jest to poniekąd korzystne - zmniejsza bowiem wieloznaczność utworzonego terminu; z drugiej jednak strony zmusza do zdefiniowania /definicja projektująca/ zjawiska przez ten termin reprezentowanego oraz umiejscowienia samej nazwy w istniejącej terminologii.

Trudno w tym względzie korzystać z metody analogii, bazując na rozwiązaniach występujących w innych dyscyplinach nauk wojskowych. Nawet w wymienionych już: strategii, sztuce operacyjnej i taktyce, które zarówno istniejącymi na ich gruncie rozwiązaniami metodologicznymi, jak i poprzez spełnianie wiodącej roli na obszarze praktyki walki zbrojnej są i właściwym, i poprawnym wzorcem do

27 A.Madejski, cyt.wyd., s.177.

zastosowania analogii. Z wzorca tego zresztą niejednokrotnie jeszcze będę korzystał. W przypadku jednak zarówno definiowania, jak i szukania miejsca dla nazwy rozpatrywanej dyscypliny naukowej w istniejącym systemie /zbiorze/ pojęć jest to nie w pełni możliwe. Przede wszystkim dlatego, że zarówno strategia, sztuka operacyjna, jak i taktyka są najczęściej /choć też nie zawsze²⁸/ definiowane jako "...teoria i praktyka..."²⁹. Rozpoznanie natomiast jest prawie wyłącznie definiowane jako praktyka.³⁰ Wszelkie zatem próby "wtłoczenia" w istniejące definicje rozpoznania wojskowego dodatkowych elementów poszerzających ich zakres znaczeniowy jest niemożliwe. Inne rozwiązania, mniej lub bardziej nowatorskie, mogą spowodować w zasadzie jedynie zamieszanie terminologiczne i - jak wskazują doświadczenia z "sztucznego" tworzenia nazw i mechanicznego ich wprowadzania - bez uwzględniania tradycji, mają znikome szanse zostać zaakceptowanymi.³¹

Najlepiej zatem było przyjąć, że spotykane w słownikach i encyklopediach definicje rozpoznania wojskowego odnoszą się do wąskiego /praktycznego/ rozumienia tego pojęcia /faktyczny rozwój badań naukowych spowodował powstanie odrębnie funkcjonującej dys-

28 Przykładem w tym względzie może być sztuka operacyjna, która jest np. definiowana następująco: "Dziedzina sztuki wojennej... ogniwo pośrednie między strategią a taktyką. W znaczeniu potocznym, działalność koncepcyjna i organizatorska dowództw i sztabów." , Mała encyklopedia wojskowa t.3, Wyd. MON, Warszawa 1971, s.267. Natomiast w tym samym źródle w stosunku do strategii i taktyki odnajdujemy zwrot: "...teoria i praktyka...".

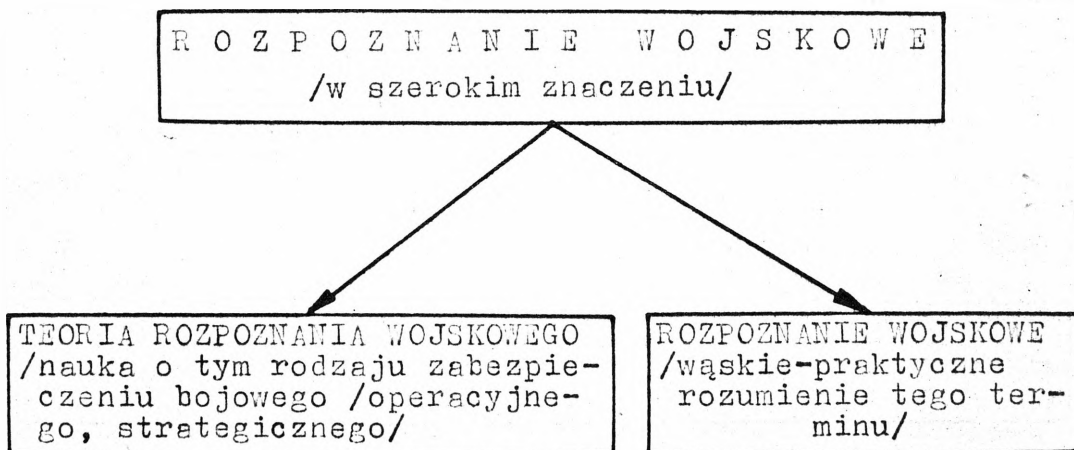
29 "Taktyka to teoria i praktyka organizacji i prowadzenia walki.." MEW, cyt.wyd., s.303. "Strategia wojskowa jest systemem naukowych poglądów określających sposoby przygotowania i wykorzystania potencjału wojskowego /militarnego/ w walce zbrojnej... jest również dziedziną praktycznej działalności naczelnego dowództwa ..." - W. Łepkowski: Zarys strategii wojskowej, rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1984, s.114.

30 Por. Leksykon wiedzy wojskowej, Wyd. MON, Warszawa 1979, s.372; MEW, cyt.wyd., s.75 /t.3/; Małaja sowietskaja enciklopedia t.7, Moskwa 1959, s.863; Meyers neues Lexikon, Leipzig 1971, s.603; Die Grosse Brock-Haus t.1, Wiesbaden 1952, s.490-491; The Encyclopedia Americana, New York-Chicago-Washington 1958 t.23, s.272.

31 Por. A. Madejski, cyt.wyd., s.57-62 oraz wcześniejszy cytat z A. Drozdek, cyt.wyd., s.65.

cypliny naukowej o tym podstawowym rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk. Przy szerokim natomiast rozumieniu rozpoznania wojskowego w jego zakres wchodziłaby zarówno teoria, jak i praktyka /czyli rozpoznanie w wąskim znaczeniu/. Wybieg ten i umiejscawia rozpatrywaną nazwę w używanej terminologii, i nie burzy poprawności istniejących haseł słownikowo-encyklopedycznych. Nowa interpretacja natomiast może być w przyszłości ujęta w nowo wydawanych słownikach i encyklopediach wojskowych, jeżeli oczywiście utrwali się w praktyce.

Umiejscowienie nazwy "teoria rozpoznania wojskowego"
w stosunku do istniejącego rozumienia rozpoznania
wojskowego

Schemat 4

Należałoby jeszcze rozstrzygnąć spotykane przypadki rozciągania zakresu terminu "rozpoznanie" na specjalistyczne siły i środki. Ma to głównie miejsce, i właściwie jedynie, w języku potocznym. Spotykamy np. wypowiedzi: "Te zadania wykona rozpoznanie" lub

"W tym rejonie ześrodkuje się rozpoznanie".³² Są to oczywiście przykłady niewłaściwego językowo użycia nazwy "rozpoznanie". Powinno mianowicie być: "Te zadania wykonają siły i środki rozpoznania". Żadna zresztą z definicji zawartych w przytoczonych wcześniej źródłach nie wymienia wśród desygnatów tej nazwy sił i środków rozpoznania. Siły i środki rozpoznania wojskowego są odrębnym terminem odnoszącym się do konkretnych substratów militarnych, dla określenia których nie można stosować samego wyrazu "rozpoznanie".

2. ARGUMENTY EPISTEMOLOGICZNE TEORII ROZPOZNIANIA WOJSKOWEGO

Wynikiem wstępnego etapu badań nad teorią rozpoznania wojskowego było potwierdzenie wstępnej hipotezy badawczej, tego mianowicie, że spełnia ona warunki naukowości i przynależy do wyraźnie wyodrębnianej, mającej określony dorobek, grupy dyscyplin naukowych, które nazywane są naukami wojskowymi. Na etapie tym zdecydowano się jednocześnie na przyjęcie nowej, samodzielnej nazwy dla wyodrębnianej dyscypliny nauk wojskowych. Zasadnicze, aczkolwiek ogólne ustalenia etapu wstępnego prowadzonych badań nad teorią rozpoznania wojskowego pozwoliły przejść do dociekań szczegółowych. Należało bowiem uzyskać odpowiedzi na kolejne, bardziej szczegółowe pytania, a mianowicie:

- co jest przedmiotem teorii rozpoznania wojskowego ?
- jakie wykorzystuje się w jej ramach metody badawcze ?
- jaka jest struktura dyscypliny ?

Znalezienie tych odpowiedzi powinno było również przynieść możliwość sformułowania definicji /projektującej/ teorii rozpoznania wojskowego.

³² Problem ten wypłynął podczas seminarium zorganizowanego w Katedrze RWiAO w dniu 10 kwietnia 1985 roku z udziałem przedstawicieli: Zarządu II Sztabu Generalnego i Instytutu Badań Strategiczno-Obronnych ASG WP.

Ujęcie w tytule niniejszego podrozdziału określenia "argumenty epistemologiczne" odnosi się do zdecydowanej większości zawartej w nim treści; występować w nim będą jednak i warunki ontyczne przyjmowane w tej dyscyplinie /uwarunkowania przedmiotowe i czynniki kształtujące strukturę dyscyplinową/, i metodologiczne /metody badawcze, próby przedstawienia sposobów weryfikacji hipotez, uzyskiwanych wyników badań i przyjmowanych założeń badawczych/. Tym niemniej tytuł podkreśla, że główny nacisk położony zostanie na przedstawienie atrybutów poznawczych teorii rozpoznania wojskowego.

2.1. Przedmiot teorii rozpoznania wojskowego.

Jeżeli "...kompleksowo widziana walka zbrojna..."³³ stanowi, najkrócej rzecz ujmując, przedmiot badań nauk wojskowych, to biorąc pod uwagę dokonane ustalenia o przynależności teorii rozpoznania wojskowego do tej grupy nauk, tam właśnie należy szukać przedmiotu rozpatrywanej dyscypliny. Przedmiot ten bowiem /mowa o walce zbrojnej/ jest wielce złożony i wieloaspektowy.³⁴ Proces odkrywania zaś wszystkich jego aspektów nie można bynajmniej uznać za zakończony. Podobne zjawiska występowały /i prawdopodobnie występują/ i w innych naukach, których rozwój powodował dopiero odkrywanie nowych aspektów ich przedmiotu badań i tym samym tworzenie nowych specjalności naukowych.³⁵

33 A.Madejski, cyt.wyd., s.149.

34 Nauka wojenna, a głównie nauki wojskowe lokowane są w istniejących systematykach w grupie nauk społecznych, dla których te cechy przedmiotu badań są charakterystyczne. Pisze o tym A.Madejski w "Nauce wojennej" ale również zajmujący się metodologią ogólną E.Nagel, cyt.wyd., s.397, w stwierdzeniu: "Złożoność i skomplikowanie przedmiotu badań, jego "niekonwencjonalność" w stosunku do nauk przyrodniczych, sprawia, że komplikuje on i samą teorię jako dyscyplinę naukową z punktu widzenia jej funkcjonowania. Jest to charakterystyczne dla nauk społecznych. /Podkreślenie moje - J.Z./."

35 Jeden z takich przypadków przedstawiono w cyt.wyd. A.Drozdka, s.25, następująco: "...choć w czasach Arystotelesa i w czasach Galileusza istniał ten sam przedmiot rzeczywisty, to istniały różne przedmioty poznania. I one są tymi różnymi światami w których obrębie poruszają się badacze...". Cytat ten można odnieść

Dla określenia przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego i sformułowania jego definicji potrzebne były bardziej szczegółowe dane odnośnie charakterystycznych elementów przedmiotu nauk wojskowych; tak, aby łatwo można było wydzielić z przedmiotu nauk wojskowych mniejsze i istotne jego elementy. Dokonany w tym celu przegląd istniejących sformułowań przedmiotu nauk wojskowych oraz określenie ich przydatności z punktu widzenia procesu badawczego nad przedmiotem teorii rozpoznania wojskowego, spowodował wydzielenie trzech reprezentatywnych rozwiązań. Posłużyły one następnie do porównań, analogii dokonywanych z uwzględnieniem części składowych praktyki rozpoznania. Istotę tego procesu przedstawia schemat 5.

Pierwsze z wyodrębnionych rozwiązań podaje, że przez pojmowanie przedmiotu wojskowych dyscyplin naukowych rozumieć należy "...zespół różnorodnych zjawisk walki zbrojnej natury materialnej, duchowej, które ta dyscyplina bada i studiuje celem poznania specyficznego charakteru praw oraz wypracowania zaleceń praktycznych!"³⁶

Drugie, autorstwa naukowców z ASG WP, przedstawia przedmiot nauk wojskowych szeroko i w miarę szczegółowo, główną jednak istotę oddaje w zdaniu będącym swoistą preambułą tej definicji; stwierdza się tam, że: "Niezależnie od różnic zakresowych niezmiennie zasadniczym przedmiotem wojskowych badań naukowych jest walka zbrojna - problemy jej przygotowania i zabezpieczenia /podkreślenie J.Z./ oraz prowadzenia w wymiarze całej wojny..."³⁷. Można to zdanie przejąć bez uszczerbku dla znaczenia całej definicji, gdyż dalsza

jako analogię potwierdzającą poprawność metody poszukiwania przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego w obszarze przedmiotu nauk wojskowych.

³⁶ O radzieckiej nauce wojennej, cyt. wyd., s. 176.

³⁷ Zbiór podstawowych terminów z zakresu nauki i doktryny wojennej, wyd. ASG WP, Warszawa 1980, s. 32 - 33.

część /która nie jest cytowana/ jest już tylko jego wykładnią.

Trzecie rozwiązanie zaczerpnięte ze źródła ogólnometodologicznego, stwierdza, że: "...przedmiotem nauk społecznych jest celowa działalność ludzka zmierzająca do osiągnięcia różnorodnych celów i wartości, albo świadomie na mocy nabytych przyzwyczajzeń, albo na mocy mimowolnego uwikłania."³⁸

Najważniejszym jednak, do czego należało wrócić przed ostatecznym sformułowaniem definicji przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego i co zasadniczo waży na treści i zakresie poszukiwanego elementu rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych, jest praktyka rozpoznania. Stwierdzono to już wcześniej gdy zdecydowano przy hipotetycznym sformułowaniu definicji wstępnej teorii rozpoznania wojskowego, że jest ona nauką o rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działania wojsk. Ten rodzaj zabezpieczenia działań wojsk zaś to szeroko rozumiany proces zdobywania, przekazywania i "obróbki informacji" o nieprzyjacielu /także potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie działań bojowych i warunkach meteorologicznych tam panujących.³⁹ I właśnie na ten proces nakierowane jest zainteresowanie teoretyków rozpoznania wojskowego starających się poznać jego istotę.

³⁸ E.Nagel, cyt.wyd., s.406.

³⁹ Przytoczony fragment jest częścią hasła "rozpoznanie" zamieszczonego w "Leksykonie wiedzy wojskowej", cyt.wyd., s.372; oddaje ono bodajże najkrócej i najtrafniej istotę rzeczy. Można oczywiście spotkać i inne /porównaj wymienione wcześniej źródła na stronie 99/, nawet krańcowo specjalistyczne, dokonywane np. z punktu widzenia jakiejś nauki, dla przykładu informatyki, że rozpoznanie jest procesem informacyjnym. Jest też na pewno systemem itp. W istocie jednak jest to położenie nacisku na jeden z aspektów procesu rozpoznania dokonywane w celu rozpatrzenia w nim specyficznych cech, podprocesów i zjawisk. Nie zmienia to w rzeczywistości faktu, że jest to jednak przede wszystkim rodzaj zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk /decyduje o tym z pozycji doktryny wojennej regulamin/ polegający na zdobyciu /aktywnym i najczęściej także agresywnym/ informacji o nieprzyjacielu, z całą świadomością z kolei się temu przeciwstawiającemu.

W prezentowanym określeniu przedmiotu wojskowych badań naukowych /sformułowanym w ASG WP/ przedmiot teorii rozpoznania wojskowego odnajdujemy wśród "problemów zabezpieczenia walki". Za pierwszą definicją można orzec, że przedmiot teorii rozpoznania wojskowego jest zjawiskiem materialnym /tworzone elementy prowadzące rozpoznanie, sztabowe komórki rozpoznawcze, wykonywane dokumenty itp./ i duchowym /ocena informacji, weryfikacja danych, zalecenia i ustalenia praktyczne/ walki. Nie ulega również wątpliwości, iż rozpoznanie wojskowe jest celową działalnością ludzką zmierzającą świadomie do zdobycia danych o nieprzyjacielu /potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie walki i warunkach meteorologicznych tam panujących - co ma istotne znaczenie przy wykorzystywaniu aksjomatu zawartego w definicji przedmiotu nauk społecznych.

Dokonane na tle właściwości praktyki rozpoznania porównania pozwoliły wstępnie określić przedmiot teorii rozpoznania wojskowego jako: proces celowego zdobywania wiadomości o nieprzyjacielu /także potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie walki i panujących tam warunkach meteorologicznych, ich opracowywania i wykorzystywania; proces będący nieodłącznym zjawiskiem walki zbrojnej i stanowiący jej zabezpieczenie.

Poprzestanie na takim rozwiązaniu nie stanowiłoby jednak wyczerpującej odpowiedzi na postawione pytanie: co jest przedmiotem teorii rozpoznania wojskowego? Można byłoby bowiem mieć do przedstawionego rozwiązania dwa zastrzeżenia. Pierwsze wynikające z pytania: czy teoria rozpoznania wojskowego nie bada zjawisk związanych z prowadzeniem rozpoznania w czasie pokoju? Byłoby to zastrzeżenie o charakterze wąskospecjalistycznym. Drugie natomiast pyta-

nie dotyczyłoby sprawy bardziej zasadniczej. Chodzi o pominięcie w określeniu przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego zagadnień związanych z funkcjonowaniem samej dyscypliny.⁴⁰

W odpowiedzi na zarzut pierwszy jest prosta. Wariant prowadzenia rozpoznania w czasie pokoju - będący przedmiotem teorii rozpoznania wojskowego, ujmuje ten element przedstawionej definicji, który występuje w nawiasie i brzmi: "także potencjalnego nieprzyjaciela". W czasie pokoju bowiem nie ma nieprzyjaciół. Może być natomiast potencjalny /najbardziej spodziewany jako przeciwnik, wróg - dający powody do takich przypuszczeń/ nieprzyjaciel. Jest to zgodne zresztą z humanitarnymi trendami naszego ustroju⁴¹ i społeczności międzynarodowej o przekonaniach postępowych. Natomiast drugi zarzut odsłania faktyczną niedoskonałość przedstawionej definicji przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego, a więc jej końcowa wersja powinna być następująca:

Przedmiotem teorii rozpoznania wojskowego jest proces celowego zdobywania wiadomości o nieprzyjacielu /także potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie walki i panujących tam warunkach meteorologicznych - ich opracowywania i wykorzystania; proces będący nieodłącznym zjawiskiem walki zbrojnej /także funkcjonowania wyspecjalizowanych organów militarnych w czasie pokoju dla zdobycia danych o potencjalnym nieprzyjacielu/ i stanowiący jej zabezpieczenie oraz działalność naukowo-badawcza związana z poznawaniem tego procesu.

40 Badania nauki nad samą sobą - metanauka. Dyscyplina naukowa wyodrębniana najczęściej jako ogólna i szczegółowa. W dalszych rozważaniach będzie używany termin: metodologia nauk wojskowych, za: E. Wiśniewski: Wprowadzenie do metodyki wojskowych badań naukowych /wstępne wiadomości z metodologii nauk, metodologii nauk wojskowych i metodyki wojskowych badań naukowych/, wyd. ASG WP, Warszawa 1984.

41 Por. J. Zielinski: Wpływ naukowego światopoglądu na działalność naukowo-badawczą i proces kształcenia oficerów rozpoznania wojskowego, W: J. Kunikowski /Red./: Światopogląd-człowiek-nauka

2.2. Metody badawcze teorii rozpoznania wojskowego.

Metody badawcze są, obok przedmiotu badań, drugim charakterystycznym elementem omawianym przy prezentacji jakiegokolwiek dyscypliny naukowej /nauki, grupy nauk/⁴². Wynika to głównie z wagi procesu badawczego i metod uprawomocniania twierdzeń danej dyscypliny naukowej. Ponadto metody badawcze odzwierciedlają bezpośrednio cechy przedmiotu badań. Są wyspecjalizowanymi narzędziami służącymi do jego penetracji. Metody badawcze jednakże nie powstają w jednorazowym akcie twórczym a wykształcają się w historycznym procesie przeobrażania się elementów praktycznej działalności człowieka w dyscypliny naukowe i specjalności.⁴³

Teoria rozpoznania wojskowego jako "...realizująca praktykę naukową sfera świadomości społecznej..."⁴⁴ musi zatem posiadać - jako swój ważny składnik - "zespół reguł metodologicznych, sposobów postępowania, dzięki którym osiągnąć można określone rezultaty poznawcze. Reguły te, zasady postępowania obowiązujące na danym etapie rozwoju nauki, określają również, które z owych rezultatów mogą być uznane, które odrzucone; one uzasadniają prawomocność powstałych hipotez i teorii, zasadność tworzonych koncepcji."⁴⁵ Ten zespół reguł metodologicznych /występujący najczęściej pod określeniem metody badawcze/ ma w swoim przeznaczeniu "...odkrycie praw przyrodzonych..."⁴⁶; "Prawa te stanowią tendencje działające i torujące sobie drogę z żelazną konsekwencją."⁴⁷ Główną zaś bazę rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych, w tym względzie,

/Materiały sympozjum naukowego Akademii Sztabu Generalnego WP/, Warszawa 1984, s.74 - 77.

- 42 Por. A.Drozdek, cyt.wyd., s.115 oraz A.Madejski, cyt.wyd., s.36-37.
43 J.Pieter: Nauka i wiedza, Nasza Księgarnia, Warszawa 1967, s.110.
44 A.Drozdek, cyt.wyd., s.115.
45 Tamże.
46 K.Marks: Dzieła t.23, tłum. z j.niemieckiego O.Szechter, Książka i Wiedza, Warszawa 1968, s.7. /Wypis ze wstępu do "Kapitału" odnoszący się do praw przyrodzonych produkcji kapitalistycznej. Zawiera w gruncie rzeczy wskazówkę metodologiczną.
47 Tamże.

stanowi dorobek metodyki wojskowych badań naukowych. Pierwotnym jednak źródłem jest ogólnonaukowa wiedza metodologiczna, której początków szukać należy aż u Arystotelesa, twórcy sylogizmu kategorycznego - według powszechnej opinii kamienia węgielnego logicznej konstrukcji nauki. Metodologia nauk spełnia także rolę jakby katalizatora w postępowaniu badawczym naukowców. Jej uniwersalny zasięg przejawia się przede wszystkim w wypracowaniu ogólnych reguł postępowania i jakby "nadrzędnych" metod badawczych. Te bowiem metody badawcze nie wiążą się z konkretnymi dyscyplinami naukowymi. Widzi się w nich głównie uogólnienie podstawowych sposobów postępowania badawczego /naukowego/. Toteż dyscyplina szczególna przenosi na swój grunt uszczegółowienie i wyspecjalizowanie tych metod ogólnych w postaci metod sobie właściwych. Warunkiem kształtującym zaś te specjalne metody badawcze są najczęściej - jak stwierdzono wcześniej - cechy szczególne przedmiotu badań oraz różnorodnych możliwych jedgo aspektów.⁴⁸

Uświadamianie i wszechstronne wykorzystywanie tych indywidualnych dla danej dyscypliny metod badawczych prowadzi bezpośrednio do zwiększania efektywności jej wysiłku badawczego. Dlatego jednym z celów - a i chyba najważniejszym, najbardziej wartościowym spośród wątków podejmowanych przez teorię rozpoznania wojskowego jest uogólnianie na podstawie ćwiczeń doświadczalnych i innych realizowanych procedur badawczych właściwych dla niej metod postępowania poznawczego. Przeprowadzone w niniejszej rozprawie badania nad różnorodnymi materiałami zawierającymi ślady z realizowanych poczynąń naukowo-badawczych w ramach teorii rozpoznania wojskowego, pozwoliły wydobyć skalę i stopień zaangażowania rozpatrywanej dys-

⁴⁸ Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej, praca zbiorowa, tłum. z j.rosyjskiego W.Polański, Wyd.MON, Warszawa 1971, s.38.

cypliny w kształtowanie swoich specjalistycznych narzędzi.

Istota tego postępowania zawierała się w dążeniu do określenia szkieletu podstawowych grup /jednorodnych i systematycznie stosowanych/ czynności badawczych. W tym celu analizowano poszczególne sprawozdania z badań, prace promocyjne, opracowania teoretyczne itd. i wnioskowano o elementarnych składnikach postępowania prowadzących badania. Uzyskane grupy podobnych sposobów systematycznego postępowania badawczego odpowiednio łączono i poddawano dalszej ocenie i uogólnianiu. Podczas wykonywania tego trzeba było porównywać czasami czynności noszące różne nazwy a wykonywane podobnie, w tym samym celu i najczęściej niewiele tylko różniące się od siebie. Zestawienie takich ważnych dla procesu badawczego przedsięwzięć charakteryzujących się podobnymi cechami i już "poszłakowanych" według tego, pozwoliło określić charakterystyczne grupy czynności, których miejsce w procesie badań naukowych oraz rola w osiągnięciu celu przewidywanego dla tych badań, pozwalało zakwalifikować je - w pierw z grubsza - do metod teoretycznych lub empirycznych./Pokazuje to załącznik 1/.

Stosunkowo prosto wygenerowano w ten sposób grupę empirycznych metod badawczych, w skład których zaliczono systematycznie powtarzające się ciągi czynności /z mniejszymi lub większymi odchyleniami od wzorców idealnych- skonstruowanych dla dokonywania porównań /załącznik 3/ zgodne z takimi metodami badawczymi, jak: obserwacja - w następujących jej odmianach: indywidualna, zbiorowa, bierna, uczestnicząca, bezpośrednia i pośrednia. Najczęściej stosowaną była jednakże tylko jedna z nich, a mianowicie: obserwacja indywidualna.

Eksperyment naukowy jako metoda badawcza ujawnił się w wykonanych zestawieniach jako druga po obserwacji metoda badawcza, mając oczywiście ciągle na "warsztacie" empiryczne metody badawcze. Charakterystycznym dla eksperymentów było najczęściej wyodrębnianie w procesach badawczych względnie autonomicznych systemów rozpoznawczych i nadawanie eksperymentowi formy badań poligonowych przy badaniach dotyczących działania elementów rozpoznawczych; natomiast eksperymentu modelowego przy badaniu funkcjonowania sztabowych komórek rozpoznawczych⁴⁹/por. załącznik 1/.

Poza eksperymentem godną zauważanie jest także grupa metod, która posługuje się oceną ekspertów wyrażaną w wywiadach, ankietach i stosowaną do doskonalenia np. bojowej dokumentacji rozpoznawczej, metod pracy sztabowej w rozpoznaniu, optymalnych struktur dowództw jednostek rozpoznawczych /także składu sztabowych komórek rozpoznawczych/ itp. Jest to metoda, wbrew pozorom wynikającym z dużego stopnia jej subiektywności /brak elementów wnioskowania na podstawie obserwacji bezpośredniej zawsze rodzi podejrzenia, że sądy wtedy formułowane mają charakter woluntarystycznych opinii, nawet wtedy, gdy są wypowiedzane przez autorytety/ często stosowana w badaniach nad doskonaleniem rozpoznania.

W podsumowaniu omówienia wyników badań nad pierwszą grupą metod badawczych stosowanych w teorii rozpoznania wojskowego /por. także załącznik 6/, trzeba nadmienić, że szeroką platformą ich wykorzystywania są przede wszystkim różnorodne ćwiczenia taktyczne i taktyczno-specjalne z wojskami, które niezależnie od rozmachu,

⁴⁹ Porównywalne modele czynnościowe do wyodrębnienia badań prowadzonych z wykorzystaniem empirycznych metod badawczych /załącznik 3/ wykonano w oparciu o ustalenia wydawnictwa: Zasady badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń, wyd. ASG WP, Warszawa 1981. Wiele ciekawych spostrzeżeń na temat eksperymentowania w naukach społecznych zawarto w cytowanej już pracy E. Nagela: Struktura nauki.

zaangażowanych sił i środków, pozwalają stworzyć wymagane warunki eksperymentowania zapewniające uzyskiwanie obiektywnych wyników. W omówieniach ćwiczeń, które również poddano analizie i ocenie, można było stwierdzić, że w różnorodnych badaniach naukowych w nich prowadzonych stosowano najczęściej jedną metodę badawczą. Nie przyczyniało się to raczej do uzyskiwania wyników o takim stopniu obiektywności, jak by można było przypuszczać ze względu na prowadzenie badań właśnie w czasie ćwiczeń taktycznych /czyli w warunkach bardzo zbliżonych do rzeczywistych/.

Naukowa obróbka materiałów związanych z prowadzonymi badaniami naukowymi nad problemami rozpoznania ujawniła przypadki wykorzystywania także EMC. Występowały one jednak nader sporadycznie. Formalno-logiczne ujmowanie zjawisk występujących w rozpoznaniu i zamieszczanie ich następnie w postaci modelu matematyczno-cybernetycznego w pamięci EMC - można powiedzieć - że dopiero raczkuje.⁵⁰

Efektem analiz procedur realizowanych przez prowadzących badania naukowe w ramach poznawania zjawisk rozpoznania wojskowego było wyodrębnienie także grupy metod teoretycznych. Najczęściej stosowano je na etapach wstępnych kompleksowych procesów badawczych, ale nie tylko. Miały i mają one zastosowanie przy badaniach sposobów oceny nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/ - gdzie występują właśnie jako metody jedyne. W swych ogólnych założeniach nie odbiegają one od wzorców ogólnometodologicznych. Rzadko można było im przydawać dodatkowe określenia wyróżniające je

⁵⁰ Stworzenie takiego modelu umożliwia następnie prowadzenie badań z wykorzystaniem warunków symulacji komputerowej. Szerzej na ten temat w: Wstęp do badań operacyjnych, Wyd. MON, Warszawa 1968; Cybernetyka w naukach humanistycznych, cyt.wyd., oraz B.P. Zeidler: Teoria modelowania i symulacji, tłum. z j.angielskiego K.Żołądź, PWN, Warszawa 1984. Większego postępu w tej dziedzinie należy oczekiwać po zakończeniu prac w ramach programu pk. "Model" Interesująco omawia też te zagadnienia L. Mucha w "Wybrane problemy metodyki modelowania walki zbrojnej na potrzeby dydaktyczne i praktyczne /prognostyczne/, ZN ASG WP /1984/ nr 3, s.84-89.

od wzorców , takich jak: analiza, synteza, indukcja, abstrahowanie, porównanie, uogólnianie /por. załącznik 5/. W zakresie prowadzonych analiz można było jedynie zauważyć specjalizację tej metody przybierającą postać analizy informacyjnej i strukturalno-formalnej.

Inną grupą metod badawczych zyskującą sobie coraz większe uznanie w teorii rozpoznania wojskowego, jak można było wnioskować z najnowszych materiałów związanych z badaniami nad tym rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk, jest grupa metod matematycznych. Nie są to jeszcze wprawdzie metody zbyt szeroko stosowane głównie ze względu na trudności w formalizacji i ujmowaniu w parametry liczbowe poszczególnych zjawisk i procesów występujących w rozpoznaniu.⁵¹ Tym niemniej jednak kilka publikacji na ten temat, ze wspomnianym podręcznikiem o badaniach operacyjnych, rozprawą doktorską mjr Drzewieckiego, opracowaniem Akademii im Frunze oraz artykułem M. Kuszczyka włącznie, zdają się zapowiadać ich szersze wkraczanie w zestaw metod badawczych wykorzystywanych przez teorię rozpoznania wojskowego.

W sumie metody badawcze teorii rozpoznania wojskowego nie wykazują odrębności tej miary, żeby wyróżniały w sposób szczególny

⁵¹ Problematykę formalizacji w naukach humanistycznych dość szeroko omawia cytowane wydawnictwo "Cybernetyka w naukach humanistycznych" gdzie na s.211 znajduje się interesujące podsumowanie poświęconych temu zagadnień:

"Większość pojęć w życiu codziennym ma charakter nieściśle /także w nauce//oraz w sztuce wojennej - przyp. J.Z./. Wprowadzenie funkcji przynależności to podstawowy sposób formalizacji takich pojęć. W jaki sposób można jednak wyjaśnić zachowanie człowieka, wyznaczone przez nieściśle algorytm? Można tu sformułować hipotezę na temat posiadania przez podmiot /rozumiany jako urządzenie wykonawcze/ intuicji prawdopodobieństwa zaklasyfikowania przedmiotu do tego czy innego nieściślego zbioru. Pojawiają się w tym miejscu trzy problemy:

1° - sposoby interpretacji procedur podejmowanych decyzji w terminach nieostrych, a także charakteru potrzebnego do tego aparatu pojęciowego;

2° - problemy abstrahowania;

3° - różnorodne funkcjonowanie w świadomości ludzi pojęć nieściśłych w sensie ich znaczenia /czy tolerancji z jaką je rozu-

tę dyscyplinę nauk wojskowych spośród innych. Trudno zresztą orzekać w tej chwili czy taka specjalizacja metod badawczych teorii rozpoznania wojskowego nastąpi i czy w ogóle jest konieczna. Jak na razie bowiem wykorzystuje ona z powodzeniem dorobek ogólnej metodyki wojskowych badań naukowych, chociaż daje się zauważyć na jej obszarze większą niż w innych dyscyplinach nauk wojskowych tendencję do wykorzystywania rachunku matematycznego.

Niezależnie jednak od stopnia występującej i mogącej nastąpić specjalizacji w metodach badawczych teorii rozpoznania wojskowego prowadzący w jej ramach prace naukowo-badawcze będą korzystali niewątpliwie nadal bezpośrednio ze wskazówek ogólnometodologicznych zawartych w założeniach materializmu historycznego i zasadach dialektyki marksistowskiej. Nie jest bowiem w dobie obecnej przedmiotem sporów czy nauka może być niezależna od ideologii i filozofii. Odmiennie twierdzące głosy pojedyncze zalicza się naprawdę do wyjątków. Zasadniczo bowiem zarówno idealiści /"W teorii nauki niepodobna afilozoficznie traktować o przedmiocie wiedzy. Teoria bytu i poznania są implikowane przy wszelkich w tej sprawie rozstrzygnięciach. Jakikolwiek próby wyeliminowania stąd filozofii kończą się zepchnięciem jej w dziedzinę nie uwyraźnionych implikacji metanaukowych"⁵²/, jak i tym bardziej materialiści, a szczególnie marksiści uzależniają poznanie od podejścia i zaangażowania ideologicznego: "Próby rozstrzygnięcia problemów metodologicznych nauki wojennej bez udziału filozofii, jak i postulaty wysuwane wobec filozofii by zajmowała się formułowaniem praw nauki wojennej i rozstrzygała inne specyficzne zagadnienia wojskowe uznać należy za niesłuszne"⁵³.

mieją i realizują/."

⁵² S. Kamiński, cyt. wyd., s. 144.

⁵³ Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej, cyt. wyd. s. 19.

Stopień wykorzystywania naukowych metod badawczych w rozwiązywaniu problemów rozpoznania zdaje się potwierdzać, że wszechstronna znajomość tych metod przez kadry prowadzące badania kojarzona jest także z rozwojem rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Występują stałe tendencje do ich ciągłego doskonalenia i specjalizowania. Można było stwierdzić także docenianie w procesie doskonalenia kadr naukowo-badawczych rozpoznania filozofii marksistowskiej z jej zasadami odnośnie podejścia ogólnometodologicznego. Zasad, które stanowią niezachwiany fundament zapewniający prowadzącym badania także odpowiedni algorytm postępowania badawczego i wnioskowania.⁵⁴ Wszystko to powinno przyczyniać się do tego, że "...wszystkie trudności metodologiczne, mające wedle rozpowszechnionej opinii uniemożliwiać wyjaśnienie zjawisk społecznych, nie ..."⁵⁵ będą "...ani specyficzne...", ani też z natury nieprzezwyciężalne."⁵⁶ Mimo tego bowiem, że "...stan badań społecznych /w tym i badań w ramach teorii rozpoznania wojskowego - przyp.-J.Z./ wskazuje, iż niektóre spośród ... trudności są rzeczywiście niebagatelne."⁵⁷

Jakby w dużej podświadomości teoretycy rozpoznania w Wojsku Polskim wyrażają pewien wniosek, które treść można na podstawie przeanalizowanych materiałów sformułować następująco: Skomplikowanych rozwiązań problemów wojskowości, w tym także teorii rozpoznania wojskowego, należy szukać, a właściwie rozpocząć te poszukiwania na drodze doskonalenia metodyki wojskowych badań naukowych.

2.3. Struktura teorii rozpoznania wojskowego.

We wcześniejszych stwierdzeniach niniejszego rozdziału zasygnalizowano już występujące w nauce wojennej /naukach wojskowych

54 Tamże, s.24.

55 E.Nagel, cyt.wyd., s.431.

56 Tamże.

57 Tamże.

także/ tendencje do dyferencjacji, które zgodne są zresztą z podobnymi zjawiskami w nauce w ogóle.⁵⁸ Także teoria rozpoznania wojskowego nie jest bynajmniej jednospecjalistyczna, a będzie prawdopodobnie, w miarę dalszego jej rozwoju, ulegała dalszemu różnicowaniu strukturalnemu. Można w tym względzie formułować prognozy nawet bez gruntownych badań w tym zakresie. Już tylko biorąc pod uwagę rozwój nowych środków rozpoznania wojskowego /prawdopodobnie nawet całych systemów rozpoznawczych/ - a w związku z tym i potrzeby określenia zasad ich wykorzystania - to jest raczej oczywiste, że spowoduje to powstanie specjalistycznego kierunku w ramach teorii rozpoznania wojskowego. Przykładem może być historia rozpoznania. W tej dziedzinie nie ma jeszcze na tyle znaczącego dorobku ani na tyle rozwiniętych badań, aby można mówić o samodzielnej specjalności czy chociażby podspecjalności. Nie oznacza to jednak wcale, że taka specjalność w ramach teorii rozpoznania wojskowego nie rozwinie się.

Dotychczas, w procesie rozwoju teorii rozpoznania wojskowego, specjalności, które można byłoby ewentualnie w niej wyróżnić, tworzyły się głównie podczas realizacji badań mających na celu poznanie najbardziej istotnych, podstawowych jej prawidłowości. Istotę tego procesu zasygnalizowano już w rozdziale pierwszym w punkcie przedstawiającym zmiany struktury teorii rozpoznania wojskowego. W efekcie powstał zbiór wyników badań, wypracowanych zaleceń i ustaleń praktycznych w ramach odpowiednich rodzajów rozpoznania, warunkach jego prowadzenia w różnych rodzajach działań bojowych, specyficznych odmianach terenu itp. Tworzyło to wielce umowny zbiór specjalności i podspecjalności, którego nikt jednak nie wyodrębnił

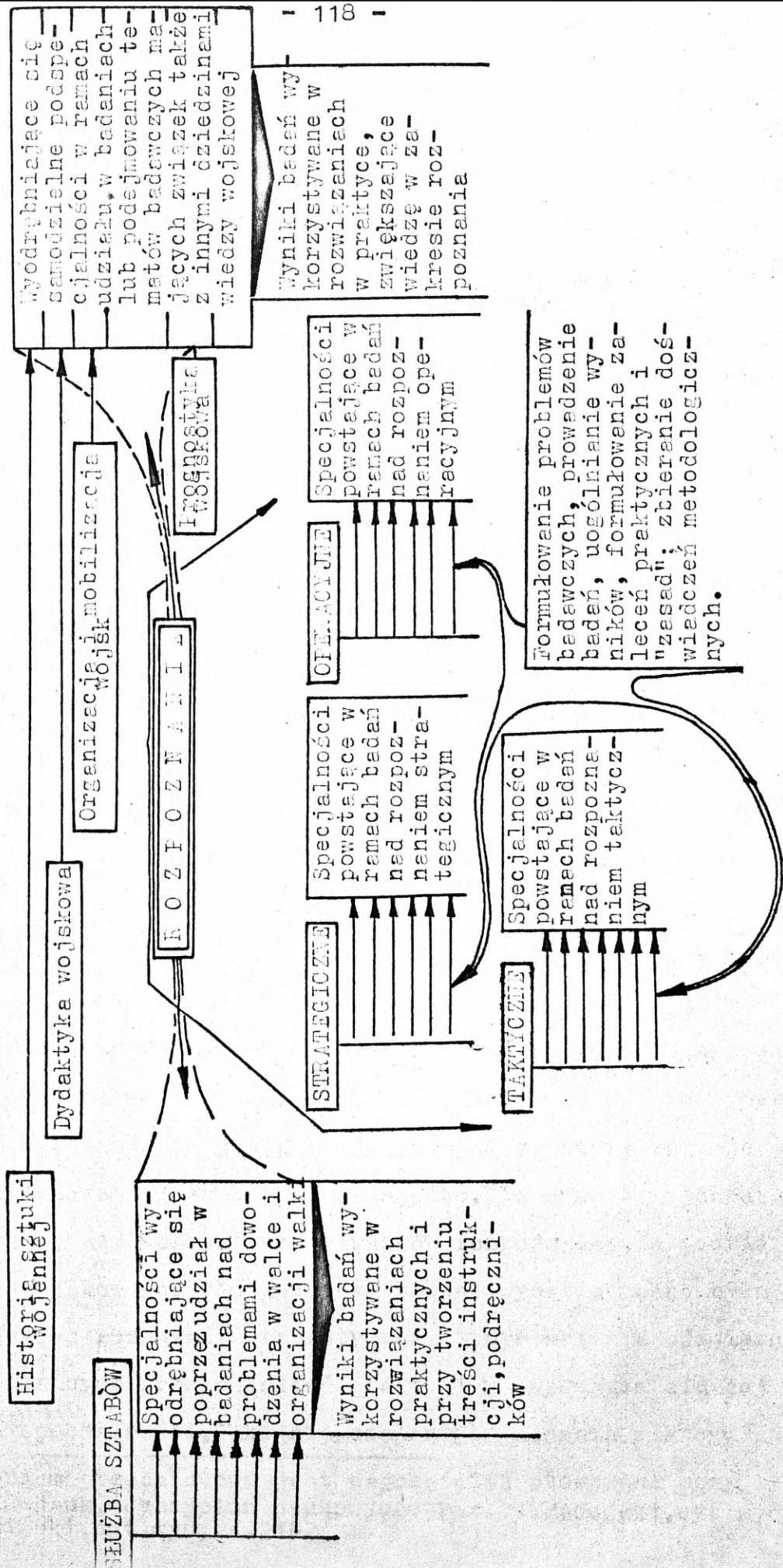
⁵⁸ O radzieckiej nauce wojennej, cyt. wyd., s. 219; J. Kunikowski: Filozofia marksistowska a nauki szczegółowe, ZN ASG WP /1984/ nr 3, s. 103 - 113.

ani formalnie, ani oficjalnie. Przyjmowano i akceptowano podświadomie, że struktura dyscypliny naukowej zajmującej się rozpoznaniem jest odzwierciedleniem praktyki a poszczególne jej składowe są "teoretycznymi" przybudówkami" elementów tej praktyki. Stan ten przedstawiono na schemacie 6. Tak uświadamiana struktura rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych odzwierciedla faktycznie rzeczywistość rozpoznania, oddając jednocześnie także istotę organizacji poczynąń naukowo-badawczych wraz z występującymi tam ograniczeniami. Ujawnia też, że mój rozwój i stan w bardzo małym stopniu wpływa dokonująca się niewątpliwie specjalizacja naukowo-badawcza kadr. Trudno spotkać też przeprowadzane w ramach takiej struktury uogólnienia teoretyczne między podświadomie tylko wyróżnianymi specjalnościami ściśle związanymi z poszczególnymi elementami praktyki rozpoznania. Uogólnienia będące nie tylko efektem uzyskiwanych w badaniach wyników, ale i refleksji na wyższym poziomie teoretycznym. Powstają sytuacje, w których wiele problemów rozwiązuje się np. w ramach rozpoznania operacyjnego, ale i taktycznego i nie wykorzystuje możliwości przeprowadzania dalszych dociekań z wyprzedzeniem wniosków bardziej ogólnych. Przy takim podziale teorii rozpoznania wojskowego na wiele dość przypadkowo powstających specjalności brak jest po prostu zjawisk integracyjnych między poszczególnymi specjalnościami oraz - niezbędnej do tego - refleksji metodologicznej. Te dwa ostatnie zjawiska zaś w znacznym stopniu stymulują rozwój i możliwości każdej nauki i dyscypliny naukowej.⁵⁹

Podjęte w latach siedemdziesiątych zadania badawcze nad teorią roz-

⁵⁹ Czynniki integracyjne są równie charakterystyczne dla współczesnej nauki, jak i wspomniana dyferencjacja; ich znaczenie jest powszechnie doceniane. W tym względzie zatem nie można mówić o paradoksie, a raczej o dialektycznej współzależności wymienionej integracji i dyferencjacji. Por. S. Kamiński, cyt. wyd., s. 208 - 247; A. Madejski, cyt. wyd., s. 23 - 25; M. Sawicki, cyt. wyd., s. 58-70.

SPECJALNOŚCI TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO UŚWIADAMIANE
PRZED PODJĘCIEM BADAŃ NAD DOKŁADNIEM I STANEM TEJ DYSCIPLINY
NAUK WOJSKOWYCH

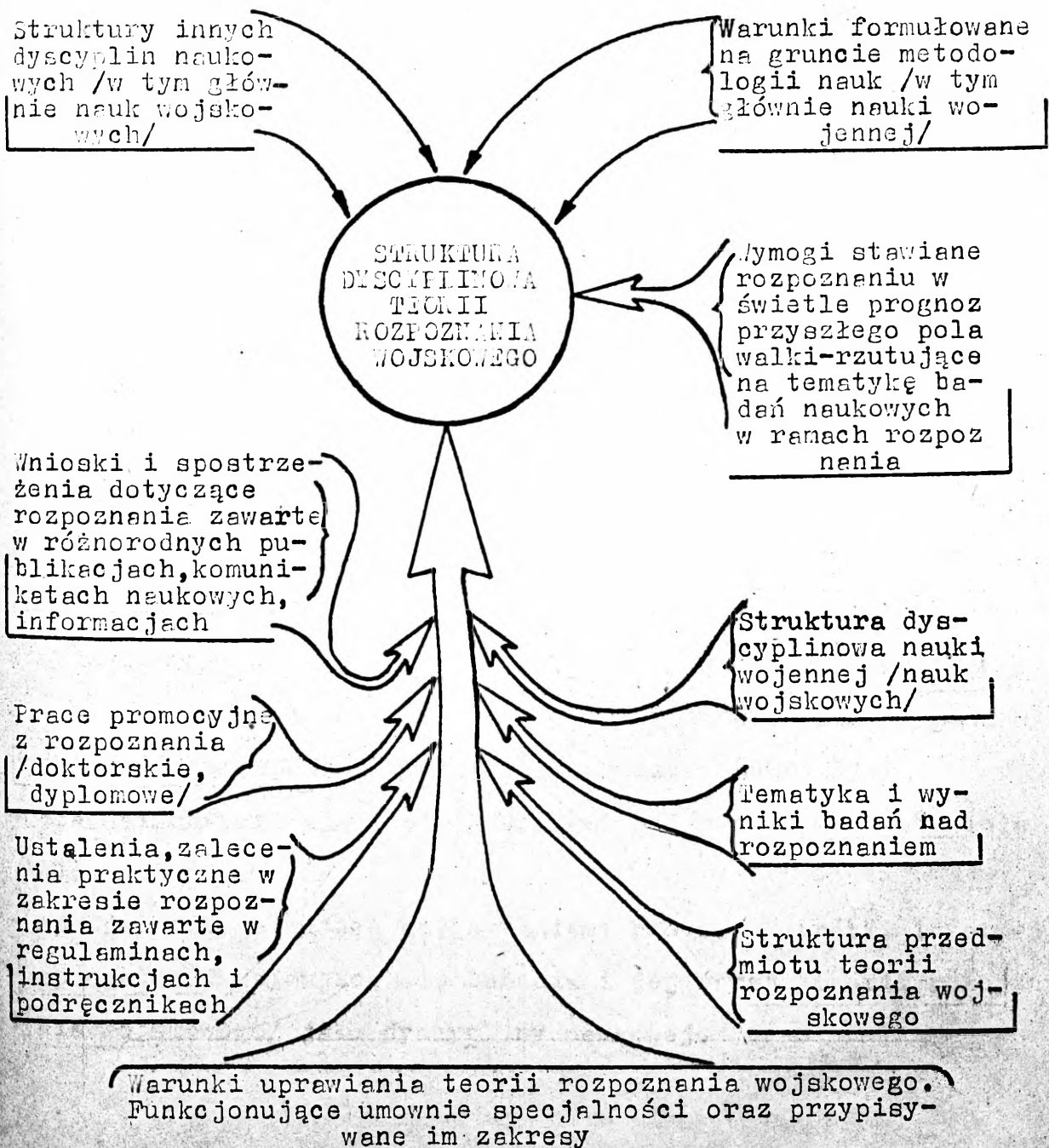
Schemat 6

poznania wojskowego, których niniejsza rozprawa jest kontynuacją, miały, między innymi, zlikwidować niedomagania w funkcjonowaniu tej dyscypliny naukowej - wynikające z jej niedoskonałości metodologicznej. Założono, że spowodują one nie tylko integrację funkcjonujących umownie specjalności, ale i dokonają ich uporządkowania, które z kolei pozwoli lepiej prowadzić dalsze badania nad samym rozpoznaniem jako rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego i strategicznego/ działań wojsk.

Prace nad strukturą teorii rozpoznania wojskowego były jednym z etapów tych badań. Na ich wstępie odrzucono podejście polegające na prostej kontynuacji procesu przedstawionego na schemacie 6, uznając go za mało konstruktywny. Za właściwy natomiast uznano sposób postępowania badawczego polegający na wykorzystaniu dotychczasowego dorobku uzyskanego podczas określania przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego. Poddano go w tym celu swoistej analizie systemowej. Został on przecież sformułowany w wyniku uogólnienia zjawisk, czynności i opisów realnych tworów materialnych występujących w rozpoznaniu. Musiał zatem zawierać w sobie także pewną transformację powiązań strukturalnych rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Uznanie go zatem za źródło wyodrębniania konstrukcji strukturalnej dyscypliny, która zajmuje się jego poznawaniem, jest trafne i zasadne.⁶⁰ Koniecznym jednakże było także uwzględnienie realnych warunków funkcjonowania teorii rozpoznania wojskowego. W przeciwnym bowiem wypadku można było popaść w jałowe rozważania teoretyczne, które ani nie odzwierciedlałyby realnych przekształceń praktyki w zajmujące się jej poznawaniem specjalności, ani nie znalazłyby uznania w kręgu specja-

⁶⁰ Kryterium przedmiotowe jest najczęściej stosowane przy wyróżnianiu nauk, dyscyplin naukowych. Por. A. Madejski, cyt. wyd., s. 34; S. Kamiński, cyt. wyd., s. 216.

ELEMENTY UWZGLĘDNIONE PRZY WYODRĘBNIANIU
STRUKTURY DYSCYPLINOWEJ TEORII ROZPOZNANIA
WOJSKOWEGO

listów rozpoznania.

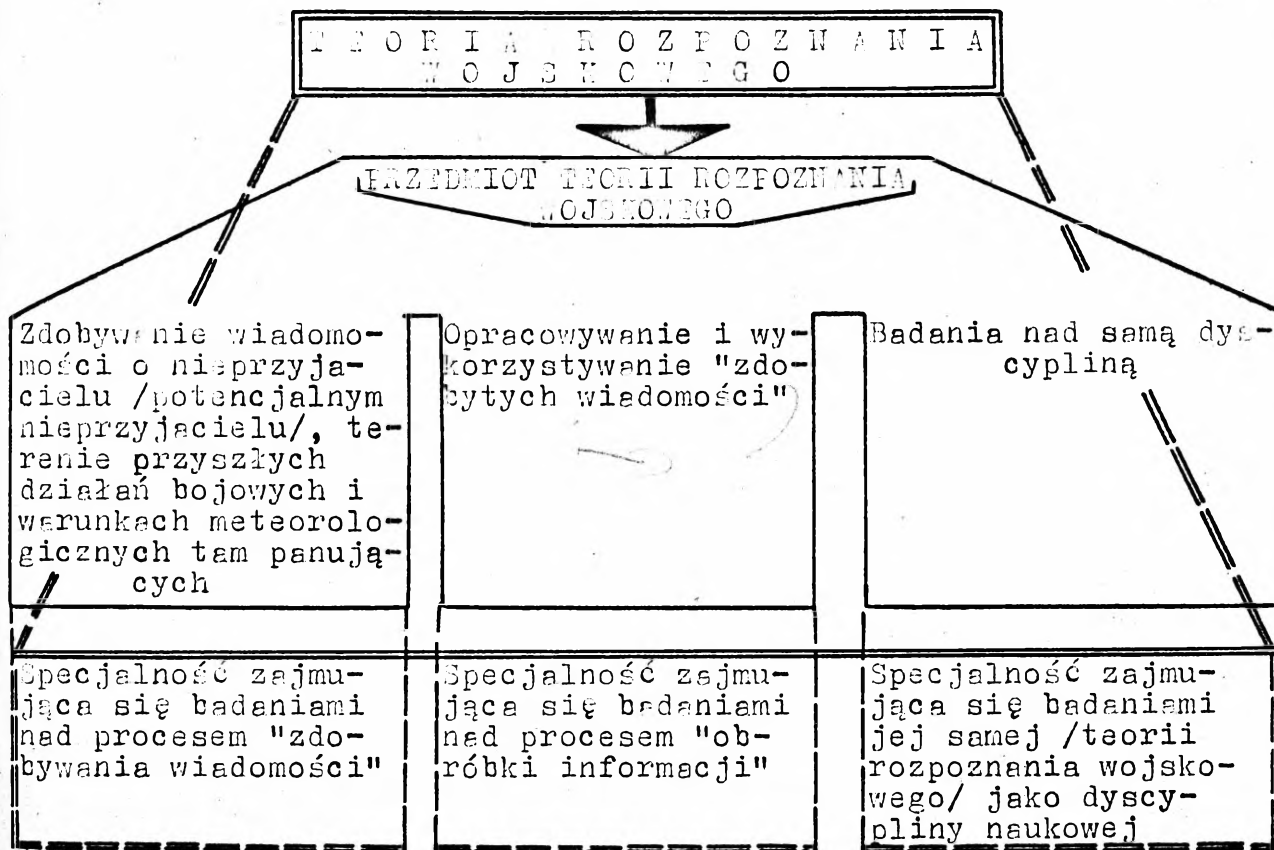
Przed wszystkim, na podstawie definicji przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego przedstawionego wcześniej, wyróżniamy trzy "obszary" tego ważnego elementu epistemologicznego dyscypliny. Wskazują to nich:

- a/ zdobywanie wiadomości o nieprzyjacielu /potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie działań bojowych i panujących tam warunkach meteorologicznych - w dalszych dociekaniach nazywanych w skrócie: "zdobywaniem wiadomości".
- b/ opracowywanie i wykorzystywanie "zdobywanych wiadomości" - dalej nazywanych "obróbką wiadomości".
- c/ Metodologię badań teorii rozpoznania wojskowego, którą należałoby rozumieć jako synonim metodologii szczegółowej, a więc hasło firmujące wszechstronnie rozumiany proces badawczy nad samą dyscypliną wraz z dorobkiem w tym zakresie.

Wymienione nurty różnią się między sobą charakterem, właściwościami i przeznaczeniem. Zakresy ich nie krzyżują się. Można również powiedzieć, że jest to podział wyczerpujący na obecnym etapie rozwoju rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Jeżeli zatem tak jest, to można tym samym wyróżnić w teorii rozpoznania wojskowego następujące trzy specjalności /schemat 8/:

- specjalność zajmującą się badaniami nad procesem "zdobywania wiadomości";
- specjalność zajmującą się badaniami procesu "obróbki informacji";
- specjalność zajmującą się badaniami jej samej /teorii rozpoznania wojskowego/ jako dyscypliny naukowej.

WYODRĘBNIANIE SPECJALNOŚCI TEORII ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO
NA WSTĘPNYM ETAPIE ICH POZNAWANIA POPRZECZ ANALIZĘ
PRZEDMIOTU DYSCYPLINY

Schemat 8

Porównanie takich specjalności z praktyką rozpoznania wykazało, że poza możliwościami dalszego ich podziału na podspecjalności, mające w ich ramach swoje realne przedmioty zainteresowań, specjalność zajmująca się procesem "zdobywania wiadomości" ma w swoim obszarze dwa równorzędne procesy. Pierwszym jest organizacja "zdobywania wiadomości" realizowana przez dowódców, szefów sztabów i sztabowe komórki rozpoznawcze /także dowódców jednostek

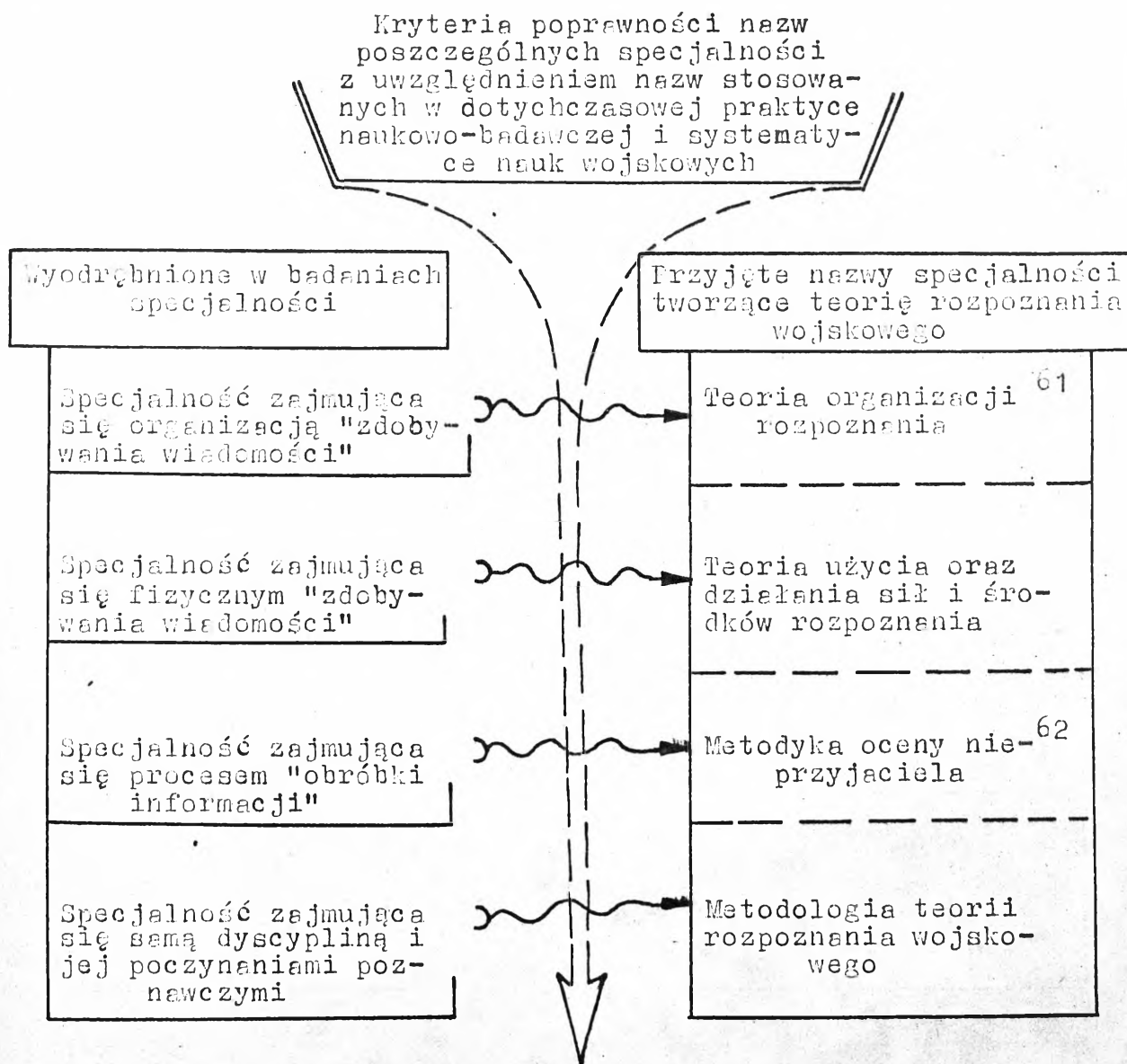
/pododdziałów/ rozpoznawczych/. Drugim natomiast jest czynna działalność polegająca między innymi na: obserwacji, podsłuchu, namierzaniu, dokonywaniu napadów, wypadów, najść, itp. Te dwa procesy są na tyle ważne - mimo iż względnie autonomiczne, a jednocześnie związane z sobą, że faktycznie dominują w praktyce rozpoznania. Obejmują one grono czynności stanu osobowego "pionu" rozpoznawczego wojska. Jest to powód dostateczny /jest to także uwzględnienie wymienianego wcześniej koniecznego w tym względzie odwoływania się do praktyki przy poznawaniu struktury teorii rozpoznania wojskowego/ - poparty także rozkładem tematów badań naukowych nad rozpoznaniem /por. załącznik 1/ - żeby zamiast jednej specjalności poświęconej badaniom procesów "zdobywania wiadomości", wyróżnić dwie. Są nimi mianowicie: specjalność zajmująca się organizacją "zdobywania wiadomości" i specjalność zajmująca się procesem fizycznego "zdobywania wiadomości".

Pozostałe dwie specjalności teorii rozpoznania wojskowego okazały się być jednorodnymi i można było wyróżnić w nich jedynie podspecjalności, których zakresy zawierały się w ich ramach.

Uzyskane wyniki poddano jeszcze ocenie ich poprawności z punktu widzenia nazw wymienionych specjalności. Był to zabieg podobny do tego jaki zastosowano podczas wprowadzania nazwy "teoria rozpoznania wojskowego" zamiast "rozpoznanie jako dyscyplina naukowa". W wyniku uzyskano rozwiązania, które przedstawiono na schemacie 9.

Prawą kolumnę schematu 9 można uznać za zasadniczy szkielet struktury teorii rozpoznania wojskowego. Jest on jednak na tyle umowny, na ile uzna się rozwój rozpatrywanej dyscypliny za zamknięty. Ale w rzeczywistości tak nie jest. Prowadzi się bowiem nadal

ODPATECZNE OKREŚLENIE STRUKTURY DYSCYPLINOWEJ TEORII
ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO W ZAKRESIE JEJ PODSTAWOWYCH
SPECJALNOŚCI

Schemat 9

61 W tym, jak i w każdym innym przypadku zastosowanie terminu "organizacja" w niniejszej rozprawie wiąże się z jego znaczeniem czynnościowym - por. J.Kurnel: Zarys teorii organizacji i zarządzania, PWE, Warszawa 1969, s. 106-107.

62 Przy tym rozwiązaniu kierowano się w dużym stopniu tradycją i już wydanymi na ten temat opracowaniami /R.Simonjan: Metodika ocienki przeciwnika, Moskwa 1973/, a ponadto tym, że w naukoznaw-

badania naukowe i proces poznawczy trwa. Wzbogaca się treść dyscypliny i rozrasta jej struktura.⁶³ Można nawet, jak już wspomniano, przewidzieć pojawienie się kolejnych jej specjalności, które - jak dotychczas - albo nie są jeszcze rozwijane, albo nie mają na tyle znaczącego dorobku - by można było je zaliczyć do samodzielnych podspecjalności. W tabeli 4 zestawiono swoistą prognozę odnośnie specjalności, które mogą w najbliższym czasie wzbogacić strukturę rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Ułożono je w takiej kolejności, w jakiej mogą się usamodzielniać.

SPECJALNOŚCI, KTÓRYCH POJAWIENIE SIĘ W BLISKIEJ PRZYSZŁOŚCI
JEST PRZEWIDYWANE W RAMACH STRUKTURY TEORII ROZPOZNANIA
WOJSKOWEGO

1.	Teoria procesów informacyjnych w rozpoznaniu
2.	Historia rozpoznania
3.	Prognozyka rozwoju "armii obcych" ⁶⁴
4.	Teoria organizacji ⁶⁵ sił i środków rozpoznania
5.	Prognozyka rozpoznania
6.	Dydaktyka rozpoznania
7.	Teoria dowodzenia /kierowania/ rozpoznaniem
8.	Teoria uzbrojenia i wyposażenia jednostek ./pododdziałów/ rozpoznawczych

Tabela 4

stwie występuje często porównanie nauki do metody /jako sposobu postępowania racjonalnego, który jest cechą "nauki"/. Uznano więc, że w tym względzietak dosłowne uszanowanie istniejących w praktyce rozwiązań nie kłóci się z ideą rozumienia nauki/dyscypliny naukowej/ w praktyce społecznej i naukoznawstwie. Por. S.Kamiński, cyt.wyd., s.24; E.Nagel, cyt.wyd., s.21; J.Bernal, cyt.wyd., s.15.

63 W czasie pisania niniejszej rozprawy obroniono doktoraty z historii rozpoznania /płk Romańczuk/ i prognozyki rozwoju "armii obcych" /ppłk Woźniak/.

64 Tę specjalność potwierdza najdobitniej rozprawa doktorska ppłk Woźniaka poświęcona działaniom KA typu "86" w latach dziewięćdziesiątych. Sądzić należy ponadto, że instytucja, którą reprezentuje ppłk Woźniak rozpracowuje wiele innych tematów rozwijających tę specjalność teorii rozpoznania wojskowego.

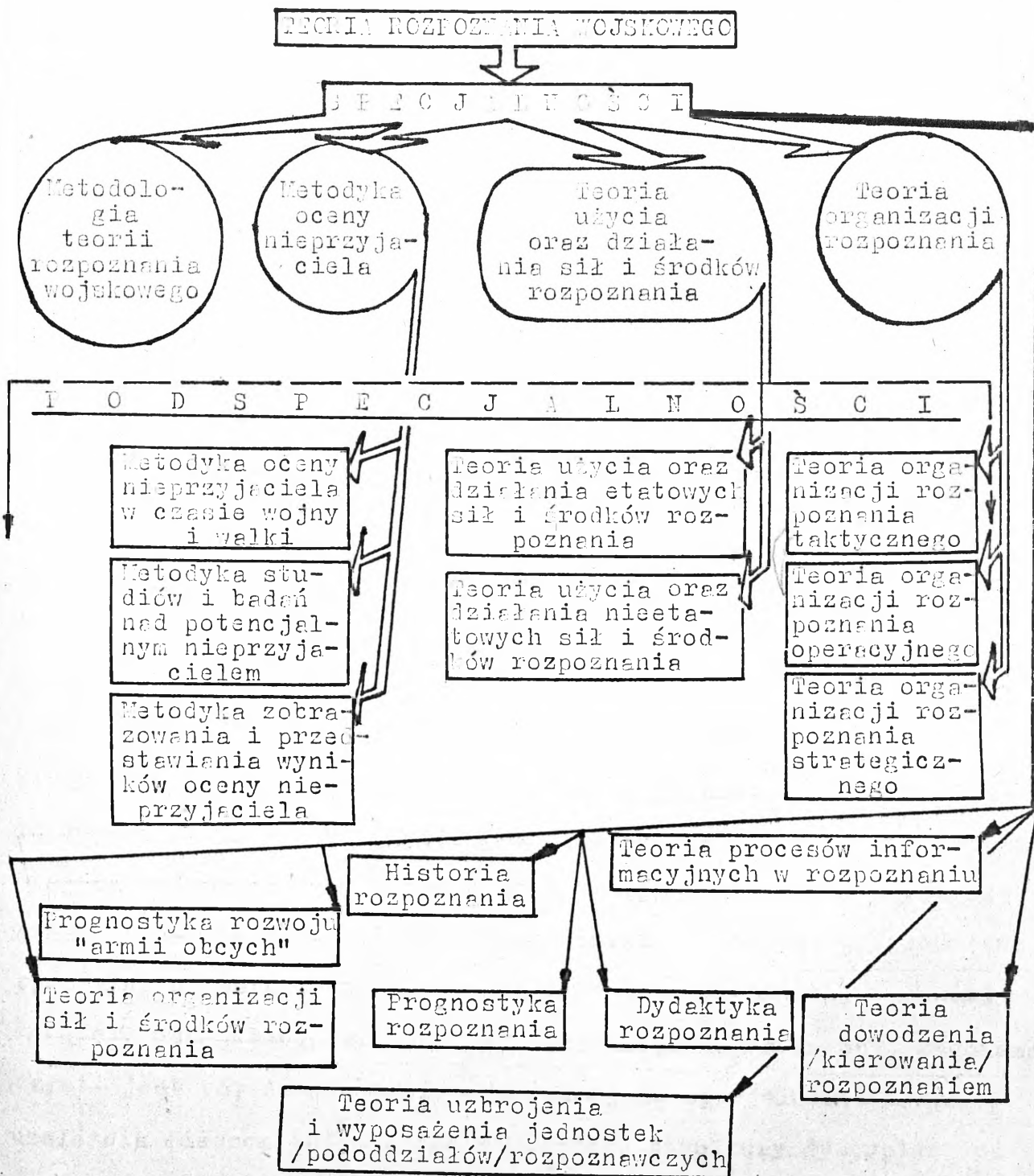
65 W tym wyjątkowym wypadku chodzi o aspekt rzeczowy pojęcia "organizacja"-por. J.Kurnal, cyt.wyd., s.122.

Przedstawione specjalności tworzące zasadniczy szkielet teorii rozpoznania wojskowego podzielono z kolei na podspecjalności. Schemat 10 przedstawia uzyskaną i poszukiwaną strukturę rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Jest ona możliwym na obecnym etapie zestawieniem najmniejszych jej elementów wraz z odpowiednim ich pogrupowaniem. Jedyny wyjątek w tym względzie stanowi teoria użycia oraz działania sił i środków rozpoznania, której dorobek umożliwia wyróżnianie nie tylko dwóch przedstawionych podspecjalności /teoria użycia oraz działania etatowych sił i środków rozpoznania i teoria użycia nieetatowych sił i środków podczas prowadzenia rozpoznania/. W ich ramach bowiem mieszczą się jeszcze takie kierunki naukowe, jak: teoria prowadzenia rozpoznania przez siły i środki rozpoznania ogólnowojskowego, radioelektronicznego, teoria działań specjalnych, itd.⁶⁶ Teoria użycia oraz działania sił i środków rozpoznania jest niewątpliwie aktualnie najbardziej znaczącą, i nadal rozwijaną, specjalnością teorii rozpoznania wojskowego. Gdyby uwzględnić proporcje aktualnego zasobu treści poszczególnych specjalności, to wymienioną teorię użycia oraz działania sił i środków rozpoznania należałoby umieścić na czele struktury rozpatrywanej dyscypliny, albo zająć na jej przedstawienie większą część schematu. Takie szacunkowe wartościowanie specjalności teorii rozpoznania wojskowego nie jest jednak potrzebne. Tym bardziej, że dalsze badania mogą te proporcje jeżeli nie odwrócić, to przynajmniej wyrównać.

Konkludując, stwierdzić można, że uzyskany obraz struktury rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych jest efektem ocen i ana-

⁶⁶ Treść wypracowanych i funkcjonujących w ramach tej specjalności zaleceń praktycznych zawierają cytowane wcześniej podręczniki rozpoznania.

STRUKTURA DYSCIPLINOWA TEORII ROZPOZNANIA
WOJSKOWEGO

Schemat 10

liz oraz syntezy wielu jednostkowych badań nad rozpoznaniem. Jest jednak jednocześnie swoistą propozycją opartą na analogiach i porównaniach z istniejącymi rozwiązaniami na gruncie innych dyscyplin nauk wojskowych. Uwzględnia także uwarunkowania metodologiczne i zadania stojące przed tą dyscypliną głównie pod kątem doskonalenia praktyki rozpoznania. Mimo, że przedstawione rozwiązanie nie wszystkich, i nie zawsze zadawało, to jednak wydaje się, iż ma ono szanse bycia zaakceptowanym. Głównie dlatego, że jest jednocześnie pewnego rodzaju alternatywą dla kierunków badań naukowych nad rozpoznaniem oraz stawianych im celów. Dla przykładu wyodrębnienie specjalności "teoria organizacji rozpoznania" nie tylko podpowiada, ale i zmusza wręcz do sformułowania w procesie naukowych dociekań pewnych ogólnych zasad, mających rangę sprawdzalnych i potwierdzających się reguł usprawniających procesy organizacyjne w rozpoznaniu. Podobnie rzecz ma się z innymi specjalnościami.

Należałoby jeszcze ustosunkować się do układu specjalności jaki zastosowano przy ostatecznym ich zestawieniu w schemat struktury dyscypliny. Metodologia teorii rozpoznania wojskowego została umieszczona na czele ze względu na swoją ponadspecjalnościową funkcję i przeznaczenie; pozostałe zasadnicze specjalności według miejsca zajmowanego w procesie organizacji i prowadzenia rozpoznania przez ich przedmiotowe odpowiedniki. Natomiast przewidywane specjalności ustawiono według spodziewanej kolejności, w jakiej mogą się usamodzielniać. Jest to oczywiście układ umowny. Jego zaś zaletą jest to, że nie preferuje żadnej ze specjalności i nie uzależnia miejsca zajmowanego w układzie struktury dyscypliny od

ich ważności.

2.4. Definicja teorii rozpoznania wojskowego.

Próby definiowania nauki w ogóle, jak i jej poszczególnych specjalności spotykają się z różnymi ocenami co do ich trafności. Podważa się również nierzadko celowość takiego definiowania.⁶⁷ Jednak nikt całkowicie nie zaprzecza, że w sumie takie definicje są potrzebne bo przedstawiają w skrócie istotne cechy prezentowanego elementu rzeczywistości.

Byłoby zatem chyba co najmniej niedopatrzaniem pominięcie próby sformułowania definicji teorii rozpoznania wojskowego w dysertacji, której jest ona przedmiotem. Tym bardziej, że już wcześniej nazwano teorię rozpoznania wojskowego nauką o rozpoznaniu - co jest niewątpliwie określeniem trafnym w świetle przedstawionych dotychczas wywodów, ale i zbyt ogólnym, przez co nie spełniającym wymogów stawianych definicjom.⁶⁸ Można było jednak bazować na takim określeniu przy tworzeniu właściwej definicji. Podstawę do takich poczynań dawały ponadto wyniki badań i dociekań naukowych, które umożliwiły poznanie przedmiotu rozpatrywanej dyscypliny, jej struktury i stosowanej procedury badawczej. Czyli znanym stało się to, czym teoria rozpoznania wojskowego się zajmuje, jak to robi i jaka jest jej "budowa". A definicja to przecież lakoniczne wprowadzenie, ale i możliwie jak najprecyzyjniejsze, opisowe ujęcie takich elementów - które stanowią o istocie rozpatrywanego wycinka rzeczywistości.⁶⁹

Pomocą w definiowaniu teorii rozpoznania wojskowego była również definicja nauki wojennej jako systemu nadrzędnego w stosunku

67 Por. S.Kamiński, cyt.wyd., s.26; I.Majzel, cyt.wyd., s.67; E.Nagel, cyt.wyd., s.11 - 23.

68 Mała encyklopedia logiki, cyt.wyd., s.33.

69 Tamże.

do nauk wojskowych, a tym samym i do teorii rozpoznania wojskowego. Jeżeli bowiem wiadomo, że nauka wojenna zajmuje się istotą wojny, siłami i środkami służącymi do jej prowadzenia, wzajemnych związkach i uwarunkowaniach zjawisk zachodzących w czasie wojny oraz zasadami i sposobami przygotowania i prowadzenia wojny w konkretnych warunkach historycznych,⁷⁰ to oczywiście częścią zawartych tam zagadnień powinna zajmować się teoria rozpoznania wojskowego.

Niezbędnych wskazówek dostarczyły też definicje najbardziej z teorią rozpoznania wojskowego związanych dyscyplin, a mianowicie: strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. Dokonanie wielu szczegółowych analogii umożliwiło zwłaszcza określenie strategii wojskowej dokonane przez W. Łepkowskiego: "Strategia wojskowa jest systemem naukowych poglądów określających sposoby przygotowania i wykorzystania potencjału wojskowego /militarnego/ w walce zbrojnej..."⁷¹. Wskazuje on wyraźnie na strategię wojskową jako przedwszystkiem dyscyplinę naukową, bowiem dopiero w drugiej części przedstawionego określenia stwierdza, że "...strategia wojskowa jest również dziedziną praktycznej działalności naczelnego dowództwa TDW".⁷²

Bardziej krytycznie natomiast trzeba było się odnieść podczas szukania wzorów do sformułowania definicji teorii rozpoznania wojskowego, do określenia taktyki i sztuki operacyjnej. I tak, jeżeli przyjąć, że taktyka to: "Teoria i praktyka organizacji i prowadzenia walki..."⁷³, nie można było zastosować zwrotu: "teoria

70 MEW t.2, cyt.wyd., s.386.

71 W. Łepkowski, cyt.wyd., s.114.

72 Tamże.

73 MEW t.3, cyt.wyd., s.303.

i praktyka" dla rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Wcześniej już bowiem zdecydowano, że taki zakres będzie miało rozpoznanie w szerokim znaczeniu /teoria i praktyka/.

Najmniej zaś odpowiednia do naśladowania była istniejąca definicja sztuki operacyjnej: "...jest dziedziną sztuki wojennej... ogniwem pośrednim między strategią a taktyką. W znaczeniu potocznym - działalność koncepcyjna i organizatorska dowództw i sztabów."⁷⁴ Naukowość sztuki operacyjnej jest w tym wypadku zbyt odległa pośrednia /można byłoby o niej wnioskować dopiero na podstawie jednego ze znaczeń terminu "sztuka wojenna"⁷⁵/.

Uwzględniając wyniki badań nad teorią rozpoznania wojskowego, ustalone wcześniej określenia i zakres jej przedmiotu, stosowane metody badawcze i jej strukturę, jak również wyniki krytycznej analizy i oceny definicji podstawowych dyscyplin nauk wojskowych, można było sformułować definicję syntetyczną /projektującą/ tej dyscypliny nauk wojskowych. Treść jej jest następująca:

Teoria rozpoznania wojskowego to system, tworzonych metodami uznanymi za naukowe, poglądów na całokształt zjawisk związanych ze zdobywaniem wiadomości o nieprzyjacielu /potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie działań bojowych i warunkach meteorologicznych tam panujących; także poglądów na metody oceny tych wiadomości.

Treścią poglądów funkcjonujących w teorii rozpoznania wojskowego są celowo zebrane fakty i wypracowane zalecenia praktyczne, hipotezy, definicje, a w przyszłości być może i prawidłowości, prawa oraz zasady. Podbudowane prawami wojny i walki zbrojnej. Omawiane poglądy powstają w wyniku stosowania odpowiednich proce-

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ W cytowanym wcześniej "Zbiorze podstawowych terminów z nauki i doktryny wojennej" na s.31 stwierdza się, że jest to również dyscyplina naukowa, w skład której wchodzi między innymi: strategia, sztuka operacyjna i taktyka.

dur badawczych w oparciu o metody stosowane w wojskowych badaniach naukowych.

Biorąc pod uwagę warunki poprawności definicji i jednocześnie jej ograniczoną treść, przy mimo wszystko konieczności opisowego ujęcia w miarę wszystkiego co mieści się w rozpatrywanej dyscyplinie⁷⁶, można mieć do przedstawionej definicji określone zastrzeżenia. Ale jest jednocześnie cechą każdej definicji, że musi być z góry jakby obarczona pewnymi niedoskonałościami. Trudno ponadto oczekiwać, iż pierwsza, prawdopodobnie, próba jej sformułowania okaże się idealna.

3. FODSULOWANIE

Treść niniejszego rozdziału zawiera zasadnicze ustalenia dokonane na podstawie badań nad teorią rozpoznania wojskowego. Miejszcą się w nim odpowiedzi na pytania odnośnie przedmiotu, struktury i metod badawczych tej dyscypliny nauk wojskowych. Umieszczenie jednak tych odpowiedzi w poszczególnych podpunktach rozdziału wraz z opisem /skrótowym wprawdzie/ towarzyszącej procedury badawczej, na pewno w jakimś stopniu zaciemniło wyrazistość tych ważnych i reprezentatywnych elementów rozpatrywanego zjawiska. Zabieg ten był jednak konieczny nie tylko ze względów formalnych - dyktowanych wymogami naukowymi i rangą pracy jaką jest rozprawa doktorska. Wynikał on także bezpośrednio z potrzeby zaprezentowania "mechaniki" dociekań i tym samym umożliwienia studiującemu rozprawę przekonania się o jej poprawności metodologicznej, jak i merytorycznej. Toteż, mimo że wspomniane podpunkty nie zawierają szcze-

⁷⁶ Chodzi zarówno o wymienioną wieloznaczność terminu "nauka", pod którą mieści się teoria rozpoznania wojskowego, jak i o fakt, że definicja nie powinna ograniczać się do przedstawienia przedmiotu dyscypliny naukowej. Powinna ona też zawierać warunki metodologiczne jej uprawiania. Por. S.Kamiński, cyt.wyd., s.26 oraz I.Majzel, cyt.wyd., s.67 - 75.

głównych epizodów wspomnianej procedury badawczej - a tylko w zasadzie jej szkielet, można na ich podstawie - jak sądzę - utwierdzić się w przekonaniu o poprawności prowadzonych dociekań.

Rozdział ten jest jednocześnie wraz z rozdziałem pierwszym tą częścią rozprawy, która miała na celu przedstawienie źródeł, przyczyn i uwarunkowań wyodrębnienia rozpoznania jako dyscypliny naukowej, prawidłowości temu towarzyszących wraz z efektami stanowiącymi o tym, że obecnie można już wyraźnie przedstawić ją za pomocą charakterystycznych dla każdej nauki elementów.

Uświadamianie obiektywnego faktu istnienia takiego zjawiska jakim jest rozpoznanie jako dyscyplina naukowa występuje wprawdzie - jak starano się pokazać - ale jest ono najczęściej powierzchowne. Niejednokrotnie - co jest chyba najbardziej niesłuszne - powierzchowność ta polega na treściowym jedynie aspekcie rozumienia tej dyscypliny nauk wojskowych. Opinie skrajne - wychodzące z tego założenia - podważają w ogóle naukowość takich dyscyplin jak teoria rozpoznania wojskowego. Wyrazicieli tych opinii trudno byłoby oczywiście prawdopodobnie przekonać nawet najbardziej zasadnymi argumentami. Nie o to przecież jednak chodzi. Niezależnie bowiem od tego czy będą wątpiacy w naukowość teorii rozpoznania wojskowego, czy też nie, to i tak badania nad rozpoznaniem jako jednym z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk się prowadzi. I to jest właśnie źródłem dorobku merytorycznego i metodologicznego. Nie potrzeba zatem podczas uprawiania teorii rozpoznania wojskowego wyważać przysłowiowych "otwartych drzwi". Należy jednak wykorzystać te doświadczenia. Służą temu właśnie dokonane analizy, oceny i syntezy oraz

wnioski wciągnięte z różnorodnych form prac naukowo-badawczych nad rozpoznaniem. Niniejsza rozprawa nie ogranicza się jednak jedynie do tego, aczkolwiek i to stanowiłoby niewątpliwie postęp w rozwoju teorii rozpoznania wojskowego. "Przy okazji" dokonano pewnych ingerencji w, czasami żywiołowo, tworzące się elementy dyscypliny nauk wojskowych oraz dokonano ustaleń terminologicznych, sformulowano niezbędne w tym celu definicje i uporządkowano strukturę. Ingerencja ta nie polegała jednak na woluntarystycznym ukształtowaniu teorii rozpoznania wojskowego w "ładnie wyglądającą", z punktu widzenia metodologii nauk /w tym głównie nauki wojennej/, dyscyplinę.

W procesie tym uwzględniono przede wszystkim realne warunki uprawiania badań naukowych nad rozpoznaniem, istniejące w tym względzie "tradycje" i uznawane pojęcia. Ingerencja prostowała najczęściej te elementy, które nie dawały nadziei /przy uwzględnieniu dorobku i doświadczeń metodologicznych/ na efektywne rozwijanie teorii rozpoznania wojskowego jako nauki głównie praktycznej. Zresztą, jak dotychczas, stwierdzono jedynie sporadyczne przypadki refleksji metodologicznej nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową. Ponadto dokonywane ingerencje prawie nigdy nie polegały na całkowitym zanegowaniu powszechnie uznawanych ustaleń. Wybierano raczej spośród rozwiązań już istniejących chociaż różnorodnych, a więc powodujących najczęściej niepotrzebne niedomówienia. Nowo wprowadzane terminy /określenia/ nie miały swoich odpowiedników w praktyce naukowo-badawczej nad rozpoznaniem; np.: nazwa "metodologia teorii rozpoznania wojskowego" jako specjalność teorii rozpoznania wojskowego.

Wyjaśnić jeszcze należałoby dlaczego struktura teorii rozpoznania wojskowego odzwierciedla w swej głównej części /chodzi o podstawowe specjalności/ zasadnicze czynności realizowane przez sztabowe komórki rozpoznawcze w procesie organizacji rozpoznania. Dopiero zaś w jednej z podspecjalności odzwierciedla strukturę podstawowego podziału rozpoznania wojskowego, chociaż wydaje się, że powinno być odwrotnie.

Sytuacja taka powstała w wyniku konsekwentnie realizowanego procesu badawczego nad rozpatrywaną dyscypliną nauk wojskowych. W jej wyniku okazało się, że taka struktura jest najbardziej ogólna. Ona też zatem "zatriumfowała" przy wyodrębnianiu podstawowych specjalności teorii rozpoznania wojskowego nad występującym w praktyce podziałem rozpoznania na strategiczne, operacyjne i taktyczne /lub z punktu widzenia środowiska, w którym jest prowadzone, na rozpoznanie naziemne, powietrzne i morskie/. Swój wpływ na taki stan rzeczy miały prawidłowości ogólnonaukowe przejawiające się w dokonywaniu na płaszczyźnie dociekań naukowych, najczęściej, abstrakcji /idealizacji/ i powodowanymi przez to transformacjami /ze związanymi z tym przekształceniami/ struktur zjawisk i stanów występujących w rzeczywistości na struktury dyscyplin naukowych, których te zjawiska i stany są przedmiotami poznania. Ta niesymetryczność rzeczywistości w stosunku do struktury nauki jest także łatwo wytłumaczalna poprzez praktykę funkcjonowania nauki. Szczególnie na skutek konieczności dokonywania dociekań teoretycznych i rozważań międzyspecjalnościowych. W przypadku teorii rozpoznania wojskowego np. organizacja rozpoznania dokonywana jest na każdym szczeblu dowodzenia, ba! - nawet w każdym z rodzajów wojsk. Ma ten

proces zatem pewne prawidłowości ogólne. Ich poznanie zaś możliwe będzie przy uwzględnieniu wyników badań nad organizacją rozpoznania w możliwie wszystkich przypadkach. Zapewni to i rzetelność dociekań, i prawdziwość uzyskanych wyników. Jedynie takie bowiem wyniki umożliwiają sformułowanie zaleceń praktycznych do organizacji rozpoznania w jakichkolwiek warunkach / a w dalszej kolejności zasad - jako pewników większej rangi/, lub dla nowego rodzaju sił /środków/ rozpoznania. Ten sam argument spełniają pozostałe specjalności podstawowe /metodyka oceny nieprzyjaciela, teoria użycia oraz działania sił i środków rozpoznania, a także oczywiście metodologia teorii rozpoznania wojskowego/ teorii rozpoznania wojskowego.

Należałoby jeszcze dodać, że w procesie wyodrębniania struktury omawianej dyscypliny nauk wojskowych nie były to zależności uwzględniane bezpośrednio. Podstawą bowiem były tam: analiza przedmiotu teorii rozpoznania wojskowego i realia rzeczywistych procesów badawczych nad rozpoznaniem.

Podsumowanie omawianego rozdziału sformułowaniem definicji teorii rozpoznania wojskowego sygnalizuje także zrealizowanie zasadniczych zadań badawczych stojących przed autorem niniejszej rozprawy. Inaczej mówiąc, dyscyplina została opisana podstawowymi parametrami, a wcześniej zweryfikowana za pomocą ogólnie przyjętych kryteriów. Do wykonania pozostaje jeszcze jedynie przedstawienie teorii rozpoznania wojskowego w działaniu. Chodzi tu głównie o jej funkcje w stosunku do praktyki, możliwości w zakresie formułowania, a wcześniej poznawania prawidłowości, zaleceń praktycznych, zasad itp. Należy także odnaleźć miejsce i rolę teorii

rozpoznania wojskowego wśród innych nauk wojskowych oraz przedstawienie związku z nimi i innymi dyscyplinami naukowymi, także spoza obszaru nauki wojennej.

ROZDZIAŁ DRUGI
TEORIA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO W PROCESIE FUNKCJONOWANIA SIĘ
ZAROZUMIENIA

Rys historyczny i przedstawione w rozdziale drugim cechy charakterystyczne teorii rozpoznania wojskowego narzucają wręcz, dla dopełnienia obrazu zjawiska, konieczność przedstawienia jej niejako w działaniu. Stędy bowiem dopiero staną się wyraźniejsze potrzeby wyodrębniania tej dyscypliny nauk wojskowych, sens dotychczasowych badań wraz z przedstawionymi wcześniej ich wynikami oraz dokonanyimi refleksjami metodologicznymi.

Nadświetlenie ponadto ogólniejszej rzeczywistości funkcjonowania teorii rozpoznania wojskowego powinno uświadomić także skalę tego zjawiska w działalności sił zbrojnych, stopień zaangażowania w jego uprawianie, jak również nakreślić ewentualne perspektywy wzrostu tego zaangażowania określone na podstawie przede wszystkim potrzeb formułowanych przez praktykę rozpoznania.

Wysiłek podczas opracowywania treści niniejszego rozdziału skoncentrowano na następujących atrybutach charakterystycznych dla funkcjonowania teorii rozpoznania wojskowego w siłach zbrojnych: jej roli i miejscu, funkcjach i zadaniach oraz charakterze związków, i ich rodzajów, z innymi elementami zarówno praktyki rozpoznania, jak i realizującymi działalność naukową dyscyplinami. Założono także, że rozwinięte przedstawienie wymienionych atrybutów powinno uzupełnić dotychczasowe rozdziały rozprawy o wiele elementów obiektywnej oceny różnorodnych znaczących faktów. Ma to znaczenie nie tylko dla zestawienia dodatkowych argumentów potwierdzających uzyskane wyniki, lecz także ze względu na potrzebę ukazania znaczenia rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa

w zastępowaniu uproszczonego podchodzenia do rozwiązywania problemów praktyki rozpoznania, a w tym i tworzenia tego elementu nauk wojсковych wyłączenie jako opisu praktycznego działania /wymieniany w szczególnej aspekt treściowego rozumienia teorii rozpoznania wojkowego/.

Należy także nadmienić, przed przejściem do meritum, że chociaż teoria rozpoznania wojkowego powinna nawiązywać do praktyki /w znaczeniu - że nie powinna się od niej odrywać - gdyż w stosunku do niej spełnia swe podstawowe funkcje/, to jednak powinna ona także dysponować autonomicznym zestawem norm, kryteriów i metod postępowania stanowiących właśnie o jej tożsamości jako dyscyplinie naukowej i tworzących w efekcie jej "autorytet" w tym względzie. "Autorytet" ten bowiem w znacznym stopniu przesądza o stałości i rozległości zaangażowania rozpatrywanej dyscypliny nauk wojkowych w rozwój rozpoznania - jednego z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

1. ROLA I MIEJSCE TEORII ROZPOZNIANIA WOJSKOWEGO W PRAKTYCE

W skład współczesnych systemów militarnych wchodzi różnorodny skład elementów. Każdy z nich w określony sposób wpływa na wartość bojową, możliwości sił zbrojnych - a w ostateczności na zdolności do realizacji celów politycznych przez dysponujących tymi środkami.¹ Nauka zajmuje obecnie znaczące miejsce wśród tych elementów; niejednokrotnie nawet większe - w oczach niektórych - niż by to wynikało z samych potrzeb. A przecież nie chodzi wcale o koniunkturalne wyolbrzymianie znaczenia nauki dla praktyki woj-

¹ "Rozwiązywanie problemów obronności Kraju wiąże się z badaniem złożonych systemów wojkowych. Są to przeważnie systemy wieloelementowe obejmujące ludzi oraz różnorodną technikę bojową..." - W. Filar, P. Sienkiewicz: Współczesne metody badania systemów obronnych, W: Inżynieria systemów w rozwoju społeczno-ekonomicznym i obronnym Kraju, Materiały kolokwium, wyd. ASG WP i Komitetu Budowy Maszyn PAN Warszawa 1985, s.133.

skowej, zwłaszcza w rozprawie o takim charakterze. Wyodrębnianie się jednak grupy dyscyplin i specjalności nauki wojennej, którymi są nauki wojskowe, spowodowało, że miejsce nauki w wojsku zaczęło być bardziej podmiotowe. Poza bowiem instrumentalnym wykorzystywaniem osiągnięć różnorodnych nauk, których główny nurt badawczy jest niejednokrotnie dość luźno związany z problematyką militarną, rozwija się już od dłuższego czasu zdecydowanie bardziej samodzielnie nauki o wojnie oraz siłach i środkach ją prowadzących. Materializuje się to poprzez prowadzenie badań i dociekań, rozwijanie dorobku metodologicznego, rozpowszechnianie oryginalnych, specjalistycznych osiągnięć naukowych, a dotyczących w zasadzie głównie obszaru na którym stosunki społeczne osiągnęły krytyczny stopień rozwoju.²

Wszystko to sprawia, że miejsce nauki w siłach zbrojnych ulega wyraźnemu wyeksponowaniu, a jej rola stale rośnie; taka zresztą sytuacja nauk wojskowych w praktyce wojskowej jest analogiczna do sytuacji nauki w ogóle w całokształcie życia społecznego. Współczesna wiedza wojskowa, będąca w przeważającej większości efektem funkcjonowania właśnie nauk wojskowych, jest oczywistym potwierdzeniem kluczowej roli i ważności miejsca nauki w praktyce wojskowej.³

W procesie określania roli i miejsca teorii rozpoznania wojskowego w praktyce wojskowej można było dokonać często roboczych porównań i konfrontacji z sytuacją nadrzędnej dla niej grupy nauk.

2 "Nauka w państwach socjalistycznych - zgodnie z założeniami ideologicznymi oraz celami społeczno-politycznymi marksizmu-leninizmu - służy wszechstronnemu rozwojowi ich społeczeństw" i dalsze stwierdzenie autorów, że "Prawidłowość ta w całej rozciągłości dotyczy problematyki obronnej" - potwierdza i znaczenie nauki w siłach zbrojnych i podmiotowość nauki w procesie ich funkcjonowania - Nauka i doktryna wojenna, praca zbiorowa, Wyd. MON, Warszawa 1980, s. 51.

3 Das Moderne Militärwesen, Deutscher Militärverlag, Berlin 1968, s. 56.

Należało ponadto uwzględnić także oryginalne cechy teorii rozpoznania wojskowego, warunki jej funkcjonowania, specyfikę przeznaczenia i zadań tego ważnego przecież rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

1.1. Rola teorii rozpoznania wojskowego w tworzeniu wiedzy rozpoznania.

Rola teorii w stosunku do praktyki przejawia się - najogólniej - przede wszystkim w funkcjach programowych⁴ i jest nie do przecenienia. Nie oznacza to jednak, że nie bywa czasami - jak już wspomniano - ignorowana. Proces określania roli teorii rozpoznania wojskowego /przy uwzględnieniu przede wszystkim aspektu jej funkcjonalnego rozumienia/ wymagał bardzo zróżnicowanego i wąskospecjalistycznego podejścia. Przeprowadzone bowiem rozeznanie wstępne dało w wyniku obraz bardzo nieostry. Zawierał on wiele szczegółów o niejednakowym znaczeniu dla całokształtu tej roli. Bogactwo uzyskanych faktów przyczyniało się do rozmywania kształtów istotnych elementów roli teorii rozpoznania wojskowego. Należało zatem dokonać wyboru, by, abstrahując od elementów mało istotnych, wyeksponować te, które w zasadniczy sposób przyczyniają się do tworzenia wiedzy o rozpoznaniu.⁵

Pozostałe składowe współtworzące i uczestniczące w kreowaniu różnych aspektów "roli" teorii rozpoznania wojskowego okazały się być bowiem, w mniejszym lub większym stopniu, jedynie pochodnymi wątków głównego nurtu powodującego i przyczyniającego się do two-

4 Funkcja programowa - chodzi o konieczność wyprzedzania teorii przez praktykę, tzn. budowania niejako przez dyscypliny naukowe ramowego chociażby "programu" funkcjonowania praktyki.

5 Często stosuje się tu określenie "nadbudowa", analogicznie do terminologii używanej przez filozofię marksistowską. Stosuje go np. znany autorytet w jednej z ważniejszych dyscyplin naukowych pisząc, że "...uznawanie nauki za część nadbudowy, niezależnie od ewentualnego zaliczania jej do sił wytwórczych, ma pełne uzasadnienie", J.Topolski: Metodologia historii, PWN, Warszawa 1985, s.237.

rzenia ustaleń "doktrynalnych" rozpoznania. Chodzi o takie z nich, które tworzą np. elementy określające rolę teorii rozpoznania wojkowego w praktyce szkolenia rozpoznawczego czy też elementy określające tę rolę w zakresie archiwalistycznego gromadzenia dorobku teoretycznego rozpoznania jako dziedziny wiedzy wojskowej, lub elementy określające rolę tej dyscypliny w zakresie rozpowszechniania dorobku teoretycznego, a ponadto elementy określające tę rolę w zakresie utrwalania dorobku praktyki rozpoznania itp. Każdy z nich zarówno znaczeniem, jak i proporcją okazał się być wątkiem peryferyjnym w stosunku do tego zbioru elementów, które określają rolę teorii rozpoznania wojkowego w formułowaniu ogółu wiedzy o rozpoznaniu.

Stwierdzono jednak także, że udział teorii rozpoznania wojkowego - rozumianego jednoznacznie jako dyscyplina naukowa - w tworzeniu elementów "doktryny" nie jest monopolistyczny, aczkolwiek prawie że zasadniczy. Dominacja teorii rozpoznania wojkowego w tym względzie wynika zaś przede wszystkim z możliwości "eksperymentowania teoretycznego". Tak można bowiem nazwać najogólniej całokształt procesów swoistej indukcji i wnioskowania na podstawie różnorodnych faktów z praktyki rozpoznania przy uwzględnianiu wielorakich zależności zachodzących podczas realizacji zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk w zakresie rozpoznania przy uwzględnieniu wyników obserwacji ćwiczeń, ale i uwag, spostrzeżeń rozmieszczonych w całym horyzoncie czasowym minionych wieków, w różnych bitwach i wojnach, na różnych teatrach, kierunkach operacyjnych i w różnym terenie. Odczuwane tym samym hipotetycznie znaczenie teorii rozpoznania wojkowego w two-

rzeniu ścisłej wiedzy o praktyce rozpoznania powinno przesądzać zdecydowanie o tej roli. Wynika to bezpośrednio również z udowodnionej pozycji nauki w życiu społecznym w ogóle. Ale rzeczywistość, którą należało spenetrować dla sformułowania obiektywnej roli teorii rozpoznania wojskowego w procesie funkcjonowania sił zbrojnych była bardziej złożona. Można było bowiem na jej obszarze odnaleźć zarówno deklaratywne ślady kształtowania tej roli, jak i faktyczne oczekiwania wraz z poczynaniami zmierzającymi do jej realnego wykorzystywania.

Deklaratywna rola teorii rozpoznania wojskowego określana jest najczęściej przez dokumenty oficjalne, wystąpienia okazjonalne, ale pojawia się także w różnorodnych dokumentach i przedsięwzięciach praktycznych. Można bowiem wnioskować o kluczowej roli rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych na podstawie np. celów formułowanych w dokumentacji do ćwiczeń. Prawie każda z nich zawiera cel /lub nawet cele/badawcze. Zdaje się to potwierdzać doniosłość roli nauki, która w realizację tych celów jest zaangażowana. Fakty te jednak - jak stwierdzono w toku badań praktycznych - są w dużym stopniu mylące, gdyż wspomniane cele badawcze rzadko osiągnane są z konsekwencją typową dla poczynañ naukowo-badawczych. Powody takiego stanu rzeczy są różnorodne. Niemniej nie mogą one usprawiedliwiać mimo wszystko jeżeli nie niedoceniaania samych badań naukowych, to na pewno niedoceniaania tej dyscypliny nauk wojskowych; pośrednio tym samym deprecjonowania jej roli.

Sama deklaratywność wymowy oficjalnych dokumentów traktujących o roli teorii rozpoznania wojskowego w działalności sił zbrojnych musiała być wprawdzie uwzględniana przy określaniu roli

tego zjawiska, ale nie mogła stanowić źródła zasadniczego orzekania o tej roli. Pozwalała natomiast stwierdzić dodatkowo, że istnieje jeszcze pewien rozbrat między oczekiwaniami związanymi z uświadamianymi na podstawie analogii do sytuacji ogólniejszych - możliwościami, przydającymi wysoką rangę roli teorii rozpoznania wojskowego, a praktyką w realizacji tych oczekiwań. Praktyka - jak wykazały przeprowadzone badania, jest raczej bardziej konserwatywna i nieufna w możliwości nauk wojskowych w ogóle, a w możliwości tak młodej dyscypliny jaką jest teoria rozpoznania wojskowego w szczególności. I nie zawsze nieufność tą można uznać za nieuzasadnioną w sytuacjach /często potwierdzających się w praktyce/:

1° - formułowania ambitnych celów badawczych np. w stosunku do ćwiczeń, które w rzeczywistości realizują zasadniczo przede wszystkim cele szkoleniowe i w których nie ma najczęściej miejsca i czasu na prowadzenie badań naukowych.

2° - przewidywanie realizacji tych badań przez ludzi przypadkowo do tego celu zaangażowanych, a zatem mających słabe przygotowanie najczęściej metodologiczne i podstawy ogólnonaukowe.

Rzetelne natomiast poczynania naukowo-badawcze, których przykłady nietrudno spotkać, chociaż mają także różnorodne podłoże, rozmach i ambicje - wynikają najczęściej z realnych oczekiwań i potrzeb oraz uświadamianych możliwości nauki w ogóle. I aczkolwiek w procesie funkcjonowania sił zbrojnych stanowią działalność niezbyt systematyczną, to mogą przesądzać nierzadko o wielu zasadniczych ustaleniach czy też rozwiązaniach. Trudno zresztą oczekiwać by w przyszłości działalność naukowo-badawcza w siłach zbrojnych przesłoniła, na skutek wzrastającej roli nauki, rutynowe poczynania

wynikające ze spełnianych przez siły zbrojne funkcji obronnych. Wzrost roli nauki w działalności sił zbrojnych, a zatem i teorii rozpoznania wojskowego, polegać będzie głównie na przejmowaniu przez nauki wojskowe obszaru, na którym wypracowuje się, a wcześniej poznaje, optymalne kryteria, warunki, cele i możliwości działania w czasie wojny. Należy się zatem spodziewać, że rola teorii rozpoznania wojskowego będzie w coraz większym stopniu węzłowa, ale poza tym i twórcza.

1.2. Miejsce teorii rozpoznania wojskowego w działalności sił zbrojnych.

Określenia miejsca teorii rozpoznania wojskowego można było dokonać już o wiele precyzyjniej. W sposób bardziej wyraźny bowiem stanowią o nim przede wszystkim instytucje, jeden z ważniejszych elementów przyczyniających się do tworzenia atrybutów naukowości, zajmujące się jednocześnie uprawianiem tej dyscypliny nauk wojskowych. Poza tym łatwo było zlokalizować poszczególne przejawy uprawiania teorii rozpoznania wojskowego, a to już w prostej konsekwencji prowadziło do możliwości orzekania o miejscu tej dyscypliny w działalności sił zbrojnych. Wymogi określania miejsca nie ograniczają się jednak wyłącznie do przedstawienia "geograficznych" parametrów. W podtekście tego określenia bowiem zawierają się także pewne elementy wartościowania teorii rozpoznania wojskowego i związane są z przedstawieniem jej znaczenia w siłach zbrojnych. A ta z kolei płaszczyzna dociekań zawiera w sobie niebezpieczeństwo popadnięcia w subiektywizm ocen /nierzadko zabarwiony także elementami propagandowymi/. Teoria rozpoznania wojskowego prze-

cież, szczególnie poza swoimi praktycznymi zastosowaniami, jest w zasadzie - jak zauważono już wcześniej w rozdziale drugim - dziedziną bardzo oryginalną i mało znaną w możliwych różnorodnych aspektach jej rozumienia. Stąd wszelkiego rodzaju precyzyjniejsze próby określenia jej miejsca w procesie funkcjonowania sił zbrojnych z punktu widzenia jej znaczenia mogą wywołać podejrzenia o przesadę /niezależnie od zabarwienia tej przesady, wynikającej zarówno z przeceniania, jak i niedoceniaenia tej dyscypliny nauk wojskowych/.

"Geograficzna" w każdym razie lokalizacja teorii rozpoznania wojskowego jest niewątpliwie łatwiejsza. Stanowi ona bowiem taką dyscyplinę nauk wojskowych, która jest uprawiana przez wyraźnie skryształizowane komórki struktury organizacyjnej wojska z Zarządzeniem II Sztabu Generalnego WP na czele i przede wszystkim. Idąc zaś dalej w indukcyjnym wymienianiu wszystkich komórek czynnie zaangażowanych w uprawianie teorii rozpoznania wojskowego i dokonując następnie niezbędnego podsumowania, można stwierdzić, że organizacyjnie rozpoznanie jako dyscyplina naukowa związane jest z najwyższymi sztabami wojskowymi i uczelniami kształcącymi kadry dowódczo-sztabowe średnich i wyższych szczebli dowodzenia /w Wojsku Polskim przede wszystkim ASG WP, ale i WSMW, WSOWPanc, WSOWZmech, WSOWWRiArt WSOWOPL/. Jest to zatem miejsce znaczące - sądząc z rangi wyższych sztabów i uczelni wojskowych wśród instytucji wojska. Umożliwiają one także objęcie - w ramach przedmiotu badań - jeżeli nie całości sił i środków oraz przedsięwzięć rozpoznawczych /co ma miejsce w Zarządzeniu II Sztabu Generalnego WP i Katedrze Rozpoznania Wojskowego ASG WP/, to przynajmniej całości określonego pio-

nu rozpoznania /w tym wypadku warunek ten spełniają komórki rozpoznawcze rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i wyższe szkoły oficerskie/. Ma to znaczenie z punktu widzenia wszechstronności uprawiania rozpoznania jako dyscypliny naukowej. A ponadto w instytucjach tych w pełni zabezpieczone są warunki stwarzające możliwości pracy naukowo-badawczej.

Komórki rozpoznawcze poniżej szczebla okręgu wojskowego i sztabu rodzaju sił zbrojnych /rodzaju wojsk/, realizując pojedyncze tematy badawcze, angażowane są przede wszystkim do praktyki badawczej; wnoszą określony wkład w zakres albo hipotetycznych dociekań teoretycznych, albo też dokonują wstępnej obróbki faktów pozyskanych nierzadko podczas prowadzenia obserwacji - najczęściej stosowanej metody naukowo-badawczej. Spotyka się prowadzenie na tych szczeblach ograniczonych rozmachem i celami badawczymi eksperymentów badawczych. Jest to działalność ściśle związana, i w dużym stopniu podporządkowana, realizowanym zadaniom służbowym wynikającym z potrzeby utrzymywania gotowości bojowej wojsk, szkolenia oraz innych przedsięwzięć organizacyjnych związanych ze specyfiką terenu i prognozowanym rozwojem wydarzeń w wypadku wybuchu wojny na przewidywanym kierunku ich użycia. Dlatego też trudno mówić w takich przypadkach o samodzielnym uprawianiu teorii rozpoznania wojskowego; jest to natomiast obszar, z którego kadry naukowo-badawcze czerpią fakty, zdarzenia i inne dane wykorzystywane następnie w dalszym prowadzeniu badań, formułowaniu hipotez, wyciąganiu wniosków przyczyniających się do uzyskiwania konkretnych rezultatów poznawczych. Można stwierdzić, że kadry rozpoznania niższych szczebli dowodzenia nie decydują w sposób znaczący

o miejscu teorii rozpoznania wojskowego w procesie funkcjonowania sił zbrojnych.

Orzekanie natomiast o miejscu teorii rozpoznania wojskowego na obecnym etapie jej rozwoju a wynikającego z jej znaczenia w całokształcie działalności sił zbrojnych ma - jak wykazały przeprowadzone dociekania - bardzo małe szanse na obiektywne ujęcie. Znaczenie bowiem teorii rozpoznania wojskowego w rozumieniu jej jako dyscypliny naukowej jest bardzo zróżnicowane. Ponadto na znaczenie to w niemałym stopniu wpływają aktualne możliwości metodologiczne kadr naukowo-badawczych, te zaś - jak przedstawiono w rozdziale pierwszym - zdobywane są w przeważającej większości "amatorsko"; mało w rozpoznaniu jest formalnych naukowców, którzy dogłębnie posiadli już arkana metodyki wojskowych badań naukowych. Stosowane zaś przez nich metody badań naukowych nad rozpoznaniem bazują głównie na ogólnym dorobku nauk wojskowych i nie widać w nich oryginalności wynikającej ze specyfiki, nierzadko przecież podkreślanej, przedmiotu badań.

Końcowa ocena miejsca teorii rozpoznania wojskowego wynikającego zarówno z jej fizycznego rozmieszczenia, jak i ze znaczenia w procesie funkcjonowania sił zbrojnych brzmi następująco:

Teoria rozpoznania wojskowego jest już wyraźnie umiejscowiona w procesie funkcjonowania sił zbrojnych - o czym w dużym stopniu przesądzają kadry i instytucje zaangażowane w jej uprawianie. Jednakże znaczenie tej dyscypliny nauk wojskowych nie odpowiada jeszcze całkowicie możliwościom wynikającym zarówno ze stanu rozwijającego się zaplecza naukowo-badawczego, jak i potrzeb praktyki rozpoznania ujawniających się w bieżących /pokojowych/ i uświada-

mianych /wojennych/ problemach funkcjonowania tego ważnego rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

1.3. Wnioski z rozważań nad rolą i miejscem teorii rozpoznania w praktyce wojskowej.

Rola i miejsce teorii rozpoznania wojskowego są takimi elementami jej charakterystyki zewnętrznej, których przedstawienie lokuje ją bardzo wyraźnie w rzeczywistości wojskowej. Ma to niewątpliwie znaczenie przy uświadamianiu rangi rozpatrywanego zjawiska.

Niezależnie bowiem od wartości argumentów i stopnia przekonywania zawartego w niniejszej dysertacji o konieczności, potrzebie i celowości wyodrębniania takiej dyscypliny nauk wojskowych, w ostatecznym rachunku o jej "żywołności" będą decydowały właśnie rola i miejsce w procesie funkcjonowania sił zbrojnych. Dopiero później zaś, korzystając ze społecznego uznania, dyscyplina ta ujawni w pełni swoje możliwości, a aktywnością kadr ją uprawiających wzbogacać będzie także swój oryginalny dorobek metodologiczny.

"Rola" i "miejsce" jako dwa czynniki zewnętrznego charakteryzowania zjawiska są jednocześnie najczęściej także bardzo kompatybilne. Rzadko bowiem zdarza się by jedno z nich było oceniane w sposób diametralnie odmienny od drugiego. W przypadku teorii rozpoznania wojskowego jej fizyczne miejsce jest już wyraźnie usytuowane; krystalizuje się natomiast jej znaczenie i to zdecydowanie w kierunku jego zwiększania się. Rola samej dyscypliny jest również niewielka, szczególnie jej funkcjonalnego rozumienia. Trzeba to stwierdzić mimo istniejących oczekiwań, uświadamianych możliwościach tkwiących w tej dyscyplinie nauk wojskowych i występują-

cych w rozpoznaniu problemach niemożliwych do rozwiązania metodami zdroworozsądkowymi, na podstawie dokonywanych prób i stwierdzanych błędów. Szczerość tej oceny, wynikająca z obiektywności i rzetelności wyciąganych wniosków, nie deprecjonuje jednak teorii rozpoznania wojskowego w ogóle. Przedstawia jedynie i potwierdza to, co wcześniej zostało zarysowane w opisie dyscypliny. Może to wprawdzie sugerować jej niedocenianie. Ale i to jest zrozumiałe przy występującej dużej nieufności praktyków wojskowych do wszystkiego co zbyt teoretycznie podchodzi do rzeczywistości.

Wyżej natomiast można ocenić miejsce zajmowane przez teorię rozpoznania wojskowego w praktyce wojskowej. Głównie ze względu na jej znaczenie w procesie kształcenia wojsk oraz fizyczne istnienie kadr naukowo-badawczych rozwijających uprawianie tej dyscypliny nauk wojskowych. Stan rzeczy jest zatem taki, że miejsce zajmowane przez teorię rozpoznania wojskowego zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i z punktu widzenia jej znaczenia zdecydowanie przesądza o jej funkcjonowaniu. Tak rozpatrywane miejsce prezentowanej dyscypliny nauk wojskowych w siłach zbrojnych jest zatem bardziej znaczącą jej cechą charakterystyczną niż rola w procesie funkcjonowania sił zbrojnych. Wzajemne wyprzedzanie się i opóźnianie "roli" i "miejsca" podczas rozwoju teorii rozpoznania wojskowego, będzie, mimo wzajemnych ich związków i względnie ścisłej zależności, stałe - mocno jednocześnie dynamizujące rozwój tej dyscypliny. Aktualny, tzn. istniejący w czasie prowadzenia badań w ramach niniejszej dysertacji, stan rozwoju rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa /z punktu widzenia jej roli i miejsca w procesie funkcjonowania sił zbrojnych/ jest taki, że ta druga cecha

charakterystyczna jest bardziej znacząca. Spodziewać się należy jednak, że rozwinięta "baza" dyscypliny i wzrost aktywności kadr ją uprawiających spowodują zwiększanie się roli teorii rozpoznania wojskowego; może nawet większe niż by to wynikało z istniejących wymogów w stosunku do niej formułowanych przez praktykę. Bezpośrednią zaś konsekwencją tego będzie na pewno dalsze zwiększanie się ilości kadr naukowych w rozpoznaniu wraz z podniesieniem kwalifikacji i sprawności działania badawczego.

2. FUNKCJE TEORII ROZPOZNAWANIA WOJSKOWEGO

W niniejszym punkcie rozwinięciu ulegnie wcześniej przedstawiona rola teorii rozpoznania wojskowego.⁶ Funkcje są bowiem jak gdyby elementarnymi składowymi roli rozumianej jako ich reprezentacja ogólna i nadrzędna.

Wzorem w tym względzie były niewątpliwie nauki wojskowe, a konkretnie spełniane przez nie funkcje; przede wszystkim jednak wyniki badań nad funkcjonowaniem samej teorii rozpoznania wojskowego. Dyscyplina ta powinna bowiem spełniać w zasadzie funkcje podobne co i inne dyscypliny nauk wojskowych /to hipoteza przyjęta przed rozpoczęciem badań/, chociaż może również spełniać pewne funkcje specjalistyczne /specyficzne/ wynikające z osobliwości jej przedmiotu.

Poszukiwanie funkcji teorii rozpoznania wojskowego polegało na analizie charakteru, form i sposobów jej współdziałania z praktyką. Wyniki umożliwiły dokonanie ocen oraz określenie poszukiwanych funkcji. Okazało się przy tym, że poza funkcjami teorii rozpoznania wojskowego nie mniej ciekawe są źródła kształtowania się tych funkcji. Źródła te są bowiem i ich prapoczątkiem - a to zna-

⁶ "Funkcja - ...rola, ...stanowisko...", Słownik języka polskiego t.1, PWN, Warszawa 1978, s.619. "Nauka wojenna, podobnie jak nauka w ogóle, spełnia w życiu społecznym istotną rolę, znajdującą swój wyraz w szeregu pełnionych przez nią funkcji...", Nauka i doktryna wojenna, cyt.wyd., s.65.

czy, że wpływają na ich ilość i istotę, jak i stanowią o ich żywotności, tzn. stymulują ich działanie. Stąd też zdecydowano poprzedzić charakterystykę funkcji teorii rozpoznania wojskowego podpunktem przedstawiającym źródła kształtowania się tych funkcji.

2.1. Źródła kształtowania się funkcji teorii rozpoznania wojskowego.

Ośrodki, komórki, środowiska wojskowe będące źródłami kształtowania funkcji teorii rozpoznania wojskowego dokonują tego - jak stwierdzono - najczęściej w sposób pośredni. Treść bowiem i istotę tych funkcji oddają najczęściej albo w formułowanych celach swojej działalności naukowo-badawczej, częściowo także praktycznej, albo w wypowiedziach - przy różnych okazjach - argumentach potwierdzających wartość i znaczenie ich dorobku badawczego. Nigdy nie są to z nazwy formułowane funkcje uprawianej i tutaj rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. O konkretnych funkcjach teorii rozpoznania wojskowego można też orzekać na podstawie przeprowadzonych ocen działalności naukowo-badawczej różnych komórek i ośrodków rozpoznawczych wojska.

W czasie poszukiwania źródeł funkcji teorii rozpoznania wojskowego stwierdzono także, że można wśród nich wyróżnić źródła pierwotne i wtórne. Do pierwotnych źródeł kształtowania funkcji rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych zaliczono:

- potrzeby i konieczności rozwiązywania lub pokonania ujawniających się w szeroko rozumianej praktyce rozpoznania wojskowego problemów;
- zadania pionu rozpoznawczego wynikające z konieczności utrzymania wysokiej gotowości bojowej całości sił zbrojnych i od-

powiedniej "kondycji" sił i środków rozpoznania przeznaczonych do prowadzenia rozpoznania w ewentualnej przyszłej wojnie;

- zapotrzebowania i wymogi płynące ze strony dydaktyki /metodyki szkolenia rozpoznawczego/;
- tendencje, wymogi i naciski w zakresie rozwoju kadr naukowo-badawczych, a w tym i dążenia, wraz z wymaganiami, do uzyskiwania formalnych stopni naukowych;
- konieczność nędążania /ambicjonalna i praktyczna/ za teoriami zasadniczych trzonów sztuki wojennej /teorią taktyki, sztuki operacyjnej i strategii wojskowej/;
- odczuwane /świadome lub podejrzewane/ korzyści mogące płynąć z adaptacji na gruncie rozpoznania dorobku dyscyplin naukowych nie tylko z obszaru nauk wojskowych⁷;
- możliwości stwarzane przez bazę wydawniczą wojska;
- indywidualne ambicje oraz możliwości naukowo-badawcze i twórcze kadr rozpoznania.

Wtórnyimi zaś źródłami kształtowania się funkcji teorii rozpoznania wojskowego, są:

- zadania naukowo-badawcze komórek rozpoznawczych sił zbrojnych;
- plany prac naukowo-badawczych;
- indywidualne plany zamierzeń naukowo-badawczych kadr rozpoznania;
- kariera naukowo-badawcza kadr rozpoznania;
- plany wydawnicze dowództw, sztabów i instytucji wojska;
- programy szkolenia i kształcenia rozpoznawczego;
- rozwój sił i środków rozpoznania wojskowego.

⁷ Przykładem może być adaptacja przez cybernetyków zjawiska "entropii" odkrytego na gruncie termodynamiki, które być może znajdzie w przyszłości zastosowanie także w rozpoznaniu do precyzyjniejszego określenia stanu niewiedzy o nieprzyjacielu oraz wyliczenia na tej podstawie potrzebnej ilości sił i środków rozpoznania, precyzyjnego określenia dla nich zadań.

Proporcje udziału wymienionych źródeł kształtowania funkcji teorii rozpoznania wojskowego w ich kreowaniu nie są oczywiście jednakowe. Jedne z nich generują kilka funkcji /np. zadania pionu rozpoznawczego/, a niektóre tylko jedną; inne zaś współprzyczyniają się tylko do tworzenia jednej lub kilku funkcji. Stąd niejednakowa jest wartość każdego z wymienionych źródeł i jego znaczenie w tworzeniu i kształtowaniu funkcji teorii rozpoznania wojskowego.

3.2. Wpływ funkcji teorii rozpoznania wojskowego.

Dotychczasowy stan badań nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową jest taki, że nie były poprzez nie rozstrzygane kwestie funkcji tej dyscypliny nauk wojskowych. Roboczo przyjmowano, iż są to funkcje podobne, a nawet takie same, jak innych dyscyplin tej grupy nauk. Należało zatem dokonać formalnego ich odkrycia i przedstawienia. Drogą zaś do tego celu mogła być jedynie wnikliwa analiza i obiektywna ocena wytworów aktywności przedstawionych wcześniej źródeł - mających przecież udział w kreowaniu funkcji teorii rozpoznania wojskowego.

Trudności polegały głównie na tym, że treść i istotę tych funkcji należało odnaleźć w treści i sformułowaniach różnorodnych dokumentów, materiałów, opisów itp. ze źródłami tymi związanymi i noszącymi niejednokrotnie ich indywidualne cechy. W każdym razie funkcje teorii rozpoznania wojskowego nie występowały w tych materiałach w postaci wyraźnie sformułowanych nazw.

Wyniki przeprowadzonych ocen, których kryteria były nastawione na aspekty udziału reprezentujących źródła materiałów w kształtowaniu funkcji teorii rozpoznania wojskowego - dały w efekcie podstawy do wyodrębnienia tych funkcji. Przed ich zestawieniem jednak

należało dokonać ustaleń co do nazw poszczególnych zbiorów uzyskanych autonomicznych określeń charakterystycznych dla każdej z poszczególnych funkcji /do tego momentu występujących w formie właśnie kilku czasami nawet charakteryzujących ją określeń/. Ostatecznie po przeprowadzonej weryfikacji, porównaniu i pogrupowaniu podobnych określeń mających oczywisty związek z funkcjami rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych, zdecydowano się wydzielić, na podstawie przeanalizowanych i ocenionych materiałów, następujące funkcje teorii rozpoznania wojskowego:

Funkcja opisująca - przejawiająca się w wymogu wszechstronnego opisanie i utrwalenia tego co w rozpoznaniu traktuje się jako wiedzę o tym rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

Funkcja uogólniająca - polegająca na zestawianiu pojedynczych faktów i dorobku w bardziej wszechstronne ustalenia, aż do formułowania "zasad" właściwych temu rodzajowi zabezpieczenia walki.

Funkcja stawiania hipotez - wiąże się z wymaganiami wyprzedzania teorii przez praktykę.

Funkcja metodologiczna - polega na formułowaniu metod, kryteriów i stosowania odpowiednich form pracy naukowo-badawczej w rozpoznaniu.

Funkcja kreatywna - przejawiająca się w tworzeniu wiedzy, ale przede wszystkim decydująca o forsowaniu postępu w rozpoznaniu.

Funkcja osadzająca - polegająca na wartościowaniu osiągniętych różnymi sposobami, najczęściej poza naukowymi, rozwiązań praktycznych o charakterze usprawnień.

Funkcja rozstrzygająca - polegająca na orzekaniu o poprawności

tworzonej wiedzy i przyjmowanych ustaleniach w rozpoznaniu.

Funkcja weryfikująca - przejawiająca się w selekcji, ocenie i klasyfikacji wiedzy o rozpoznaniu.

Funkcja prognostyczna - formułująca przewidywania co do rozwoju rozpoznania wojskowego oraz metod pozwalających przewidywać rozwój sił i środków oraz zasad walki nieprzyjaciela /potencjonalnego nieprzyjaciela/.

Funkcja odwoławcza - przejawiająca się w angażowaniu dyscypliny do rozstrzygnięcia poprawności przyjmowanych rozwiązań organizacyjno-praktycznych i formułowanych ustaleń oraz zaleceń.

Funkcja archiwalistyczna - przejawiająca się w gromadzeniu, utrwaleniu i przechowywaniu wiedzy o rozpoznaniu.

Funkcja integracyjna - przejawiająca się w konsolidacji na płaszczyźnie naukowej różnorodnych form /rodzajów/ i sposobów rozpoznawania nieprzyjaciela występujących w różnorodnych rodzajach sił zbrojnych, rodzajach wojsk, a także rozpoznania prowadzonego w różnych rodzajach działań bojowych /operacji/ dla tworzenia jednolitej wiedzy o tym rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

Funkcja mobilizująca - polegająca na pobudzaniu aktywności do poszukiwania rozwiązań lepszych, skuteczniejszych itp.

Funkcja różnicująca - przejawiająca się w eksponowaniu podziałów, różnic w istniejącej wiedzy o rozpoznaniu dla właściwego gromadzenia dorobku teoretycznego i praktycznego oraz precyzyjniejszego zgłębiania istoty zjawisk, prawidłowości, poznawania zależności itp.

Funkcja porządkująca - przejawiająca się w czuwaniu i zapobiega-

niu chaosowi procesu naukowo-badawczego, ostrości stosowanej terminologii, jakości formalnej i merytorycznej wydawnictw z zakresu wiedzy o rozpoznaniu.

Tak szeroki i duży ilościowo zestaw funkcji wynika z kilku przyczyn.⁸ Po pierwsze, z elastycznego podejścia w czasie odszukiwania i przydawania każdej z nich /zarysowującej się najczęściej w różnej przejrzystości opisach/ indywidualnej nazwy; nie starano się przy tym funkcji podobnych, a tylko niewiele różniących się od siebie /np. funkcje: weryfikująca, rozstrzygająca i osadzająca lub porządkująca, uogólniająca i opisująca/ grupować pod nazwą jednej funkcji. A po drugie starano się nie zgubić subtelności wynikających ze specyfiki każdego ze źródeł współuczestniczących w kształtowaniu tych funkcji młodej przecież dyscypliny nauk wojskowych, chociaż zajmującej się jednym z ważniejszych i historycznie "starym" rodzajem zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

W wyniku uzyskano wprawdzie szeroki wachlarz różnorodnych funkcji, czasami w dużym stopniu pokrywających się zakresami, ale obiektywnie oddający pewien klimat towarzyszący krystalizowaniu się teorii rozpoznania wojskowego, środowisk ją uprawiających oraz, co zostanie przedstawione jednak dopiero w następnym podpunkcie, z oczekiwaniami w stosunku do niej, których przedstawione funkcje są odzwierciedleniem.

⁸ W literaturze zajmującej się tymi zagadnieniami przedstawia się najczęściej 5 - 6 funkcji nauki /wśród nich: poznawczą, prognostyczną, diagnostyczną/, ale autorzy nie są bynajmniej jednomyślni zarówno co do samych nazw, jak i tym bardziej co do ich desygnatów. Por. S.J.Sokołowski: Filozoficzne problemy wojskowych nauk społecznych, Wyd. MON, Warszawa 1981, s.79, czy też: Nauka i doktryna wojenna, cyt.wyd., s.65.

2.3. Istniejące oczekiwania w stosunku do teorii rozpoznania
wojskowego wynikające z formułowanych dla niej funkcji.

Stwierdzono, że oczekiwania te związane są z wszystkimi możliwymi aspektami rozumienia rozpoznania jako dyscypliny naukowej.⁹ Jest to zarazem odwrotnością samego widzenia teorii rozpoznania wojskowego, którą pojmuje się najczęściej wąsko. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest, w przeważającej ilości wypadków, magia nazwy "nauka", szczególnie tej przez duże "N".

Najwięcej oczekiwań jest zaś związanych z bezpośrednią ingerencją takiej dyscypliny nauk wojskowych w działalność praktyczną. I, co jest paradoksalne, wąsko pojmowaną dyscyplinę widzi się tam w działaniu z nieograniczonymi prawie że możliwościami. Oczekiwania w stosunku do teorii rozpoznania wojskowego najczęściej ściśle łączą się właśnie z poszczególnymi z wymienionych jej funkcji. Jest to zrozumiałe. Inspirowały one przecież do ujmowania tych oczekiwań w treści materiałów, których analiza i ocena pozwoliła na wyraźne sformułowanie funkcji teorii rozpoznania wojskowego.

Wiele oczekiwań w stosunku do rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych związanych jest z procesem dydaktycznym na różnych szczeblach szkolenia i kształcenia rozpoznawczego. Nierzadko spotyka się opinie - wyrażane w komentarzach do tych oczekiwań - że jest to zasadnicza domena działalności naukowej w rozpoznaniu. Oczekiwania te przybierają czasami postać wymagań w aspekcie skuteczności procesów dydaktycznych.

Stwierdzono także, że część oczekiwań w stosunku do teorii rozpoznania wojskowego ma pewne zabarwienie "propagandowe". Chodzi wtedy o prezentowanie i propagowanie teorii rozpoznania wojskowego

⁹ Por. s.s. 87 - 92 niniejszej rozprawy /rozdział drugi/.

w podręcznikach, artykułach i opracowaniach teoretycznych. Szczególnie jest to adresowane do "czystych" instytucji naukowych, jaką jest np. w opinii wielu Katedra Rozpoznania Wojskowego. Odcień propagandowy natomiast tego przecież normalnego i ściśle związanego z uprawianiem jakiegokolwiek dyscypliny naukowej zjawiskiem jakim jest publicystyka polega na tym, że oczekiwania w tym względzie są bardzo powierzchowne. Wypowiadający je bowiem widzą tę publicystykę właściwie wyłącznie jako bierny opis praktyki, co najwyżej teoretyczne spekulacje o charakterze hipotez, przy czym te ostatnie dozwolone tylko doświadczonym praktykom. Trudno zatem te oczekiwania nazwać inspirującymi i istotnymi dla wzbogacenia wiedzy w zakresie rozpoznania.

Wymienione dotychczas oczekiwania są obecnie najbardziej charakterystycznymi i typowymi dla obszaru pionu rozpoznawczego Wojska Polskiego. Choć nie zawsze wyrażane globalnie, dały się sprowadzić do przedstawionych nurtów głównych. Niezależnie od tego spotkać można i pojedynczo wyrażane oczekiwania wypowiedane przy różnych okazjach i ujmowane nierzadko także w dokumentach, lub funkcjonujące tylko w świadomości ludzi związanych z rozpoznaniem. Ich istota zasadza się na najbardziej twórczych i odkrywczych możliwościach omawianej dyscypliny nauk wojskowych. Oczekiwania te skierowują wysiłki badawcze na usprawnienie rozpoznania ale i formułują zadania w zakresie doskonalenia metodologii teorii rozpoznania wojskowego. Mają postać treści zapytujących o prawidłowości towarzyszące rozpoznaniu, doszukują się zasad tak ogólnych, jak i szczegółowych. W oczekiwaniach tych zawarty jest także pewien program rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej tak pod wzglę-

dem ilości i jakości kadr naukowo-badawczych, jak i sprawności oraz skuteczności warsztatu badawczego. Znajomość tych oczekiwań w znacznym stopniu umożliwiła określenie parametrów metodologicznych teorii rozpoznania wojskowego przedstawionych w rozdziale drugim niniejszej dysertacji. Źródłem zaś tych oczekiwań są uświadamiane możliwości nauki w ogóle; duży udział mają w nich także prace wdrożeniowe związane z wykorzystaniem IIC w rozpoznaniu. Osiągnięcia informatyki i konieczność zapoznawania się z nimi spowodowały krytyczny, prawdopodobnie, stosunek do istniejącego stanu rzeczy na "własnym podwórku" i inspirują do jego zmiany.

Rekapitulując stwierdzić można, że dające się odczytać funkcje teorii rozpoznania wojskowego i bardzo z nimi związane oczekiwania w stosunku do niej są przejawami, najogólniej rzecz ujmując, doceniania mimo wszystko jej znaczenia. Potwierdzają też w pewnym stopniu potrzebę jej rozwijania; są źródłami ramowych zadań badawczych oraz kierunków rozwoju rozpoznania wojskowego rozumianego jako dyscyplina naukowa.

3. O ZADANIACH TEORII ROZPOZNIANIA WOJSKOWEGO

Zadania teorii rozpoznania wojskowego w dużej mierze stanowią o ogólnospołecznej roli i znaczeniu tej dyscypliny nauk wojskowych. Dają niejako "zatrudnienie" kadrom ją uprawiającym i są jednym z motorów przyczyniających się do jej funkcjonowania i rozwoju. Mogą być ogólne i szczegółowe, wieloetapowe i krótkofalowe, kompleksowe i jednostkowe. W efekcie są też formułowane przy różnych okazjach zarówno praktyki funkcjonowania rozpoznania, jak i procesu naukowo-badawczego. W niniejszym punkcie zastosowano podejście dość specyficzne, a nakierowane na przedstawienie zadań charakte-

rystycznych i reprezentatywnych dla omawianej dyscypliny nauk wojskowych. Nie chodziło bowiem o indukcyjne wymienianie asortymentu zadań badawczych stawianych, realizowanych lub domniemanych w rozpoznaniu, o przedstawienie swoistego zbioru takich zadań. Zależało natomiast na dalszym charakteryzowaniu teorii rozpoznania wojskowego, w tym wypadku przez pryzmat jej zadań naukowo-badawczych.

3.1. Źródła formułowania zadań dla teorii rozpoznania wojskowego.

Ilościowo rzecz rozpatrując podstawowym źródłem formułowania zadań dla teorii rozpoznania wojskowego jest praktyka, a właściwie jej problemy; ponadto zapotrzebowanie poznawcze występujące w różnorodnych przedsięwzięciach pionu rozpoznawczego sił zbrojnych, ze specjalistycznymi zadaniami przewidywanymi do realizacji w czasie wojny bądź też realizowanymi już w czasie pokoju.

Praktyka rozpoznania reprezentowana jest przez komórki rozpoznawcze sztabów różnego szczebla dowodzenia i dowództwa jednostek rozpoznawczych. Na ich to terenie wyodrębnia się trudności sprawnego funkcjonowania systemów rozpoznawczych, również prognozowane różnorodne potrzeby poznawcze wynikające bądź to z wprowadzania nowych środków walki lub sprzętu rozpoznawczego, bądź też związane ze zmianami warunków prowadzenia walki zbrojnej, bitwy i działań bojowych.

Źródła związane bezpośrednio z praktyką generują zadania praktyczne, chociaż nierzadko o pewnym stopniu ogólności, dające się następnie realizować jako tematyka badań bardziej uniwersalnych /podstawowych/, umożliwiającą sformułowanie ogólniejszych zaleceń praktycznych /prawie że zasad/.

Należy się spodziewać, że źródła związane z praktyką rozpo-

nania będą stanowiły najprawdopodobniej nadal zasadniczy trzon źródeł formułowania zadań naukowo-badawczych w teorii rozpoznania wojkowego. Tezę tę potwierdza nadrzędność i priorytetowość funkcji praktycznych tej dyscypliny nauk wojskowych stanowiących o jej roli i miejscu zarówno w całości sił zbrojnych, jak i w zakresie utrzymywania ich wysokiej gotowości bojowej.

Innym źródłem formułowania zadań dla teorii rozpoznania wojkowego jest sama nauka, a właściwie kadry naukowo-badawcze ją uprawiające /niekiedy legitymujące się formalnymi stopniami i tytułami naukowymi/. Są to wszyscy ci, którzy dopingowani chęćmi zapewnienia zdolności bojowej siłom zbrojnym jak najmniej kosztami, dążą do rozwiązywania istniejących trudności działaniami racjonalnymi, a to już bezpośrednio powoduje angażowanie procedury badawczej nauki i metod badań naukowych.

W stosunku do ilości źródeł "praktycznych" formułowania zadań dla teorii rozpoznania wojkowego, te, rodzące się na obszarze samej dyscypliny, są - jak na razie - mało znaczące i ilościowo niezbyt liczne. Między tymi grupami źródeł nie ma zresztą rywalizacji o dominację w formułowaniu zadań badawczych. W miarę jednak krzepnięcia teorii rozpoznania wojkowego ilość zadań badawczych stawianych przez samą dyscyplinę zwiększy się prawdopodobnie - z pożytkiem zresztą dla samej praktyki, której zadania będą przez to realizowane niewątpliwie sprawniej.

3.2. Cechy charakterystyczne zadań naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania wojkowego.

Syntetyczne ujęcie problematyki podejmowanej w badaniach naukowych nad rozpoznaniem pozwoliło na zestawienie trzech grup zadań

poznawczych rozwiązywanych w ramach teorii rozpoznania wojskowego:

- 1° - zadania związane z optymalizacją rozpoznania jako ważnego rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk;
- 2° - zadania związane z poznawaniem prawidłowości występujących podczas realizacji zadań tego rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk;
- 3° - zadania związane z doskonaleniem metodologicznych aspektów teorii rozpoznania wojskowego /w tym zadania naukowe nad samą dyscypliną/.

Kolejność zestawienia przedstawionych grup zadań nie jest przypadkowa i aczkolwiek wyodrębnienie ich nie przyniosło tego układu automatycznie /chyba żeby kierować się ilością zadań w poszczególnych grupach/, to ma ono na celu ukazanie także pewnej prawidłowości.¹⁰ Tej mianowicie, że rozwój teorii rozpoznania wojskowego następuje od szukania rozwiązań problemów praktycznych, poprzez poznawanie prawidłowości bardziej ogólnych, i w dalszej kolejności podejmowanie poczynań poznawczych w celu dokonania ustaleń metodologicznych w ramach samej dyscypliny.

Zadania związane z doskonaleniem praktyki rozpoznania, jak na razie, dominują w procesach naukowo-badawczych teorii rozpoznania wojskowego; przesądzają o tym zresztą także możliwości "warsztatowe" rozpatrywanej dyscypliny. Gro zadań badawczych realizowanych jest /lub ma być - ale nie zawsze jest całkowicie rozwiązywanych/ w trakcie ćwiczeń taktyczno-specjalnych. Czyli w zakładanych możliwie najbardziej zbliżonych do warunków wojny i walki

¹⁰ Prawidłowość tą sformułował W.I.Lenin, ujmując to następująco: "...dopóki nie umiano się zabrać do badania faktów, zawsze konstruowano a priori ogólne teorie - które pozostawały zawsze bezpłodne.", Dzieła t.1, tłumaczenie z j.rosyjskiego zbiorowe, Warszawa 1950, s.144.

zbrojnej sytuacji.

W zależności od rozmachu ćwiczeń, szczebli struktur organizacyjnych w nich uczestniczących ranga zadań naukowo-badawczych /jeżeli przewiduje się takie do realizacji/ jest najczęściej proporcjonalna do nich samych. Nie zawsze wprowadzenie odpowiada to realnym możliwościom zrealizowania ambitnych /szczególnie przy zakrojonych na szeroką skalę ćwiczeniach wyższych szczebli dowodzenia/ zadań naukowo-badawczych; ćwiczenia skupiają się bowiem prawie zawsze /poza typowymi, rzadko występującymi przypadkami ćwiczeń eksperymentalno-badawczych/ na realizacji celów związanych ze szkoleniem i stałym doskonaleniem możliwości bojowych sił zbrojnych. Ćwiczenia wyższych szczebli dowodzenia są ponadto ćwiczeniami dowódczo-sztabowymi, a więc takimi praktycznymi formami szkolenia operacyjnego, które zakładają wysoki stopień umowności warunków ich przeprowadzenia. Rozwiązywanie zaś zadań naukowo-badawczych na płaszczyźnie strategii wojskowej i sztuki operacyjnej w zakresie rozpoznania nabiera w takich przypadkach cech dociekań teoretycznych /porównywalnych z procedurą stawiania hipotez roboczych/, czasami nawet jedynie teoretycznych spekulacji i kombinacji ograniczonych do przyjmowania lub odrzucania jednostkowych rozwiązań praktycznych.

W trychotomicznym podziale badań naukowych realizowanych w rozpoznaniu, na: badania podstawowe, stosowane i wdrożeniowe - bardzo często, jak stwierdzono /zał. 1/, te ostatnie są jakby zadaniami "konstrukcyjno-inżynierskimi". Ich rozwiązanie bowiem nie wymaga zaangażowania "czystych" metod naukowych i atrybutów procedury naukowo-badawczej. Wymagają one natomiast jedynie podejmowania określonych decyzji organizacyjnych opartych na wiedzy i ...

doświadczeniu. Mogłyby one być zamienione na zadania mieszczące się w zakresie badań podstawowych - gdyby były bardziej ogólne, lub zakresie badań stosowanych gdyby bazowały na dorobku wcześniej przeprowadzonych badań podstawowych. W sumie zadania naukowo-badawcze, które kwalifikują się do grupy zadań związanych z optymalizacją rozpoznania cechuje bardzo ściśle, koniunkturalne nawet powiązanie z praktyką. W ich treściach można odczytać prawie że bezpośrednio aktualne trendy, tendencje, czy też wręcz "mody" pojawiające się w praktyce rozpoznania. Stąd nie zawsze przynosiły one chyba rozwiązania zadawane przez zleceniodawców, gdyż albo nie potwierdzały wcześniejszych oczekiwań, albo też nie były w stanie dać wręcz odpowiedzi na postawione wcześniej pytania. Przesądzał zaś o tym przede wszystkim stan wiedzy ogólnej oraz skąpa treść już istniejących naukowych ustaleń fundamentalnych.

Jeżeli chodzi o dwie pozostałe grupy zadań naukowo-badawczych w rozpoznaniu wojskowym, to, pomijając już zupełnie fakt, że były one znacznie rzadziej formułowane /por.zak. 1/, cechowały się zdecydowanie bardziej precyzyjniejszym ujęciem tematyki, przedmiotu i celu badań. Zawierają też odpowiedni stopień ogólności i uniwersalności, dający gwarancję poznania prawidłowości lub zależności występujących w praktyce rozpoznania. Przykładem może być zadanie naukowo-badawcze pkt. "Rozwój". Zakładało ono badania na szerokim obszarze, z wyodrębnieniem odpowiedniej szczegółowości podprobleatów i wątków badawczych. Dało to w efekcie, poza wyraźnie określonym obrazem prognostycznym, ujawnienie tendencji i trendów rozwojowych sił zbrojnych państw NATO.

Zadania naukowo-badawcze z obszaru poznawania prawidłowości

występujących w rozpoznaniu i doskonaleniu jego metodologii miały też odpowiednio wysoki stopień rozległości, co dawało im szansę uchwycenia wszystkich czynników, zależności i innych ważkich składników tworzących poznawaną rzeczywistość. Były też łączone z wieloma przejawami praktyki rozpoznania, a nie tylko z ćwiczeniami. Trwale zawsze ich wyniki znajdowały swoje odbicie w publikacjach, opracowaniach teoretycznych lub co najmniej w sprawozdaniach z badań - co dawało szansę z kolei zapoznania się z nimi i uzyskania opinii na ich temat znacznie większego grona zainteresowanych. Stanowiły one też zasadniczy cel działania powołanych do ich realizacji zespołów. Gwarantowały duże zaangażowanie tych zespołów w realizację powierzonych im zadań naukowo-badawczych, gdyż wspierane były środkami finansowymi /czasami umożliwiały zdobycie formalnych stopni naukowych/.

Charakteryzując zadania naukowo-badawcze w ramach teorii rozpoznania wojskowego, można było oczywiście przedstawić i wiele innych jeszcze aspektów, uogólnień lub wyróżnić ich specyficzne cechy. I na pewno dałoby to ostrzejszy obraz tej składowej procesu naukowo-badawczego teorii rozpoznania wojskowego. W niniejszym punkcie chodziło jednak o przedstawienie cech najbardziej związanych z procesem funkcjonowania tej dyscypliny nauk wojskowych w siłach zbrojnych. Samo zaś poszukiwanie tych cech podporządkowane było podstawowym wątkom niniejszej rozprawy.

3.3. Wpływ zadań naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania na funkcjonowanie i rozwój teorii rozpoznania wojskowego.

Zadania naukowo-badawcze nad problemami rozpoznania kształtują - jak stwierdzono - rozpatrywaną dyscyplinę nauk wojskowych zasad-

niczo. Zawierają one bowiem w sobie najczęściej pewne istotne dla praktyki rozpoznania potrzeby, które zapobiegają ewentualnym jałowym dociekaniom teoretycznym nad problemami wysoce abstrakcyjnymi. Poza "zatrudnieniem" jakie dają kadry naukowo-badawczej, wtórnie indukują także nowe tematy badawcze, które najczęściej doskonalą metodologię; podjęcie tych nowych zadań jest niezbędne ponadto dla realizacji samych zadań praktycznych.

Zadania naukowo-badawcze zatem realizowane w ramach rozpoznania przyczyniają się zarówno do powiększenia dorobku merytorycznego, jak i metodologicznego. Zmuszają do doskonalenia metod badawczych, powodują wzrost kwalifikacji kadr i zwiększanie się ich szeregów. Jest to zresztą zrozumiałe i właściwe szczególnie warunkom sił zbrojnych, w których kadra oficerska - poza osobistymi ambicjami i niejako z urzędu "zaprogramowaniem na karierę" - posiada jednocześnie dobre przygotowanie w zakresie wykształcenia ogólnego na poziomie wyższym. Stan wiedzy ogólnej i specjalistycznej oficerów przy istniejących naciskach i wymaganiach oraz obiektywnych możliwościach ułatwiają jej adaptację metod naukowych i przez to nierzadko osobiste identyfikowanie się z badaniami naukowymi, nauką w ogóle. Sprzyja temu właśnie formułowanie zadań naukowo-badawczych przewidywanych do zrealizowania w różnorodnych przedsięwzięciach praktycznych.

Zadania naukowo-badawcze, szczególnie od momentu opracowywania rocznych i wieloletnich planów prac naukowo-badawczych w komórkach rozpoznawczych dowództw i sztabów, wykazują stały wzrost ilościowy i "gatunkowy"; powodują utrzymywanie dynamiki rozwoju dyscypliny. Mają również wpływ na doskonalenie organizacyjnej strony

procesów naukowo-badawczych realizowanych w ramach rozpoznania i podnoszą sprawność badawczą kadr naukowych. Wzrost ilości i złożoności zadań zmusza do działania efektywnego i selektywnego, wybiórczego podejścia do realizacji najczęściej więcej niż jednego zadania naukowo-badawczego jednocześnie.

Zadania naukowo-badawcze przyczyniają się ponadto do tworzenia zewnętrznego obrazu dyscypliny, którego elementami są - między innymi - opracowania i publikacje możliwe do wykonania na podstawie uzyskanych wyników w badaniach naukowych właśnie.

Aczkolwiek zadania naukowo-badawcze realizowane w ramach rozpoznania - jak już wspomniano - zasadniczo przyczyniają się do rozwoju rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych, to nie można pominąć, przemilczając, i pewnych przejawów negatywnych. Miały one miejsce w sytuacjach stawiania zbyt dużej ilości zadań naukowo-badawczych zarówno przed indywidualnymi przedstawicielami tej dyscypliny, jak i przed formalnymi zespołami, czy też etatowymi komórkami rozpoznawczymi. Sytuacje takie odbijały się przede wszystkim na wynikach prac naukowo-badawczych; zakłócały także rozwijanie teorii rozpoznania wojskowego w danym środowisku. W zależności zaś od rangi tego środowiska i wagi oraz ilości rozpatrywanych przez nie problemów powodowały okresy stagnacji w rozwoju tej dyscypliny nauk wojskowych w Wojsku Polskim. Obecnie można to stwierdzić na podstawie istniejących opracowań i publikacji /zał. 2/. Stwierdzono też mniejszą aktywność naukowo-badawczą w związku z różnymi okresami nasilenia się realizacji zadań służbowych przez kadry rozpoznania.¹¹

11 Por. Prognoza rozwoju nauki i sztuki wojennej, opracowanie zespołu badawczego ASG WP, Warszawa 1982, s. 5-18 oraz załącznik 8 tego opracowania.

Reasumując stwierdzić można, że zadania naukowo-badawcze stanowią ważny dla funkcjonowania i rozwoju teorii rozpoznania wojskowego element. Jego istnienie wiąże dialektycznie teorię z praktyką w tym sensie, iż wyznacza ramy działania i implikuje uzyskiwanie odpowiedzi na nurtujące praktyków pytania. Zadania naukowo-badawcze formułowane w rozpoznaniu przyczyniają się także do kształtowania charakteru wpływów innych czynników na rozwój i funkcjonowanie teorii rozpoznania wojskowego.¹²

4. ZWIĄZKI TEORII ROZPOZNIANIA WOJSKOWEGO Z INNYMI DYSCYPLINAMI NAUKOWYMI I PRAKTYKĄ WOJSKOWĄ

Związki teorii rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami naukowymi są naturalną konsekwencją wspólnej realizacji wielu zadań naukowo-badawczych, możliwościami i koniecznością współpracy metodologicznej, a przede wszystkim wynikają z względnej jednolitości przedmiotu badań. Są to jednak argumenty z obszaru przede wszystkim dyscyplin nauk wojskowych. Stwierdzono jednak także liczne i systematyczne odniesienia uprawiających teorię rozpoznania wojskowego do innych dyscyplin naukowych. Zdaje się to być zresztą koniecznością ogólnonaukową będącą swoistą przeciwwagą przedstawianej wcześniej dyferencjacji w nauce.

Praktyka jest natomiast - jak stwierdzono - dla teorii rozpoznania wojskowego naturalną bazą - z punktu widzenia materiału badawczego /zależności przedmiotowe/, jak i kadr ją uprawiających /zależności podmiotowe/ - oraz zbiorem innych elementów umożliwiających funkcjonowanie samej dyscypliny¹³/baza, nakłady finansowe/.

12 Por. T. Wójcik: Ścisły związek teorii z praktyką, Integracja wysiłków naukowców i praktyków - artykuł napisany do Biuletynu Informacyjnego Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw stron Układu Warszawskiego /korzystałem z maszynopisu autora/.

13 Wynika to z ogólnych tendencji wyrażonych np. w artykule J.W. Jakunina: Integracja wojennej nauki s praktikoj - ważnyj faktor powyszjenja bojowej gotownosti woorużonych sił, Wojennaja Mysł, /1985/ nr 1, s.55 - 68.

4.1. Potrzeby i konieczności istnienia związków teorii rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami naukowymi i praktyką wojskową.

Stwierdzone w procesie badań nad teorią rozpoznania wojskowego związki, odniesienia i inne formy współdziałania lub współpracy z innymi dyscyplinami naukowymi i praktyką wojskową wynikały zarówno z potrzeb organizacyjno-praktycznych oraz metodologicznych, jak i niejednokrotnie ze zwykłej konieczności bezpośredniego wykorzystywania doświadczeń, dorobku badawczego dla rozwiązywania konkretnych zadań. Najściślejsze związki łączą teorię rozpoznania wojskowego z wiodącymi dyscyplinami nauk wojskowych; w tym przypadku powiązania wynikają z potrzeb, można powiedzieć, podstawowych i są konieczne do określenia ramowych warunków uwzględnianych w procesach badawczych nad problemami rozpoznania. Strategia, sztuka operacyjna i taktyka jako dyscypliny naukowe dysponują ustaleniami, osiągnięciami badawczymi umożliwiającymi skryształizowanie przez uprawiających teorię rozpoznania wojskowego warunków wstępnych, wymogów i aksjomatów w zakresie takich potrzeb, jak:

- konieczność uwzględniania poznanych praw, prawidłowości i zasad walki zbrojnej;
- konieczność uwzględniania wymogów proceduralno-strukturalnych w procesach badawczych;
- konieczność przestrzegania stosowanego w naukach wojskowych, stale formalizującego się, zapisu procedury badawczej, jak i wyników oraz formułowanych wniosków, postulatów i zaleceń w stosunku do praktyki rozpoznania;
- konieczność współdziałania w doskonaleniu metod badawczych;

- konieczność współpracy przy organizowaniu różnorodnych form pracy naukowo-badawczej /sympozja, konferencje naukowe, ćwiczenia badawcze i eksperymentalne/;
- konieczność ustalenia proporcji zaangażowania ilościowego i jakościowego w realizację wspólnych tematów badawczych.

Potrzeby utrzymywania związków teorii rozpoznania wojskowego z dyscyplinami nauk wojskowych wynikają zatem głównie z zależności przedmiotowo-organizacyjno-praktycznych, a w tym przede wszystkim ze złożoności problematyki badawczej, której poszczególne aspekty - znajdujące się w gestii poszczególnych dyscyplin, trudno jest najczęściej oddzielić i badać /poznawać/ w oderwaniu. Także dorobek i aktualny stan wiedzy z metodyki wojskowych badań naukowych nie jest, jak na razie, na tyle wyspecjalizowany i zróżnicowany, by powodował wyodrębnianie specyficznych, tylko dla jednej dyscypliny, metod badawczych. Ich wykorzystywanie oraz doskonalenie mieści się jeszcze w nurcie uniwersalności co umożliwia ich rozpowszechnianie, już udoskonalonych, do wykorzystywania przez inne dyscypliny.

Potrzeby utrzymywania związków przez uprawiających teorię rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami nauk wojskowych wynikają także z określonego przygotowania kadr badawczych i ich dobrej orientacji w dorobku tych dyscyplin. Powoduje to w pełni świadome przewidywanie i utrzymywanie powiązań z pokrewnymi dyscyplinami zajmującymi się poznawaniem tajników podstawowych filarów sztuki wojennej w procesie badań naukowych.

Poczynania naukowców z rozpoznania związane są jednak także z odniesieniami do dyscyplin spoza grupy nauk wojskowych, a nawet

spoza nauki wojennej. Potrzeby w tym zakresie oscylują wokół za-
pożyczeń instrumentalnych adaptowanych do wykorzystywania w pro-
cedurach badawczych rozpoznania. Chodzi głównie o matematykę¹⁴,
logikę, statystykę, informatykę, cybernetykę, ale także ... nauko-
znawstwo i językoznawstwo.

Związki i odniesienia teorii rozpoznania wojskowego do dys-
cyplin spoza obszaru nauk wojskowych bardziej bezpośrednio warun-
kują jej rozwój metodologiczny niż przyczyniają się do powiększa-
nia dorobku merytorycznego. W tym względzie potwierdzają się jakby,
choć potwierdzać się muszą - można powiedzieć pomocnicze funkcje
tych nauk. Ich zakres poznawczy i cele nakierowane są bowiem na
tę sferę rzeczywistości, która zawiera się w bardziej ogólnych
zależnościach powiązaniach oraz funkcjach; w innych naukach /naj-
częściej stosowanych/ zostają one wykorzystywane właśnie przy kon-
struowaniu metod badawczych.

Wyniki badań nad potrzebami związków teorii rozpoznania woj-
skowego z wymienionymi naukami i dyscyplinami potwierdzają, że po-
trzeby te będą się stale zwiększały. Dotychczas były one dynamizo-
wane głównie przez zadania badawcze i wymagania poznawcze. Zmusza-
ło to do mechanicznego wręcz formułowania potrzeb w stosunku do
innych nauk, które były spełniane w różnorodnym stopniu.

Nie można również nie wspomnieć, że był okres w przeszłości
kiedy potrzeby związków teorii rozpoznania wojskowego z dyscypli-
nami spoza nauk wojskowych, a szczególnie szerszym niż obszar nauki
wojennej, przemilczano jakby. W rzeczywistości jednak właściwie

14 Dla przykładu artykuły: R. Jakubczaka i Z. Poniatowskiego: Wybra-
ne problemy systemu rozpoznania i porażenia ogniowego; B. Drze-
wieckiego: Wpływ rozpoznania na skuteczność uderzeń ogniowych,
MW /1986/ nr 3, s. 37 - 57, są tylko pojedynczymi przykładami
w tym względzie. Jest to zaś tendencja znacznie szersza na co
wskazano w rozdziale drugim niniejszej dysertacji.

ich nie podejmowano. Chociaż w praktyce badawczej wykorzystywano różne elementy z obszaru dyscyplin zajmujących się specyficznymi dziedzinami rzeczywistości. Obecnie zaś praktyka badawcza wręcz ogłasza, że "Dynamiczny rozwój środków walki zbrojnej rozszerza zakres badań we wszystkich dziedzinach nauk wojskowych."¹⁵ Ta zaś z kolei zmusza do - między innymi - rozległego korzystania z różnorodnych specjalności naukowych.

Teoria rozpoznania wojskowego jest mocno związana z praktyką - co przejawia się przede wszystkim w treści zadań badawczych /por. zał. 1/. Prowadzi się po prostu w przeważającej większości badania stosowane i wdrożeniowe. Praktyka też odciska przemożne piętno na planowaniu badań naukowych, a zatem i pośrednio na rozwoju dyscypliny. To ścisłe uzależnienie znacznie ogranicza funkcjonowanie teorii rozpoznania wojskowego, a w szczególności podejmowanie zadań badawczych z obszaru problemów podstawowych, które są najczęściej niedoceniane przez praktyków. Jest to w sumie zjawisko trudne do zaakceptowania na dłuższą metę gdyż po pierwsze, nie gwarantuje poznania istotnych prawidłowości, a po drugie nie może dać w pełni zadawalających odpowiedzi na pytanie stawiane przez praktyków w dobie coraz bardziej złożonych zjawisk przewidywanych na przyszłym polu walki.

4.2. Charakter związków teorii rozpoznania wojskowego z dyscyplinami naukowymi i praktyką wojskową.

Większość związków teorii rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami naukowymi, a w tym przede wszystkim z dyscyplinami nauk wojskowych, ma charakter warsztatowo-robotniczy a w następnej kolejności problemowo-wymienny. Dominacja tych dwóch typów zwią-

¹⁵ Por. W. Rezniczenko: Ob ukrepljenii naucznych swiaznej wuzow s wajskami, *Wojennaja Mysl* /1985/ nr 3, s.47.

ków wpływa z względnej jedności działania podczas realizacji badań, jednolitej bazy i istnienia celu ogólnego dla wszystkich dyscyplin nauk wojskowych.

Poza tym powiązanie teorii rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami naukowymi charakteryzują się wzajemnym respektowaniem dorobku w zakresie specjalności i podspecjalności stykowych /np. specjalności rozpoznania rodzajów wojsk, których problemy szczególnie rozwiązywane są w badaniach naukowo-badawczych dyscyplin odpowiednich dla danego rodzaju wojsk - np. teoria rozpoznania powietrznego uprawiana jest także w ramach teorii wojsk lotniczych oraz teorii wojsk OPK¹⁶/ . Wysiłek badawczy w tym względzie nie bywa dublowany; dokonuje się właściwego podziału zadań, który umożliwia racjonalne wykorzystywanie nakładów. Związki rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych z innymi elementami tej grupy nauk /także spoza tej grupy nauk/ mają też często charakter praktyczny i użytkowy. Szczególnie podczas realizacji kompleksowych tematów badawczych. Współdziałanie dotyka wtedy momentów i czynności czasami jednostkowych, etapów fragmentarycznych ale wymagających właśnie integracji ściślejszej niż podczas realizacji całości badań przewidywano.

Rozpatrując praktyczny aspekt związków teorii rozpoznania wojskowego z innymi dyscyplinami naukowymi, stwierdzono, że mają one charakter zarówno bezpośrednich kontaktów osobistych uprawiających teorię rozpoznania wojskowego i nauki wojskowe, jak i formę polemik publicystycznych¹⁷, rozpowszechniania i zapoznawania się

16 For. A. Bugalski: Rozwój teorii wojsk OPK jako dyscypliny naukowej, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1986.

17 Np. polemiczny i kontrowersyjny artykuł: Z. Groszek: Rozpoznanie wojskowe w ujęciu systemowym, Przegląd Wojsk Lotniczych /1986/ nr 6, s.21.

z dorobkiem innych poprzez opracowania, prezentowanie wyników badań, formułowanie zadań i problemów badawczych w zespołach prowadzących wspólne badania naukowe.

Środowisko naukowe zajmujące się naukami wojskowymi jest w zasadzie bardzo hermetyczne. Kontakty międzynarodowe, nawet w ramach jednego paktu wojskowego, są bardzo sporadyczne. Wynika to z samej istoty wojska, zakorzenionej praktyki przestrzegania tajemnicy oraz służbowej niejawności wielu poczynąń badawczych. Ma to oczywisty wpływ na charakter związków zarówno między dyscyplinami nauk wojskowych, jak i kontaktów z dyscyplinami rozmieszczonymi na zewnątrz tego obszaru. Publikacje dorobku naukowo-badawczego także nie zawsze są pełne. Rodzi to z kolei i inne, dodatkowe, zależności i powiązania, jak i niemożliwość utrzymywania wymiany i współpracy w pełnym zakresie.

Ścisły charakter związków teorii rozpoznania wojskowego z praktyką wojskową wynika także z tego, że każdy z uprawiających teorię rozpoznania wojskowego jest praktykiem. Są to bowiem oficerowie albo zajmujący określone stanowisko służbowe, albo też posiadający określony przydział mobilizacyjny. Rzutuje to na związki podmiotowe, a więc na sferę decydującą o szczegółach realizacji badań naukowych, jak i na funkcjonowanie oraz rozwój rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Poza tym praktyka narzuca - co już zaznaczono - gro zadań i problemów badawczych, które zresztą nie zawsze mają rangę problemów naukowych. Wynika to z różnorodnych zależności służbowych i formalnego podporządkowania np. zespołów badawczych /lub pojedynczych ich członków/ konkretnym szefom i dowódcom. Szefowie /kierownicy/ zespołów badawczych mają bowiem ra-

czej statutu szefów nieformalnych /wyznaczonych doraźnie/. Stąd wymogi, założenia i warunki uprawiania nauk wojskowych nie zawsze wygrywają w starciu z partykularnymi, wąskimi ramami praktyki. Szczególnie w sytuacjach napiętych, na których zbadaniu najczęściej szczególnie zależy prowadzącym badania, dowódcy i szefowie dążą po prostu do ich nieujawnienia - nawet poprzez uniemożliwienie przeprowadzania badań.

Trudno zatem mówić o w pełni partnerskim charakterze związków teorii rozpoznania wojskowego z praktyką. Rozpatrywana dyscyplina nauk wojskowych jest często traktowana zbyt instrumentalnie i zbyt dyrektywnie - rzadziej inspirująco i twórczo. Wynika to oczywiście i z samych ograniczonych możliwości poznawczych nauk wojskowych realizujących badania naukowe nad przejawami działalności militarnej w.....czasie pokoju.

Sytuacja co do charakteru różnorodnych związków teorii rozpoznania wojskowego ulega w ostatnich czasach stopniowemu przewartościowaniu. Znaczącą cezurą w tym względzie jest niewątpliwie podjęcie wysiłków związanych z określeniem metodologicznego obrazu tej dyscypliny nauk wojskowych.

4.3. Wpływ przedstawionych związków teorii rozpoznania wojskowego na jej funkcjonowanie i rozwój.

Wyniki badań nad teorią rozpoznania wojskowego pozwalają stwierdzić, że w miarę rozszerzania współpracy, związków i wykorzystywania dorobku innych dyscyplin naukowych jej możliwości poznawcze i dorobek wznoszą się. Wzrost ten, aczkolwiek stały, nie jest równomierny. Zależy bowiem także od zaangażowania, aktualnych możliwości metodologicznych i wielu jeszcze pomniejszych czynników. Tym

niemniej jednak jeżeli chodzi o związki teorii rozpoznania wojskowego z "otoczeniem" naukowym, jest pewnym, że są one znaczącym ale i subtelnym stymulatorem tego wzrostu. Zwiększają efektywność podejmowanych wysiłków naukowo-badawczych i powodują uświadamianie sobie przez kadre rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych stanu dorobku i osiągnięć w stosunku do innych nauk i dyscyplin naukowych. Związki z różnorodnymi przejawami działalności naukowej w ogóle zapobiegają niepotrzebnym wysiłkom nad poznewaniem tego, co zostało już wcześniej poznane przez innych.

Ale powiązania z innymi przejawami nauki powodują także różnego rodzaju inne - czasami trudne do ustalenia - oddziaływania na teorię rozpoznania wojskowego, których efekty mają - najogólniej rzecz ujmując - wpływ regulujący. Ma to **zaś** znaczenie niemałe dla dyscypliny naukowej znajdującej się zasadniczo w stadium powstawania i krzepnięcia. Dorobek nauki w ogóle w różnorodnych dziedzinach może być po prostu wykorzystywany i uwzględniany. Sytuacja taka zmusza ponadto kadry teorii rozpoznania wojskowego do stałego śledzenia ogólnego dorobku nauki, z uwagą jakby większą niż to muszą czynić przedstawiciele innych nauk, a w okresie zdobywania szlifów pracownika naukowego wymaga bardzo dobrego opanowania wiedzy o tym dorobku. Z drugiej strony ułatwia to niewątpliwie prowadzenie dociekań i rozwiązywanie problemów naukowych z własnego "podwórka".

Wpływ związków teorii rozpoznania wojskowego na jej funkcjonowanie i rozwój jest zatem zdecydowanie pozytywny jeżeli chodzi o różnorodne dyscypliny i grupy nauk.

Związki natomiast z praktyką jak dotychczas - aczkolwiek ko-

nieczne i pożądanе dla dyscypliny naukowej o przewadze problemów stosowanych - przesadzają aktualnie o raczej ograniczonym do pewnych problemów praktycznych aspekcie funkcjonowania teorii rozpoznania wojskowego.

ZAKOŃCZENIE

Dociekania co do istoty rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa mają to do siebie, że przynoszą w efekcie rozwiązania w dużej mierze abstrakcyjne. "Porządkują" one bowiem jakby tę sferę działalności w siłach zbrojnych, która jest przejawem aktywności umysłowej, usiłowań poznawczych realizujących się przede wszystkim w świadomości; są to z reguły zjawiska nieobserwowalne bezpośrednio. Do ich opisania trzeba niejednokrotnie użyć określeń stosowanych w specyficznym języku nauki /jej specjalistycznych dyscyplin/. Z tego głównie względu rozważania metodologiczne są dość trudne w odbiorze, a ponadto rzadko widoczna jest ich bezpośrednia przydatność praktyczna. Nie wspominając już zupełnie o fakcie, iż w otaczającej nas rzeczywistości słowo "nauka", a szczególnie badania naukowe, są chyba niepotrzebnie nadużywane. Zaś przy licznych potknięciach występujących na codzień, które też nierzadko wcześniej były firmowane przez autorytety naukowe - lektura opracowań z dziedziny nauki o nauce tym bardziej rodzi podejrzenia co do ich praktycznej przydatności, lub też nawet w ogóle potrzeby wykonywania. Trudno zatem liczyć na szerszy zachwy i powszechną, przynajmniej jeżeli chodzi o środowisko "rozpoznawcze", aprobatę dla niniejszej dysertacji. Będzie na pewno w stosunku do niej wiele słów krytycznych, z tego część obiektywnie ujawniających rzeczywiste braki i potknięcia. Rzetelność przeprowadzonych badań jednak wraz z wysiłkiem jaki został włożony w opracowanie niniejszej rozprawy w celu przedstawienia zasadniczych elementów teorii rozpoznania wojskowego pozwala żywić nadzieję, że większość uzyskanych i przedstawionych wyników jest poprawna.

Poznane i przedstawione cechy charakterystyczne teorii rozpoznania wojskowego nie mają jednakże przeznaczenia wyłącznie dowodowego, tzn. nie dokonywano ich wyłącznie w celu udokumentowania, że rozpoznanie wojskowe jest także dyscypliną naukową. Taki dowód można byłoby bowiem pominąć i z powodzeniem rozwijać rozpatrywaną dyscyplinę dalej - zgodnie z istniejącymi zapotrzebowaniami praktyki społecznej.

Dokonane uporządkowanie i opisanie badanego zjawiska niesie z sobą konkretne korzyści organizacyjno-praktyczne. Powinno ono pozwalać bowiem np. grupować odpowiednio dorobek naukowo-badawczy, ułatwiać szybkie uświadamianie obszarów niepoznanych jeszcze w rozpoznaniu wojskowym, trafniej planować dalsze badania naukowe. Ukształtowana struktura teorii rozpoznania wojskowego /ujawniona w niniejszej dysertacji/, wielkość i stopień rozwoju jej elementów potwierdzają ponadto znaczenie tej dyscypliny w stosunku do praktyki oraz ułatwiają określenie proporcji nakładów i wysiłku naukowo-badawczego, ilości kadr angażowanych do rozwijania poszczególnych specjalności tej dyscypliny nauk wojskowych.

W sumie więc - jak należało założyć - niniejsza dysertacja ma co najmniej dwa przeznaczenia. Po pierwsze stanowi syntezę i przedstawia wyniki poczynąń poznawczych nad rozpoznaniem rozumianym jako dyscyplina naukowa ujętych w formę uporządkowanego - zgodnie z wymogami naukoznawstwa - zjawiska. Z tego zaś wynikałoby przeznaczenie informacyjne rozprawy; także jej moc uprawamniająca - jeżeli nie formalna, to na pewno realna - dla istnienia teorii rozpoznania wojskowego. Po drugie zaś dysertacja niniejsza powinna umożliwiać dokonywanie stałych odniesień w zakres ustaleń

metodologicznych w niej zawartych; byłby to zatem swoisty poradnik i zbiór istniejących rozwiązań metodologicznych /głównie jednak w zakresie metodyki wojskowych badań naukowych/ funkcjonujących w teorii rozpoznania wojskowego.

Należałoby jeszcze zaznaczyć, że badania naukowe nad rozpoznaniem wojskowym rozumianym jako dyscyplina naukowa przyniosły określoną ilość faktów i opisu obiektywnego stanu rzeczy. Umożliwiły one przyjęcie - za pomocą między innymi analogicznych rozwiązań istniejących na gruncie innych dyscyplin naukowych, określonych ustaleń w ramach teorii rozpoznania wojskowego. Tym niemniej jednak zarówno specyfika rozpoznania jako rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk, jak i brak niejednokrotnie podstaw do wykorzystywania analogii powodowało, że należało w oparciu o uzyskany materiał badawczy przyjąć nowe rozwiązania - oryginalne zarówno co do formy, jak i treści. Postępowanie takie musiało oczywiście wynikać jako wniosek uzyskany w wyniku stosowanej procedury badawczej na podstawie uzyskanych wyników. Nie oznacza to jednak, że nie byłoby możliwe przyjęcie rozwiązań innych. Jasno widać to na przykładzie nazw specjalności i podspecjalności rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych. Możliwe było i konieczne w takich przypadkach korzystanie z przywileju pierwszeństwa przysługującego przecież każdemu "odkrywcy", by narzucać swoje propozycje rozwiązań. Kierowano się zresztą w tym względzie "zasadą" by w jak najmniejszym stopniu przyjmować rozwiązania nieznanne; dążono do adaptacji i przystosowywania nazw już istniejących i występujących.

Teoria rozpoznania wojskowego będzie niewątpliwie nadal się

rozwijała; wyraźnym tego potwierdzeniem są wszczynane przewody doktorskie, realizowane zadania naukowo-badawcze. Spowoduje to dalsze doskonalenie metod badawczych, ale może spowodować i pewne zmiany /zasygnalizowane w rozprawie/ w strukturze dyscypliny. Szczególnie ciekawym może być różnicowanie się specjalności i podspecjalności. Dla przykładu w ramach specjalności "metodologia teorii rozpoznania wojskowego", która występuje na razie jako jednorodna składowa rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych.

Nie powinny natomiast zmieniać się pozostałe elementy teorii rozpoznania wojskowego /przedmiot badań - aczkolwiek będzie się na pewno wzbogacał, i istota dyscypliny wyrażona w jej definicji/.

Wyrażam nadzieję, że niniejsza rozprawa wnosi określony wkład w rozwój teorii rozpoznania wojskowego; przede wszystkim porządkuje ją i systematyzuje niejako u podstaw. Daje tym samym możliwość efektywniejszego planowania i realizowania procesów poznawczych nad rozpoznaniem wojskowym. Przyczynia się zatem i w pewnym stopniu do możliwości doskonalenia tego ważnego przecież rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk.

BIBLIOGRAFIA

A. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE.

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE:

1. Archiwum AKADEMII SZTABU GENERALNEGO WP:

sygnatury wykorzystywanych pozycji:

- 08295;
- 08413, -33;
- 08545 do -59, -64, do -69, -71 do -89;
- 013059, -148, do -154, -156, -207, -209, -210, -249, -279, -289, -319, -510;
- 18548, -965;
- 021207, -258;
- 022822;
- 023014;
- 024277, -981;
- 025007, -020;
- 027800, -811, -826, -827, -847;
- 029513, -535;
- 030112, -136, -139, -160, -166, -185, -188, -192, -214, -216;
- 031975, -976;
- 032022, -035, -037, -093, -108, -152, -155, -177;
- 034301, -313, -326, -339, -400, -404, -408, -464;
- 035305, -306, -317, -327, -348, -445;
- pf36994, -999;
- 037027, -054, -058, -091, -129, -171, -197, -204;
- pf37019, -085;
- 3730 do -32, -55;
- 038690, -695, -730, -738, -748, -759, -769, -787, -820;
- 3872, -71, -93;
- 039245, -273, -315, -317, -320, -371, -381, -389;
- pf39241, -394;
- 3965;
- 040045, -122, -126, -173, -571, -627, -679;
- 041132, -199, -242, -639, -663, -669, -710, -717, -721, -733, -760, -779;

- 042335, -361, -368, -832, -854, -891, -909, -916, -933;
- pf42258, -308 do -311.

2. Archiwum MARYNARKI WOJENNEJ:

sygnatury:

- 18/85 teczka 35/1985;
- 1385 - " - 34/1983;
- 1465 - " - 31/1972;
- " - " - 31/1978;
- 1384 - " - 33/1982;
- 1524 - " - 31/1981.

3. Archiwum POMORSKIEGO OKRĘGU WOJSKOWEGO:

sygnatury:

- 311/65/34 teczki: 12/76, 12/I, 16/I, 17/I;
- 116/67/44 - " - : 14/I, 18/II, 18/III, 18/5, 18/VIII, 18/1976;
- 20/61 - " - : 52/I.

4. Archiwum ŚLĄSKIEGO OKRĘGU WOJSKOWEGO:

sygnatura:

- 2459/84 teczki: 020/70;
- " -: 021/62, -/63, -/64, -/65, -/66, -/67, -/68, -/69,
-/70, -/71, -/72, -/73, -/74, -/75, -/76, -/77,
-/78, -/79, -/80, -/81, -/82;
- " -: 022/71;
- " -: 023/61, -/75.

5. Archiwum WOJSK LOTNICZYCH:

sygnatura:

- 091 teczki: 82/80, 82/81, 82/84;
- 092 - " - : 82/81, 82/83

6. Biblioteka Naukowa AKADEMII SZTABU GENERALNEGO WP:

sygnatury wykorzystywanych pozycji:

- o116, pf399, 0428, 0487, pf536, pf743, pf762, pf915, 0945,
pf1071, pf1378, pf1431, pf1606, 01614, 01671, 01680, 01694.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE WYSTĘPUJĄCE W FORMIE PUBLIKACJI:

1. Biuletyn Informacyjny /1976/ nr 3/123 - wyd. specjalne.
2. Berezewski E.: Wybrane problemy rozpoznania i obiegu informacji o nieprzyjacielu w układzie terytorialnym, Przegląd OTK /1975/ nr 1.

3. Cepak T.: Gruntowna znajomość przeciwnika i właściwa metodologia opracowywania wiadomości o nim, ZN ASG WP /1979/ z.1.
4. Charakterystyka obiektów nieprzyjaciela jako przedmiotów rozpoznania, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1971.
5. Felcyn K., Zielinski J.: Zagrożenie obszaru Pomorskiego Okręgu Wojskowego działalnością pododdziałów wojsk specjalnego przeznaczenia i dalekiego rozpoznania głównych państw NATO, wyd. POW, Bydgoszcz 1983.
6. Fidelski A.: Perspektywiczne potrzeby rozpoznawcze armii, MW /1977/ nr 2.
7. Górecki M.: Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu dywizji ogólnowojskowej w mieście i terenie górzysto-lesistym, opracowanie wykładu w ASG WP, Warszawa 1982.
8. Instrukcja rozpoznania na szczeblach operacyjnych /front-armia/, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1962.
9. Kielak S.: Rozwinięcie, organizacja i funkcjonowanie systemu rozpoznania armii w operacji zaczepnej w wypadku nagłego wybuchu wojny, MW /1983/ nr 2.
10. Mazur G.: Problemy organizacji rozpoznania w morskiej operacji desantowej, ZN WSMW /1974/ nr 040.
11. Ogólne zasady prowadzenia działań specjalnych, BI /1969/ nr 1.
12. Organizacja i ogólne zasady prowadzenia rozpoznania na szczeblach taktycznych /pułk, dywizja/, BI /1969/ nr 1.
13. Operatiwnoje iskustwo i taktika armii osnownych imperialistycznych gosudarstw, Moskwa 1970.
14. Organizacja i prowadzenie rozpoznania łączności radioliniowej, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1974.
15. Organizacja i prowadzenie rozpoznania operacyjnego, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1981.
16. Organizacja i prowadzenie rozpoznania powietrznego siłami armii lotniczej, BI /1979/ nr 4.
17. Organizacja i prowadzenie rozpoznania na szczeblach taktycznych cz. I, II, III, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa /odpowiednio/ 1970, 1971, 1972.
18. Organizacja i prowadzenie rozpoznania radioelektronicznego, wyd. Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1979.

19. Praca informacyjna organów rozpoznawczych na szczeblach taktycznych, ZN ASG WP /1979/ nr 1 - dodatek.
20. Razwiedka w dywizji i pułku, Moskwa 1971.
21. Rutkowski E.: Organizacja i zasady wykorzystania wojsk specjalnego przeznaczenia oraz ich oddziaływanie na obszar SOW, wyd. SOW, Wrocław 1979.
22. Simonjan R.: Metodika ocienki przeciwnika, Moskwa 1973.
23. Szyszkowski J., Zalewski J.: Analiza możliwości rozpoznawczych DZ w natarciu, LW /1979/ nr 3 - kwart.
24. Wiliński M.: Metodyka oceny nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych i operacyjnych, ZN ASG WP /1976/ z. 1.
25. Zajko E.: Doskonalenie systemu rozpoznania ogólnowojskowego, LW /1975/ nr 3.
26. Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania w obronie wybrzeża morskiego, BI /1974/ nr 1.
27. Zielinski J.: Wnioski z ćwiczenia zgrywającego system rozpoznania związku taktycznego, LW /1984/ nr 1 - kwart.
28. Zarząd II Sztabu Generalnego WP - konsultacje z przedstawicielami pionu rozpoznania ogólnowojskowego, radioelektronicznego i specjalnego / w tym wgląd w teczkę nr 3 - rozpoznanie w wojskach lądowych/.

B. OPRACOWANIA

1. Clausewitz K.: O wojnie, Warszawa 1958.
2. Colin J.: Przeobrażenia wojny, Warszawa 1920.
3. Cybernetyka w naukach humanistycznych, Wrocław 1983.
4. Bernal J.D.: Nauka w dziejach, Warszawa 1957.
5. Block J.: Przyszła wojna pod względem technicznym, ekonomicznym i politycznym, Kraków 1900.
6. Das Moderne Militärwesen, Berlin 1968.
7. Drozdek A.: W poszukiwaniu punktu wyjścia, Wrocław 1983.
8. Doradztwo naukowe w Siłach Zbrojnych PRL, wyd. ASG WP, Warszawa 1981.
9. Dzon Tosaka: Teoria nauki /Kagakuron/, Moskwa 1983.

10. Engels F.: Anty-Dühring, Warszawa 1949.
11. - " - : Dialektyka przyrody, Warszawa 1953.
12. - " - : Wybrane pisma wojskowe, Warszawa 1962.
13. Gołąb Z., Kołcz St.: Współczesne dowodzenie wojskami, Warszawa 1974.
14. Hittle J.D.: Sztab wojskowy - zarys historyczny, Warszawa 1961.
15. Kamiński St.: Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk, Lublin 1970.
16. Kotarbiński T.: Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk, Wrocław 1961.
17. Kmita J.: Wykłady z logiki i metodologii nauk, Warszawa 1967.
18. Kuleszyński L.: Dowodzenie wojskami a cybernetyka, Warszawa 1967.
19. Kurnal J.: Zarys teorii organizacji i zarządzania, Warszawa 1969.
20. Lenin W.I.: Dzieła t.1, 10, 23, 24, 33, Warszawa 1981.
21. Nadejski A.: Nauka wojenna, Warszawa 1981.
22. Najzel I.: Nauka w społeczeństwie, Warszawa 1975.
23. Marks K., Engels F.: Dzieła wybrane, Warszawa 1981.
24. Marksizm-leninizm o wojnie i wojsku, Warszawa 1964.
25. Mazur E.: Wybrane problemy marksistowskiej teorii poznania i metodologii badań wojskowych, podręcznik ASG WP, Warszawa 1974.
26. Metodyka wojskowych badań naukowych, podręcznik ASG WP, Warszawa 1983.
27. Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej, Warszawa 1971.
28. Mayer A.: Wojna w dobie dzisiejszej, Kraków - brak daty wydania /najprawdopodobniej 1920/.
29. Mossor S.: Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Wrocław 1945.
30. Mucha L.: Prawa wojny i walki zbrojnej, podręcznik ASG WP, Warszawa 1975.

31. Nagel E.: Struktura nauki, Warszawa 1970.
32. Nauka i doktryna wojenna, Warszawa 1980.
33. Nauka i doktryna wojenna, Warszawa 1984.
34. Nowak L.: U podstaw marksowskiej metodologii nauk, Warszawa 1971.
35. O radzieckiej nauce wojennej, Warszawa 1962.
36. Orzechowski J.: Dowodzenie i sztaby, Warszawa /odpowiednio/ 1974, 1975, 1980.
37. Pieter J.: Nauka i wiedza, Warszawa 1967.
38. - " - : Ogólna metodologia pracy naukowej, Wrocław 1967.
39. - " - : Praca naukowa, Katowice 1960.
40. Pytkowski W.: Organizacja badań i ocena prac naukowych, Warszawa 1985.
41. Prognoza rozwoju nauki i sztuki wojennej, opracowanie zespołu badawczego ASG WP, Warszawa 1982.
42. Riazin E.: Historia sztuki wojennej t.1, 2, 3, Warszawa 1958.
43. Rybicki P.: Struktura społecznego świata, Warszawa 1979.
44. Sawicki A.: Metodologiczne podstawy nauczania przyrodoznawstwa, Wrocław 1981.
45. Sienkiewicz P.: Inżynieria systemów-wybrane zastosowania wojskowe, Warszawa 1983.
46. Skibiński F.: Rozważania o sztuce wojennej, wyd. Zakładu Studiów Doświadczeń wojennych, WIH, Warszawa 1972.
47. Sikorski Wł.: Przyszła wojna, jej możliwości i charakter oraz związane z tym zagadnienia obronności kraju, Warszawa 1920.
48. Sokołowski S.J.: Filozoficzne problemy wojskowych nauk społecznych, Warszawa 1981.
49. Topolski J.: Metodologia historii, Warszawa 1984.
50. Wiśniewski E.: Wprowadzenie do metodyki wojskowych badań naukowych /wstępne wiadomości z metodologii nauk, metodologii nauk wojskowych i metodyki wojskowych badań naukowych/, wyd. ASG WP, Warszawa 1984.
51. Wolny A.: Formy i sposoby rozpoznania ogólnowojskowego od czasów najdawniejszych, skrypt ASG WP, Warszawa 1978.

52. Zasady badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń, podręcznik. ASG WP, Warszawa 1981.
53. Zbiór podstawowych terminów z zakresu nauki i doktryny wojennej, podręcznik ASG WP, Warszawa 1980.
54. Zielinski J.: Rys historyczny rozpoznania jako dyscypliny naukowej, opracowanie prognostyczne Katedry RW i AO ASG WP, Warszawa 1985.
55. Zielinski J.: Wyniki etapu badawczego prognozowania rozwoju rozpoznania wojskowego jako dyscypliny naukowej na lata 1990 - 2015, opracowanie prognostyczne Katedry RW i AO ASG WP, Warszawa 1986.

C. ROZPRAWY DOKTORSKIE I HABILITACYJNE

1. Bugalski A.: Rozwój teorii wojsk OPK jako dyscypliny naukowej, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1986.
2. Bułka W., Mathea W.: Wybrane problemy metodyki prognozowania rozwoju nauk wojskowych, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1983.
3. Kosiński A.: Metodyka sporządzania prognoz wojskowych, przygotowana rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1986.
4. Kunikowski J.: Podmiotowe uwarunkowania rozwoju socjalistycznej nauki wojennej, rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1984.
5. Lepkowski W.: Zarys strategii wojskowej, rozprawa habilitacyjna ASG WP, Warszawa 1984.
6. Morawski B., Nowakowski J.: Metodologiczne podstawy teorii dowodzenia, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1978.

D. ARTYKUŁY

1. Filar W., Sienkiewicz P.: Współczesne metody badania systemów obronnych, W: Materiały kolokwium na temat: "Inżynieria systemów w rozwoju społeczno-ekonomicznym i obronnym kraju, wyd. ASG WP i Komitetu Budowy Maszyn PAN, Warszawa 1985.
2. Gaładyk J.: Rozpoznanie jako czynnik sztuki wojennej, Przegląd Piechoty /1939/ z.7.
3. Groszek Z.: Rozpoznanie wojskowe w ujęciu systemowym, Przegląd Wojsk Lotniczych /1986/ nr 6.
4. Jakunin J.W.: Integracja wojennej nauki s praktykoj - ważnyj faktor powyszzenia bojowej gotownosti woorużonnych sił, Wojennaja Mysl /1985/ nr 1.

5. Król W.M.: Rozważania nad rozpoznaniem taktycznym, Przegląd Wojsk Lądowych /1976/ nr 5.
6. Kunikowski J.: Filozofia marksistowska a nauki szczegółowe, ZN ASG WP /1984/ z.3.
7. Mucha L.: Rola nauki w przeciwdziałaniu wojnie, MW /1985/ nr 5.
8. - " - : Wybrane problemy metodyki modelowania walki zbrojnej na potrzeby dydaktyczne i prognostyczne, ZN ASG WP /1984/ z.3 /39/.
9. Pierzid nie buduje się od góry - wywiad z prof. W.M.Turskim, Polityka /1984/ nr 48.
10. Rezniczenko M.: Ob ukrepljenji naucznych swiaznej wuzow s wajskami, Wojennaj Mysl /1985/ nr 3.
11. Ruszczak H.: Zastosowanie nmoogramów w rozpoznaniu na szczeblach taktycznych, MW /1979/ nr 2 - kwart.
12. Szafran H.: Ogólnowojskowe rozpoznanie taktyczne w Przeglądzie Piechoty 1928-1939, Akademicki Biuletyn Słuchaczy /1979/ nr 20.
13. Wójcik T.: Ścisły związek teorii z praktyką. Integracja naukowców i praktyków, maszynopis artykułu do BI Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw UW.
14. Wójcik T.: Wybrane problemy teorii taktyki, MW /1985/ nr 4.
15. Wolf W.: Wahrheitstheoretische Probleme der militärischen Aufklärung, Militärwesen /1968/ nr 3.
16. Wróblewski R.: Cechy charakterystyczne taktyki jako nauki, MW /1985/ nr 7 i 8.
17. Zielinski J.: Geneza teorii rozpoznania, MW /1986/ nr 6.
18. - " - : Teoria rozpoznania wojskowego, MW /1985/ nr 11.
19. - " - : Taktyka jako dyscyplina naukowa, MW /1985/ nr 9.
20. - " - : Wpływ naukowego światopoglądu na działalność naukowo-badawczą i proces kształcenia oficerów rozpoznania wojskowego, W: J.Kunikowski /Red./: Światopogląd - człowiek - nauka /Materiały sympozjum naukowego Akademii Sztabu Generalnego WP/, Warszawa 1984.

INDEKS RZECZOWY

- Abstrachowanie /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 112
- Analiza /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 112, 133, 151, 154
- Analogia /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 59, 88, 99
- Ankietowanie /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 111
- Argumenty epistemologiczne teorii rozpoznania wojskowego 101, 102
- Armia 39
- Aspekty rozumienia teorii rozpoznania wojskowego 87, 88, 89, 146, 158
- Atak 38
- Badania naukowe /nad problemami rozpoznania/ 48, 81, 97, 128, 133, 134, 175; podstawowe 164, 165; stosowane 164, 165; wdrożeniowe 164, 165
- Bellona 45
- Bitwa 35, 38, 39, 40, 142
- Broń jądrowa 62
- Cechy zadań naukowo-badawczych nad problemami rozpoznania 162
- Ćwiczenia taktyczne 111, 142; taktyczno-specjalne 111
- Dane o przeciwniku 37
- Dane rozpoznawcze 42
- Definicja teorii rozpoznania wojskowego 101, 129, 131
- Doktryna wojenna 62
- Dorobek metodologiczny 32; merytoryczny 32
- Dowódca 36
- Dowodzenie /kierowanie/ rozpoznaniem 41, 51, 57, 76
- Działania zbrojne 34
- Dzieła teoretyczne 35
- Efektywność szkolenia /kształcenia/ rozpoznawczego 51
- Eksperyment /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 111, 147
- Elementy rozpoznawcze 96
- EMC 112, 160
- Empiryczne metody badawcze 110, 111
- Fakultet Rozpoznawczy ASG WP 75
- Formy pracy naukowo-badawczej 44, 49, 95, 134, 155, 171
- Formy rozpoznania 36
- Funkcje obronne 45; pomocnicze 172; praktyczne teorii rozpoznania wojskowego 102; programowa 141; teorii rozpoznania wojskowego 79, 136, 138, 151, 154, 155
- Geneza rozpoznania jako dyscypliny naukowej 33, 80
- Główny Zarząd Szkolenia Bojowego 64
- Gotowość bojowa 147

- Historia rozpoznania jako dys-
cypliny naukowej 33, 72, 79
- Historia rozpoznania 51, 56, 76,
116
- Informatyka 59, 63, 160; wojsko-
wa 58
- Informacje rozpoznawcze 39
- Indukcja /jako metoda wojsko-
wych badań naukowych/ 112
- Integracja dyscyplin nauk woj-
skowych 119
- Język naturalny 93; naukowy 93,
179
- Kadry naukowo-badawcze rozpozna-
nia 63, 64, 68, 69, 72, 105,
115, 150, 151, 160, 162, 171
- Katedra Armii Obcych 75
- Katedra Rozpoznania Wojskowego
i Armii Obcych 64, 68, 69,
146, 159
- Kierowanie badaniami naukowymi
w ramach rozpoznania 60
- Komórki rozpoznawcze dowództw
i sztabów 53, 60, 61, 64, 65,
67, 68, 69, 72, 76, 106, 135,
146, 147, 167, 168
- Konferencja naukowa /jako forma
pracy naukowej w rozpoznaniu/
95
- Kryteria naukowości 83-84, 90
- Logika 93
- Matematyka 59, 93
- Megido 38
- Metodologia nauk /ogólna/ 109;
nauk wojskowych 63, 68, 72, 83;
teorii rozpoznania wojskowego
58, 64, 121, 134, 136, 159, 166
- Metody badawcze /nauk wojskowych/
81, 101, 108, 110, 113, 114, 155,
162, 167
- Metody oceny nieprzyjaciela
59, 76, 112, 121, 136
- Metodyka oceny nieprzyja-
ciela 55
- Metody matematyczne /wojs-
kowych badań naukowych/
114
- Metodyka wojskowych badań
naukowych 58, 63, 109,
148
- Metodyka szkolenia rozpozn-
awczego 49, 57, 76, 82,
153
- Miejsce teorii rozpoznania
wojskowego 134, 138, 145,
148, 149, 150
- Najście 123
- Nakłady finansowe na bada-
nia naukowe w ramach roz-
poznania 73, 74, 75
- Namierzanie 123
- Napad 123
- Nauka wojenna 32, 57, 62,
73, 81, 82, 86, 97, 129,
134, 137, 173
- Nauki wojskowe 59, 73, 77,
78, 82, 83, 84, 90, 94,
98, 101, 102, 129, 137,
140, 145, 151, 153, 169,
175
- Nieprzyjaciel 39
- Nomogram 77
- Obieg informacji rozpoznaw-
czych 50, 51
- Obserwacja jako sposób pro-
wadzenia rozpoznania 123,
142; jako metoda wojsko-
wych badań naukowych 110,
147
- Ocena ekspertów /jako meto-
da wojskowych badań nau-
kowych/ 111

- Ocena nieprzyjaciela 50
- Oczekiwanie w stosunku do teorii rozpoznania wojskowego 158
- Optymalizacja rozpoznania 163, 165
- Organizacja badań naukowych /w ramach rozpoznania wojskowego/ 60, 61, 117
- Organizacja rozpoznania 39, 42
- Osoby funkcyjne /w rozpoznaniu/ 39
- Pierwsza wojna światowa 37, 39, 42, 43, 44
- Plany prac naukowo-badawczych 60, 153
- Podspecjalności teorii rozpoznania wojskowego 78, 116, 174 181
- Podsłuch 123
- Podział rozpoznania 136
- Porównanie /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 59
- Prace naukowo-badawcze 63, 67, 73, 76, 92, 114, 144
- Praktyka badawcza 59
- Prakseologia 59
- Prawa rozpoznania 94, 95
- Prawidłowości rozpoznania 56, 133, 162, 165, 173
- Problematyka naukowo-badawcza rozpoznania 47, 51, 53, 62
- Procesy informacyjne w rozpoznaniu 57, 76, 77
- "Prognoza"-zadanie naukowo-badawcze 91
- Prowadzenie rozpoznania 39, 42, 81, 88, 93
- Przeciwnik 36, 38, 39
- Przedmiot teorii rozpoznania wojskowego 101-104, 106-107, 119-120, 148; nauk wojskowych 102-103, 106, 171; nauk społecznych 105-106
- Przegląd Piechoty 45
- Rachunek matematyczny 77
- Rola teorii rozpoznania wojskowego 138, 139, 141-143- 149-151, 160
- Rodzaj zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk 58, 78, 81, 92, 97, 105, 113, 119, 140, 149, 182
- Rozpoznanie agenturalne 36; artyleryjskie 41; operacyjne 76, 77; radioelektroniczne 76, 77; radiowe 76; taktyczne 77; wojskowe 31, 41, 42, 44, 45, 48, 52, 67, 75, 76, 80, 81, 98, 99, 100, 106, 112, 117, 131, 168, 182
- Rozprawy doktorskie z rozpoznania 49, 66, 68, 71, 75, 182
- "Rozwój"-zadanie naukowo-badawcze 164
- Seminarium /jako forma pracy naukowej/ 95
- Siły i środki rozpoznania 79, 81, 96, 100, 101, 116, 153
- Siły zbrojne 44, 138, 145, 161, 164, 179
- Specjalności teorii rozpoznania wojskowego 55, 78, 116, 117, 118, 121, 122, 125, 126, 128, 174, 181
- Strategia 57, 58, 75, 78, 84, 98, 99, 130, 153, 164, 170
- Strony walczące 35, 37
- Struktura teorii rozpoznania wojskowego 52, 54, 56, 78, 101, 115, 117, 119, 120, 123,

- 124, 126, 135, 180
- Sylogizm kategoriyczny 109
- Synteza /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 112, 133
- System rozpoznania 42
- Systemy rozpoznawcze 42; rozpoznawczo-uderzeniowe 62, 116
- Szkolnictwo wojskowe 45
- Sztab generalny /główny/ 41
- Sztuka operacyjna 48, 57, 58, 75, 78, 84, 98, 99, 130, 131, 153, 164, 170
- Sztuka wojenna 38, 57, 77, 80, 131, 171
- Środki walki 35, 62, 75, 81
- Taktyka 48, 57, 58, 75, 84, 98, 99, 130, 153, 170
- Teatr działań wojennych 37, 38
- Teoretyczne metody badawcze 110, 112
- Teoria dowodzenia 75, 86; organizacji i kierowania 59; organizacji i mobilizacji wojsk 58; organizacji rozpoznania 128; rozpoznania wojskowego /rozpoznania jako dyscypliny naukowej/ 31, 32, 42, 46, 52, 55, 57, 59, 62, 63, 64, 66, 69, 73, 75, 77, 78, 80, 83, 85, 87, 90, 93, 94, 96, 98, 100, 108, 113, 115, 116, 133, 134, 138, 144, 145, 147, 148, 150, 154, 158, 169, 170, 173, 176, 179, 182; użycia oraz działania się i środków rozpoznania 126, 136
- Tematyka naukowo-badawcza w rozpoznaniu 60, 78
- Terminowość zdobywania danych rozpoznawczych 42
- Trychotomiczny podział 164
- Ugrupowanie bojowe wojsk 37
- Uogólnianie /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 112, 116, 119
- Walka 34, 55, 62, 80, 82, 85, 93, 98, 102, 103; zbrojna 91
- Warunki ontyczne 102; bojowe 77
- Wartość bojowa 139
- Wojna 35, 37, 39, 43, 62, 80, 82, 84, 85, 142, 145, 147
- Wojna francusko-pruska 40
- Wojska 35, 39
- Wojskowe Koła Naukowe 68
- Wojsko Polskie 33, 46, 68, 69, 72, 75, 146, 159, 168
- Wódz 36, 39
- Wypad 123
- Wymogi w stosunku do teorii rozpoznania wojskowego 38
- Wywiad /jako metoda wojskowych badań naukowych/ 116; jako sposób prowadzenia rozpoznania 39
- Zadania naukowo-badawcze rozpoznania 68, 92, 96, 116, 136, 153, 160, 162, 164, 165, 166, 168, 169, 181; naukowawcze 162; rozpoznawcze 96; rozpoznania jako rodzaju zabezpieczenia bojowego /operacyjnego-strategicznego/ działań wojsk 140, teorii rozpoznania wojskowego 138
- Zarząd II Sztabu Generalnego WP 64, 69, 72, 146
- Zarząd Rozpoznawczy GZSB 69

- Zasady oceny nieprzyjaciela 76,
78; rozpoznania 56, 77, 88,
136, 155
- Zasięg rozpoznania 36
- Zaskoczenie 38
- Zdobywanie wiadomości o nieprzy-
jacielu 121, 123
- Zespoły badawcze 60
- Złożoność procesów rozpoznawczych
36
- Znaczenie teorii rozpoznania woj-
skowego 151-154
- Związki teorii rozpoznania wojsko-
wego 169-175
- Źródła funkcji teorii rozpoznania
wojskowego 161; teorii rozpozna-
nia wojskowego 46; zadań teorii
rozpoznania wojskowego 161

Wydrukowano w 5 egz.
Egz. nr 1-5 Bibl.Nauk.DZS
Wyk. mjr Zieliński
Druk ŁL. dnia 29.10.86r.
Druk ASG WP nr pf-2069/WW

2	3	4	5	6
Analiza potrzeb i możliwości wykorzystania osiągnięć lotniczych w pracy sztabu osłowo-jakowego./sztabel armii/.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 037996.
Analiza potrzeb prowadzenia rozpoznania walka w armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 036052-
Analiza potrzeb strukturalno-organizacyjnych oraz kierowni w zakresie organizacji i prowadzenia rozpoznania na szczeblach taktycznych w świetle paradygmatyckiego pola walki.	- " -	- " -		- " - sygn. 037197
Analiza systemu obiegu informacji o nieprzyjacieli na szczeblach taktycznych.	Opracowanie teoretyczne	Analiza logiczna		"Plan... 1973-1975, 1976-1977, 1978-1979, 1980-1981, 1982-1983, 1984-1985, 1986-1987, 1988-1989, 1990-1991, 1992-1993, 1994-1995, 1996-1997, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017, 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023, 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029, 2030-2031, 2032-2033, 2034-2035, 2036-2037, 2038-2039, 2040-2041, 2042-2043, 2044-2045, 2046-2047, 2048-2049, 2050-2051, 2052-2053, 2054-2055, 2056-2057, 2058-2059, 2060-2061, 2062-2063, 2064-2065, 2066-2067, 2068-2069, 2070-2071, 2072-2073, 2074-2075, 2076-2077, 2078-2079, 2080-2081, 2082-2083, 2084-2085, 2086-2087, 2088-2089, 2090-2091, 2092-2093, 2094-2095, 2096-2097, 2098-2099, 2100-2101, 2102-2103, 2104-2105, 2106-2107, 2108-2109, 2110-2111, 2112-2113, 2114-2115, 2116-2117, 2118-2119, 2120-2121, 2122-2123, 2124-2125, 2126-2127, 2128-2129, 2130-2131, 2132-2133, 2134-2135, 2136-2137, 2138-2139, 2140-2141, 2142-2143, 2144-2145, 2146-2147, 2148-2149, 2150-2151, 2152-2153, 2154-2155, 2156-2157, 2158-2159, 2160-2161, 2162-2163, 2164-2165, 2166-2167, 2168-2169, 2170-2171, 2172-2173, 2174-2175, 2176-2177, 2178-2179, 2180-2181, 2182-2183, 2184-2185, 2186-2187, 2188-2189, 2190-2191, 2192-2193, 2194-2195, 2196-2197, 2198-2199, 2200-2201, 2202-2203, 2204-2205, 2206-2207, 2208-2209, 2210-2211, 2212-2213, 2214-2215, 2216-2217, 2218-2219, 2220-2221, 2222-2223, 2224-2225, 2226-2227, 2228-2229, 2230-2231, 2232-2233, 2234-2235, 2236-2237, 2238-2239, 2240-2241, 2242-2243, 2244-2245, 2246-2247, 2248-2249, 2250-2251, 2252-2253, 2254-2255, 2256-2257, 2258-2259, 2260-2261, 2262-2263, 2264-2265, 2266-2267, 2268-2269, 2270-2271, 2272-2273, 2274-2275, 2276-2277, 2278-2279, 2280-2281, 2282-2283, 2284-2285, 2286-2287, 2288-2289, 2290-2291, 2292-2293, 2294-2295, 2296-2297, 2298-2299, 2300-2301, 2302-2303, 2304-2305, 2306-2307, 2308-2309, 2310-2311, 2312-2313, 2314-2315, 2316-2317, 2318-2319, 2320-2321, 2322-2323, 2324-2325, 2326-2327, 2328-2329, 2330-2331, 2332-2333, 2334-2335, 2336-2337, 2338-2339, 2340-2341, 2342-2343, 2344-2345, 2346-2347, 2348-2349, 2350-2351, 2352-2353, 2354-2355, 2356-2357, 2358-2359, 2360-2361, 2362-2363, 2364-2365, 2366-2367, 2368-2369, 2370-2371, 2372-2373, 2374-2375, 2376-2377, 2378-2379, 2380-2381, 2382-2383, 2384-2385, 2386-2387, 2388-2389, 2390-2391, 2392-2393, 2394-2395, 2396-2397, 2398-2399, 2400-2401, 2402-2403, 2404-2405, 2406-2407, 2408-2409, 2410-2411, 2412-2413, 2414-2415, 2416-2417, 2418-2419, 2420-2421, 2422-2423, 2424-2425, 2426-2427, 2428-2429, 2430-2431, 2432-2433, 2434-2435, 2436-2437, 2438-2439, 2440-2441, 2442-2443, 2444-2445, 2446-2447, 2448-2449, 2450-2451, 2452-2453, 2454-2455, 2456-2457, 2458-2459, 2460-2461, 2462-2463, 2464-2465, 2466-2467, 2468-2469, 2470-2471, 2472-2473, 2474-2475, 2476-2477, 2478-2479, 2480-2481, 2482-2483, 2484-2485, 2486-2487, 2488-2489, 2490-2491, 2492-2493, 2494-2495, 2496-2497, 2498-2499, 2500-2501, 2502-2503, 2504-2505, 2506-2507, 2508-2509, 2510-2511, 2512-2513, 2514-2515, 2516-2517, 2518-2519, 2520-2521, 2522-2523, 2524-2525, 2526-2527, 2528-2529, 2530-2531, 2532-2533, 2534-2535, 2536-2537, 2538-2539, 2540-2541, 2542-2543, 2544-2545, 2546-2547, 2548-2549, 2550-2551, 2552-2553, 2554-2555, 2556-2557, 2558-2559, 2560-2561, 2562-2563, 2564-2565, 2566-2567, 2568-2569, 2570-2571, 2572-2573, 2574-2575, 2576-2577, 2578-2579, 2580-2581, 2582-2583, 2584-2585, 2586-2587, 2588-2589, 2590-2591, 2592-2593, 2594-2595, 2596-2597, 2598-2599, 2600-2601, 2602-2603, 2604-2605, 2606-2607, 2608-2609, 2610-2611, 2612-2613, 2614-2615, 2616-2617, 2618-2619, 2620-2621, 2622-2623, 2624-2625, 2626-2627, 2628-2629, 2630-2631, 2632-2633, 2634-2635, 2636-2637, 2638-2639, 2640-2641, 2642-2643, 2644-2645, 2646-2647, 2648-2649, 2650-2651, 2652-2653, 2654-2655, 2656-2657, 2658-2659, 2660-2661, 2662-2663, 2664-2665, 2666-2667, 2668-2669, 2670-2671, 2672-2673, 2674-2675, 2676-2677, 2678-2679, 2680-2681, 2682-2683, 2684-2685, 2686-2687, 2688-2689, 2690-2691, 2692-2693, 2694-2695, 2696-2697, 2698-2699, 2700-2701, 2702-2703, 2704-2705, 2706-2707, 2708-2709, 2710-2711, 2712-2713, 2714-2715, 2716-2717, 2718-2719, 2720-2721, 2722-2723, 2724-2725, 2726-2727, 2728-2729, 2730-2731, 2732-2733, 2734-2735, 2736-2737, 2738-2739, 2740-2741, 2742-2743, 2744-2745, 2746-2747, 2748-2749, 2750-2751, 2752-2753, 2754-2755, 2756-2757, 2758-2759, 2760-2761, 2762-2763, 2764-2765, 2766-2767, 2768-2769, 2770-2771, 2772-2773, 2774-2775, 2776-2777, 2778-2779, 2780-2781, 2782-2783, 2784-2785, 2786-2787, 2788-2789, 2790-2791, 2792-2793, 2794-2795, 2796-2797, 2798-2799, 2800-2801, 2802-2803, 2804-2805, 2806-2807, 2808-2809, 2810-2811, 2812-2813, 2814-2815, 2816-2817, 2818-2819, 2820-2821, 2822-2823, 2824-2825, 2826-2827, 2828-2829, 2830-2831, 2832-2833, 2834-2835, 2836-2837, 2838-2839, 2840-2841, 2842-2843, 2844-2845, 2846-2847, 2848-2849, 2850-2851, 2852-2853, 2854-2855, 2856-2857, 2858-2859, 2860-2861, 2862-2863, 2864-2865, 2866-2867, 2868-2869, 2870-2871, 2872-2873, 2874-2875, 2876-2877, 2878-2879, 2880-2881, 2882-2883, 2884-2885, 2886-2887, 2888-2889, 2890-2891, 2892-2893, 2894-2895, 2896-2897, 2898-2899, 2900-2901, 2902-2903, 2904-2905, 2906-2907, 2908-2909, 2910-2911, 2912-2913, 2914-2915, 2916-2917, 2918-2919, 2920-2921, 2922-2923, 2924-2925, 2926-2927, 2928-2929, 2930-2931, 2932-2933, 2934-2935, 2936-2937, 2938-2939, 2940-2941, 2942-2943, 2944-2945, 2946-2947, 2948-2949, 2950-2951, 2952-2953, 2954-2955, 2956-2957, 2958-2959, 2960-2961, 2962-2963, 2964-2965, 2966-2967, 2968-2969, 2970-2971, 2972-2973, 2974-2975, 2976-2977, 2978-2979, 2980-2981, 2982-2983, 2984-2985, 2986-2987, 2988-2989, 2990-2991, 2992-2993, 2994-2995, 2996-2997, 2998-2999, 3000-3001, 3002-3003, 3004-3005, 3006-3007, 3008-3009, 3010-3011, 3012-3013, 3014-3015, 3016-3017, 3018-3019, 3020-3021, 3022-3023, 3024-3025, 3026-3027, 3028-3029, 3030-3031, 3032-3033, 3034-3035, 3036-3037, 3038-3039, 3040-3041, 3042-3043, 3044-3045, 3046-3047, 3048-3049, 3050-3051, 3052-3053, 3054-3055, 3056-3057, 3058-3059, 3060-3061, 3062-3063, 3064-3065, 3066-3067, 3068-3069, 3070-3071, 3072-3073, 3074-3075, 3076-3077, 3078-3079, 3080-3081, 3082-3083, 3084-3085, 3086-3087, 3088-3089, 3090-3091, 3092-3093, 3094-3095, 3096-3097, 3098-3099, 3100-3101, 3102-3103, 3104-3105, 3106-3107, 3108-3109, 3110-3111, 3112-3113, 3114-3115, 3116-3117, 3118-3119, 3120-3121, 3122-3123, 3124-3125, 3126-3127, 3128-3129, 3130-3131, 3132-3133, 3134-3135, 3136-3137, 3138-3139, 3140-3141, 3142-3143, 3144-3145, 3146-3147, 3148-3149, 3150-3151, 3152-3153, 3154-3155, 3156-3157, 3158-3159, 3160-3161, 3162-3163, 3164-3165, 3166-3167, 3168-3169, 3170-3171, 3172-3173, 3174-3175, 3176-3177, 3178-3179, 3180-3181, 3182-3183, 3184-3185, 3186-3187, 3188-3189, 3190-3191, 3192-3193, 3194-3195, 3196-3197, 3198-3199, 3200-3201, 3202-3203, 3204-3205, 3206-3207, 3208-3209, 3210-3211, 3212-3213, 3214-3215, 3216-3217, 3218-3219, 3220-3221, 3222-3223, 3224-3225, 3226-3227, 3228-3229, 3230-3231, 3232-3233, 3234-3235, 3236-3237, 3238-3239, 3240-3241, 3242-3243, 3244-3245, 3246-3247, 3248-3249, 3250-3251, 3252-3253, 3254-3255, 3256-3257, 3258-3259, 3260-3261, 3262-3263, 3264-3265, 3266-3267, 3268-3269, 3270-3271, 3272-3273, 3274-3275, 3276-3277, 3278-3279, 3280-3281, 3282-3283, 3284-3285, 3286-3287, 3288-3289, 3290-3291, 3292-3293, 3294-3295, 3296-3297, 3298-3299, 3300-3301, 3302-3303, 3304-3305, 3306-3307, 3308-3309, 3310-3311, 3312-3313, 3314-3315, 3316-3317, 3318-3319, 3320-3321, 3322-3323, 3324-3325, 3326-3327, 3328-3329, 3330-3331, 3332-3333, 3334-3335, 3336-3337, 3338-3339, 3340-3341, 3342-3343, 3344-3345, 3346-3347, 3348-3349, 3350-3351, 3352-3353, 3354-3355, 3356-3357, 3358-3359, 3360-3361, 3362-3363, 3364-3365, 3366-3367, 3368-3369, 3370-3371, 3372-3373, 3374-3375, 3376-3377, 3378-3379, 3380-3381, 3382-3383, 3384-3385, 3386-3387, 3388-3389, 3390-3391, 3392-3393, 3394-3395, 3396-3397, 3398-3399, 3400-3401, 3402-3403, 3404-3405, 3406-3407, 3408-3409, 3410-3411, 3412-3413, 3414-3415, 3416-3417, 3418-3419, 3420-3421, 3422-3423, 3424-3425, 3426-3427, 3428-3429, 3430-3431, 3432-3433, 3434-3435, 3436-3437, 3438-3439, 3440-3441, 3442-3443, 3444-3445, 3446-3447, 3448-3449, 3450-3451, 3452-3453, 3454-3455, 3456-3457, 3458-3459, 3460-3461, 3462-3463, 3464-3465, 3466-3467, 3468-3469, 3470-3471, 3472-3473, 3474-3475, 3476-3477, 3478-3479, 3480-3481, 3482-3483, 3484-3485, 3486-3487, 3488-3489, 3490-3491, 3492-3493, 3494-3495, 3496-3497, 3498-3499, 3500-3501, 3502-3503, 3504-3505, 3506-3507, 3508-3509, 3510-3511, 3512-3513, 3514-3515, 3516-3517, 3518-3519, 3520-3521, 3522-3523, 3524-3525, 3526-3527, 3528-3529, 3530-3531, 3532-3533, 3534-3535, 3536-3537, 3538-3539, 3540-3541, 3542-3543, 3544-3545, 3546-3547, 3548-3549, 3550-3551, 3552-3553, 3554-3555, 3556-3557, 3558-3559, 3560-3561, 3562-3563, 3564-3565, 3566-3567, 3568-3569, 3570-3571, 3572-3573, 3574-3575, 3576-3577, 3578-3579, 3580-3581, 3582-3583, 3584-3585, 3586-3587, 3588-3589, 3590-3591, 3592-3593, 3594-3595, 3596-3597, 3598-3599, 3600-3601, 3602-3603, 3604-3605, 3606-3607, 3608-3609, 3610-3611, 3612-3613, 3614-3615, 3616-3617, 3618-3619, 3620-3621, 3622-3623, 3624-3625, 3626-3627, 3628-3629, 3630-3631, 3632-3633, 3634-3635, 3636-3637, 3638-3639, 3640-3641, 3642-3643, 3644-3645, 3646-3647, 3648-3649, 3650-3651, 3652-3653, 3654-3655, 3656-3657, 3658-3659, 3660-3661, 3662-3663, 3664-3665, 3666-3667, 3668-3669, 3670-3671, 3672-3673, 3674-3675, 3676-3677, 3678-3679, 3680-3681, 3682-3683, 3684-3685, 3686-3687, 3688-3689, 3690-3691, 3692-3693, 3694-3695, 3696-3697, 3698-3699, 3700-3701, 3702-3703, 3704-3705, 3706-3707, 3708-3709, 3710-3711, 3712-3713, 3714-3715, 3716-3717, 3718-3719, 3720-3721, 3722-3723, 3724-3725, 3726-3727, 3728-3729, 3730-3731, 3732-3733, 3734-3735, 3736-3737, 3738-3739, 3740-3741, 3742-3743, 3744-3745, 3746-3747, 3748-3749, 3750-3751, 3752-3753, 3754-3755, 3756-3757, 3758-3759, 3760-3761, 3762-3763, 3764-3765, 3766-3767, 3768-3769, 3770-3771, 3772-3773, 3774-3775, 3776-3777, 3778-3779, 3780-3781, 3782-3783, 3784-3785, 3786-3787, 3788-3789, 3790-3791, 3792-3793, 3794-3795, 3796-3797, 3798-3799, 3800-3801, 3802-3803, 3804-3805, 3806-3807, 3808-3809, 3810-3811, 3812-3813, 3814-3815, 3816-3817, 3818-3819, 3820-3821, 3822-3823, 3824-3825, 3826-3827, 3828-3829, 3830-3831, 3832-3833, 3834-3835, 3836-3837, 3838-3839, 3840-3841, 3842-3843, 3844-3845, 3846-3847, 3848-3849, 3850-3851, 3852-3853, 3854-3855, 3856-3857, 3858-3859, 3860-3861, 3862-3863, 3864-3865, 3866-3867, 3868-3869, 3870-3871, 3872-3873, 3874-3875, 3876-3877, 3878-3879, 3880-3881, 3882-3883, 3884-3885, 3886-3887, 3888-3889, 3890-3891, 3892-3893, 3894-3895, 3896-3897, 3898-3899, 3900-3901, 3902-3903, 3904-3905, 3906-3907, 3908-3909, 3910-3911, 3912-3913, 3914-3915, 3916-3917, 3918-3919, 3920-3921, 3922-3923, 3924-3925, 3926-3927, 3928-3929, 3930-3931, 3932-3933, 3934-3935, 3936-3937, 3938-3939, 3940-3941, 3942-3943, 3944-3945, 3946-3947, 3948-3949, 3950-3951, 3952-3953, 3954-3955, 3956-3957, 3958-3959, 3960-3961, 3962-3963, 3964-3965, 3966-3967, 3968-3969, 3970-3971, 3972-3973, 3974-3975, 3976-3977, 3978-3979, 3980-3981, 3982-3983, 3984-3985, 3986-3987, 3988-3989, 3990-3991, 3992-3993, 3994-3995, 3996-3997, 3998-3999, 4000-4001, 4002-4003, 4004-4005, 4006-4007, 4008-4009, 4010-4011, 4012-4013, 4014-4015, 4016-4017, 4018-4019, 4020-4021, 4022-4023, 4024-4025, 4026-4027, 4028-4029, 4030-4031, 4032-4033, 4034-4035, 4036-4037, 4038-4039, 4040-4041, 4042-4043, 4044-4045, 4046-4047, 4048-4049, 4050-4051, 4052-4053, 4054-4055, 4056-4057, 4058-4059, 4060-4061, 4062-4063, 4064-4065, 4066-4067, 4068-4069, 4070-4071, 4072-4073, 4074-4075, 4076-4077, 4078-4079, 4080-4081, 4082-4083, 4084-4085, 4086-4087, 4088-4089, 4090-4091, 4092-4093, 4094-4095, 4096-4097, 4098-4099, 4100-4101, 4102-4103, 4104-4105, 4106-4107, 4108-4109, 4110-4111, 4112-4113, 4114-4115, 4116-4117, 4118-4119, 4120-4121, 4122-4123, 4124-4125, 4126-4127, 4128-4129, 4130-4131, 4132-4133, 4134-4135, 4136-4137, 4138-4139, 4140-4141, 4

2	3	4	5	6
1. Zwiększenie zdolności lotnictwa rozpoznawczego	pracownia teoretyczna	Syntezą		"Ilust. ... 1971-1972", T. 12/71, s. 1-2.
2. Zwiększenie szeregu dowodzących grup w operacji rozpoznawczej armii ogólnowojskowej.	- " -	niepełnienie, uśrednienie		Arch. 41 sygn. 211/ 44/32, T. 17/51, s. 151 - 152.
3. Inicjatywa grup samodzielnych /kierowników-uczników do czołży na kierunku wojsk i Frontu Wschodniego na Waleccyzynie w latach 1944-1945.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 41 sygn. 211/ 2750
4. Zwiększenie roli grupy rozpoznawczej inżynierskiej WBSop w operacji rozpoznawczej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 233/20
5. Zwiększenie roli i rozpoznawcze dywizji w nocy w warunkach współczesnego pola walki.	Pracownia dypl. ASG WF	Analiza logiczna metoda porównawcza, krytyka sformułowania		Bibliot. Państw. 41 41 sygn. 211/177.
6. Zwiększenie roli na korzyść operacyjnej grupy rozpoznawczej.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		- " - sygn. 164220
7. Zwiększenie roli lotnictwa rozpoznawczego w okresie przygotowawczym do operacji rozpoznawczej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 014367
8. Zwiększenie specjalne na szczeblu operacyjnym w perspektywie lot. osiendziastych.	- " -	- " -		- " - sygn. 235/24
9. Rolę i metody rozpoznawcze podzielnego.	pracownia teoretyczna	Ocena i analiza, porównanie		Arch. 41 sygn. 211/ T. 42/50, s. 61.
10. Rolę i metody szkolenia taktycznego podzielnego rozpoznawczego dywizji rozpoznawczej w okresie pokoju.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 41 sygn. 211/ 034301.
11. Funkcjonowanie elementów systemów rozpoznawczych w wojsku Polskim.	Ćwiczenie badawcze-polekowe	Analiza faktów, uśrednienie, porównanie	Obserwacja	Ilust. ... 1971-1972, T. 11/71, s. 1-2.
12. Funkcjonowanie stanowisk kierowania rozpoznawczym.	Ćwiczenie badawcze-polekowe		Obserwacja	Arch. 41 sygn. 211/ T. 42/50, s. 65.
13. Kierowanie rozpoznawczym w początkowym okresie wojny.	Pracownia teoretyczna	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 41 sygn. 211/ T. 42/50, s. 61.
14. Kierunki doskonalenia organizacji rozpoznawczej artylerijskiej w obronie dywizji.	Praca dypl. ASG WF	- " -		Arch. 41 sygn. 211/ 014402.
15. Kierunki usprawnienia organizacji rozpoznawczej artylerijskiej w natarciu dywizji.	- " -	- " -		- " - sygn. 141122.
16. Kierunki zwiększenia możliwości lotnictwa rozpoznawczego w zakresie wykrycia na celach i dokładności ich unicestowienia	- " -	- " -		- " - sygn. 16 37014.
17. Kierunki rozwoju i zastosowanie środków rozpoznawczych w walce rozpoznawczej na odcinku przelotnym dywizji pancernej.	- " -	- " -		- " - sygn. 235/119.
18. Kierunki rozwoju i zastosowanie środków rozpoznawczych w walce rozpoznawczej armii lotniczej.	Pracownia teoretyczna ASG WF	Analiza logiczna, metoda porównawcza, uśrednienie, krytyka sformułowania		Bibliot. Państw. 41 41 sygn. 211/177.
19. Kompetencja i treść pracy organu dowodzenia lotnictwem przy armii ogólnowojskowej w zakresie kierowania działaniami bojowymi i lotnictwem rozpoznawczym.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		- " - sygn. 16 37014.
20. Kryteria oceny skuteczności rozpoznawczych radiolokacyjnych /brrel/ armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 16 37014.
21. Krytyczna ocena sformułowania doktryny wojennej.	- " -	- " -		- " - sygn. 235/25.
22. Krytyczna ocena doktryny Stanów Zjednoczonych w zakresie roli i użycia lotnictwa.	- " -	- " -		- " - sygn. 235/25.
23. Krytyczna ocena zasad użycia broni atomowej w celach wojennych Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		- " - sygn. 235/25.
24. Waga oceny nieprzyjaciela.	niepełnie	- " -		Arch. 41 sygn. 211/ T. 42/50, s. 61.
25. Weryfikacja Podstaw.	Pracownia teoretyczna ASG WF	- " -		Bibliot. Państw. 41 41 sygn. 211/177.
26. Metodologia oceny zagrożenia SNI NATO oraz kryteria oceny możliwości rozpoznawczych powietrznego	pracownia teoretyczna	Syntezą, uśrednienie		Arch. 41 sygn. 211/ T. 42/50, s. 67 - 68.
27. Metody oceny skuteczności przeprowadzonego rozpoznawczego przez poszczególne rodzaje rozpoznawczych.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 41 sygn. 211/ 2750.

1	2	3	4	5	6
18.	Metody, sposoby i środki operacyjnego i taktycznego rozpoznania wszystkich rodzajów wojsk i służb.	Opracowanie teoretyczne dla opracowania podręcznika	niemówienie, lociekanie	Obserwacja elementów w czasie ćwiczeń	Arch. 106 sygn. 211/65/34, T. 17/1, s. 107.
19.	Metodya dokonowania oceny nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 sygn. pf 37455.
20.	Metody oceny nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych.	Opracowanie teoretyczne	analiza, porównanie, dedukcja		Praca historyki Lotnictwa Lotopisze Lotnictwa 1973, s. 177, 178.
21.	Metodya opracowywania i przekazywania informacji o nieprzyjacielu dla elementów i komórek rozpoznania w szkoleniu wojsk.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 sygn. 036039.
22.	Metody kształcenia słuchaczy ASG WF w zakresie dokonowania oceny przeciwnika.	- " -	- " -		- " - sygn. pf 3842.
23.	Możliwości i organizacja rozpoznania powietrznego w ramach powietrzno-morskiej operacji desantowej.	Opracowanie teoretyczne	Synteza, uogólnienie		Arch. 106 sygn. 23 T. 2/14, s. 47.
24.	Możliwości LZ i Plenc, RHP w działaniach zgrupowanych w warunkach konwencjonalnych i z użyciem broni jądrowej.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 I sygn. 020135.
25.	Możliwości i sposoby polowania systemu OIL nieprzyjaciela przez samoloty rozpoznania w nocy.	- " -	- " -		sygn. pf 26824.
26.	Możliwości i sposoby rozpoznania bazowania lotnictwa na lotniskach przez załogi lotnictwa rozpoznania operacyjnego.	- " -	- " -		sygn. 037011.
27.	Możliwości i zasady prowadzenia rozpoznania inżynierskiego armii brytandy sprzędów w operacji desantowej.	- " -	- " -		sygn. 038011
28.	Możliwości niszczenia obiektów nieprzyjaciela przez elementy rozpoznawcze w natarciu.	- " -	- " -		sygn. 040126.
29.	Możliwości przetrwania grup specjalnych przy pomocy przedochronów tunelowych, łożysk motorowych i przez przenikanie.	Ćwiczenie badawcze		doświadczenia	Iskret nr 7/12 - rozpoznanie w lotnictwie, Zarząd II Szef. Gen. AI.
30.	Możliwości środków rozpoznania artyleryjskiego w zakresie wykrywania artylerii "klasycznej" i środków napędu atomowego nieprzyjaciela.	Opracowanie teoretyczne	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 sygn. 26/61 T. 52/1, s. 54-55.
31.	Obrona przeciwpancerzna DZ /RHP/ oraz wniocki dotycząca sposobu jej rozpoznania.	Praca dypl. ASG WF	- " -		Arch. ASG WF sygn. 040122
32.	Obrona przeciwdesantowa według porządów NATO-	- " -	- " -		sygn. pf 4801.
33.	Ocena aktualnego stanu systemu rozpoznania powietrznego i główne zamierzenia usprawniające.	Opracowanie teoretyczne	- " -		Arch. 106 sygn. 31, T. 2/80, s. 3.
34.	Ocena efektywności warunkowego rozpoznania powietrznego.	- " -	- " -		sygn. 091 T. 02/10, s. 32.
35.	Ocena i wniocki z działań rozpoznawczych w kontekście zbrojnym w Wietnamie.	Praca dypl. ASG WF	- " -		Arch. 106 WF sygn. 037004.
36.	Ocena potrzeb w zakresie organizacji, wyposażenia i możliwości rozpoznawczych batalionu rozpoznawczego dywizji.	- " -	- " -		sygn. 038035.
37.	Ocena możliwości prowadzenia działań specjalnych według porządów głównych państw kapitalistycznych.	- " -	- " -		sygn. 021502.
38.	Ocena możliwości prowadzenia działań desantowo-morskich i powietrzno-desantowych przez siły zbrojne NATO na obszarze Pomorskiego Kręgu Bałtyckiego.	- " -	- " -		sygn. 031517.
39.	Ocena możliwości wykorzystania oddziałów lotniczych w logistycznym zabezpieczeniu działań bojowych wojsk.	Opracowanie teoretyczne	Opisanie		Arch. 106 sygn. 11 T. 1/31, s. 4.
40.	Ocena nieprzyjaciela	- " -	analiza struktury bojowej		"Płany... 1973, s. 173-177, Warszawa 1973, s. 12.
41.	Ocena needs struktury organizacyjnej br i br.	- " -	analiza i ocena potrzeb badawczych	Obserwacja	Arch. 106 sygn. 104, T. 2/18, s. 4.
42.	Ocena terenu Centralnego Kierunku Strategicznego dla potrzeb lotnictwa frontowego.	- " -	analizowanie i ocenianie		Arch. 106 sygn. 32, T. 2/21, s. 106.

1	2	3	4	5	6
9.	Opólna organizacja i uzbrojenie sił zbrojnych Niemiec Zachodnich.	Praca dypl. AGG WP	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. AGG WP sygn. 0354325
10.	Opólna organizacja, uzbrojenie i zasady użycia sił zbrojnych Francji.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 0355330.
11.	Opólna organizacja, uzbrojenie i zasady użycia sił morskich Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -	- " -	sygn. 0355722
12.	Opólna organizacja, uzbrojenie i zasady użycia sił zbrojnych Szwecji.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 0355300.
13.	Opólna zasady prowadzenia rozpoznania przez drużynę rozpoznawczą w warunkach szczególnych.	pracowanie teoretyczne	wnioskowanie		rch. AGG sygn. 2453/34, T. 023/61, s. 307.
14.	Opólna zasady prowadzenia rozpoznania przez szereg wozu patrolowego i szperaczy pieszych.	- " -	logowanie i wnioskowanie	Obserwacja ćwiczeń taktycznych	- " - sygn. 0410/74, T. 023/61, s. 350.
15.	Operacyjno-taktyczna analiza zasad organizacyjnych elementów DF typu "Pentomic" z punktu widzenia potrzeb współczesnego pola walki.	Praca dypl. AGG WP	Brak sformułowanych metod badawczych		rch. AGG WP sygn. 0131032.
16.	Operacyjno wykorzystanie sił i środków rozpoznania powietrznego w operacji zaczepnej.	Opisowanie teoretyczne	Synteza i uogólnienie.	Doświadczenia z ćwiczeń	Arch. AGG sygn. 2453/734, T. 023/61, s. 112.
17.	Operacyjno wykorzystanie sił i środków rozpoznania powietrznego w zabezpieczeniu operacji powietrznej.	- " -	Synteza doświadczeń		rch. AGG sygn. 012 T. 022/43, s. 12.
18.	Optymalizacja krótkofalowego namierzania radiowego jednolitego namierzania radioelektronicznego WOLSKA POLSKIEGO.	Rozprawa doktorska AGG WP	Analiza logiczna metody matematyczne.		Bibliot. Nauk. AGG WP sygn. 01614.
19.	Optymalizacja organizacji i prowadzenia rozpoznania.	Sprawozdanie z badań	Analizowanie, porównanie	Obserwacja uczestnicząca	"Floty... 1971-1975", Warszawa 1971, s. 11.
20.	Optymalna struktura organizacji kompanii rozpoznawczej DZ w świetle szkolenia rezerw osobowych i bazologicznego przeformowania na batalion rozpoznawczy według etatu "d".	Praca dypl. AGG WP	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. AGG WP sygn. 038051.
21.	Organizacja i funkcjonowanie rozpoznania powietrznego na rzecz kompleksowego porażenia	Sprawozdanie z badań	Analiza i ocena		rch. AGG sygn. 012 T. 17/1, s. 72.
22.	Organizacja i prowadzenie działań specjalnych.	Seminarium	Dyskusja	Zbieranie danych i fakty z ćwiczeń	rch. AGG sygn. 153/04, T. 021/67, s. 30.
23.	Organizacja i prowadzenia działań specjalnych na morzu.	Opisowanie teoretyczne	Analizowanie i ocenianie		rch. AGG sygn. 135 T. 34/193, s. 185.
24.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez walkę.	Praca dypl. AGG WP	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. AGG WP sygn. 0341.
25.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania KA w natarciu.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 0670.
26.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu na podstawie doświadczeń i armii WP.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 01692
27.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania DZ w natarciu w składzie KA.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03148.
28.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania KA w natarciu z forsowaniem przeszkody wodnej z mazu w składzie dwie DF, jedna DZ.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03070.
29.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu DF z forsowaniem przeszkody wodnej z planowym przygotowaniem.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03569.
30.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu i boju spotkaniowym DF.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03585.
31.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu DF na miasto.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03568.
32.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania DF w natarciu w terenie górzysto-lesistym.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03574.
33.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu DF.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03589.
34.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez CB w natarciu DZ.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03536.
35.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w natarciu KA z forsowaniem przeszkody wodnej.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03572.
36.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w obronie pp na normalnym fruncie w składzie DZ.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03597.
37.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania DF w obronie przeszkody wodnej.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03575.
38.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez KA w obronie wybrzeża morskigo.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 03517.

2	3	4	5	6
Organizacja i prowadzenie natarcia z forsowaniem przeskody wodnej według poglądów amerykańskich.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformułowanych metod badawczych.		Arch. ASG WP sygn. 08578.
Organizacja i prowadzenie obrony przez DF Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		- " - sygn. 08552.
Organizacja i działanie rozpoznania w operacji zaczepnej armii wzdłuż wybrzeża morskiego.	- " -	- " -		- " - sygn. 085327.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w operacji zaczepnej armii wzdłuż wybrzeża morskiego.	- " -	- " -		- " - sygn. 013249.
Organizacja i działanie rozpoznania i ubezpieczenia w marszu DZ w przewidywaniu boju spotkaniowym.	- " -	- " -		- " - sygn. 013147.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w operacji zaczepnej armii i frontu.	- " -	- " -		- " - sygn. 018546.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania specjalnego w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 024240.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania powietrznego przez korpus armijny sił lądowych Stanów Zjednoczonych i Niemieckiej Republiki Federalnej.	- " -	- " -		- " - sygn. 030188.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez SPK /PR/ - /wykorzystanie śmigłowców/.	- " -	- " -		- " - sygn. 022093.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w dywizji powietrzno-desantowej.	- " -	- " -		- " - sygn. 032108.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w obronie wybrzeża morskiego przez dywizję desantową.	- " -	- " -		- " - sygn. 034400.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania podczas przegrupowania dywizji zmechanizowanej na dużą odległość.	- " -	- " -		- " - sygn. 034404.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w terenie górzysto-lesistym.	- " -	- " -		- " - sygn. 034464.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania walką	- " -	- " -		- " - sygn. 037171.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania na korzyść pierwszego uderzenia jądrowego w operacji zaczepnej armii ogólnowojskowej.	- " -	- " -		- " - sygn. 037974.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania na obszarach zurbanizowanych i uprzemysłowionych w natarciu DZ.	- " -	- " -		- " - sygn. 038787.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez DZ działającą jako OCM armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 041779.
Organizacja i prowadzenie przez plrt rozpoznania powietrznego odwodów nieprzyjaciela w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 041721.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez siły i środki dywizji /DZ, DPanc/ w działaniach obronnych.	- " -	- " -		- " - sygn. pl 42308.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania powietrznego przez jednostki ludowego lotnictwa polskiego na korzyść wojsk 1 armii WP.	- " -	- " -		- " - sygn. 3965.
Organizacja i prowadzenie działań dywersyjno-rozpoznawczych w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 021242.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania logistycznego /systemy zaopatrzenia nieprzyjaciela w uzbrojenie/.	- " -	- " -		- " - sygn. 08535.
Organizacja i planowanie rozpoznania na szczeblu armii i frontu.	Seminarium	Analizowanie, kojarzenie faktów ocena krytyczna	Obserwacja ćwiczeń do- wódczo-szta- bowych.	Arch. SOW sygn. 2459/84, T.020/70 s.132.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania powietrznego przez lotnictwo wojsk lądowych.	Opracowanie teoretyczne	Analizowanie i ocenianie zebranych faktów.		Arch. WL sygn.091, T.82/80,s.112.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania przez DZ w natarciu z pokonaniem przeskody wodnej.	- " -	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. SOW sygn. 2459/84, T.023/61, s.228.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania siłami Marynarki Wojennej.	- " -	Synteza i uogólnianie.		Arch. MW sygn. 1465 T.31/1972,s.135.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w interesie powietrzno-morskiej operacji desantowej.	- " -	Analizowanie i uogólnianie.		- " - sygn.1465,T.31/1978 s.128.
Organizacja i prowadzenie rozpoznania w działaniach bojowych dywizji pancernej.	Ćwiczenie badawcze		Eksperyment	Arch. SOW sygn. 2459/84, T.021/65, s.218

1	2	3	4	5	6
150.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w działaniach bojowych oddziałów i BT w warunkach zagrożenia zdrowego.	Opracowanie teoretyczne	Analiza i ocena		"Plan... 27" nr 10, lata 1971-1973", Warszawa 1971, s. 12.
151.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w operacjach zaczepnych i obronnych i armii WF listopad 1944 - maj 1945.	Referat doktorski 1984 W	Krytyka źródeł		Bibliot. Nauk. AGO WP sygn. 8-899.
152.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w operacji zaczepnej armii w początkowym okresie wojny	Opracowanie teoretyczne	Wniosekowanie, uogólnienie	Obserwacja	Arch. 107 sygn. 111/45/34, t. 17/1, s. 151.
153.	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w kombinowanej operacji desantowej	Seminarium	Wykaza, wnioskowanie logiczne		Arch. 107 sygn. 245/34, t. 101/64-s. 13.
154.	Organizacja i zadania działania batalionu rozpoznawczego DZ /Dienc/ w różnych rodzajach działań bojowych z wykorzystaniem zasad dowodzenia i kompanii rozpoznania radioelektronicznego i kompanii specjalnej.	Praca dypl. 1984 W	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 107 sygn. 035343
155.	Organizacja i zadania użycia wojsk powietrznodesantowych Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		- " - sygn. 035123.
156.	Organizacja i zadania ogniowego zabezpieczenia przemieszania w ugrupowaniu przeciwnika armadziejskich patroli rozpoznawczych i wypadów.	- " -	- " -		- " - sygn. 035310.
157.	Organizacja i zadania użycia wojsk chemicznych Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		- " - sygn. 0354526.
158.	Organizacja łączności dla celów rozpoznania na szczeblach taktycznych.	- " -	- " -		- " - sygn. 032005.
159.	Organizacja oraz siły i środki obrony i ochrony broni jądrowej związków taktycznych NATO.	- " -	- " -		- " - sygn. 032010.
160.	Organizacja, planowanie i prowadzenie rozpoznania w natarciu pp.	- " -	- " -		- " - sygn. 030004.
161.	Organizacja, planowanie i prowadzenie rozpoznania w natarciu DZ w składzie RA.	- " -	- " -		- " - sygn. 035707.
162.	Organizacja rozpoznania na rzecz ogniowego porażenia nieprzyjaciela w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 042000.
163.	Organizacja przetrwania /ewakuacji/ GB środków i transportu powietrznego.	Ćwiczenie badawcze		Skaportant	Arch. 107 sygn. 245/34, t. 102/32 s. 235.
164.	Organizacja rozpoznania powietrznego w operacji zaczepnej wojsk frontu na Północnym Kierunku Strategicznym w początkowym okresie wojny.	Opracowanie teoretyczne	Analiza logiczna		"Plan... 1973" nr 10, rok 1974, Warszawa 1974, s. 9.
165.	Organizacja rozpoznania rodzajów wojsk w systemie rozpoznania ogólnowojskowego na szczeblu dywizji.	- " -	Wniosekowanie teoretyczne, uogólnienie.	Stwierzenie faktów w czasie ćwiczeń	Arch. 107 sygn. 245/34, t. 101/65, s. 70.
166.	Organizacja rozpoznania taktycznego środków napadu jądrowego nieprzyjaciela przez pirt w warunkach silnego przeciwdziałania środków CIL.	Praca dypl. 1984 W	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 107 sygn. 037170.
167.	Organizacja rozpoznania w celu zabezpieczenia przełamania obrony nieprzyjaciela w natarciu dywizji w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 041004.
168.	Organizacja rozpoznania w działaniach z forsowaniem szerokiej przeszkody wodnych.	Opracowanie teoretyczne	Uogólnianie	Wnioski z ćwiczeń	Arch. 107 sygn. 245/34, t. 101/66, s. 1.
169.	Organizacja rozpoznania w natarciu dywizji w rejonie zabunkowanym.	Praca dypl. 1984 W	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 107 sygn. 037054.
170.	Organizacja rozpoznania radioelektronicznego w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 034001.
171.	Organizacja rozpoznania podczas przewidywania wielowarstwowego wafcia armii do bitwy po przetrupieniu wojsk na dużą odległość.	- " -	- " -		- " - sygn. 033001.
172.	Organizacja systemu rozpoznania, dowodzenia siłami i środkami rozpoznania nerwowego w operacji zaczepnej na kierunku przys. rakim.	Opracowanie teoretyczne	Postulowanie na podstawie studiów literatycznych.	Wniosekowanie z ćwiczeń z obserwacji	Arch. 107 sygn. 111/47/44, t. 14/1, s. 3.
173.	Organizacja systemu rozpoznania radioelektronicznego w rejonie wyścigów do operacji zaczepnej armii.	Referat doktorski 1984 W	Wniosekowanie teoretyczne, metoda badań na podstawie faktów i obserwacji, metoda badań na podstawie faktów i obserwacji, metoda badań na podstawie faktów i obserwacji	Wniosekowanie z ćwiczeń	Bibliot. Nauk. AGO WP sygn. 0347.

1	2	3	4	5	6
199.	Prace dowódcze i sztabu batalionu rozpoznawczego dywizji podlega organizacji i prowadzenia rozpoznania w natarciu i obronie.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 042361.
200.	Prace w sztabie rozpoznawczego sztabu dywizji i dowództwa batalionu rozpoznawczego w zakresie organizacji i planowania oraz kierowania rozpoznaniem.	- " -	- " -		- " - sygn. 042332.
201.	Prace batalionu nad zmontowaniem aparatu APN 42/75 na Mi-2.	Badania hydrodynamiczne	Interpretacja wyników badań	Poniary, eksperyment	Arch. WL sygn. 021 T. 32/80, s. 212.
202.	Problemy dowodzenia/kierowności/ pododdziałami /oddziałami/ rozpoznania nieziemnego na szczeblu dywizyjnym - analiza i możliwości jego uprawiania.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 0274265.
203.	Problematyka rozpoznawcza w trakcie przebiegu dywizji LPM na kierunku operacyjny oraz organizacji i realizacji zadań w operacji powietrznej i następnie armijnej na kierunku głównego uderzenia frontu.	Ćwiczenia badawcze		Obserwacja	Arch. WL sygn. 022, T. 32/84, s. 241.
204.	Problemy rozpoznania wojskowego w działaniach wojennych XX wieku.	pracowanie teoretyczne	Analiza logiczna		"Plany... ASG WF na lata 1973-1975" Warszawa 1973, s. 13.
205.	Problemy rozpoznania w operacji zaczepnej i obronnej.	- " -	Analiza, synteza uogólnienie	Obserwacja ćwiczeń	Zarys Historii Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obrony, Warszawa 1976, s. 60.
206.	Problemy zrywania wojsk lotniczych frontu a oddziałem rozpoznawczym i sztabowymi komórkami rozpoznawczymi ZT i oddziałów IR.	Pracowanie badań przez prowadzonych podczas ćwiczeń		Obserwacja doświadczeń	Arch. WL sygn. 023, T. 32/84, s. 367.
207.	Propozycje opracowywania w przyszłości dokumentów bojowych wykonywanych dotychczas w CK sztabu armii i jednostkach podległych.	pracowanie teoretyczne	Analiza, krytyka ocena	Obserwacja ćwiczeń dowódców sztabów.	Arch. WL sygn. 024, T. 021/59, s. 56-60.
208.	Przewodzenie rozpoznania inżynierskiego oraz pokonanie zapór inżynierskich nieprzyjaciela podczas wprowadzania do bitwy DZ pierwszego rzutu rmi.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 041753.
209.	Przewodzenie rozpoznania powietrznego okrętów przeciwnika w akwenie Morza Bałtyckiego.	- " -	- " -		- " - sygn. 032022.
210.	Propozycje opracowywania w przyszłości dokumentów bojowych wykonywanych dotychczas w CR sztabu armii i w jednostkach podległych.	Opracowanie teoretyczne	Analiza, krytyka ocena	Obserwacja ćwiczeń dowódczo-sztabowych.	Arch. WL sygn. 2453/84, T. 021/80, s. 56-60.
211.	Przewodzenie rozpoznania w natarciu i obronie dywizji.	Ćwiczenia badawcze		eksperyment	- " - sygn. 2453/84, T. 021/83, s. 55.
212.	Przewodzenie rozpoznania w czasie pościgu DFlanc w głąb obrony nieprzyjaciela.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 032273.
213.	Przewodzenie taktycznego rozpoznania powietrznego na korzyść grup uderzeniowych lotnictwa w operacji powietrznej.	- " -	- " -		- " - sygn. 037375.
214.	Przebadanie trytu obiegu informacji rozpoznawczych w specyficznych warunkach zabezpieczenia działań CGM.	Pracowanie badań		Obserwacja	Arch. WL sygn. 021, T. 32/84, s. 154.
215.	Przygotowanie grup specjalnych i ich użycie w operacji zaczepnej armii.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 032328.
216.	Przeprowadzenie badań podstawowych problemów zastosowania metod pomiaru i oceny efektywności systemów rozpoznania w rozpoznawczych procesach decyzyjnych.	pracowanie teoretyczne	Analizowanie i ocenianie, wio-		Arch. WL sygn. 021, T. 32/81, s. 14-18.
217.	Role i miejsce sił powietrznych w strategii NATO /analiza i ocena poglądów w aspekcie historycznym/.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. ASG WF sygn. 3471.
218.	Role i zadania grup rozpoznawczo-ogniowych w walce o uzyskanie przewagi ogniowej w operacji zaczepnej armii.	- " -	- " -		- " - sygn. 042335.
219.	Role wydziału rozpoznawczego dywizji w organizacji rozpoznania i zakresie jego współpracy.	- " -	- " -		- " - sygn. 022380.
220.	Kształtowanie elementów systemu rozpoznania radarowego frontu w okresie operacyjnego rozwinięcia wojsk.	rozprawa doktorska	Modelowanie matematyczne		Bibliot. Nauk. ASG WF sygn. 0743.
221.	Rozpoznanie i pokonanie zapór kompleksowych.	pracowanie teoretyczne	Ocena wyników badań	Obserwacja	"Plany... ASG WF na rok 1970". Warszawa 1970, s. 12.

1	2	3	4	5	6
222.	rozpoznanie lotnictwa na szczeblu dywizji i roni sił lądowych Stanów Zjednoczonych w czasie działań bojowych na ZTD.	Praca dypl. ASB WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 333 WF sygn. 020166
223.	rozpoznanie obiektów naziemnych przeciwnika przez lotnictwo rozpoznania taktycznego DLSch.	- " -	- " -		- " - sygn. 020124.
224.	rozpoznanie obiektów naziemnych przeciwnika w nocy w Ztd przez zoloni IWO z wykorzystaniem sztucznego oświetlenia.	- " -	- " -		- " - sygn. 02010.
225.	rozpoznanie podłoża morskiego na dużą odległość połączone z pokonywaniem szeregów przeszkód wodnych oraz dążeniu do uchwycenia wojennej floty i zabezpieczeniu wojęcia do walki sił głównych floty.	Pracownia badawcza	Ocena faktów	Lotnictwo	Arch. ICG sygn. 10/01, 1.52/1, s. 220.
225.	rozpoznanie powietrzne rakietowych środków rozpoznania broni lądowej z samolotów MiG-21R.	Praca dypl. ASB WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 333 WF sygn. 024306.
226.	rozpoznanie powietrzne rakietowych środków napadu i lądowego z dwu silnicowych samolotów rozpoznawczych w dzień na rzecz wojsk rakietowych i artylerii.	- " -	- " -		- " - sygn. 021173.
227.	rozpoznanie powietrzne w działaniach bojowych własnej dywizji zmierzającej z uwzględnieniem potrzeb dywizji rakiet taktycznych i artylerii.	- " -	- " -		- " - sygn. 021152.
228.	rozpoznanie powietrzne w okresie 40-letnia ludowego Wojska Polskiego.	Pracownia historyczne	Ocena i krytyka źródeł.		Arch. 333 WF sygn. 023, T. 50/74, s. 275.
229.	rozpoznanie powietrzne z samolotu MiG-21R.	Pracownia do opracowania	Synteza doświadczeń		"Plan... 103 WF na lata 1971-1975", Warszawa 1971, s. 22.
230.	rozpoznanie przy pokonywaniu obrony ppanc na szczeblach taktycznych.	- " -	Brak sformułowanych metod badawczych		- " - na lata 1973-1975", s. 1.
231.	rozpoznanie radiolokacyjne dla potrzeb dowodzenia obroną przeciwlotniczą frontu w świetle rozwoju środków automatyzacji.	Pracownia ASB WF	Metoda analizy logicznej, metody syntetyzacji logicznej	Metoda obliczeniowa, metody matematyczne	Bibliot. Nauk. ASB WF sygn. 0116.
232.	rozpoznanie radiowe i maslowanie łączności radiowej.	Pracownia teoretyczne	Analizowanie i uogólnianie		Arch. ICG sygn. 10/01, 1.52/1, s. 51-53.
233.	rozpoznanie środków napadu atomowego nieprzyjaciela.	- " -	Analizowanie		- " -
234.	rozpoznanie środków napadu i drzewego przez batalion specjalny.	Pracownia operacyjno-taktyczna	Analiza logiczna i uogólnianie	Doświadczenia	Arch. 301 sygn. 4/74, 1.022/74, s. 15.
235.	rozpoznanie w działaniach zaczepnych DZ w świetle współczesnej organizacji.	Pracownia teoretyczne	Analiza, ocena i synteza	Obserwacja ćwiczeń	"Plan... 103 WF na lata 1974-1975" Warszawa 1974, s. 3.
236.	rozpoznanie walką	- " -	Partez i uogólnianie doświadczeń.		- " - s. 3.
237.	rozpoznanie walką w natarciu DF.	Praca dypl. ASB WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 333 WF sygn. 02103.
238.	rozpoznanie we współczesnych działaniach bojowych.	Pracownia teoretyczne	Analizowanie i uogólnianie		Arch. ICG sygn. 10/01, 1.52/1, s. 51-53.
239.	rozpoznanie wojskowe lat osiemdziesiątych.	- " -	Analiza materiałów promiennych		Arch. 301 sygn. 4/74, 1.021/73, s. 25-27.
240.	rozwyż i działalność rozpoznania wojskowego w ciągu 25-letnia istnienia SOu.	- " -	Synteza doświadczeń		- " - 1.021/70, s. 24.
241.	doskonalenie rozpoznania zapór hydromechanicznych na szczeblach dywizji-arcia.	Praca dypl. ASB WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 333 WF sygn. 02103.
242.	doskonalenie i wnioski z ćwiczeń taktycznych z pododdziałami rozpoznawczymi w terenie przeciwniczym przez oddział II sztabu IOu. w roku 1962.	Pracownia informacyjna	Analizowanie i ocenianie	Obserwacja	Arch. ICG sygn. 331/5/31, 1.17/1, s. 147-177.
243.	System informacyjny organów rozpoznawczych na szczeblu pułku i dywizji.	Pracownia teoretyczne	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 301 sygn. 4/74, T. 021/52, s. 1-10.
244.	System informacyjny organów rozpoznawczych na poszczególnych szczeblach dowodzenia /organizacja, wyposażenie i praca/.	- " -	Analizowanie i ocenianie	Obserwacja i praktyczna działalność	- " - s. 121.
245.	System obliczenia informacji o nieprzyjacielu na szczeblach taktycznych.	- " -	Analizowanie i ocena		Zarys historii kadry rozpoznania wojennego i Armii Czerwonej, Warszawa 1976, s. 56.

1	2	3	4	5	6
246.	Systemy radiolokacyjne /obiekty i źródła/ nieprzyjaciela oraz sposoby i możliwości ich rozpoznania w operacji zaczepnej armii.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 456 WF sygn. 032080
247.	System informacyjny pododdziałów rozpoznawczych ZT.	- " -	- " -		- " - sygn. 030102.
248.	Studium potencjalnego nieprzyjaciela ulewniająca przewidywalności i mechanizmy jego działania.	Studium teoretyczne	Analiza logiczna i ocena		"Plany... 1973-1975" na lata 1973-1975", Warszawa 1973, s. 20.
249.	Taktyka rozpoznania powietrznego.	Opracowanie teoretyczne	Synteza doświadczeń, uogólnianie		- " - "...1971-1975" Warszawa 1971, s. 32.
250.	Tendencje rozwojowe wojsk pancernych głównych państw kapitalistycznych.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 456 WF sygn. 013319.
251.	Treść i metoda działalności rozpoznawczej w pułku i eskadrze lotniczej podczas planowania, przygotowania, realizacji i omawiania lotów rozpoznawczych.	Opracowanie teoretyczne	Uogólnienie, wnioskowanie		Arch. 456 WF sygn. 081, T.081/82, s. 104.
252.	Udział systemu rozpoznania frontu w działaniach na rzecz pobonywienia OIL przeciwnika przez lotnictwo frontowe w operacji.	- " -	Uogólnianie i ocena faktów z badań.		Arch. 456 WF sygn. 082, T.82/83, s. 118.
253.	Uwagi i wnioski w zakresie funkcjonowania komórek rozpoznawczych CDR LW armii lotniczej.	Sprawozdanie z badań	Wnioskowanie	Obserwacja	- " - sygn. 091, T.82/80, s. 415.
254.	Uwagi i wnioski w zakresie prowadzenia rozpoznania oraz pracy osób funkcyjnych i komórek rozpoznawczych podczas ćwiczeń prowadzonych w SOW w 1963 roku.	Opracowanie teoretyczne	Wnioskowanie i uogólnianie		Arch. 80W sygn. 2459/84, T.021/63, s. 238.
255.	Uwagi z pracy wydziału rozpoznawczego, szefów rozpoznania pułków i działania pododdziałów rozpoznawczych 5DPano w ćwiczeniach od 12 do 14 września 1961 r.	Sprawozdanie z badań	Uogólnienie		Arch. 80W sygn. 2459/84, T.023/61, s. 373.
256.	Uwagi z pracy WR i szefów rozpoznania pułków oraz działania pododdziałów rozpoznawczych w czasie ćwiczeń z wojskami.	Opracowanie teoretyczne	Wnioskowanie i uogólnianie	Obserwacja ćwiczeń	Arch. 80W sygn. 2459/84, T.021/62, s. 150.
257.	Uwagi w zakresie oceny nieprzyjaciela oraz planowania rozpoznania prowadzonych w czasie ćwiczenia grupowego na mapach z kadrą rozpoznawczą SOW.	- " -	- " -		- " - s. 155.
258.	Właściwości organizacji i prowadzenia rozpoznania w działaniach nocnych na szczeblach taktycznych.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 456 WF sygn. 030748
259.	Właściwości organizacji i prowadzenia rozpoznania w działaniach zaczepnych w warunkach zimowych.	Seminarium	Synteza doświadczeń		Arch. 80W sygn. 2459/84, T.021/67, s. 15.
260.	Właściwości prowadzenia rozpoznania powietrznego w powietrzno-morskiej operacji desantowej.	Opracowanie teoretyczne	Synteza i uogólnianie		Arch. 456 WF sygn. 083, T.82/84, s. 254.
261.	Właściwości prowadzenia rozpoznania przez batalion rozpoznania radioelektronicznego armii w terenie górystym.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 456 WF sygn. 030769.
262.	Właściwości prowadzenia rozpoznania na szczeblach taktycznych w nocy.	- " -	- " -		- " - sygn. 041669.
263.	Właściwości rozpoznania środków przenoszenia troni jądrowej przez plrt.	- " -	- " -		- " - sygn. rf 42211.
264.	Właściwości organizacji i prowadzenia rozpoznania w marszu i w boju spotkaniowym DZ /Dlanc/.	- " -	- " -		- " - sygn. rf 42932.
265.	Wnioski i doświadczenia z rozpoznania radiowego KP armijnego brzel.	Opracowanie teoretyczne	Ocena i uogólnianie		Arch. 80W sygn. 2459/84, T.022/74, s. 142.
266.	Wnioski dotyczące użycia sił i środków do prowadzenia rozpoznania lub zabezpieczenia działania organów rozpoznawczych.	- " -	Brak sformułowanych metod badawczych		- " - sygn. 2459/84, T.23/75, s. 2-10.
267.	Wnioski w zakresie organizacji i prowadzenia rozpoznania statowymi samolotami i środkami bryz w działaniach nieregularnych w odosobnieniu na tyłach nieprzyjaciela.	- " -	Ocena warunków wnioskowanie, uogólnianie teoretyczne.		- " - sygn. 2459/84, T.021/69, s. 63.
268.	Wnioski z ćwiczeń grup dywersyjno-rozpoznawczych w SOW ⁹	- " -	Wnioskowanie	Obserwacja	- " - sygn. 2459/84, T.021/75, s. 470.
269.	Wnioski z działalności komórek rozpoznawczych DIM zgodnie z wytycznymi.	Sprawozdanie z badań	Wnioskowanie, uogólnianie	Obserwacja ćwiczeń	Arch. 456 WF sygn. 091, T.82/80, s. 317.
270.	Wnioski z istniejących systemów informacyjnych w aspekcie ich eksploatacji.	- " -	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 456 WF sygn. 030743.

1	2	3	4	5	6
271.	wnioski z przeprowadzonych badań w 11 brzel w systemie rozpoznania radioelektronicznego.	Sprawozdanie z badań	Wzrostnienie i wnioskowanie	Obserwacja, pomiar charakterystycznych wielkości parametrycznych.	Arch. 30W sygn. 2451/84, T. 021/43, s. 105.
272.	Wnioski z wojny w Wietnamie w zakresie rozpoznania.	Opracowanie teoretyczne	Wnioskowanie i uogólnienie	Obserwacja	"Flany... 1988 wina lata 1973-1975", Warszawa 1973, s. 12.
273.	wojskowo-topograficzna analiza terenu.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformulowanych metod badawczych		Arch. 136 WF sygn. 024473.
274.	Wpływ czynników reżenia broni jądrowej na prowadzenie rozpoznania radioelektronicznego.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 033315.
275.	Wpływ śmigłowców na możliwości bojowe i taktyki wojsk lądowych NATO oraz możliwości działania lotnictwa frontowego.	Opracowanie teoretyczne	Analizowanie i ocenianie	Obserwacja ćwiczeń	Arch. WL sygn. 031, T. 62/62, s. 227.
276.	Wpływ warunków wojskowo-geograficznych na działania bojowe wojsk na północno-nadmorskim kierunku operacyjnym.	- " -	Wnioski z analiz i ocen teoretycz. formułowanie hipotez roboczych.		Arch. 104 sygn. 2117/85/34, T. 17/1, s. 43.
277.	Wpływ systemu obrony terytorialnej RFN na możliwości i sposoby działania naszych elementów rozpoznawczych.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformulowanych metod badawczych		Arch. 136 WF sygn. 040173.
278.	Wpływ procesów rozwoju i doskonalenia sił zbrojnych NATO na wymagania oraz potrzeby jakościowe rozpoznania na szczeblach taktycznych.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 040537.
279.	współdziałanie między pododdziałami rozpoznania radiowego i zakłóceń radiowych w operacji łącznej armii.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 035327.
280.	Współdziałanie sztabu DZ, głównie szefa wydziału rozpoznawczego, z grupą dowodzenia bojowego w zakresie planowania zadań lotnictwa dla potrzeb rozpoznania.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 039320.
281.	Wykorzystywanie osiągnięć technicznych dla usprawniania prac informacyjnych organów rozpoznania na szczeblach taktycznych.	- " -	- " -	- " -	- " - sygn. 039625.
282.	Wykorzystywanie śmigłowców w ZT w celach prowadzenia rozpoznania.	Opracowanie teoretyczne	Analiza logiczna		"Flany... ASG WF na rok 1970", Warszawa 1970, s. 2.
283.	Wykorzystywanie wyników fotografowania lotniczego w pracy ogólnowojskowych komórek rozpoznawczych.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformulowanych metod badawczych		Arch. 136 WF sygn. 032354.
284.	Wypracowanie koncepcji oraz zasad organizacji i prowadzenia rozpoznania w obronie wybrzeża i zasad rozpoznania w obronie OTK.	Ćwiczenie badawcze	Wnioskowanie	Doświadczenia	Arch. 30W sygn. 2453/84, T. 23/75, s. 43-45.
285.	Wypracowanie metod organizacji i prowadzenia rozpoznania /oddzielnie ogólnowojskowego, specjalnego i radioelektronicznego/.	- " -	Analizowanie i ocena faktów	Przewodzenie doświadczeń	Arch. 30W sygn. 2453/84, T. 021/69, s. 172.
286.	Wypracowanie metod organizacji i prowadzenia rozpoznania oraz wypracowania optymalnych zasad użycia pododdziałów rozpoznania radioelektronicznego.	- " -	Ocena krytyczna i wnioskowanie	Doświadczenie, prowadzenie rozwiązań teoretycznych	Arch. 30W sygn. 2453/84, T. 022/74, s. 245.
287.	Wywiad w polityce USA.	Rozprawa doktorska WAP	Brak wyraźnie sformulowanych metod badawczych		Bibliot. Nauk. 136 WF sygn. 0437.
288.	Zachodnie poglądy na prowadzenie działań konwencjonalnych w warunkach zagrożenia atomowego.	Praca dypl. ASG WP	- " -	- " -	Arch. 136 WF sygn. 02500720.
289.	Zadania i możliwości rozpoznania przy pokonywaniu silnej obrony ppano.	Konferencja naukowa	Wnioskowanie analiza logiczna synteza logiczna		Arch. 30W sygn. 2453/84, T. 021/74, s. 143.
290.	Zarys historii pododdziałów rozpoznawczych 11DZ.	Opracowanie teoretyczne	Ocena materiałów archiwalnych		- " - T. 23/75, s. 147.
291.	Zasady dokonywania oceny i możliwości nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych i operacyjnych	- " -	Analiza logiczna i wnioskowanie		"Flany... 1988 WF na lata 1971-1975", Warszawa 1971, s. 87.
292.	Zasady działania systemu rozpoznania na szczeblu taktycznym /związku taktycznego/.	- " -	Analizowanie, wnioskowanie, uogólnianie	Doświadczenie w czasie ćwiczeń	Arch. 104 sygn. 145/85/30, s. 14, s. 8.
293.	Zasady i metody badania łączów, uciekinierów i łączności cywilnej.	- " -	Analiza logiczna		- " - s. 17.
294.	Zasady dokonywania oceny nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformulowanych metod badawczych		Arch. 136 WF sygn. 031475.

1	2	3	4	5	6
295.	Zasady i sposoby prowadzenia rozpoznania w marszu przez DZ /Dfenc/ w warunkach oddziaływania desantów i grup dywersyjno-rozpoznawczych nieprzyjaciela.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 WF sygn. 041242.
296.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania artyleryjskiego w działaniach zaczepnych.	- " -	- " -		Arch. 106 WF sygn. 037348.
297.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania DZ /Dfenc/ w marszu i w boju spotkaniowym.	- " -	- " -		- " -
298.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania przez grupy dywersyjno-rozpoznawcze w walce.	- " -	- " -		sygn. 013151.
299.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania walką w natarciu KA na przygotowaną obronę nieprzyjaciela.	- " -	- " -		sygn. 013270.
300.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania walką w natarciu DP.	- " -	- " -		sygn. 01092.
301.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania w dywizji pancerniej /jako drugi rzut armii/ w działaniach zaczepnych w głębi operacyjnej.	- " -	- " -		sygn. 013155.
302.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania wojskowego w siłach ludowych Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		sygn. 013152.
303.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania w natarciu DP w terenie górzysto-lesistym.	- " -	- " -		sygn. 08582.
304.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania w natarciu KA.	- " -	- " -		sygn. 013148.
305.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania przez wydział działań specjalnych.	Opracowanie teoretyczne	Synteza i uogólnianie	Obserwacja, badania praktyczne	Arch. 304 sygn. 2459/84, t. 021/66.
306.	Zasady organizacji i prowadzenia rozpoznania w Marynarce Wojennej.	- " -	- " -		Arch. 107 sygn. 1524, T. 13/1981, s. 156.
307.	Zasady organizacji i prowadzenia działań obronnych przez DP Stanów Zjednoczonych.	Praca dypl. ASG WP	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 WF sygn. 03433.
308.	Zasady organizacji i prowadzenia obrony przez KA Stanów Zjednoczonych.	- " -	- " -		sygn. 08554.
309.	Zasady rozpoznania systemu zapór kompleksowych.	Opracowanie teoretyczne	Analiza logiczna		"Plany... 106 WF na lata 1971-1975", Warszawa 1971, s. 14.
310.	Zasady użycia lotnictwa rozpoznawczego wojsk lotniczych frontu w operacji przeciwpowietrznej.	- " -	Analiza, synteza uogólnianie doś-		Arch. 106 WF sygn. 092, T. 02/83, s. 100.
311.	Zasady współdziałania komórek i jednostek rozpoznania radioelektronicznego z komórkami i jednostkami WRE.	- " -	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 304 sygn. 2459/84, t. 23/75, s. 276.
312.	Zastosowanie metod pomiaru efektywności systemu rozpoznania powietrznego w procesach decyzyjnych.	- " -	Porównanie i wnioskowanie		Arch. 106 WF sygn. 031, T. 02/80, s. 431.
313.	Zastosowanie samolotów TS-11 do rozpoznania powietrznego obiektów położonych w taktycznej strefie obrony nieprzyjaciela.	Praca dypl. ASG WF	Brak sformułowanych metod badawczych		Arch. 106 WF sygn. 039146.
314.	Wzajemne opracowywanie oraz obieg informacji o nieprzyjacielu w jednolitym systemie rozpoznania na szczeblu DZ /Dfenc/.	- " -	- " -		sygn. 023535 i 023547.
315.	Integrowany system rozpoznania na współczesnym polu walki na szczeblu armii.	- " -	- " -		sygn. 030214.
316.	Wzajemne efektywności rozpoznania radioelektronicznego.	Opracowanie teoretyczne	Analiza logiczna i ocenianie	Obserwacja ćwiczeń	"Plany... 106 WF na lata 1971-1975", Warszawa 1971, s. 20.
317.	Zwiększenie skuteczności działań systemu rozpoznania związku taktycznego.	- " -	Analiza logiczna		"...1970", Warszawa 1970, s. 7.

Wydrukowano w 1 egz.

Egz. nr 1 - Katedra RW1A0

Wyk. - mjr Zieliński

Druk Ł.L. 1986.10.29.

Nr ka. masz. pf 120/RW.

WZORCE "POSTĘPOWANIA BADAWCZEGO" SIUŻĄCE DO WYODRĘBNIENIA
 EMPIRYCZNYCH METOD BADAWCZYCH WYSTĘPUJĄCYCH W RÓŻNYCH
 FORMACH PRAC NAUKOWO - BADAWCZYCH W RAMACH ROZPOCZNIANIA WOJSKOWEGO

Lp.	Wyszczególnienie typowych metod badawczych nauk wojskowych	Charakterystyczne czynności składające się na wykorzystywanie danej metody w procesie badań naukowych
1	2	3
1.	OBSERWACJA /w poszczególnych jej odmianach, jako: bierna, uczestnicząca, bezpośrednia, pośrednia itp./	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel prowadzenia "obserwacji"; b/ istnienie założeń, warunków i kryteriów prowadzenia obserwacji; c/ istniejący schemat przeprowadzenia obserwacji; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione wyniki przeprowadzonej obserwacji
2.	EKSPERYMENT	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić cel przeprowadzenia "eksperymentu"; b/ istnienie założeń, warunków i kryteriów przeprowadzenia eksperymentu /ograniczenia, ułatwienia, zmiany norm czasowych itp./; c/ podane miejsce, czas i algorytm przeprowadzenia eksperymentu; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione wyniki eksperymentu wraz z wnioskami z tego wyciągniętymi.
3.	WYWIAD	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel przeprowadzenia "wywiadu"; b/ istnienie określonego zestawu pytań i warunków, kryteriów przeprowadzenia wywiadu; c/ istniejący scenariusz przeprowadzenia wywiadu; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione wyniki przeprowadzonego wywiadu.
4.	ANKIETOWANIE	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel przeprowadzenia "ankietowania"; b/ istnienie określonego arkusza ankietowego oraz warunków i kryteriów przeprowadzenia ankiety; c/ istnienie przedstawionego sposobu wykorzystania ankiety; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki przeprowadzonej ankiety wraz z wnioskami z niej wyciągniętymi.
5.	ĆWICZENIE BADAWCZE /we wszystkich jego odmianach a więc jako: ćwiczenie doświadczalne, badania poligonowe/	a/ wyraźnie określony, lub domyślny cel przeprowadzenia badań podczas ćwiczenia; b/ istnienie określonych warunków, kryteriów przeprowadzenia ćwiczenia badawczego; c/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione wyniki ćwiczenia badawczego.

WZORCE "POSTĘPOWAŃ NA BADAWCZEJ" SŁUŻĄCE DO WYCIĄGNIĘCIA
TEORETYCZNYCH WNIOSKÓW Z DOŚWIADCZEŃ WISPIĘTUJĄCYCH W RÓŻNORODNYCH
FORMACH PRAC NAUKOWO - BADAWCZYCH W ZAKRESIE ROZWIĄZANIA WOJSKOWEGO

Lp.	wyszczególnienie typowych metod badawczych nauk wojskowych	Charakterystyczne czynności składające się na wykorzystanie danej metody w procesie badań naukowych
1	2	3
1.	ANALIZA	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "analizy"; b/ występowanie opisów, zjawisk, rzeczy, modeli i innych złożonych systemów, które poddawane są analizie; c/ istnienie sformułowanych kryteriów i sposobów przeprowadzenia analizy; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki analizy.
2.	SYNTEZA	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "syntezy"; b/ występowanie jednostkowych wniosków, wyników, faktów, zdarzeń, które mogłyby być poddane celowemu "łączeniu" i wyodrębnieniu stał wniosków odrębniejszych; c/ istnienia sformułowanych kryteriów i sposobów przeprowadzenia syntezy; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki syntezy.
3.	INDUKCJA	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "indukcji"; b/ występowanie odpowiednich jednostkowych danych występujących na drodze badań naukowych, zastawionych i uogólnionych zgodnie z wymogami dla zastosowania indukcji; c/ dające się sprawdzić poprawność logiczną przeprowadzonego wnioskowania indukcyjnego; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki zastosowania "indukcji".
4.	DEDUKCJA	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "dedukcji"; b/ występowanie odpowiednich punktów, uznanych zasad, prawidłowości, praw, które mogą być podstawą do przeprowadzenia dedukcji; c/ poprawność logiczną przeprowadzonego wnioskowania dedukcyjnego; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki wnioskowania dedukcyjnego.
5.	ABSTRAKCYJNISZCIE / IDEALIZACJA /	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel wykorzystania metody abstrakcyjnej /idealizacji/; b/ występowanie odpowiednich elementów w badanej rzeczywistości, które mogłyby, na przykład na potrzeby ustalenia istnienia dla rozpatrywanych problemów, zostać uogólnione w procesie badawczym; c/ logiczna i merytoryczna poprawność przeprowadzenia abstrakcji /idealizacji/; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki przeprowadzonej abstrakcji /idealizacji/ i efekty stał pływające.
6.	PORÓWNIANIE	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "porównania"; b/ występowanie odpowiednich wzorców /modeli, lub innego typu rozwiązań/ umożliwiających dokonanie porównań; c/ poprawność logiczną przeprowadzonych porównań; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki dokonanych porównań wraz z korzyściami z tego wynikającymi.
7.	UOGÓLNIENIE	a/ wyraźnie określony, lub dający się domyślić, cel zastosowania "uogólnienia"; b/ istnienie odpowiednich podobnych jednostkowych danych /grup danych/ umożliwiających dokonanie uogólnienia generalnego lub uogólnień w odpowiednich grupach; c/ poprawność logiczną przeprowadzonego uogólnienia; d/ istniejące, i w jakikolwiek sposób przedstawione, wyniki przeprowadzonych uogólnień wraz z korzyściami stał wypływającymi.

PORÓWNIANIE

STOSOWANYCH TEORETYCZNYCH METOD BADAWCZYCH W RÓŻNORODNYCH FORMACH PRAC NAUKOWO-BADAWCZYCH REALIZOWANYCH W KADRACH ROZFOZCZANIA WOJSKOWEGO /zał. 1/ Z TYPOWYMI METODAMI BADAWCZYMI NAUK WOJSKOWYCH

Wyszczególnienie nazw wyodrębnionych w badaniach nad teorią rozpoznania wojskowego metod badawczych	Typowe metody badawcze nauk wojskowych									Inne, mało stosowane, metody
	Analiza	Synteza	Indukcja	Dedukcja	Abstrahowanie	Porównanie	Uogólnianie	Metody statystyczne	Metody matematyczne	
Analizowanie	x									
Synteza		x								
Porównanie						x				
Analiza i ocena krytyczna	x									x
Analiza krytyczna	x									
Wnioskowanie logiczne			x	x						x
Wnioskowanie prognostyczne										x
Wnioskowanie			x	x			x			
Dyskusja	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Analiza faktów	x									
Uogólnianie							x			
Analiza teoretyczna	x									
Synteza logiczna		x								
Ekstrapolacja										x
Kojarzenie faktów						x	x			
Ocena krytyczna	x		x	x						x
Dociekanie teoretyczne	x	x	x	x	x	x	x			
Postulowanie na podstawie studiów teoretycznych							x			x
Dociekanie krytyczne	x	x			x	x	x			
Prezentacja doświadczeń z ćwiczeń			x				x			
Analiza logiczna	x									
Analiza literatury	x									
Analiza logiczna dostępnej literatury przedmiotu	x									
Analiza i synteza wniosków ze szkolenia i zawodów	x	x								
Analiza i krytyka piśmiennictwa	x									
Analiza systemowa	x									
Analiza piśmiennictwa	x									
Interpretacja logiczna			x	x						
Modelowanie matematyczne									x	
Metoda badania za pomocą teorii gier										x
Metoda badania za pomocą teorii decyzji										x
Metoda badania za pomocą teorii masowej obsługi										x
Metody statystyczne							x			
Analiza struktur organizacyjnych	x									
Metody matematyczne									x	
Kojarzenie faktów						x				

P O R Ó W N A N I E
STOSOWANYCH EMPIRYCZNYCH METOD BADAWCZYCH W RÓŻNORODNYCH FORMACH PRAC NAUKOWO-BADAWCZYCH
REALIZOWANYCH W RAMACH ROZFOZNANIA WOJSKOWEGO /zał. 1/ Z TYPOWAMI METODAMI BADAWCZYMI NAUK
WOJSKOWYCH

Wyszczególnienie nazw wyodrębnionych w badaniach nad teorią rozpoznania wojskowego metod badawczych	Typowe metody badawcze nauk wojskowych					
	Obserwacja	Eksperyment	Ocena ekspertów		Ćwiczenie badawcze	Inne, mało stosowane, metody badawcze
			Wywiad	Ankietowanie		
Obserwacja uczestnicząca	x					
Obserwacja	x					
Doświadczenie		x			x	x
Pokaz		x			x	x
Obserwacja ćwiczeń taktycznych	x					
Obserwowanie	x					
Sprawdzanie wypracowanych wariantów teoretycznych		x				
Obserwacja ćwiczeń dowódczo-sztabowych	x					
Sprawdzanie rozwiązań teoretycznych		x			x	
Zbieranie danych badawczych	x		x	x		
Zbieranie wniosków z ćwiczeń	x		x	x		
Wnioski obserwacyjne z ćwiczeń	x					x
Zbieranie faktów w czasie ćwiczeń	x		x	x		x
Eksperyment		x			x	
Obserwacja działania praktycznego w czasie ćwiczenia grupowego	x					
Doświadczenie w czasie ćwiczeń		x			x	
Sprawdzanie postulatów teoretycznych		x			x	
Obserwacja elementów w czasie ćwiczeń	x					
Obserwacja bierna	x					
Metoda obserwacyjno-statystyczna	x					x
Eksperyment w ograniczonym zakresie		x				
Metoda ekspertów						x

